

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KUŞTEPE MAHALLESİ ÖRNEĞİNDE FARKLI KONUT DOKULARI
ARASINDAKİ ARAYÜZLERİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Duygu ŞENSÖZ

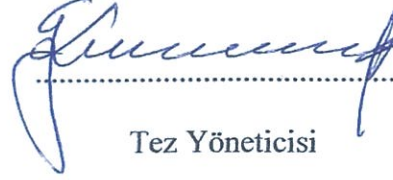
Anabilim Dalı: Şehir Bölge Planlama

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülşen Özaydın

HAZİRAN 2019

Duygu ŞENSÖZ tarafından hazırlanan KUŞTEPE MAHALLESİ ÖRNEĞİNDE
FARKLI KONUT DOKULARI ARASINDAKİ ARAYÜZLERİN
İNCELENMESİ adlı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Tez Yöneticisi

Prof. Dr. Gülben Özyıldırım

Bu çalışma, jürimiz tarafından Şehir Bölge Planlama Anabilim Dalında
Kentsel Tasarım tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Gülben Özyıldırım

Üye : Doç. Dr. Figen Kafescioğlu

Üye : Doç. Dr. Yasemen Say Özer

Üye : _____

Üye : _____

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

Duygu ŞENSÖZ

ÖNSÖZ

Sınırlardan genişleyen eşikler farklı dönüşümlerin ve deneyimlerin mümkün olduğu zaman- mekân aralıklarına karşılık gelir. Bu süreçte insan farklılıklarla ilişki kurarak kendi sınırlarını deneyimler ve yeniden biçimlendirir. Yaratıcı dönüşümlerin ve farklı deneyimler ancak sınırlarda gerçekleşir. Bu çalışma benim için mekânın sınırlarında dolaşırken kendi sınırlarımı da deneyimlediğim bir keşif süreci oldu. Bu eşikte mimarlığın sadece yapılı çevrenin tasarımı anlamına geldiği bir alandan çıkıp kendimi gecekondlu mahallelerinde, bit pazarlarında heyecanla gezerken bulduğum ilginç bir deneyim yaşadım. Mimarlık ve kentle ilgili tanımlarımı ve motivasyonlarımı daha güzel bir noktaya taşıdığımı hissettim.

Bu süreç boyunca her zaman yanımda olan başta sevgili hocam Gülşen Özaydın'a, beni koşulsuz destekleyen sevgili aileme, sevgisiyle ve desteğiyle beni sarıp sarmalayan Ferhat Bilgin Önel'a, uzakta olsalar da desteklerini esirgemeyen Sevim Selim'e, Beste Şensöz'e ve Mehtap Gün'e, anlayışı için ev arkadaşım Cansu'ya ve yalnızlığıma ortak olan kedimiz Miya'ya, müşterekleşe bir dünyanın hayalini kurabilmemi sağlayan ve çeşitli destekleriyle bu sürece katkıda bulunan Ayşe Kurşuncu'ya, Seçil Sakarya'ya, Hatice Kurşuncu'ya, Nazım Akkoyunlu'ya, Uğur Çolak'a, Selim Necati Ort'a, Dicle Kaya'ya, Muaf Beyoğlu'na ve benim için bir başka eşik olan İstanbul'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİL LİSTESİ	xi
ÖZET	xvii
SUMMARY	xix
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Konusu ve Kapsamı.....	1
1.2 Çalışmanın Yöntemi	5
1.3 Çalışmada Kullanılan Kavramlarla İlgili Açıklama.....	7
2. KENTSEL ARAYÜZ OLARAK ARA MEKÂNLAR.....	13
2.1 Günümüz Kent Mekânı ve Zaman- Mekân Süreksizliği.....	15
2.1.1 Küreselleşme ve Kent Mekânı	15
2.1.2 Zaman- Mekân Süreksizliği ve Adacıklar Kenti.....	19
2.2 Kentsel Hayatın Sürekliliği ve Mekânsal Sınırlar	24
2.2.1 İnsanın Kent İçindeki Yaşam Alanları ve Sürekliliği	24
2.2.2 Mekânsal Sınırlar ve Sınır Durumları	28
2.3 Ara Mekânlar.....	37
2.4 Ara Mekânlardaki Mekânsal Pratikler	46
2.5 Bölüm Sonucu	58
3. FARKLI KENTSEL DOKULARI BİR ARADA BARINDIRAN BİR YERLEŞİM BÖLGESİ OLARAK KUŞTEPE MAHALLESİ	61
3.1 Yer, Doğal Yapı, Konum, Sınırlar	63
3.1.1 Doğal Yapı	63
3.1.2 Konum.....	65
3.1.3 Sınırlar.....	68
3.1.3.1 Kuzey Sınırı	69
3.1.3.2 Doğu Sınırı	71
3.1.3.3 Güney Sınırı	74
3.1.3.4 Batı Sınırı	78
3.2 Kuştepe'nin Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi.....	85
3.2.1 Yerleşmenin Kuruluşu ve Kuruluşta Rol Oynayan Bir Aktör Olarak Şişli Gecekondularını İhya ve Güzelleştirme Derneği.....	87
3.2.2 Kuştepe'nin Mekânsal Gelişimi.....	95
3.2.2.1 1950- 1980 Yılları Arasındaki Kentsel Gelişmeler.....	95
3.2.2.2 1980 ile 2000 Yılları Arasındaki Kentsel Gelişmeler.....	115
3.2.2.3 2000 Sonrası Kentsel Gelişmeler	123
3.3 Bölüm Sonucu	131
4. KUŞTEPE'DEKİ FARKLI KONUT DOKULARI ARASINDAKİ ARAYÜZLER	135
4.1 Kuştepe'deki Konut Alanları Gelişimi.....	136
4.2 Farklılaşan Konut Dokuları Arasındaki Arayüzler ve Mekânsal Deneyimleri	147
4.2.1 Düzensizleşen Konut Dokusu (1954- 1960)	159

4.2.2 Planlanmış Bahçeli Konutlar (1957).....	166
4.2.3 Gecekondular (1975 Sonrası).....	173
4.2.4 Apartmanlaşmış ve Dönüşmekte Olan Konut Dokusu (1975 Sonrası)...	178
4.2.5 Konut Bloklarından Oluşan Doku (1975- 1980).....	184
4.2.6 Rezidans Kullanımı İçeren Karma Kullanımlı Yapı (2012)	191
4.3 Kuştepe’deki Ara Mekânlar ve Mekânsal Pratikleri	195
4.4 Bölüm Sonucu	210
5. SONUÇ	213
KAYNAKLAR.....	221

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1- 1: Farklı sınır durumlarının şematik gösterimi.	9
Şekil 2- 1: Farklı sınır durumlarının şematik gösterimi.	30
Şekil 2- 2: Farklı sınırlama (boundary) durumlarının şematik gösterimi.	31
Şekil 2- 3: Dolapdere'deki bir sınırlama örneği.	31
Şekil 2- 4: Bomonti'de bir sınırlama örneği.	31
Şekil 2- 5: Karaköy'de yumuşak sınır örneği.	32
Şekil 2- 6: Aksaray'da yumuşak sınırlardan oluşan bir cadde.	32
Şekil 2- 7: Sınırların aralanmasının farklı biçimleri.	33
Şekil 2- 8: Şişli'de mekânsal kullanımı ihlal eden bir sınır- mekân.	34
Şekil 2- 9: Dolapdere'de iç- dış arasındaki sınırların esnetildiği bir sınır- mekân. ...	34
Şekil 2- 10: Dolapdere'de sosyal normların sınıandığı bir sınır- mekân.	34
Şekil 2- 11: Karaköy'de iç- dış arasındaki mekânsal davranışların esnetildiği bir sınır- mekân.	34
Şekil 2- 12: Kasımpaşa'da bir istinat duvarının sahiplenilmesi.	35
Şekil 2- 13: Balat'taki parkın piknikçilerin kullanımıyla dönüşümü.	35
Şekil 2- 14: Beşiktaş Meydanı'nın kullanımının ihlal edilmesi.	35
Şekil 2- 15: Karaköy'de grafiticiler tarafından sahiplenilen bir âtıl alan.	36
Şekil 2- 16: Ara mekânlarda gerçekleşen çeşitli pratikler.	36
Şekil 2- 17: Karaköy'de ortak alan bir mekân.	39
Şekil 2- 18: Kasımpaşa'da terk edilen yapılar.	39
Şekil 2- 19: Dolapdere'de ortak alan bir mekân.	39
Şekil 2- 20: Terrain Vague- 1929.	40
Şekil 2- 21: Laurierstraat'taki oyun alanı- Amsterdam (1960'lar).	41
Şekil 2- 22: Tayland'daki bir demiryolu üzerine kurulan Rom-Hoob Pazarı.	46
Şekil 2- 23: Prag'da bir parkta yaşayan evsizler.	48
Şekil 2- 24: Dolapdere'de bir bit pazarı.	48
Şekil 2- 25: Karaköy'de dükkân kepenklerini boyayan graffitiler.	48
Şekil 2- 26: Galata köprüsünde balık tutan kalabalık.	53
Şekil 2- 27: Üsküdar'da demir çitlerde soluklanan insanlar.	53
Şekil 2- 28: Eminönü'ndeki merdivenlere yerleşen insanlar.	53
Şekil 2- 29: Aksaray'da köşeyi tutan seyyar satıcı.	53
Şekil 2- 30: Kuzguncuk'ta çıkmaz sokağa taştan bir konut.	53
Şekil 2- 31: Karaköy'de sokağa doğru genişleyen bir dükkân.	53
Şekil 2- 32: Beşiktaş'ta kalabalığın arasındaki kestiren bir kâğıt toplayıcı.	54

Şekil 2- 33: Dolapdere’de kullanılmayan bir köşeye yerleşen dükkân-kondu.	54
Şekil 2- 34: Karaköy’de bir duvara yerleşen ev- dükkân.	54
Şekil 2- 35: Dolapdere’de kümes olarak kullanılan bir yıkıntı ev.	54
Şekil 2- 36: Dolapdere sakinlerinin sahiplendiği ev- sokak- merdiven arası bir mekân.	55
Şekil 2- 37: Gezi parkındaki müşterek ve yaratıcı kullanımlar.	56
Şekil 2- 38: Sulukule’deki yıkıma karşı düzenlenen “40 Gün 40 Gece” etkinliği. ...	56
Şekil 2- 39: İstiklal Caddesi’ndeki Onur Yürüyüşü.....	56
Şekil 2- 40: Cihangirlilerin inisiyatifiyle kurulan Roma Bostanı.	56
Şekil 2- 41: Grafitticilerin keşfettiği Galata surları kalıntıları.....	57
Şekil 2- 42: Karaköy’de oyuna çağırın Kamondo evi kalıntıları.	57
Şekil 2- 43: Herkes İçin Mimarlık’ın gerçekleştirdiği mikro müdahaleler.	57
Şekil 2- 44: TAK’ın çalışmalarıyla kullanıma katılan âtil yerler.	57
Şekil 3- 1: Kuştepe’nin çok katmanlı yapısını ifade eden şematik gösterim.....	62
Şekil 3- 2: Kuştepe’nin topoğrafik yapısı.....	64
Şekil 3- 3: Kuştepe’nin mekânsal gelişimi (1954, 1964, 1986, 2016 yıllarına ait hava fotoğrafları).	65
Şekil 3- 4: Kuştepe’nin yakın çevresi (2016 tarihli hava fotoğrafı).	65
Şekil 3- 5: Kuştepe’nin kent içindeki konumu.	66
Şekil 3- 6: Kuştepe’nin değişen konumu (1946, 1959, 1975 tarihli hava fotoğrafları).	67
Şekil 3- 7: Kuştepe’nin çevre mahalleler ile sınırları.....	68
Şekil 3- 8: Gültepe’nin konumu ve topoğrafik yapısı (2016 tarihli hava fotoğrafı)..	70
Şekil 3- 9: Gültepe’nin mekânsal gelişimi (1970, 1986, 1998, 2016 tarihli hava fotoğrafları).	70
Şekil 3- 10: Gültepe sınırındaki mekânsal pratikler.	71
Şekil 3- 11: Mecidiyeköy’ün kırsal dokusu.....	72
Şekil 3- 12: Mecidiyeköy’ün mekânsal gelişimi (1946, 1964, 1986, 2016 tarihli hava fotoğrafları).	73
Şekil 3- 13: Kuştepe’nin Mecidiyeköy sınırı.....	74
Şekil 3- 14: Büyükdere Caddesi’ni gösteren 2016 tarihli hava fotoğrafı.....	75
Şekil 3- 15: Büyükdere- Maslak Aksından görünüm.	75
Şekil 3- 16: Büyükdere Caddesi’nden görünüm.....	75
Şekil 3- 17: Büyükdere Aks’ındaki Levent Konutları.....	76
Şekil 3- 18: Büyükdere Aksı’nın gelişimi (1946, 1959, 1982, 2016 tarihli hava fotoğrafları).	77
Şekil 3- 19: Kuştepe Mahallesi’nin Büyükdere Caddesi sınırı.	78
Şekil 3- 20: İzzetpaşa’daki gecekondu hakkında gazete haberi.	80
Şekil 3- 21: İzzetpaşa’nın mekânsal gelişimi (1954, 1964, 1986, 2016 tarihli hava fotoğrafları).	81
Şekil 3- 22: Kuştepe Mahallesi’nin İzzetpaşa Mahallesi sınırı.	81
Şekil 3- 23: Kuştepe- İzzetpaşa Mahallesi sınırındaki mekânsal kullanımlar.	82

Şekil 3- 24: Hürriyet Mahallesi'nin mekânsal gelişimi (1954, 1959, 1986, 2016 tarihli hava fotoğrafları).	84
Şekil 3- 25: Kuştepe Mahallesi'nin Hürriyet Mahallesi sınırı.	84
Şekil 3- 26: Kuştepe'nin kuruluşunda rol oynayan önemli olaylar.	91
Şekil 3- 27: Büyükdere Aksı'nın gelişimi ile ilgili gazete haberi.	98
Şekil 3- 28: Mecidiyeköy (1959).	99
Şekil 3- 29: 1950-1960 Arası Kuştepe ve çevresi.	100
Şekil 3- 30: 1950- 1960 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-1.	102
Şekil 3- 31: 1950- 1960 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-2.	103
Şekil 3- 32: 1950- 1960 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-3.	103
Şekil 3- 33: 1950- 1960 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-4.	103
Şekil 3- 34: 1950- 1960 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-5.	103
Şekil 3- 35: 1950- 1960 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-6.	103
Şekil 3- 36: Bomonti'deki gecekondu.	106
Şekil 3- 37: Boğaziçi Köprüsü'nün inşaatı.	107
Şekil 3- 38: Mecidiyeköy (1974).	108
Şekil 3- 39: 1960- 1980 Yılları Arası Kuştepe ve çevresi.	110
Şekil 3- 40: 1960- 1970 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-1.	111
Şekil 3- 41: 1960- 1970 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-2.	111
Şekil 3- 42: 1960- 1970 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-3.	112
Şekil 3- 43: 1960- 1970 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-4.	112
Şekil 3- 44: 1970- 1980 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-1.	114
Şekil 3- 45: 1970- 1980 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-2.	114
Şekil 3- 46: 1970- 1980 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-3.	114
Şekil 3- 47: 1970- 1980 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-4.	115
Şekil 3- 48: 1980- 2000 Yılları Arası Kuştepe ve çevresi.	119
Şekil 3- 49: 1980- 1990 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-1.	120
Şekil 3- 50: 1980- 1990 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-2.	120
Şekil 3- 51: 1980- 1990 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-3.	120
Şekil 3- 52: 1990- 2000 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-1.	121
Şekil 3- 53: 1990- 2000 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-2.	122
Şekil 3- 54: 1990- 2000 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-3.	122
Şekil 3- 55: 2000 Sonrası Kuştepe ve çevresi.	126
Şekil 3- 56: 2000- 2010 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-1.	127
Şekil 3- 57: 2000- 2010 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-2.	127
Şekil 3- 58: 2000- 2010 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-3.	127
Şekil 3- 59: 2000- 2010 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-4.	128
Şekil 3- 60: 2010 Sonrası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-1.	130
Şekil 3- 61: 2010 Sonrası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-2.	130
Şekil 4- 1: Kuştepe'nin konut alanlarının mekânsal gelişimi.	137
Şekil 4- 2: 1950-1960 Yılları arasında Kuştepe'deki konut alanları.	140
Şekil 4- 3: 1960- 1980 Yılları arası Kuştepe'deki konut alanları.	142
Şekil 4- 4: 1980- 2000 Yılları arası Kuştepe'deki konut alanları.	144

Şekil 4- 5: 2000 Sonrası Kuştepe’deki konut alanları.	146
Şekil 4- 6: Kuştepe’de bulunan farklı konut katmanları.....	148
Şekil 4- 7: 20.07.1960 Tarihli Kuştepe Mecidiyeköy 298 PF 1942 A 1 P299 PF 1944 A 1 P İlişkin U.İ.P.	149
Şekil 4- 8: Kuştepe’nin tarihsel gelişim sürecinde birbirine eklemlenen farklı konut dokuları.....	151
Şekil 4- 9: Kuştepe’de bulunan farklı konut dokularına ait sınırların günümüzdeki durumu.	154
Şekil 4- 10: Kuştepe’de farklı konut dokuları arasındaki sınırların/ arayüzlerin niteliksel değişimi.	157
Şekil 4- 11: Düzensizleşen konut dokusuna ait farklı yerleşim örnekleri.	160
Şekil 4- 12: Kuştepe’deki düzensizleşen konut dokusunun mekânsal gelişimi.....	161
Şekil 4- 13: Kuştepe’deki düzensizleşen dokunun mekânsal analizi.	162
Şekil 4- 14: Sınırların esnetildiği ara mekânlar.	163
Şekil 4- 15: Kullanımların üst üste bindiği ara mekânlar.	163
Şekil 4- 16: Konut- sokak ilişkisini gösteren şema.....	164
Şekil 4- 17: Sokakla kuvvetli ilişki kuran konutların şematik gösterimi.....	164
Şekil 4- 18: Dokuya ait farklı konut- sokak ilişkileri.	165
Şekil 4- 19: Dokudaki özgün yapısını koruyan konutlar.	166
Şekil 4- 20: Dokuda bulunan ortak kullanıma açık alanlar.	167
Şekil 4- 21: 04.06.1964 Tarihli Bira İşçileri M.İ.P.....	168
Şekil 4- 22: Kuştepe’deki planlanmış bahçeli konut dokusunun mekânsal gelişimi.	169
Şekil 4- 23: Kuştepe’deki planlanmış bahçeli konut dokusunun mekânsal analizi.	170
Şekil 4- 24: Dokudaki özel- kamusal arasındaki ilişki.	171
Şekil 4- 25: Konut dokusuna yapılan müdahale örnekleri.....	172
Şekil 4- 26: Kuştepe’deki gecekondu bölgesi.....	173
Şekil 4- 27: Yerleşim dokusunun şematik gösterimi.	174
Şekil 4- 28: Kuştepe’deki gecekondu bölgesinin mekânsal gelişimi.	174
Şekil 4- 29: Kuştepe’deki gecekondu bölgesinin mekânsal analizi.....	175
Şekil 4- 30: Dokudaki konut- sokak ilişkileri.....	176
Şekil 4- 31: Dokudaki komşuluk birimleri.	177
Şekil 4- 32: Apartmanlaşmış ve dönüşmekte olan konut dokusuna ait farklı konut örnekleri.	179
Şekil 4- 33: Apartmanlaşmış ve dönüşmekte olan konut dokusunun mekânsal gelişimi.	180
Şekil 4- 34: Kuştepe’deki apartmanlaşmış ve dönüşmekte olan konut dokusunun mekânsal analizi.	181
Şekil 4- 35: Dokuda 1955-60 yıllarında ortaya çıkan ilk yerleşime ait konutlar.....	182
Şekil 4- 36: Dokuda 1970 sonrası ortaya çıkan düşük nitelikli apartmanlar.	182
Şekil 4- 37: Günümüzde kentsel dönüşümle ortaya çıkan apartmanlar.....	183
Şekil 4- 38: Dokudaki konut- sokak ilişkisinin değişimi.....	183
Şekil 4- 39: Konut bloklarından oluşan doku.	184

Şekil 4- 40: Abide Sitesine ait işhanı arsalarının gazete satış ilanı.	185
Şekil 4- 41: Kuştepe'deki konut bloklarından oluşan dokunun mekânsal analizi...	186
Şekil 4- 42: Abide Sitesi konut bloklarının çevreyle ilişkisi.	187
Şekil 4- 43: Abide Sitesi iş merkezlerinin çevreyle ilişkisi.	188
Şekil 4- 44: İzmen Sitesi bloklarının çevresiyle ilişkisi.	189
Şekil 4- 45: Site bloklarının çevresiyle ilişkisinin şematik gösterimi.	190
Şekil 4- 46: Trump Towers'ın havadan görünümü.....	191
Şekil 4- 47: Kuştepe'deki konut kullanımı içeren karma kullanımlı yapının mekânsal analizi.	192
Şekil 4- 48: Yapının Büyükdere Caddesi'nden görünümü.....	193
Şekil 4- 49: Yapının Ofis Girişinin olduğu yan cepheden görünümü.	193
Şekil 4- 50: Yapının Rezidans Girişinin olduğu yan cepheden görünümü.	193
Şekil 4- 51: Rezidansın çevresiyle ilişkisi.	194
Şekil 4- 52: Kuştepe'deki ara mekân halleri.....	197
Şekil 4- 53: Konut dış mekânlarındaki ara mekân durumu.	199
Şekil 4- 54: Evin uzantısı konumundaki sokaklar.	200
Şekil 4- 55: Sokakta kurulan iftar sofrası.	201
Şekil 4- 56: Sokakta Hidrellez kutlaması.	202
Şekil 4- 57: Sokakta düğün.....	202
Şekil 4- 58: Okul bahçesinde Hidrellez kutlaması.	203
Şekil 4- 59: Yerleşimin ana caddesinde kurulan iftar sofrası.	203
Şekil 4- 60: Yerleşimin merkezinde bulunan âtil alanda kurulan semt pazarı.	204
Şekil 4- 61: Semt pazarındaki kullanımların dönüştürdüğü yakın çevredeki konut dış mekânları.....	204
Şekil 4- 62: Bira İşçi Evleri önündeki seyyar satıcılar.	205
Şekil 4- 63: Sakinlerin sosyal pratiklerle biçimlendirdikleri mekânlar.	206
Şekil 4- 64: Sakinlerin ticari pratiklerle kendilerine mal ettiği mekânlar.	206
Şekil 4- 65: Çocukların oyun faaliyetleriyle dönüştürdüğü mekânlar.	207
Şekil 4- 66: İzzetpaşa- Kuştepe sınırındaki halı kurutma duvarı.....	208
Şekil 4- 67: Çevre sakinlerinin Kuştepe'nin Gültepe sınırında kurduğu alternatif pazar.	209

KUŞTEPE MAHALLESİ ÖRNEĞİNDE FARKLI KONUT DOKULARI ARASINDAKİ ARAYÜZLERİN İNCELENMESİ

ÖZET

Günümüzde kent mekânının, küreselleşmenin etkisiyle günden güne geçirimsizleştiği ve kesintiye uğradığı görülür. Kent, duvarlar/ dikenli tellerle çevresinden ayrılmış güvenli yerleşim alanları, kontrol noktalarıyla biçimlenen geçiş mekânları (yok yerler), özelleştirilmiş kentsel mekânlar ve içine kapanmış gecekondü mahalleleriyle beraber giderek çitlenmekte ve çevresinden kopuk adacıklar olarak biçimlenmektedir. Bu adacıklar gerek özel olarak tanımlanmış sınırları gerekse belli davranış kalıplarına göre biçimlenen mekânsal örgütlenmeleriyle hem mekânı hem de kullanıcıların kimliklerini katı biçimde sınırlamaktadır. Burada bireyin çevresine yabancılaştığı, farklılıklarla bir araya gelemediği ve kendi öznelliğini ortaya koyamadığı bir durum söz konusudur. İnsanın kendi zamanını ve mekânını üretemediği bu yerlerde yaşam, zaman ve mekân kesintiye uğrar. Tüm bunlardan kentteki sınırların bireylerin kimlik sınırlarıyla iç içe geçtiği anlaşılır. Kimlikler arası sosyo/ kültürel farklılıklar mekânsal sınırlarla ve düzenlemelerle ortaya koyulur ve yeniden üretilir. Bu da bize sınırların doğal bir şekilde ortaya çıkan fiziksel ve sabit yapılar olmadığını, sosyo- kültürel ayrımlara dayanan ve farklılaşma pratikleriyle ortaya çıkan çok boyutlu ve dinamik yapımlar olduğunu gösterir. Mekânda sınırlar aracılığıyla icra edilen farklılaşma pratikleriyle beraber birbirinden çok farklı sınır durumları ve biçimleri ortaya çıkar. Böylece sınırları sadece farklılıkları ayıran, fiziksel engeller olarak değil farklılıkların bir araya geldiği zaman- mekân aralıkları olarak düşünmek mümkün hale gelir. Sınır boylarından genişleyen arayüzlerle beraber yaratıcı kullanımlar, farklı kentsel/ mekânsal deneyimler, öngörülmeleyen etkileşimler gibi çok çeşitli imkanlara yer açan farklı zaman- mekânlar ortaya çıkar. Böylece kentteki süreksizliklerin ve sınırların aralanmasıyla beraber bireylerin yaratıcı biçimde kent yaşamına katılmaları mümkün olur ve kentte zaman- mekân- yaşam birlikteliği yeniden kurulur. Tüm bu açılardan sınırların kentte ortaya çıkan farklı biçimlerini ve dönüştürücü potansiyellerini araştırmak son derece önemli hale gelir.

Kuştepe, birbirinden çok farklı kentsel dokuların çok çeşitli sınır biçimleri ortaya koyarak yerleşime eklemlendiği ve bir arada yer aldığı kendine özgü, heterojen bir yapıda gelişmiştir. Yerleşim, önemli kentsel dinamiklere, özgün yerel koşullara bağlı olarak hem farklı tarihsel dönemlere ait dokuların ortaya çıktığı, hem de mekânsal yönden farklılaşan bir gelişim ortaya koymuştur. Yerleşimin merkezi yapısı ve ulaşım

yollarına yakınlığı gibi nedenlerden dolayı Bomonti ve Kağıthane'deki sanayi gelişiminin, Mecidiyeköy'deki MİA yapılanması, Büyükdere Aksındaki gelişmeler gibi farklı kentsel gelişmelerin ve dinamiklerin etkisi altında kaldığı görülür. Bununla beraber yerleşimin topoğrafik koşulları, kendine özgü sosyo- kültürel yapısı ve kuruluş hikayesi kendine özgü yerel koşulların belirlediği bir mekânsal gelişim göstermesine neden olmuştur. Böylece hem kentsel dinamiklerin hem yerel koşulların üst üste bindiği, çok çeşitli kentsel dokuların ve sınır biçimlerinin bir arada bulunduğu kendine özgü bir doku ortaya çıkmıştır. Özellikle yerleşimdeki konut alanları, ortaya çıkan bu mekânsal çeşitliliğin ve farklılaşmanın en fazla görünür olduğu yerler olmuştur. Yerleşimde, bahçeli kooperatif evleri, gecekondu, düzensizleşen konutlar, apartmanlar, toplu konut siteleri, son dönem kentsel dönüşümle ortaya çıkan apartmanlar ve rezidanslar gibi çok çeşitli konut biçimleri bir arada bulunmaktadır. Bu konut dokuları ile beraber yerleşimdeki sınırlar, katı/ görünmez engelleyici sınırlardan, iç- dış, özel- kamusal arasındaki ayrımların belirsizleştiği sınır mekânlarına varan bir çeşitlilik gösterir. Bununla beraber yerleşimde özellikle gecekondu ve düzensiz konutların çevresiyle kurduğu ilişki mekânsal yönden kendine özgü bir dile sahiptir. Bu konut alanlarında yerleşim sakinlerinin pratikleriyle beraber, mekânsal yönden zengin ve çok farklı kullanımlara imkân veren bir mekân üretimi söz konusudur. Burada yerleşim sakinleri ortak kullanımlarla beraber sokakları, atıl kalan boş alanları kendilerine mal ederek ortak yaşam kültürlerine ve gündelik kullanımlarına göre yeniden biçimlendirirler. Böylece özel- kamusal, iç- dış ayrımlarının ötesinde biçimlenen, farklı ilişkilerin ve kullanımların üst üste bindiği akışkan ve gözenekli bir mekân ortaya çıkar. Tüm bu nedenlerden dolayı yerleşim, hem kentte ortaya çıkan sınırların farklı biçimlerini ve mekânsal değişimini ortaya koymak hem de sınırların aralanmasıyla ortaya çıkan sınır mekânlarının mekânsal pratiklerini ve deneyimlerini incelemek için önemli bir kaynaktır.

A STUDY ON THE SPATIAL INTERFACES BETWEEN THE DIFFERENT HOUSING TISSUES IN THE KUSTEPE NEIGHBORHOOD CASE

SUMMARY

Today, it is seen that the urban space has become impermeable and been interrupted day by day, by the influence of globalization. The city is gradually fenced and shaped as detached holmes, with its secured settlement areas which separated by the walls/barbed wires, transition spaces (non places) shaped by the control points, customized urban spaces and withdrawn slum areas. These holmes strictly restricts both the space and user identities along with their specially drawn boundaries and their spatial organizations shaped by certain behavior patterns. There is a situation in question which the individual becomes estranged to the environment, cannot coalesce with differences and cannot produce his subjectivity. In these places where man cannot produce his own time and space, the life, time and space are interrupted.

Nevertheless the city has always been a place that is open to differences, unpredictabilities and changes. Urban space, with its rich resources and endless probabilities, is a place where unpredictable encounters and unexpected interactions are experienced. Besides, the city is the place where we built our own subjectivity. In the city, we coalesce with the differences and make our choice among the values which they offer. Therefore, a rich urban materialize only to the extent that individuals could coalesce with differences and realize themselves with their preferences, so thus actively get involved in urban life. And this is possible through spatial interfaces where man can freely move between private-public, singular-urban spaces and which is located between human, urban and space. Along with the interfaces that are expandingly shaped by the borderline in between the inner-outer, private-public, spaces where we can interact with differences, express ourselves or withdrawn to ourselves, which makes room for a wide range of opportunities and uses are ingenerated.

At this point, it is important to see the borders as multidimensional, spatio-temporal structures (thresholds) in order to understand the potentials of spatial interfaces. Spatial borders are not physical structures that simply separate differences, they are more complex structures that intertwined with socio-cultural distinctions. Man-made physical borders in the city are not randomly drawn lines. Borders always point a

difference and occur in the space with differentiation practices. Therefore, physical borders in the city also correspond to social and cultural distinctions too. The socio-cultural differences between identities are defined and reproduced by spatial borders and regulations. So this suggests us that the borders are not autogenous physical and constant structures, they are rather a multi-dimensional and dynamic productions which based on socio-cultural distinctions and emerge from differentiation practices. A wide variety of border states and forms emerge by differentiation practices performed through borders in space. Thus, it becomes possible to think of the borders not only as physical barriers that distinguish differences, but also as a time-space interval where the differences come together. Along with the interfaces which expand from the borderline, various time-spaces where a wide variety of possibilities are available are emerged, such as creative uses, diverse urban/spatial experiences, and unpredictable interactions. When the discontinuities and borders in the city are opened, it is possible for individuals to participate in urban life in a creative way and the time-space-life unison is re-established in the city. In all these respects, it becomes extremely important to explore the different forms and transformative potentials of the borders in the city.

Kuştepe has developed in a unique, heterogeneous way in which many different urban fabric are articulated to the settlement by putting together a wide variety of border forms. Depending on the important urban dynamics and the authentic local conditions, the settlement produced a development in which both the fabrics belong to different historical periods has emerged and differentiated with respect to spatial. It is regarded that, due to the central structure of the settlement and its proximity to transportation, industrial development in Bomonti and Kağıthane is under the influence of different urban developments and dynamics like MİA in Mecidiyeköy and Büyükdere Axis. On the other hand, topographic conditions of the settlement, its specific socio-cultural structure and the history of its establishment has provided a spatial development which determined by its own local conditions. Thus, a unique texture has emerged in which both urban dynamics and local conditions overlap, with a wide range of urban fabrics and border forms. Where these spatial diversity and differentiation are most visible are particularly residential areas of the settlement. A wide range of housing types, such as residences, slums, apartments, housing estates, newer apartments and residences that emerge recently due to the urban transformation, are combine in the settlement. Along with these housing textures, the borders in the settlement vary from solid/invisible obstructive ones to the border spaces where the distinctions between inner/outer and private/public are uncertain. It is seen that a social organization and a solidarity culture dominate on the establishment of the settlement and the subsequent development. Along with the urban developments that emerged in the late 1970s, there has been a big turning point in the settlement and differentiation on the residential areas consisting of apartments, slums and mass housing and also on the new residential areas has increased. Today, it is understood that this differentiation is getting sharper by constructing residences on the settlement and by urban transformation practices. Therefore, it is possible to say that the soft borders of the residential fabrics formed by

the common life culture, which are decisive in the establishment and development of the settlement, are gradually transformed into the obstructive borders by the market-oriented developments. Nonetheless, in the settlement, spatial structure which is formed by common use practices on the fabric of slums and desultory houses still continues its existence. Together with the practices of the settlement inhabitants, in these residential areas, there is a space production which is spatially rich and allows to various uses. Here, inhabitants reshape the streets suitably to their culture and their Daily life, by the common use culture and by taking over the inactive empty spaces. In this way, a fluid and porous space that is formed beyond the private-public, inner-outer distinctions, a space where different relationships and uses overlaps emerges. For all these reasons, the settlement is an important resource for revealing the different forms and spatial changes of the borders that arise in the city and also to analyse the spatial practices and experiences of the border spaces that emerged by opening the borders out.

1. GİRİŞ

Kentte, ötekilerin dünyasını ve farklı yaşam biçimlerini keşfederiz. Böylece bakış açımızı sınavan ve değiştiren farklı deneyimler kazanırız. Bu deneyimler yeni değerler, davranışlar geliştirmemize ve kendi öznelliğimizle var olmamıza imkân sağlar. Ortak ve öznel yaşamın iç içe geçtiği bu çok katmanlı deneyim, ancak tekil mekânlar ile kentsel mekânlar arasında gidip gelebildiğimiz, farklı katmanlar ve durumlar arasında geçiş yapabildiğimiz gözenekli ve akışkan bir kentsellik ile mümkün olabilir. Bununla beraber kentin günümüzde giderek parçalandığı ve geçirimsizleştiği görülür. Kent yaşamının akışkanlığını yitirmesiyle beraber bireylerin farklı kimliklerle etkileşimi ve farklı durumlar/ katmanlar arasındaki geçişi kısıtlanır. Dolayısıyla bireylerin kent yaşamına katılamadığı, çevresine ve kente yabancılaştığı bir durum ortaya çıkar. Ancak sınırlar, bir yandan farklılaşmış yapılar arasında ortaya çıkan geçirimsiz sınır boylarına sebep olurken, diğer yandan farklılıkların birbirine açıldığı, yeni oluşumlara ve dönüşümlere açık, imkanlarla dolu mekânlara olanak sağlarlar. Dolayısıyla bu noktada sınırları sadece farklılıkları ayıran sabit çizgiler yerine, farklılıkların bir araya geldiği eşikler olarak düşünmek, farklı kamusalılıklara ve kentselliklere imkân vermesi bakımından büyük potansiyel taşır.

1.1 Çalışmanın Konusu ve Kapsamı

Kentler her zaman farklı kimliklerle öngörülemeyen karşılaşmaların ve beklenmedik etkileşimlerin deneyimlendiği bir yer olmuştur. Böylece kentsel yaşam, farklı kimliklerin farklılıklarını koruyarak bir arada var olabildiği ortak bir yaşam anlamına gelir. Farklılıklardan meydana gelen ortak bir yaşam ise ancak farklılıklarla müzakereye imkân tanıyan ara bölgelerin (eşik) yaratılmasıyla mümkün olur.

Stavrides'e göre "Eşik deneyiminde saklı bilgelik, ötekiliğe ancak kimlik sınırlarının açılması yoluyla, ... kuşkuya, müphemliğe ve melezliğe dayalı aracı bölgeler, müzakere edilebilir değer bölgeleri oluşturularak yaklaşılabileceğinin fark edilmesinde yatar".¹ Farklılıkların birbirine açıldığı ve müzakere edilebildiği bir kentte bireylerin roller ve kimlikler dolayısıyla edindiği katı sınırlar aralanır ve kendilerini ifade edebildikleri, paylaşılabildikleri ve dolayısıyla kendi zaman- mekânlarını üretebildikleri alanlar ortaya çıkar. Böylece kentte bireylerin aktif ve yaratıcı biçimde hayata katılması mümkün hale gelir.

Buna karşılık günümüzde kent mekânının küreselleşme ile giderek geçirimsizleştiği ve kesintiye uğradığı görülür. Kent, dikenli duvarlarla çevresinden ayrılan ayrıcalıklı yerleşimler, özelleştirilmiş kentsel mekânlar, kontrol noktalarıyla biçimlenmiş geçiş mekânları (yok yerler), içine kapanmış gecekondu mahalleleriyle hiç olmadığı kadar parçalanmakta ve giderek adacıklar kenti biçimini almaktadır. Bu adacıklar kenti farklı kimliklere sahip homojen toplulukların kendi kentlerini inşa ettiği ve böylece birbirine hiç temas etmeden bir araya geldiği mozaik bir yapıyı tarif eder. Bu adacıkların kontrol noktalarıyla denetlenen, özel sınırları ve belli davranış kalıpları üzerinden gerçekleşen pratikleri, farklılaşan kimliklerin ortaya çıkmasına ve yeniden üretilmesine sebep olur. Dolayısıyla sınırları ve kullanımları net olarak tanımlanmış bu adacıklar aynı zamanda katı sınırlarla tanımlanmış kimliklere denk düşer. Burada, kent yaşamının akışkanlığını ve geçirgenliğini yitirmesiyle beraber bireylerin farklı kimliklerle etkileşimi ve farklı durumlar arasındaki hareketliliği engellenir. Dolayısıyla bireyin kendine ve kente yabancılaştığı ve kapandığı bir durum ortaya çıkar.

Bu noktada sınır boylarını sabit ve fiziksel olarak biçimlenen yapılar yerine farklılaşma pratikleriyle biçimlenen, çok boyutlu, dinamik yapımlar (eşikler) olarak

¹ Stavros Stavrides, *Kentsel Heterotopya - Özgürleşme Mekânı Olarak Eşikler Kentine Doğru* (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2016), s. 19.

düşünmek farklı kentselliklere ve alternatif kamusalılıklara imkân vermesi bakımından büyük potansiyel taşır. Houtum'a göre "Sınırlar, mekânda ya da zamanda sabit bir nokta tanımlamazlar aksine mekânsal farklılaşmanın sosyal pratiklerini ifade ederler".² Dolayısıyla farklılıkları fiziksel olarak ayıran sabit ve doğal yapılar değil, sosyo- kültürel ayrımlara işaret eden ve mekânda farklılaşma pratikleriyle biçimlenen, çok boyutlu ve dinamik yapılardır. Bu sınırlar aynı zamanda kendine özgü bir varlığa sahiptir. Kendi iç dinamikleri, tarafsız ve kimliksiz yapıları dolayısıyla arasında olduğu varlıklardan farklı bir anlam ve biçim kazanırlar. Böylece burası farklılıkların hem ayrıştığı hem de birbirine eklemlendiği bir yer olur. Sınırlar, ayırım, geçiş, bağlantı, kesinti gibi çok farklı işlevleri aynı anda gerçekleştirirler ve bu pratiklerle beraber kendileri için çok farklı biçimler ve mekânsal durumlar ortaya koyarlar. Bu biçimlerden başlıcalarını, geçirimsiz ve sıkı biçimde denetlenen sınır hatları, daha geçirgen yumuşak sınırlar ve iç- dış ayırımının belirsizleştiği sınır mekânları olarak saymak mümkündür. Sınır hatları, sabit yapıların kontrol mekânizmalarıyla denetlenen, geçirimsiz sınırlarına karşılık gelirken, yumuşak sınırlar iç- dış arasındaki ayırımın korunduğu bununla beraber geçişin mümkün olduğu sınırları oluşturur. Sınır mekânları ise esnek sınırlarla tanımlanmış farklı yapıların zamansal ve mekânsal bir aralıkta müzakere ettiği ara mekânları tanımlar. Sınır mekânları, iç- dış, özel- kamusal gibi ayrımların belirsizleştiği, çok farklı kullanımların üst üste bindiği öngörülemez ve farklılıklara açık, zamanla beraber deneyimlenen bir mekânsal durumdur. Bu zaman mekân aralıklarında öngörülemez karşılaşmalar, yaratıcı kullanımlar, farklı kentsel/ mekânsal deneyimler gibi çok farklı imkanlar ortaya çıkar ve bireylerin kent hayatına aktif biçimde dahil olması yeniden mümkün olur. Tüm bu açılardan sınırların kentteki biçimlerini ve dönüştürücü potansiyellerini araştırmak önemli hale gelir.

² Henk Van Houtum ve Ton Van Naerssen, "Bordering, ordering and othering", *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 2002, s. 126.

Kuştepe, birbirinden çok farklı kentsel dokuların çok çeşitli sınır biçimleri ortaya koyarak bir arada bulunduğu, heterojen yapısıyla sınırların farklı biçimlerini ve mekânsal durumlarını incelemek için zengin bir kaynaktır. Yerleşim, merkezi ve özel konumuyla Kağıthane ve Bomonti'deki sanayi gelişimi, Büyükdere Aksı ve Mecidiyeköy'deki MİA yapılanması gibi farklı kentsel dinamiklerin ve gelişmelerin etkisi altında kalmış ve böylece sanayileşme, küreselleşme gibi farklı tarihsel süreçlere ait dokuların ortaya çıktığı bir yer olmuştur. Bununla beraber yerleşimin kendine özgü kuruluş hikayesi, dayanışma kültürü, güçlü Roman kimliği ve topoğrafik koşullar gibi yerel koşullar kendi dinamiklerinden kaynaklanan bir mekânsal gelişim izlemesine ve böylece farklılaşmasına neden olmuştur. Böylece hem kentsel dinamiklerin hem de yerel koşulların üst üste binmesiyle farklı mekânsal örgütlenme biçimlerine sahip çok çeşitli kentsel dokuların bir arada bulunduğu, kendine özgü bir yerleşim ortaya çıkmıştır. Özellikle yerleşimdeki konut alanları, ortaya çıkan bu mekânsal çeşitliliğin ve farklılaşmanın en fazla görünür olduğu yerler olmuştur.

Konut alanları, gündelik yaşamın geçtiği ve yaşam biçimlerinin yansıtıldığı yerlerdir. Bireyler, konutlarla beraber gündelik yaşamlarını biçimlendirirler ve yaşam tarzlarını ortaya koyarlar. Bununla beraber konutlar, kent içindeki dönüşümlere ve kırılmalara göre biçimlenen ve yeniden yapılanan yerler olmuştur. Konut alanları, sosyal ayrımların ve mekânsal farklılaşmanın yeniden üretiminde ve sürdürülmesinde önemli dinamiklerdir. Dolayısıyla konut alanlarının birey ve kent arasında bir yerde konumlandığını söylemek mümkündür. Konut alanları, birey ve kent arasındaki ilişkilerin biçimlendiği arayüzlerdir. Dolayısıyla kentteki sınırların biçimini ve dönüşümünü konut alanları üzerinden okumak ayrıca önemlidir.

Yerleşimde zamansal ve mekânsal yönden farklılaşan çok çeşitli konut dokuları bir arada bulunur. Yerleşim, kentsel gelişmelerden ve dinamiklerden etkilenen mekânsal gelişimiyle sanayileşme ve küreselleşme gibi farklı tarihsel dönemlere ait konut dokularının ortaya çıktığı bir yer olmuştur. Bununla beraber yerleşimin kendine özel sosyo- kültürel dokusu ve doğal koşulları mekânsal yönden farklılaşan konut

dokularının biçimlenmesine neden olmuştur. Bu gelişmelere bağlı olarak yerleşimdeki konut alanları, gecekondular, düzensizleşen konutlar, apartmanlar, az katlı, bahçeli kooperatif evleri, toplu konut siteleri, rezidanslar ve son dönem kentsel dönüşümle ortaya çıkan konutlar olmak üzere çok çeşitli konutlardan oluşmaktadır. Bu konut dokuları ile beraber yerleşimdeki sınırlar, katı/görünmez engelleyici sınırlardan, iç- dış, özel- kamusal arasındaki ayrımların belirsizleştiği sınır mekânlarına varan bir çeşitlilik gösterir. Bununla beraber, özellikle gecekonduların ve düzensizleşen konutların çevresiyle kurduğu ilişki mekânsal yönden kendine özgü bir dile sahiptir. Bu konut alanlarında yerleşim sakinlerinin pratikleriyle biçimlenen, mekânsal yönden zengin ve çok farklı kullanımlara ve ilişkilere imkân veren bir mekân üretimi söz konusudur. Burada yerleşim sakinleri ortak kullanımlarıyla beraber sokakları, âtil alanları ve konut dış mekânlarını aktif olarak sahiplenerek yaşam kültürlerine ve gündelik kullanımlarına göre yeniden biçimlendirirler. Böylece özel- kamusal, iç- dış ayrımlarının muğlaklaştığı, çok farklı etkileşimlerin ve kullanımların üst üste bindiği, akışkan ve gözenekli bir mekânsallık ortaya çıkar. Tüm bu nedenlerden dolayı Kuştepe'deki konut alanları, kentteki sınırların farklı biçimlerini ve mekânsal değişimini ortaya koymak ve sınırların aralanmasıyla ortaya çıkan sınır mekânlarının mekânsal pratiklerini ve deneyimlerini incelemek için önemli kaynaktır.

1.2 Çalışmanın Yöntemi

Tez esas olarak, çalışmanın dayandığı kavramlar hakkında kapsamlı bir literatür taraması ve kavramların sahada gözlem, çizim ve mülakat yoluyla sınanması biçiminde gerçekleşmiştir. Bunun için öncelikli olarak sınır kavramı üzerinde durulmuş, sınırın farklı biçimleri ve potansiyelleri hakkında kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır. Ardından sınır biçimleri açısından zengin bir kaynak olan Kuştepe'nin mekânsal gelişimine yer verilmiş ve Kuştepe'deki konut alanlarında gerçekleşen farklı sınır biçimleri ve bu sınırların mekânsal deneyimi daha önce yer verilen kavramlar çerçevesinde haritalama, gözlem gibi tekniklerle ortaya konmuştur.

Çalışma, üç ana kısımdan oluşmaktadır.

İlk bölümde öncelikli olarak günümüzde küreselleşmeyle değişen kent mekânı ve ortaya çıkan yeni sınırlar ele alınmıştır. Ardından insanın kentle kurduğu ilişki tartışılmış ve sınırların dinamik mekânsallığı ile ortaya çıkan farklı sınır durumları çeşitli örnekler ve şematik gösterimler üzerinden ortaya konmuştur. Son olarak sınır boylarından genişleyen ara mekânların çeşitli örnekler üzerinden farklı biçimleri incelenerek, içerdiği potansiyeller tartışılmıştır.

İkinci bölümde ise Kuştepe'nin farklı kentsel dokuları bir arada barındıran heterojen dokusuna kaynaklık eden mekânsal gelişimi ve kuruluş hikayesi aktarılmıştır. Kuştepe'nin kuruluşu ve sonrasındaki gelişimi Şişli Gecekonducularını İhya ve Güzelleştirme Derneği altında gerçekleşen kolektif bir örgütlenme ile mümkün olmuştur. Bununla beraber Kuştepe, merkezi konumuyla farklı kentsel dinamiklerden etkilenen bir mekânsal gelişim göstermiştir. Bu nedenle bu bölümde yerleşimin gelişimi yerleşim için özel öneme sahip kentsel dinamikler ve gelişiminde önemli bir aktör olan Şişli Gecekonducularını İhya ve Güzelleştirme Derneği'nin faaliyetleri ile beraber ele alınarak aktarılmıştır. Bu bölümde derneğin kurucusu olan Naim Tanyeri'nin yayınladığı kitaplar, uydu fotoğrafları, Kuştepe ile ilgili basın haberleri ve belediye planları kullanılmıştır.

Son bölümde öncelikli olarak yerleşimdeki konut alanlarının gelişimine yer verilmiştir. Ardından yerleşimdeki farklı konut dokuları tespit edilmiş ve bu dokuların oluşturduğu sınırlar biçimleri ve mekânsal etkileri üzerinden değerlendirilmiştir. Son olarak ise yerleşimde yaygın olarak görülen kendine özgü mekânsal pratikler ve bu pratiklerin mekânsal deneyimleri tartışılmıştır. Bu bölümde ağırlıklı olarak sahada yapılan gözlemler belirleyici olmuştur. Bununla beraber özellikle farklılaşan konut dokularının tespitinde yerleşimin ileri gelenleri ile yapılan görüşmelerden ve uydu fotoğraflarından faydalanılmıştır.

1.3 Çalışmada Kullanılan Kavramlarla İlgili Açıklama

Çalışmada, temel olarak sınır kavramı üzerinde durulmuş ve Kuştepe'deki farklı sınır/ arayüz durumları incelenmiştir. Sınırlar, dinamik ve kompleks yapılarından dolayı çok farklı anlamlar ve işlevler yüklenebilmektedir. Bu nedenle bu bölümde tez kapsamında sınırların ve sınırlarla beraber ortaya çıkan kenar, sınırlama, duvar/bariyer, arayüz, eşik/ ara mekân gibi terimlerin kullanılış biçimine dair kısa bir açıklamaya yer verilmiştir.

Sınırlar, temelde bir son, limit veya kenar anlamına gelir. Bununla beraber bu sınırlar, varlıkların kesin olarak bittiği bir yer değil, farklı mekânsal/ zamansal durumlar arasında kalan yapılardır. Borden'a göre "Sınırlar kendilerini bize bir şeylerin kenarları olarak sunarlar; burasıyla orası, içerisi ve dışarısı, şimdiki zamanla ve gelecek arasındaki uzamsal ve zamansal bir limit olarak".³

Kenarlar (edges), sürekliliği bölen öğelerdir. Lynch'e göre kenarlar "iki bölge arasında sınır işlevi görür, sürekliliği doğrusal olarak bölerler. Kıyılar, demiryolları, gelişme bölgesi sınırları ve duvarlar kenar öğelerine örnektir. ... Bu tür kenarlar, bazı noktalarında geçiş veren ve iki bölgeyi ayıran duvarlar ve iki bölgeyi birleştiren bağlantı noktaları olabilir".⁴ Burada sınırlar, sürekliliği kesintiye uğratan ve farklı varlıkları hem ayıran hem de birbirine eklemleyen kenarlardır. Burada kenarların arasında bulunduğu bölgeler arasında karşılıklı geçişe imkan tanıyan, az çok geçirgen bir sınır durumu söz konusudur. Bununla beraber sınırlar her zaman bu kadar tarafsız değildir.

³ Iain Borden, "Thick Edge: Architectural Boundaries in the Postmodern Metropolis", *InterSections: Architectural Histories and Critical Theories* (Routledge, 2001), ss. 1–29 (s. 221).

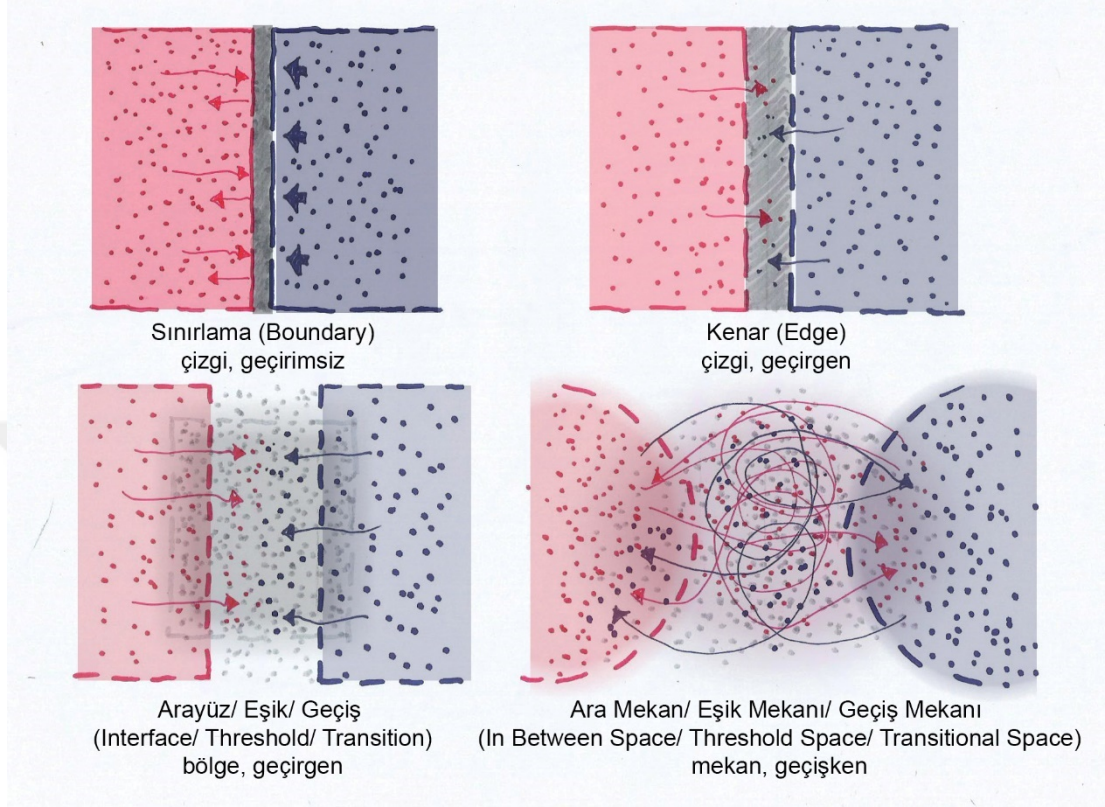
⁴ Kevin Lynch, *Kent İmgesi*, çev. İrem Başaran, 1. baskı (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010), s. 52.

Sınırlamalar (boundaries), ise daha soyut ve derin ayrımların dahil olduğu durumlarda gerçekleşir. Bu sınırlamalar, varlıklar ya da şeyler arasındaki doğal/ yapısal farklılıklardan dolayı ortaya çıkan fiziksel farklılaşmadan öte sosyo- kültürel ayrımlar gibi daha derin/ gizli ayrımlara işaret eden, semboller ya da engeller aracılığıyla ötekilere karşı oluşturulan sınırlardır. Shields'e göre "sınır çizmek (boundary drawing), neyin veya nerenin dahil edildiğine ve neyin dışlandığına karar verme meselesidir".⁵ Burada belli bir bölgenin belli bir tür ya da kimlik tarafından sahiplenilmesiyle oluşan bir sınır durumu vardır. Schoonderbeek' e göre "sınırlama (boundary) olarak sınır, doğal, bölgesel bir ortamda bulunan fiziksel bir engel veya bir şeyin nerede başlayıp nerede bittiğini mümkün olduğunca açık bir şekilde belirleyen kültürel, politik veya hukuki bir kararın göstergesidir".⁶ Dolayısıyla basit fiziksel sınırlardan daha soyut ayrımlara ve farklı kimliklere işaret ederler. Bu sınırlamalar, farklı kimlikler arasındaki ayrımların kuvvetlendiği, çatışma ve iletişimsizlik haline vardığı radikal durumlarda karşımıza fiziksel engeller olarak çıkarlar.

Duvarlar/ bariyerler (walls/ barriers), çalışmada daha çok farklı kimlikler/ dokular arasındaki iletişimsizlik ya da çözümsüzlükle ilişkili olarak ortaya çıkan gerçek duvarlar, geçişe izin vermeyen çitler, sağır cepheler gibi geçirimsiz, fiziksel engeller olarak ele alınmıştır. Bununla beraber duvarlar sadece engelleyici/ ayrıştırıcı elemanlar değil, aynı zamanda arasında bulunduğu varlıklardan ayrı bir anlam ve öneme sahip yapılardır. Buna bağlı olarak çalışmada duvarlar ve çitler sadece farklılıkları ayıran fiziksel engeller olarak değil aynı zamanda kullanıcıların pratikleriyle sahiplenilen, farklı kullanımların ve anlamların ortaya çıktığı yapılar olarak karşımıza çıkar.

⁵ Rob Shields, "Crisis of Boundaries, Notes on the Suburban Novum", 2013, s. 7.

⁶ Marc Schoonderbeek, "The Border as Threshold Space of Simultaneities", *archimaera*, s. 157
<<https://www.archimaera.de/2012/grenzwertig/thresholdspace>> [erişim 25 Haziran 2019].

Şekil 1- 1: Farklı sınır durumlarının şematik gösterimi (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Arayüzler (interfaces), temel olarak iki farklı yapı ya da varlık arasındaki ayrımların geçişler ve bağlantılarla kesintiye uğradığı geçiş bölgeleridir. Burada farklılaşmış iki yapı arasında arabuluculuk eden, etkileşim ve iletişim işlevi gören bir sınır durumu söz konusudur. ⁷Gehl, yapılar ve kent arasındaki arayüzleri, iç- dış, özel-kamusal, arasındaki ilişkilerin gerçekleştiği, yapı- sokak arakesitinde kalan zemin kat cephelerinin oluşturduğu kenar ve cephelerin sokağa uzantısı biçiminde gerçekleşen

⁷ “interface”, *Cambridge Dictionary (online)*
<https://dictionary.cambridge.org/tr/sözlük/ingilizce/interface> [erişim 14 Temmuz 2019].

geçiş bölgeleri olarak ele almıştır.⁸ Gehl'e göre yapı- sokak arasındaki ilişki, yayaların geçişine ve çevresiyle etkileşimine imkan verecek biçimde yumuşak sınırlarla tanımlandığı takdirde zengin bir kentsel deneyime olanak sağlar.⁹ Dolayısıyla arayüzler burada farklı düzeyler arasındaki sınırlardan genişleyen, geçirgen, gözenekli, geçiş bölgeleri olarak tanımlanmıştır.

Geçiş (transition), bir yerden başka bir yere, bir durumdan başka bir duruma geçiş hareketi anlamına gelir. Geçişler, bitiş ya da başlangıç ifade eden sınırlardan (boundary) farklı olarak içten dışa, özelden kamusal katedilen “ara”yı tanımlar. Bu geçişin gerçekleştiği mekânsal yapılar, caddeler, sokaklar, yollar, pasajlar gibi yayaların ve araçların geçişine imkan tanıyan fiziksel yapılar olabildiği gibi, aynı zamanda iç- dış, özel- kamusal arasındaki geçişlerle biçimlenen, muğlak, tanımsız, mekânsal durumları da kapsar.

Eşikler (thresholds), değişim, geçiş, geçiş bölgesi gibi anlamlara gelir.¹⁰ Eşikler, sınırları (boundaries) kesintiye uğratan ve farklılıklar arasındaki geçişe imkan tanıyan zaman/ mekân aralıklarıdır. Eşik, esas olarak “kapı boşluğunun alt yanında bulunan alçak basamak” olarak tanımlanır.¹¹ Dolayısıyla hem sınırın bir parçası hem de o sınırın aralanmasıyla farklılıklar arasında geçişlerin mümkün olduğu bir aralıktır. Burada geçiş ve ayrım aynı anda gerçekleşir. Bununla beraber bu eşikler, farklılıklar arasındaki geçişlerle akışkan bir yapı kazanmasına bağlı olarak muğlak zamansal/ mekânsal durumlar olarak ta ortaya çıkar.

⁸ Jan Gehl, Lotte Johansen Kaefer, ve Solvejg Reigstad, “Close encounters with buildings”, *Urban Design International*, 11.1 (2006), 29–47 (s. 30).

⁹ a.g.e, s. 34.

¹⁰ Walter Benjamin, *The Arcades Project* (Cambridge MA: Belknap Press, 2002), s. 856.

¹¹ “Eşik”, *Türk Dil Kurumu Sözlükleri (online)* <<http://sozluk.gov.tr/>> [erişim 14 Temmuz 2019].

Ara mekânlar/ mekânsal arayüzler/ geçiş mekânları/ eşik mekânlar (in between spaces/ spatial interfaces/ transitional spaces/ threshold spaces)

Ara mekânlar, sabit/ölçülebilir bir konumu ve tanımlı bir biçimi olmayan, bireylerin pratikleriyle biçimlenen, zamansal- mekânsal durumlardır. Burada artık farklılıkların birbirine açılmasıyla sınırların aralandığı ve mekânsallaştığı bir durum söz konusudur. Bu mekân, farklılıkların basitçe bir araya geldiği değil, üst üste bindiği, kesiştiği, etkileşime geçtiği, yeni oluşumlara ve dönüşümlere açık bir mekândır. Aldo Van Eyck' ara mekânları, “çelişkili uçların yeniden ikiz olgulara dönüşebileceği ortak alanlar” olarak ifade eder.¹² Van Eyck'ın ikiz olgular fikri, karşıtlıkların birbirini dışlayan, çelişkili öğeler değil birbirini tamamlayan, doğası gereği farklı varlıklar olduğu fikrine dayanır. Dolayısıyla ara mekânlar, farklılıkların bir denge içinde bir arada var olduğu bir zaman aralığı ile ortaya çıkan muğlak bir mekânı işaret eder. Bu mekân, farklı şeyler arasında karşılıklı ve sürekli olarak gerçekleşen devinimlerle tam ortada biçimlenen ve hiçbir tarafta konumlanmayan bir geçiş mekânıdır. Belli bir bitiş ve başlangıç noktasının olmadığı, içerisi ve dışarısının göreceli hale geldiği bu mekân, devinim halindeki bireylerin deneyimiyle biçimlenir.

¹² Alison Smithson ve Team 10, *Team 10 primer*, (Cambridge Mass: MIT Press, 1968).

2. KENTSEL ARAYÜZ OLARAK ARA MEKÂNLAR

Günümüzde gündelik hayat hiç olmadığı kadar hızlı, kırılgan, belirsiz ve muğlaktır. Bu hız ve değişim baskısı, kent mekânını da dönüştürmekte, sürekli bir değişimin ve devingenliğin hâkim olduğu kent mekânı, giderek süreksizleşen ve parçalanan bir yapı göstermektedir. Bu radikal dönüşüm, küreselleşmeyle beraber iletişim ve bilgi teknolojilerinin şimdiye kadar görülmemiş düzeyde gelişmesi sonucu zamansal-mekânsal engellerin aşılmasıyla mümkün olmuştur. Daha önce görülmedik düzeylere varan hız ve hareket, mekânı giderek yakın çevresindeki ilişkilerden çok dünyanın farklı yerlerindeki ekonomik ve toplumsal dinamiklere bağımlı hale getirmiş, yerden ve bağlamdan kopartarak homojenleştirmiştir. Böylece soyut zaman-mekânlar etrafında örgütlenen toplumsal pratiklerle beraber gündelik hayat rutinleştirilmiş ve kent mekânı da buna uygun olarak hiç olmadığı kadar parçalanarak, adacıklar kenti biçimini almıştır.

Tüketim odaklı, özelleştirilmiş kentsel mekânlar, mutenalaştırılmış mahalleler, transit geçiş mekânları, ayrıcalıklı ve güvenli yerleşim alanları, bu bölümlenmiş kentin kontrol noktalarıyla biçimlenmiş kentsel adacıklarından başlıcalarıdır. Bu adacıklar, yalnızca kenti mekânsal anlamda bölmekle kalmaz aynı zamanda ırk ve etnik köken ya da gelir, mevki bağlamında ayrımların üretilmesine ve farklı toplumsal kimliklerin inşa edilmesine de yol açar. Dolayısıyla “adacıklar kenti” sadece birbirinden kopuk kentsel adacıklar değil aynı zamanda bu adacıklar aracılığıyla biçimlenen “çerçevelemiş kimliklerdir”. Çerçevelemiş kimliklerin metropol adacıklarında icra ettiği pratikler de belirli talimatlar ve davranışsal kalıplar yoluyla gerçekleşen, zamansal ve mekânsal olarak sınırlanmış rutinlerdir.

Tüm bu perspektiflerden kent mekânının ve kentsel yaşamın giderek daha fazla parçalandığını ve kesintiye uğradığını söylemek mümkündür. Bu kentte kent

sakinlerinin kent yaşamına kendi öznellikleriyle dahil olmaları ve kenti zaman-mekân ve yaşam birlikteliğinde deneyimlemeleri giderek güçleşmektedir.

Ancak kent, her zaman anonimliğin, farklılıkların ve tesadüflerin deneyimlendiği bir mekân olmuştur. Kent mekânı insanların hayal edebileceğinden ve tahmin edebileceğinden fazlasını sunar, sahip olduğu olanaklar ve ihtimaller ile öngörülemeyen karşılaşmalar ve bakış açımızı sınayan etkileşimlerle doludur. İnsan ancak kentin sunduğu bu farklılıklara erişebildiği ve bu farklı değerler, davranışlar ve görüşler arasından tercih yapabildiği ölçüde kentte kendini var edebilir ve kentle anlamlı bir ilişki kurabilir. Bu da iç- dış, özel- kamusal, tekil- kentsel arasında rahatça gidip gelebildiği, salınabildiği etki alanları ile mümkün olabilir. Böylece kişi etki alanları sayesinde giderek süreksizleşen kentin kendine ve kente yabancılaşmış pasif kullanıcısı olmak yerine kent yaşamına aktif olarak dahil olabilen bir kentli olabilecek ve böylece kendi zaman- mekânını yaratarak, kentin sınır boylarını da aşmış olacaktır.

Kent içinde zaman- mekân olarak deneyimlenen ara mekânlar, kent ile kentli arasında ilişki kuran mekânsal arayüzler olarak büyük potansiyele sahiptir. Ara mekânlar sayesinde, geçirimsiz zaman ve mekân parçaları aralanır ve kent geçici bir süreliğine de olsa beklenmedik karşılaşmalara, farklılıklara ve öngörülemezliğe imkân sağlayan bir mekân haline gelir. Kent sakinleri bu zaman-mekân aralığında öngörülme ve farklı kullanımlar ve anlamlar üretmek kent mekânını aktif olarak sahiplenir ve kendi istek ve arzularına göre yeniden üretirler. Böylece kullanıcıların kendi inisiyatifleriyle biçimlendirdiği bu ara mekânlarda farklı kimlikler arasındaki sınırlar, iç- dış, özel- kamusal gibi ayrımlar aralanır ve kullanıcıların kent hayatına katılmasıyla kentte zaman-mekân- yaşam birlikteliği yeniden kurulur. Dolayısıyla kentsel arayüz olarak ara mekânların zamansallığını/ mekânsallığını ve kentte var olma biçimlerini incelemek oldukça önem taşır.

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak küreselleşmeyle beraber süreksizleşen ve parçalanmış kent mekânı tartışılacaktır. Bu bölümün ikinci kısmında insanın kentle olan ilişkisinin sürekliliği ve sınırların dinamik mekânsallığı incelenecektir. Son olarak ise sınırların mekânsallaşmasıyla ortaya çıkan ara mekânlar ve bu ara mekânların pratikleri ile potansiyelleri tartışılacaktır.

2.1 Günümüz Kent Mekânı ve Zaman- Mekân Süreksizliği

Günümüzde gündelik hayat, daha önce hiç olmadığı kadar hız ve değişim odaklı gelişmektedir. Sürekli değişimin ve belirsizliğin hâkim olduğu bu hayat, kent mekânını da dönüştürmekte, kent giderek süreksizleşen ve parçalanan bir yapı göstermektedir. Bu dönüşüm küreselleşme ile bilgi ve ulaşım teknolojileri alanındaki olağanüstü gelişmeler, esnek üretime geçiş, tüketim odaklı hayat tarzının öne çıkması gibi etmenlere bağlı olarak gerçekleşmiştir. Böylece daha önce görülmemiş düzeylere varan hız ve hareket ile zamansal/ mekânsal engeller önemli ölçüde aşılmış ve mekân giderek yerden ve bağlamdan koparak homojenleşmiştir. Bunun sonucunda toplumsal pratiklerin giderek soyut zaman mekânlar etrafında örgütlenmesiyle beraber rutinlerin ve kontrol noktalarının biçimlendirdiği yeni mekânsal örgütlenmeler ortaya çıkmış ve kent giderek adacıklar kenti görünümünü almıştır.

2.1.1 Küreselleşme ve Kent Mekânı

Günümüz küresel şehirde, kentsel hayatı belirleyen tüm tanımlı sınırlar ve kavramlar dönüşmekte, kentin nerede başlayıp nerede bittiğini kestirmek ve onu kamusal- özel, merkez- çeper, kentsel- kırsal karşıtıllıklarıyla tanımlamak giderek zorlaşmaktadır. Kentin, öğeleri arasındaki ilişkilerin muğlaklaşmasıyla beraber bütünsel yapısı kaybolmakta, süreksiz ve parçalanmış kentte bildiğimiz tüm sınırlar çözünmektedir. Soja, 1970’lerde başlayan ve hala devam etmekte olan modern metropolün postmetropole dönüşüm sürecini, “postmetropolitan geçiş” olarak tanımlar. Bu süreç, kentsel hayatı tanımlayan sınırların yeniden yapılandırıldığı, modern metropolün bir yandan yıkılırken bir yandan da yeniden inşa edilmekte olduğu bir dönemdir.¹³ Soja’ya göre;

Kent ve banliyöler artık otuz yıl önceki gibi değildir ve özellikle postmetropolitan geçişin ilerlediği bazı durumlarda, geleneksel kategorileri ve tanımları kullanmak veya kent ve banliyö sınırlarını algılamak ve ayırmak neredeyse imkânsız hale gelir. Burada, eski kuşatma ağlarından, ayrımlardan, bölünmelerden ve sınırlandırmalardan önemli ölçüde kurtulmuş fakat

¹³ Henk van Houtum, Olivier Kramsch, Wolfgang Zierhofer, *B/ordering Space*, Ashgate Publishing Limited, 2005, s. 40.

aynı zamanda yeni ve farklı şekillerde tekrar sınırlandırılmış, bağlarından kopan modern metropolün değişik ve çok çarpıcı bir örneğini görürüz.¹⁴

Günümüz küresel kentini belki de en iyi tanımlayan şey, durmaksızın devam eden değişim olabilir. Modern hayat, her zamankinden daha değişken, kırılgan ve belirsiz, gündelik deneyimlerimiz ise zeminizlik, geçicilik ve arada olma duygusunun hâkim olduğu bir şimdiki zamanda gerçekleşmektedir. Böylece kalıcı olan yerini geçiciye bırakırken, katı yapılar da akışkanlaşmaktadır.

Mekânın altüst oluşu ilk olarak modernite ve buna bağlı olarak gerçekleşen kapitalist üretim tarzına geçişle yaşanmıştır. Sermayenin birikimini öngören bu üretim tarzı, üretimin sürekli biçimde yeniden örgütlenmesi ve karlılığını arttırmak üzere mekânda yayılma zorunluluğu gibi dinamikleriyle, mekânın daha önce hiç olmadığı kadar devingen ve değişken bir yapı kazanmasına yol açmıştır.¹⁵ Böylece ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle beraber, yerden, bağlamdan ve geleneksel yapılardan kopuş yaşanmış, homojen bir zaman- mekân anlayışı ve bunun gerektirdiği soyut bir mekânsal örgütlenme biçimi hâkim olmuştur. Bu mekânsal örgütlenme biçimi, üretimin akışkanlığı arttırmak üzere her türlü coğrafyaya yayılmış, karlılığını arttırmak üzere bölgesel farklılıklar yaratmış, üretim açısından avantajlı bulunduğu yerlerde yoğunlaşmış ve böylece yerel ve kültürel farklılıkları göz ardı ederek her yerde tekrar eden kendine özgü bir ekonomik bir coğrafya yaratmıştır.¹⁶ Buna bağlı olarak mekânın örgütlenmesinde, merkezileşme, yoğunlaşma ve ayrışma gibi özellikler ve kent-kır, merkez- çevre, kamusal- özel, iç- dış gibi ayrımlar belirleyici olmuştur.

Günümüzde ise kent, metropolleşmeyle beraber bir başka altüst oluş yaşamaktadır. Çok farklı yapıların yan yana ya da üst üste eklemlendiği heterojen, çok merkezli ve dağınık bir biçimde gelişen ve kendini tanımlayan yapıların ve sınırların çözündüğü, giderek akışkanlaştığı bu kent, modernitenin bir başka evresine işaret etmektedir. Bauman, içinde bulunduğumuz dönemi “akışkan modernite” olarak tanımlar. Ona

¹⁴ a.g.e, s. 42.

¹⁵ Hakkı Yırtıcı, *Çağdaş kapitalizmin mekânsal örgütlenmesi*, 1. Baskı (İstanbul: Bilgi Üniversitesi, 2005), s. 43,44.

¹⁶ a.g.e, s. 50,84.

göre, modernitenin katı ve akışkan dönemleri arasında birbirine karşıt bir ikilik değil, birbirini izleyen ardışık bir ilişki yatmaktadır ve bu akışkan döneme geçişi belirleyen temel ayrım, katılara ve akışkanlara yüklenen anlamın yer değiştirmesi olmuştur. Katı modernite döneminde değişime mükemmeliyete ve dengeye ulaşma yolunda geçici bir çözüm olarak bakılırken, akışkan modernitede değişim, kalıcı bir anlam kazanmış, katı yapılar ise bir dahaki değişime kadar sabitlenen geçici yapılar halini almıştır.¹⁷Bauman yaşanan bu değişimi şu şekilde ifade eder:

Moderniteyi başlatan şey, dayanıklı yapıların yıkılıp yok olacağını gösteren işaretler ve dağılan (katı) yapıların ve onlardan kalan boşluğa hücum eden kısa ömürlü, geçici şeylerin dehşet verici görüntüleri olmuştur. Fakat aradan iki yüzyıl bile geçmemişken, kalıcılık ve geçicilik değerleri arasındaki üstünlük/aşağılık ilişkisi tam tersine döndü. Şu anda değerli olan şey ...her şeyi tersine çevirebilme, bir kenara atabilme ve bırakılıp gidebilme kolaylığıdır. Ve hepimiz, durdurulamaz bir yeni heyecanlar avının içine fırlatılmış durumdayız.¹⁸

Akışkan modernite dönemi, sermayenin dolaşım hızının ve niteliğinin değiştiği küreselleşme süreciyle mümkün olmuş, böylece küreselleşmeyle beraber gelişen iletişim ve bilgi teknolojileri ile yeni mekânsal organizasyonlara bağlı olarak farklı ekonomilerin birbiriyle entegrasyonu hiç olmadığı kadar kolaylaşmış, sermayenin akışkanlığı ve devir hızı tüm zamanların en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bunun sonucunda mekânsal engeller aşılmış, mekânsal yerler akışlara dönüşmüştür.

Castells, enformasyon çağı toplumunun sosyal yapısının dönüştüğünü, giderek ağlar etrafında örgütlendiğini, dolayısıyla bu topluma ağ toplumu dememiz gerektiğini ifade eder.¹⁹Ağ toplumunun akışlar etrafında kurulduğunu ifade eden Castells'e göre akışlar, ağ toplumunun siyasi, ekonomik, sembolik hayatının hâkim süreçleridir ve bu akışların uzamsal biçimi ise "akışların uzamı" olarak tanımlanır.²⁰ Ona göre akışların uzamı, "akış üzerinden işleyen, aynı zamanda gerçekleşen toplumsal pratiklerin maddi

¹⁷ Zygmunt Bauman, *Akışkan Modernite*, çev. Sinan Okan Çavuş, 1. basım. (İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2017), s. 13,14,15.

¹⁸ a.g.e, s. 16.

¹⁹ Manuel Castells, *Enformasyon çağı : Ekonomi, toplum ve kültür*, çev. Ebru Kılıç (İstanbul: Bilgi Üniversitesi, 2005), s. 621.

²⁰ a.g.e, s.547.

örgütlenmesidir”.²¹ Bu uzam 3 önemli katmandan oluşmaktadır. İlk katman, altyapısal katman olan elektronik iletişim ağıdır. İkinci katman ise örgütsel maddi destek olan düğüm noktalarıdır. Akışlar uzam, yapısal mantığı mekânsız olsa da sosyal, kültürel ve işlevsel özelliklere sahip metropollerini birbirine bağlar. Üçüncü katman ise yönetsel maddi unsur olarak tanımlanabilir ve hâkim yöneticilerin uzamsal örgütlenmesi ile ilgilidir.²² Castells’e göre, akışların uzamı bu dinamikleriyle mekânlar uzamından ayrılır. Akışların uzamındaki yerler anlam ve işlevini ağlar içinde işlenen akışlara bağlı olarak kazanırken, mekânlar uzamında anlam, işlev ve yerellik birbiriyle yakından ilişkilidir.²³ Dolayısıyla hâkim akışlar uzamının hız, akış ve dolaşımla nitelenen mekânlarının, anlamını ve işlevini bulunduğu yerle tanımlayan özgün yerler için tehdit olduğunu düşünmek mümkündür.

Augé ise içinde bulunduğumuz zamansal ve mekânsal aşırılık dönemini üst modernlik dönemi olarak ele alır. Ona göre “aşırılığın üç figürü- olaysal aşırı bolluk, mekânsal aşırı bolluk, göndermelerin bireyselleşmesi- üst modernlik fikrini, onun karmaşıklıklarını ve çelişkilerini göz ardı etmeden... kavramaya imkân vermektedir”.²⁴ “Mekânsal aşırı bolluk, ... ölçek değişikliklerinde, görüntülendirilmiş ve imgesel göndermelerin çoğalmasında ve ulaşım araçlarının şaşırtıcı hızlanışında ifadesini bulmaktadır”.²⁵ Augé, bu sürecin mekânın kullanımı ve deneyimini de dönüştürdüğünü ifade eder: “...bütün etnolojik geleneğin zaman ve mekân içinde yerleşmiş kültür kavramıyla birleştirdikleri sosyolojik yer kavramına karşı, bizim “yok- yerler” olarak adlandıracağımız şeyin çoğalması”.²⁶ Böylece bulunduğu coğrafi konumun doğal, sosyo-kültürel, ekonomik koşullarıyla tanımlanan, kimliği ve tarihi olan “yerler” ile mekânsal örgütlenmesinde kapitalist ekonomi ve teknolojinin

²¹ a.g.e, s.548

²² a.g.e, s.548,549,551

²³ Wesley Longhofer and Daniel Winchester, *Social Theory Re-Wired New Connections to Classical and Contemporary Perspectives* (New York : Routledge Taylor & Francis Group, 2016), s. 169.

²⁴ Marc Augé, *Yok Yerler*, ed. Aykut Köksal, çev. Arbil Ötkünç (Daimon, 2017), s. 51.

²⁵ a.g.e, s.47.

²⁶ a.g.e, s.47.

belirleyici olduğu, bulunduğu yerden ve bağlamdan kopmuş, zamansız, kimliksiz “yok- yerler” birbirine karşıt kavramlar olarak tanımlanmaktadır.

Bu perspektiflerin ışığında küreselleşme çağında, iletişim ve bilgi teknoloji alanındaki gelişmeler, esnek üretime geçiş, tüketim kültürünün öne çıkması gibi gelişmelerle beraber yerin deneyiminin dönüşüme uğradığını ve yeni bir zaman ve mekânın anlayışının ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Özellikle iletişim ve ulaşım hızının daha önce görülmeyen düzeylere varmasıyla mekânsal ve zamansal engeller önemli ölçüde aşılmıştır. Bunun sonucunda günümüzde mekânın örgütlenmesi ve deneyimi, giderek yakın çevresindeki ilişkilerden çok dünyanın farklı yerlerindeki ekonomik ve toplumsal dinamiklere bağlı olarak gerçekleşmekte böylece yerden ve bağlamdan kopmaktadır.

2.1.2 Zaman- Mekân Süreksizliği ve Adacıklar Kenti

Modern yaşamlarımız anlık, belirsiz ve sürekli bir oluş halinde gerçekleşmektedir. İçinde bulunduğumuz dünya, hızın ve hareketin daha önce görülmemiş seviyelere ulaştığı, tanımlı kimliklerin olmadığı, değişime açık, tekin olmayan bir dünyadır. Kent hayatında, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak yeni bir zaman- mekân ortaya çıkmakta, gündelik hayatlarımız giderek hız ve harekete bağımlı olarak gerçekleşmektedir. Böylece hareketi engelleyen ve kısıtlayan her şey ağır ve külfetli olarak görünmeye başlanmış, uzun vadeli ve sürekliliğin yerini anlık ve süreksizlik, ağırlık ve katılığın ise hafiflik ve akışkanlık almıştır. Bauman bu durumu şöyle ifade eder:

Artık sadece alışkanlıktan kullanıyor olsak da “uzun vadede” sözü anlamını yitirmiş, içi boş bir kabuk olmuştur; zaman gibi, sonsuzluk da anlıksa, orada ve o anda tüketilmesi ve hemen ardından bir kenara atılması gerekiyorsa, “daha fazla zaman” anın zaten sunduklarından daha fazlasını sunamaz. “Uzun vadeli” düşünmenin pek bir yararı yoktur. “Katı modernite, ulaşılması gereken hedef ve eylem ilkesi olarak zamanda sonsuz sürekliliği koymuşken “akışkan modernitenin” bu süreklilikle ilgili herhangi bir işlevi yoktur. “Uzun vadenin” yerini “kısa vade” almış ve anındalığı en yüksek ideal haline getirmiştir.²⁷

²⁷ Bauman, s. 188.

Bu dönüşüm, mekânın algılanması ve kullanımında büyük değişikliklere yol açmaktadır. Hızlanan iletişim araçlarıyla ve ulaşım araçlarıyla beraber her türlü mekân parçasına anında ulaşabildiğimiz küreselleşen dünyada, hareketin ve eylemlerin önündeki mekânsal sınırlar aşılmakta ve bulunduğu yerle tanımlanan ve yapısı gereği sabit olan mekânlar, giderek tüketimin ve hızlı kullanımın etkisiyle yerel, kültürel ve doğal farklılıklarını kaybederek homojenleşmekte ve yersizleşmektedirler. Böylece önce zaman, hızın ve anındalığın etkisiyle sonsuz bir şimdiki zamana indirgenerek rutinleştirilmiş, ardından da soyutlanan zaman mekânı dönüşüme uğratmıştır. Bu dönüşüm, moderniteyle beraber başlayan zaman- mekân ayrışmasının yeni bir evresine işaret etmektedir.

Zaman- mekân ayrışması ilk olarak moderniteyle beraber gerçekleşmiştir. Modern öncesi geleneksel toplumlarda birbirileri üzerinden tanımlanan ve birbirinden ayrı düşünülemeyen zaman ve mekân, mekânîk saatin icadı ve yayılması sonucu zamanın toplumsal etkinliklerden soyutlanmasıyla beraber giderek birbirinden uzaklaşmıştır. Giddens’a göre:

Bütün modernlik öncesi kültürler zamanı hesaplama tarzlarına sahipti. ... Fakat gündelik yaşamın, kuşkusuz toplumun çoğunluğu için temelini oluşturan zaman hesabı, zamanı daima uzama bağlıyordu ve genellikle kesinlikten uzak ve değişken oluyordu. Kimse o günün tarihini diğer toplumsal ve bölgesel işaretlere bakmadan söyleyemezdi: “Ne zaman” hemen hemen evrensel olarak, ya “Nerede”yle ilişkilendirilirdi ya da düzenli doğa olaylarıyla tanımlanırdı. Mekânîk saatin icadı ve nüfusun neredeyse tamamına yayılması... zamanın uzamdan ayrılmasında çok önemli bir olaydı.²⁸

Böylece zaman, toplumsal, doğal ve yerel içeriğinden ayrıştırılması ile beraber soyut, evrensel, ölçülebilir ve mekândan bağımsız bir saat zamana dönüşmüştür. Bunu mekânın soyutlanması izlemiş, toplumsal yaşamın giderek saat zamanı etrafında örgütlenmesi sonucu mekân da yerel etkinliklerden ve bağlamdan uzaklaşmaya başlamıştır. Giddens’a göre:

“Zamanın boşaltılması” büyük ölçüde “uzamın boşaltılması” için bir önkoşuldur ve böylece, öbürü üzerinde nedensel bir önceliği vardır. ...Boş uzamın gelişimi, uzamın yöreden

²⁸ Anthony Giddens, *Modernliğin sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil, 7.basım. (İstanbul: Ayrıntı, 2016), s. 24.

ayrılmasıyla anlaşılabilir. ...Modernlik öncesi toplumlarda uzam ve yöre yaygın olarak çakışır; çünkü insanların çoğu için toplumsal yaşamın uzamsal boyutları birçok açıdan “mevcudiyet”le, yani yerel etkinlikle belirlenir. Modernliğin ortaya çıkışı uzamı, herhangi bir yüz yüze etkileşim durumundan konum olarak uzak, “namevcut (absent)” kişiler arasındaki ilişkileri geliştirerek, gitgide yöre ’den koparıp atar.²⁹

Zaman ve mekân birbirinden ve yerden koptuktan sonra her yerde her zaman istenildiği gibi yeniden düzenlenebilir hale gelmiş böylece toplumsal etkinlikler, yerel kısıtlamalardan kurtularak, çok çeşitli zamansal- mekânsal organizasyonlara imkân sağlamıştır. Bunun sonucunda gündelik yaşamın yapısı temelden değişmiş, zaman iş, eğlence, dinlenme, özel, boş zaman olarak bölümlenirken mekân da buna uygun olarak özel- kamusal gibi sınırlar ya da davranışları mekâna göre tanımlayan ayrımlara (iş yeri, eğlence yeri vs.) göre tanımlanmaya başlanmıştır.

Küreselleşme dönemindeki mekânsal organizasyonların ve sınırların mantığı ise modernite döneminkinden farklıdır. Modernite kent mekânını, kır- kent, merkez- çeper gibi ayrımlarla bölümlendirilebilen ve yaşama- çalışma- ulaşım gibi işlevlere göre zonlara ayrılabilen, homojen, rijit ve tek merkezli bir yapı olarak tanımlarken, küreselleşme döneminde bu tanımlı sınırlar geçerliliğini yitirmekte, çok farklı kentsel katmanların, kullanımların ve kimliklerin birbiriyle ilişki kurmadan üst üste yığılmasıyla biçimlenen metropol, çok merkezli, değişken ve heterojen bir yapıda gelişmektedir. Giderek aşırı tüketim ve hız odaklı gelişen bu metropolde özelleştirilmiş kentsel mekânlar, mutenalaştırılmış mahalleler, kontrol noktalarıyla biçimlenmiş transit mekânlar (yok yerler), ayrıcalıklı ve güvenli kapalı yerleşim alanları ile dışlanan gecekondu mahalleleri zamansal-mekânsal süreksizliklerin ve sınırların yeni biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece günümüz metropolü, vadettiği rastlantısallık ve kaosa karşılık yeni sınırları ve süreksizlikleri beraberinde getirmiş, kent giderek bir adacıklar kenti görünümü almıştır. Stavrides, bu adacıklar kentindeki kamusalılığı şöyle anlatır:

Bölümlenmiş kent, kamusal kullanımın titizlikle kontrol edilip belli gruplar için teşvik edildiği özelleştirilmiş kamusal alanlarla doludur. Bu özelleştirilmiş alanlarda hiçbir çekişmeye müsamaha gösterilmez. Bu mekânları kullananlar sık sık denetlenmeli ve kategorilere

²⁹ a.g.e, s. 25.

ayrılmalıdır. Bunlar çeşitli hizmetlere ve imkanlara erişimlerine izin verilmesi için belirli yönergelere uymak zorundadır. Örneğin bir alışveriş merkezi ya da büyük bir mağaza bu tür yarı- kamusal mekânları içerir. ... Bu mekânları “kamusal hayat” alanları olarak belirleyen şey, çekişen pratiklerin çarpışan ritimleri değil, ... gözetim altındaki rutinlerin düzenlenmiş ritimleridir. Kullanıcıların alenen sergilenen ritimleri, onları ayıran ve kutsanmışlar listesine dahil eden bu ritimlere göre icra edilir.³⁰

Bu metropol adacıkları, sadece belli gruplara giriş izni tanıyan fazlasıyla net sınırları ve çevresindeki kamusal alan açısından tamamen kopmuş yapılarıyla belli kentsel kimlikleri içermekte ve homojen bir özellik göstermektedir. Böylece kullanıcılarının kimliklerini mekânsal sınırlarla tanımlamakta ve ırk, etnik köken, gelir, mevki gibi yönlerden ayrışan kimliklerin üretimi ile temsilinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu homojenleşme ve ayrışma özellikle güvenli ayrıcalıklı yerleşim alanları ile dışlanan ve böylece içe kapanan gecekondü mahallelerinde en üst noktaya ulaşır. Stavrides, dışarıyla oldukça net belirlenmiş sınırları olan mekânlarla tanımlanan bu kimlikleri “çerçevenilmiş kimlikler” olarak tanımlamaktadır.³¹

Çerçevenilmiş kimliklerin tanımlandığı günümüz kent mekânının bir başka biçimi de anonimliğin hüküm sürdüğü transit mekânlardır (yok yerler). Hipermarketler, otoyollar, havaalanları gibi yok yerler, kullanıcıların transit geçiş halinde kullandığı, pratikleri kullanım prosedürleriyle son derece tanımlı, anonimliğin hüküm sürdüğü mekânlardır. Bu mekânlar belli bir kimliği temsil etmiyor gibi görünseler de bu talimatlar yoluyla ortalama insanı üretirler.³² Dolayısıyla bu mekânlar bize ait kimliklerden geçici olarak kurtulduğumuz ancak bunun karşılığında mekânın tanımlı prosedürler yoluyla kişisellikten ve rastlantısallıktan uzak olarak deneyimlenmesiyle beraber yolcu, müşteri, sürücü gibi eş zamanlı paylaşılan transit kimlikler edindiğimiz mekânlardır. Augé, bu durumu şöyle ifade eder:

Antropolojik yer, ... her bir insana ayrı kimlikler tarafından kurulurken, yolcuların, müşterilerin ya da tatil günü sürücülerinin paylaşılmış kimliğini yok- yer yaratmaktadır. Hatta hiç şüphesiz, bu geçici kimliğe bağlı görece anonimlik, bir süre için artık makamlarına,

³⁰ Stavrides, *Kentsel Heterotopya - Özgürleşme Mekânı Olarak Eşikler Kentine Doğru*, s. 32,33.

³¹ a.g.e, s. 34.

³² Augé, s. 88.

mevkilerine yapışmak, görüntülerini kollamak durumunda kalmayanlar için bir özgürleşme gibi de hissedilmiş olabilir.³³

Günümüzde zaman ve mekânın kesintiye uğradığı bir başka durum kent mekânının militarize edilmesi yoluyla gerçekleşmektedir. Kamusal mekân, güvenlik söylemi ile polisiye araçları, kontrol noktaları aracılığıyla giderek daha fazla koruma altına alınmakta ve kuşatılmaktadır. Stavrides kuşatılan bu alanları “kırmızı bölgeler” olarak tanımlamaktadır. Kırmızı bölgeler, istisnai bir duruma işaret ederler ancak günümüzde giderek normalleşmektedirler. Geçici bir süreliğine polis barikatlarının, çitlerin, helikopterlerin hâkim olduğu bu adacıklar, güvenlik idealinin temsil edildiği ve yeni yurttaşın tanımlandığı yerlerdir.³⁴

Dolayısıyla günümüz metropol adacıklarında kullanıcıların kimlikleri kontrol noktaları, belli kullanım koşulları ve davranış kalıpları yoluyla zamansal ve mekânsal olarak sınırlandırmakta, mekânsal pratikleri de buna uygun olarak belli bir düzen çerçevesinde icra edilmektedir. Böylece bu adacıklar hem çevreleriyle hem de kullanıcılarıyla organik bir bağ kurmayan, öngörülemez, ötekiliğe ve farklılıklara izin vermeyen, zamanın ve mekânın askıya alındığı benzeşim ve homojenliğin hüküm sürdüğü mekânlar olmuştur.

Bu perspektiflerden günümüz metropolünde kentsel yaşamın da kesintiye uğradığını dolayısıyla insan- kent ilişkisinin dönüştüğünü; insanın kendine özgü özneliğiyle kent yaşamına dahil olmasının giderek güçleştiğini, yabancılaşma ve yersiz-yurtsuzlaşmanın ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Küreselleşmeyle gelen yeni sınırlar ve süreksizlikler, kenti zaman- mekân- yaşam birlikteliğinde deneyimlemenin, kente aidiyet geliştirmenin böylece kent ve insan arasında anlamlı bir ilişki kurmanın yollarını yeniden düşünmemizi zorunlu kılar. Bu noktada insanın kent içindeki yaşam alanlarını ve kent hayatındaki etkinliğini anlamak bize kentsel yaşamın sürekliliğini kurmanın yollarını göstermesi açısından faydalı olabilir.

³³ a.g.e, s. 89.

³⁴ Stavrides, *Kentsel Heterotopya - Özgürleşme Mekânı Olarak Eşikler Kentine Doğru*, s. 49,51.

2.2 Kentsel Hayatın Sürekliliği ve Mekânsal Sınırlar

Kent, her zaman farklılıklarla öngörülemeyen, beklenmedik karşılaşmaların ve etkileşimlerin gerçekleştiği bir yer olmuştur. Bu etkileşimler, bakış açımızı geliştirmemizi, farklı değerler ve davranışlar kazanmamızı sağlar. Böylece kentsel yaşam hem ortak hayatı deneyimlediğimiz hem de kendi özelliğimizle var olduğumuz bir yer olur. Bu çok katmanlı deneyim, ancak tekil mekânlar ile kentsel mekânlar arasında gidip gelebildiğimiz, farklı katmanlar ve durumlar arasında rahatlıkla hareket edebildiğimiz gözenekli ve akışkan bir kent mekânı ile mümkün olabilir. Farklılıklar arasındaki geçişlerin akışkan biçimde gerçekleştiği gözenekli kentte, bireylerin roller ve kimlikler dolayısıyla edindiği katı sınırlar aralanır ve bireylerin kendi keşifleriyle çok çeşitli imkanlara olanak sağlayan yerler ortaya çıkar. Bu kentsel nişler (ara mekânlar), bireylerin kendilerini ifade ettiği, farklılıklarla etkileşime geçtiği, ya da içe döndüğü, iç- dış, özel- kamusal arasındaki sınırların belirsizleştiği yerlerdir. Bu ara mekânlar sayesinde kentlilerin kent hayatına aktif ve yaratıcı biçimde katılması ve kendi zaman- mekânını yaratması mümkün hale gelir.

Bu bölümde öncelikli olarak insanın kentle kurduğu ilişki tartışılacak, ardından sınırların dinamik mekânsallığı ile ortaya çıkan farklı sınır durumları çeşitli örnekler ve şematik gösterimler üzerinden ortaya konacaktır.

2.2.1 İnsanın Kent İçindeki Yaşam Alanları ve Sürekliliği

İnsanın kentle ilişkisi oldukça karışık ve çok katmanlıdır. Kentlerin varlıklarının başlangıcından beri en önemli özelliği şüphesiz farklılıkları bir araya getirerek bir buluşma yeri olmasıdır. Birbirinden çok farklı kimliklerin ve kültürlerin toplandığı kentlerde hayatın zenginliği görünür hale gelir ve olağanüstü çeşitlilikte imkanlar, karşılaşmalar ve ihtimaller ortaya çıkar. İnsan, gündelik yaşamda geleneksel yerleşimlerde düşleyebileceğinin çok ötesinde inanç, değer ve alışkanlıkla karşı karşıya gelir. Bu nedenle kent, farklılıklarla karşılaştığımız, etkileşime geçtiğimiz yerdir. Bunun yanında kent, özelliğimizi inşa ettiğimiz yerdir. Kentlerde, farklı kültürlerin sunduğu değerler ve tutumlar arasında özgürce tercih yaparak kendimizi var ederiz. Dolayısıyla özelliğimizle var olabilmek için ötekilere ihtiyaç duyarız. Alexander bunu şöyle ifade eder:

Anlaşılan o ki, çeşitlilik, kimlik ve kendi kişiliğini bulma iç içe geçmiş durumdadır. Bir insanın kendi kişiliğini bulabileceği bir toplumda, yeterli çeşitlilikte kimlik bulunacak ve kişilik güçlü olacaktır. İnsanların kendi seçimlerini bulmakta zorlandıkları bir toplumda, insanlar homojen yapıda görünecek, daha az çeşitlilik bulunacak ve kişilik zayıf olacaktır.³⁵

Ötekilerin varlığı, öznel yaşam için nasıl gerekliyse, belli bir karşılaşma mesafesi de ötekilerle etkileşime geçtiğimiz ortak yaşam için aynı derece de gereklidir. Ötekilerle etkileşime girmek, kalabalıklarla gözetim altında bir mekânda bir arada bulunmaktan daha fazlasını ifade eder. Bu deneyim, ancak ötekiyle belli bir zamansal mesafede kurulan ilişkiyle gerçekleşir. Stavrides’e göre:

Öteki başka bir yere aittir ya da öyle kabul edilir. Başka bir deyişle, ötekini öteki olarak tanımlayabilmemizin yegâne nedeni mesafedir. Mutlak yakınlık, yani samimiyet, ötekini aynı bizim gibi olana, tanıdığa, tanınabilire dönüştürür. Demek ki birisini ötekiliğiyle birlikte kabul etmek istiyorsak, onunla aramızdaki mesafeyi yok etmemeliyiz.³⁶

Dolayısıyla öznellik ve ortak varoluş, tamamen içerde ya da dışarda gerçekleşmeyen, dış koşullarla sınırlanamayan kompleks bir deneyimdir. Todorov’a bu iç içe geçmişliği şöyle anlatır: “Kalabalık ortasında yalnız olunabilir, görünürdeki yalnızlık sırasında ise toplumla sıkı sıkıya tekbeden olunabilir”.³⁷ Böylece birbirine tamamen karşıt olarak tanımlanamayan öznel yaşam ile ortak hayat, içerisi ve dışarı arasında ayırma ve geçişe imkân sunan kurulan eşikler aracılığıyla aynı anda oluşur ve birbirini tamamlar. Böylesine karmaşık deneyimlerin ve etkileşimlerin yaşandığı kentin mekânı da buna uygun olarak yakın ve uzağın, iç ve dışın beraber deneyimlendiği, çok katmanlı mekânsallıklara imkân tanıyacak biçimde gerçekleşir.

İnsanın kentteki mekânsal organizasyonları, temel olarak yoğunlaşma ve serbest kalma durumunun belirlediği mekânlardan oluşur. Yoğunlaşma mekânları, bildiğimiz ve yerleşik durumda bulunduğumuz yerlerdir. Bu yerler, kapalı ve inşa edilen yerlere, dolayısıyla içeride olana işaret eder. Buna karşılık serbest kalma mekânları ise bilinmeyen ve hareket halinde deneyimlenen mekândır. İnsanın bilmediği, başka

³⁵ C Alexander, S Ishikawa, ve M Silverstein, *A Pattern Language* (New York: Oxford University Press, 2010), s. 46.

³⁶ Stavrides, *Kentsel Heterotopya - Özgürleşme Mekânı Olarak Eşikler Kentine Doğru*, s. 118.

³⁷ Tzvetan Todorov, *Ortak Hayat* (Ankara: Dost, 2008), s. 133.

ihimallere doğru yol aldığı, oluşların mekânıdır. Dolayısıyla hareket sağlayan, eylemlere imkân veren açık alanları, dışarıda olanı ifade eder. Bu iki mekân arasında sürekli bir salınım ve gerilim vardır. İnsan, “içerisi” hareketini sınırladığı zaman kendi varlığını hissedebileceği ve deneyimleyebileceği alanların arayışına girer. Bu arayış esnasında insanın karşısına içinde belli bir kullanım imkânını barındıran alanlar çıkar. Bu alanlar, içerdikleri imkanlar insanlar tarafından keşfedilip ve değerlendirildiğinde “kentsel niş” lere dönüşür. Bu nişler, “dışarıda” keşfettiğimiz ve yararımıza kullandığımız zaman-mekân olarak deneyimlenen duraklama noktalarıdır. İnsan kentteki yerini, bu nişleri var edebildiği ölçüde bulabilir. Bu kentsel nişler, kendimizi ifade edebildiğimiz, farklılıklarla etkileşime geçebildiğimiz ya da içe dönebildiğimiz alanlar sağlayan ve özel ile kentsel mekân arasında kolaylıkla hareket edebildiğimiz yerlerdir. Bu nişlerde iç – dış arasındaki etkileşimle karşılaştırma beraber gerçekleşir. Dolayısıyla aynı zamanda dışardaki deneyimlerimize bağlı olarak neyi yaşamımıza dahil edip neyi dışarda tutacağımızı belirlediğimiz yerlerdir. Böylece insan, bu eşikler aracılığıyla içi ve dışı aynı anda inşa eder ve kentteki yerini bulur. Schulz, a göre “Ancak insan içeriğinin ve dışarının ne olduğunu tanımladığında, onun gerçekten mesken tuttuğunu söyleyebiliriz”.³⁸ Dolayısıyla iç ve dış arasındaki süreklilikle tanımlanan ara bir bölge, gidiş gelişlerle belirlenen zamansal bir mesafe, insanın farklılıkları, karşılaşmayı ve beklenmedik olanı vaat eden kentle anlamlı bir ilişki kurabilmesi için şarttır. Böylece günümüz kentinde süreksizlik ve sınırlarla çevresine yabancılaşan insanın varlığı, yeni zaman- mekânların aralandığı bu etkileşim alanlarında süreklilik ve anlam kazanır.

Schulz, bir yerle anlamlı bir ilişki kurabilmemizin yani mesken tutmamızın temel koşullarını “özdeşleşme” ve “oryantasyon” olarak belirler. Ona göre:

İnsan kendini bir ortam içinde oryante edebildiği ve kendini bir çevre ile özdeşleştirebildiği zaman, kısacası çevreyi anlamlı olarak deneyimlediğinde mesken tutar. Bu nedenle mesken

³⁸ Christian Norberg-Schulz, *The Concept of Dwelling On the Way to Figurative Architecture* (New York: Rizzoli, 1985), s. 25.

tutmak, bir barınaktan daha fazlasını ifade eder. Yaşamın gerçekleştiği mekânların, kelimenin tam anlamıyla yer olduğu anlamına gelir.³⁹

Bu görüşe göre günümüz metropollerinin devasa ölçekleri, günden güne kimliksizleşen ve tanımsızlaşan yapılarıyla anlamlı bir bütün olarak kavranabilmelerinin imkansızlığı ortadadır. Tam da bu noktada kentlerin tanımlılığını yitirmesi, yersizleşmesi olarak olumsuz algılanan değişim, metropolün kendi dinamiklerinden içinde bulunduğumuz zamana ait yeni mekânsallıkları düşünmemize vesile olur. Aydınli'ya göre: "...değişimin olumsuz sonuçları, ... mekân- zaman ilişkilerini yeni bir görme biçimi ile görmemizi sağlar. ... Bu bağlamda "mutlak mekân" kavramı yerini "muğlak" olan "mekânsal"a bırakır; ... mekânsala dair bilgiye ulaşmada "algı"nın yerini "deneyim" alır".⁴⁰ Aydınli mekânsal deneyimi ise şöyle açıklar: "Mekân kavramından farklı olarak, mekânsal oluşum bizim onu yaşadığımız, onunla ilişki kurduğumuz "zaman"dır; mekânsal olan algılanmadan, deneyimlenmeden var olamaz. Mekânı algımlarken onunla kurduğumuz ilişkide mekânı içselleştiririz; o an mekânsal deneyimdir".⁴¹

Böylece deneyimlerimizle içselleştirdiğimiz alanlar, kent hayatına katılır ve insan-kent- yaşam arasındaki ilişkiyi yeniden kurar.

Bu nişler daha çok kent içindeki fiziksel ya da işlevsel olarak tanımsız, kullanılmayan ve terk edilmiş alanlarda ortaya çıkar. Bu kent içindeki çatlaklar ve boşluklar, değişime açık, esnek ve plansız olmalarıyla geçici süreliğine beklenmedik etkileşimlere ve kullanımlara olanak sağlayan, aktif olarak sahiplendiğimiz ve dönüştürebildiğimiz zaman- mekânlar olarak büyük potansiyele sahiptir. Bununla beraber bir yerin, kentsel bir niş, kentsel bir arayüz olması esas olarak insanların o yerle kurduğu ilişkiye bağlıdır. Bir yer ancak insanların kendi iradeleriyle orada bulunan imkanları tanımları

³⁹ Christian Norberg-schulz, *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture* (New York: Rizzoli, 1976), s. 5.

⁴⁰ Semra Aydınli, "Mekândan Mekânsal'a: Mekânın Zamansallığı/Zamanın Mekânsallığı", içinde *Zaman-mekân*, ed. Ayşe Şentürer, Özlem Berber, ve Funda Uz Sönmez (İstanbul: YEM, 2008), s. 151.

⁴¹ a.g.e, s.155

ve kendi yararlarına kullanmalarıyla kentsel bir niş olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla burada insanların pratikleriyle tanımlı iç- dış ilişkilerinin, mekânsal sınırların ters yüz edilerek yeniden tanımlanması söz konusudur. Şüphesiz arayüzler farklı kullanımlara ve sahiplenilmeye açık mekânlar olacaktır ancak mekânsal pratiklerle belirlendiklerinden belli bir tipolojiyle ya da mekânsal biçimle tanımlanamayacak ölçüde çeşitlilik gösterirler. Böylece insanların kendi keşifleri ve deneyimleriyle biçimlenen ve hayata katılan bu arayüzler kentle kurduğumuz ilişkiyi de yeniden tanımlayacak ve geliştirecektir.

2.2.2 Mekânsal Sınırlar ve Sınır Durumları

Günümüzde küreselleşme ile beraber çok farklı kimlikler ve dünyalar üst üste yığılmakta, kimsenin yerini kolayca tayin edemediği bu dünyada beraber yaşamak ta bir kadar zorlaşmaktadır. Böylece giderek belirsizleşen ve tekinsizleşen bu ortamda huzur verici bir kimlik ve aidiyet arayışı ile beraber kendimizi ötekilerden farklılaştıracak bir sınır koyma uğraşı ortaya çıkmıştır. Bauman’a göre “Ötekini, farklı olanı, yabancıyı ve dışarıklığı uzakta tutma çabası ve iletişim, uzlaşım ve karşılıklı bağlılık ihtiyacının önüne geçme kararlılığı, toplumsal bağların yeni kırılganlığında ya da akışkanlığında kök salmış varoluşçu belirsizlik karşısında verilmiş tek ... beklenen tepkidir”.⁴² Dolayısıyla günümüzde maruz kaldığımız kaos ve ötekilerin kavranamaz çokluğu, kimliklere tutunmayı ve yabancıların dışlanmasını beraberinde getirmiştir. Alexander, “heterojen şehir” e ve “gettolar şehri” ne karşılık “alt kültürlerin mozaik” modelini önerir:

Metropol, her biri kuvvetli bir şekilde eklemlenmiş, kendi değerleri ile keskin bir şekilde belirlenmiş, diğerlerinden güçlü bir şekilde ayırt edilebilen çok sayıda farklı alt kültür içermelidir. Ancak bu alt kültürler güçlü, belirgin ve ayrı olmak zorunda olsalar da kapalı olmamalıdır; birbirlerine kolayca erişilebilir olmalıdırlar, böylece bir kişi kolayca birinden diğerine hareket edebilir ve ona en uygun olana yerleşebilir.⁴³

Bu alt kültürlerin fiziksel sınırını ise şöyle tasvir eder:

⁴² Bauman, a.g.e, s. 167.

⁴³ Alexander, Ishikawa, ve Silverstein, a.g.e, s. 48.

Ancak bu mozaik ancak çeşitli alt kültürlerin birbirinden en azından yeterince ayrılması durumunda gerçekleşecektir. Böylece hiç kimse komşusunun yaşam tarzını bastıramaz ya da kontrol edemez ya da karşılığında baskı altında ya da bastırılmış hissedemez. ... bu, bitişik alt kültürlerin açık alanlar, iş yerleri, kamu binaları, su, parklar veya diğer doğal sınırlarla ayrılmasını gerektirir.⁴⁴

Böylece kentteki kimlik sınırları, hem belli bir dereceye kadar yoğunlaşmaya ve farklılaşmaya izin verecek şekilde ayırt edici hem de serbest kalmaya, çevre ile etkileşime olanak tanıyacak biçimde açık olmalıdır. Stavrides’e göre

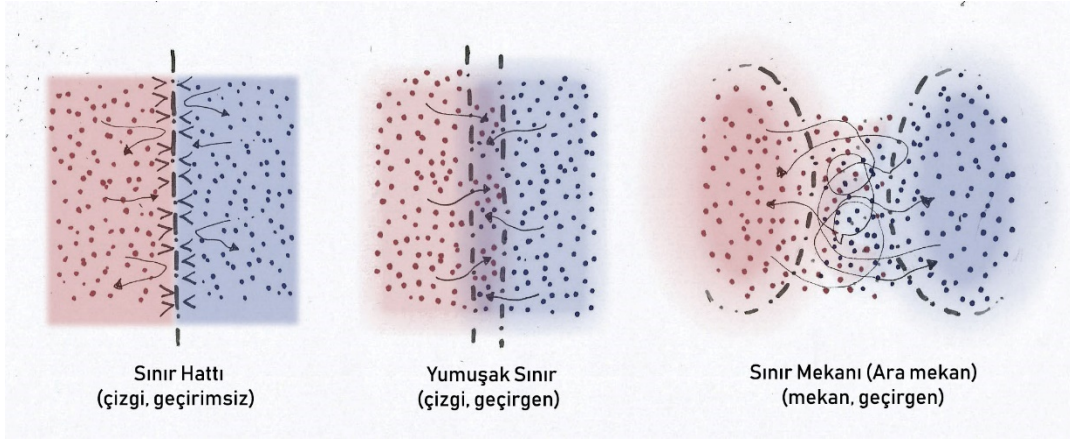
Sabit ve kesin bir kimlik, katı sınırlara sahip kapalı bir kimliktir. Açık bir kimlik ise esasen sınırları olmayan bir kimlik değil, ötekilikle buluşma noktaları sunan esnek sınırlarla çevrelenmiş bir kimliktir. ... bu tür bir kimlik eşik niteliğini haiz bir kimlik olarak tanımlanabilir. Bu durumda fiili mekânsal- zamansal eşikler, kimliklerin ötekilikle müzakereci karşılaşma edimleriyle açabildiği yerler olur.⁴⁵

Bu noktada sınırları sabit ve farklılıkları ayıran fiziksel bir çizgi olarak değil; dinamik, çok boyutlu ve sosyal pratiklerle belirlenen, mekânsal- zamansal bir yapı, bir eşik olarak kavramak önemli hale gelir. Sınır, varlıklar ve şeyler arasında ayırım-bağlantı, süreksizlik- süreklilik, farklılaşma- geçiş gibi birbirinden çok farklı işlevleri yüklenir ve bu ayırım ve geçiş pratikleri ile neyin içerilip neyin dışarıda bırakılacağını belirlerken kendisi için de yeni durumlar ve biçimler geliştirir. Kendi iç dinamiklerinden doğan bu farklılaşma, sınırın arasında bulunduğu varlıklardan başka bir anlam ve biçim kazanmasını, “kendine özel bir yer” olmasını beraberinde getirir. Sayın bu farklılaşmayı şu şekilde ifade eder: “İç ve dışın ara kesitini oluşturan duvar, genellikle önündeki ve arkasındakinden yola çıkan bir tanımlamayla anlaşılmaya, anlamlandırılmaya çalışılır. Oysa duvar inşa edildiği amacın yanı sıra kendisi olarak da özel öneme sahiptir. Doğrusu asıl merak ettiğim de bu “kendisi olma” halidir”.⁴⁶ Böylece sınırlar, birbirinden çok farklı mekânsal durumları işaret eden, kompleks ve kendine özgü yapılardır.

⁴⁴ a.g.e, s. 76.

⁴⁵ Stavrides, *Kentsel Heterotopya - Özgürleşme Mekânı Olarak Eşikler Kentine Doğru*, s. 15.

⁴⁶ Nevzat Sayın, *Fol Dergisi*, (1997), s. 1.

Şekil 2-1: Farklı sınır durumlarının şematik gösterimi (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Sınır Hatları

Sınır hatları, genellikle kültürel, sosyal ve politik bir ayırma ve anlaşmazlığa işaret eder ve geçişe imkân tanımayacak bir sınırlamayı beraberinde getirir. Burada, sosyo-kültürel olarak üretilmiş bir farklılaşma olan sınırlamanın (boundary) radikal bir durumu söz konusudur. Bu farklılaşmanın fiziksel gösterimi ise duvarlar, bariyerler, kontrol noktaları olarak karşımıza çıkar. Sınırlamalar (boundary), sınırlardan (border) farklı olarak tarafsız olmayan bir sınırı, sınırın oluşturulması, korunması ve kontrol altına alınması pratiğine işaret eder. Sennett'e göre:

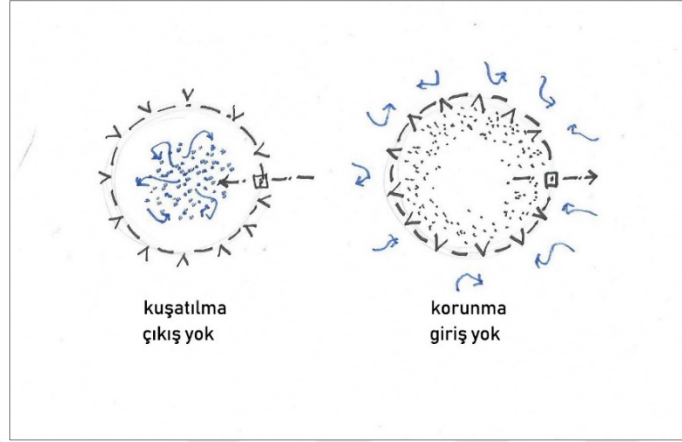
Sınırlar, farklı türlerin veya fiziksel koşulların bir arada bulunmasına bağlı olarak organizmaların birbiriyle daha çok etkileşime geçtiği bir habitattaki bölgelerdir. Sınırlama ise bir limittir; belli bir türün ötesindeki bir bölge başıboş kalır. Yani bunlar sınırın farklı iki türüdür. Örneğin, bir gölün kıyı şeridinin toprakla birleştiği sınırda aktif bir değişim bölgesi vardır; burası organizmaların diğer organizmaları bulup onlardan yararlandığı yerlerdir. Aynı şey göl içindeki sıcaklık katmanları için de geçerlidir: katman katmanla buluştuğunda, en yoğun biyolojik aktivitenin bölgesini tanımlar. Buna karşılık sınırlama, aslanlar ya da kurt sürülerinin oluşturduğu gibi koruma altındaki bölgelerdir.⁴⁷

Sınırlamalar, gündelik hayatta her zaman bu örnekte olduğu kadar ayrıştırıcı olmasa da belli bir kültürün ya da kimliğin korunabilmesi ve sürdürülebilmesi için önemlidir. Mahalle ya da alt kültürler, varlıklarını bu tip sınırlamalarla korurlar. Sınırlamalar,

⁴⁷ Richard Sennett, *Quant*

<<http://www.richardsennett.com/site/senn/templates/general2.aspx?pageid=16&cc=gb>> [erişim 3 Şubat 2019].

çevre ile iletişimin ve etkileşimin kuvvetli olduğu koşullarda sosyal kontrol ya da fiziksel işaretler yoluyla tanımlanabilirken, dışarıdan gelebilecek tehditin artmasına veya farklı kimliklerin arasındaki anlaşmazlık, çatışma gibi durumlara bağlı olarak ötesine geçilemeyen bir sınır hattı, bir bariyer halini alabilir.

Şekil 2-2: Farklı sınırlama (boundary) durumlarının şematik gösterimi (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Sınır hattına varan sınırlamalarda ya belli bir bölgenin ortak bir kimliğe sahip topluluk tarafından dışardan gelebilecek bir tehdite karşı savunulması ya da kontrol edilmek istenen “tehlikeli”, “istenmeyen”, “tehdit oluşturan” bir grubun etrafının kuşatılması durumu söz konusudur. Kuşatma ya da korunma amaçlı olsun her iki durumda da sınır, ya “içeriye” ya “dışarıya” doğru tek yönlü bir geçiş sağlar ve tarafsızlığını kaybeder. İçine kapanmış gettolar, kuşatılmış kamplar veya kentte ayrıcalıklı kesimin kendini diğerlerinden ayırtırmak üzere inşa ettiği sınırlar bu tip sınırlardır.

Şekil 2-3: Dolapdere'deki bir sınırlama örneği Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 2-4: Bomonti'de bir sınırlama örneği Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Yumuşak Sınırlar

Yumuşak sınırlar, farklılıkların sadece ayrıştığı değil aynı zamanda bir araya geldiği, iç ve dış arasında karşılıklı geçişlere ve etkileşimlere imkân veren sınırlardır. Dolayısıyla sınır hattı gibi sabit ve pasif bir hat değil aksine dinamik ve interaktif bir bölgedir. Yumuşak sınırlar, insanların yanından geçip gittiği sert sınırların aksine duraksamamızı ve çevreyle etkileşime geçmemizi teşvik eder. Gehl, kent- bina arasında gelişen arayüzlere özel bir önem vermiştir:

Şehrin sınırları, özellikle de binaların alt katlarının işleyişi, kentsel yaşam üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu, şehirdeyken yanından yürüdüğünüz bölgedir, bunlar gördüğünüz, yakından ve bu nedenle yoğun olarak deneyimlediğiniz cephelerdir. Burası binalara girip çıktığınız, iç ve dış yaşamın etkileşime girebildiği yerdir. Burda kent yapı ile buluşur. ⁴⁸

Gehl yumuşak ve katı sınırları ise şöyle tanımlar:

Basitleştirmek için, iki uç noktadaki deneyim fırsatlarını tanımlayabiliriz. Bir uç örnek, şeffaf cepheler, geniş camekânlar, birçok açıklık ve sergilenen ürünlerle üzerinde dükkanların dizildiği “yumuşak sınır” la tanımlanan sokaktır. Burada, yavaşlamak ve hatta durmak için çok fazla neden sunması nedeniyle görülecek ve dokunulacak çok şey vardır. Diğer uç örnek, “sert sınırı” olan sokak ise tamamen zıttır: Zemin katlar kapalıdır ve yaya, siyah cam, beton veya kagir cephelerin uzun uzun kesitleri boyunca yürür. Ya çok az kapı vardır ya da hiç yoktur; sonuçta deneyimlenecek çok az şey ve hatta zorunluluk haricinde o sokağı seçmek için çok az sebep vardır. ⁴⁹

Şekil 2-5: Karaköy'de yumuşak sınır örneği
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 2-6: Aksaray'da yumuşak sınırlardan oluşan bir cadde
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

⁴⁸ Jan Gehl, *Cities for people* (Island Press, 2010), s. 75.

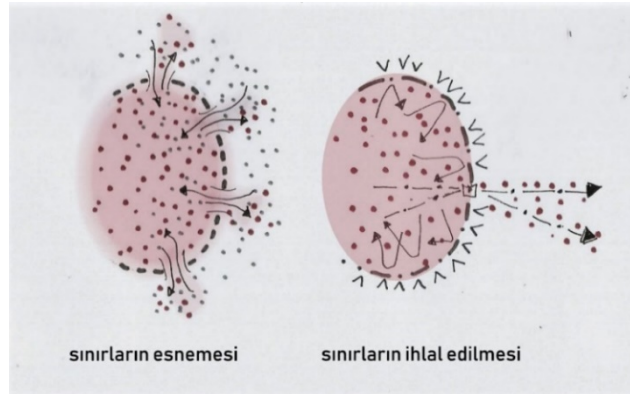
⁴⁹ Gehl, a.g.e, s. 79.

Sınır Mekânları

Sınırlar, sadece sınır hattı ya da yumuşak sınırlar olarak değil “ara mekânlar” dediğimiz sınır mekânları (thresholds) olarak ta karşımıza çıkar. Burada sınır artık iç- dış ya da ya da farklılıklar arasında ayırım yapmaz tam aksine, farklılıkların birbirine açıldığı ve iç- dış arasındaki ayırımın muğlaklaştığı bir mekân tanımlar. Schoonderbeek, e göre:

...hem "sınır" (border) hem de "eşik" (threshold), eşzamanlı olarak başlangıçların başladığı ve bitişlerin kaybolduğu sınır formlarıdır. Sınır (border) ve eşik (threshold) arasındaki fark, kesin olarak ayırım yapabilme yeteneklerinde bulunur: Sınır (border), farklılaşma için bir alan açarken eşik (threshold) muğlak bir mekân sunar.⁵⁰

Sınırların aralandığı bu muğlak mekânlarda farklı kimlikler, kullanımlar ve mekânlar bir araya gelir ve beklenmedik karşılaşmalara, spontane etkinliklere, yaratıcı gündelik kullanımlara, alışılmış normların dışında kalan enformel aktivitelere, alternatif bir kamusalığa dolayısıyla farklı zaman- mekân deneyimlerine imkân tanır. Bu muğlak mekânlar, insanların bir yerdeki sınırları, süreksizlikleri kendi aktiviteleriyle “aralamaları” ve böylece o yerdeki imkanları ve potansiyelleri ortaya çıkarmalarıyla oluşur. İnsanlar kendi keşifleriyle bir yerdeki imkanları fark ederler ve kendi kullanımlarına dahil ederler. Dolayısıyla bu mekânlar tepeden inme, belli bir kullanım için planlanmış yerler değil aksine kullanıcıların aktif olarak sahiplenerek örgütledikleri, kendi eylemleri ve taktikleriyle dönüştürdükleri mekânlardır.

Şekil 2-7: Sınırların aralanmasının farklı biçimleri (yazar tarafından üretilmiştir).

⁵⁰ Schoonderbeek, a.g.e, s.161.

Bu sınırların aralanması, iç- dış arasındaki somut sınırların ya da mekânsal kuralların gevşetilmesi veya ihlal edilmesi (transgression) yoluyla ortaya çıkar. Dolayısıyla sadece iç ve dış arasındaki fiziksel/ davranışsal bir sınırın esnetilmesi yoluyla değil yaygın olarak kabul edilen sosyal normların ya da belli bir kullanımı öngören bir mekânın kullanımının mekânsal pratiklerle ihlal edilmesi yoluyla da gerçekleşir.

Şekil 2-8: Şişli’de mekânsal kullanımı ihlal eden bir sınır- mekân Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 2-9: Dolapdere’de iç- dış arasındaki sınırların esnetildiği bir sınır- mekân Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 2-10: Dolapdere’de sosyal normların sınındığı bir sınır- mekân Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 2-11: Karaköy’de iç- dış arasındaki mekânsal davranışların esnetildiği bir sınır- mekân Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şişli’deki örnekte (Şekil 2-8) inşaat durumundaki bir alanın sınırları maksadından farklı olarak kullanılarak, kullanıcının yararına kullandığı bir mekân olmuştur. Dolapdere’deki ara mekânda (Şekil 2-9), kullanıcı kendine ait olmayan bir alanı kişiselleştirerek kendine mal etmiş ve iç- dış arasındaki fiziksel sınırları esnetmiştir.

Dolapdere'deki bit pazarı (Şekil 2-10) sosyal normları sınavan enformel pratiklerin de gerçekleştiği bir ara mekân örneği sunar. Karaköy'deki ara mekân ise (Şekil 2-11) kullanıcıların iç- dış arasındaki mekânsal davranış kurallarını esnettiği bir mekân tanımlar.

Ara mekânlar, kullanıcıların mekânsal pratiklerine bağlı olarak gerçekleştiğinden mekânsal davranışların engellenmediği, kısıtlamaların olmadığı, belirli bir işlev yüklenmeyen, muğlak ve esnek yerlerde, kentin boşluklarında ve çatlaklarında ortaya çıkar. Denetim altındaki tüketim odaklı kentsel mekânların dışında kalan, farklı mekânsal kullanımların, aktivitelerin ve kimliklerin yan yana geldiği, değişime açık, muğlak açık alanlar ara mekânların ortaya çıkması için elverişli yerlerdir. Bu yerler, kamusal kullanıma açık sokaklar, parklar olabildiği gibi belirli bir mülkiyeti ve kullanımı olmayan âtil sahalar, terk edilen metruk yapılar ya da planlamadan kaynaklanan boş, kullanılmayan alanlar olabilir. Bununla beraber ara mekânın oluşması için her zaman bir potansiyel, imkân veya yarar durumu gerekir. Böylece kullanıcı, bir yerin potansiyellerini kendi deneyimleriyle keşfedecek ve mekânsal pratikleriyle ortaya koyacaktır.

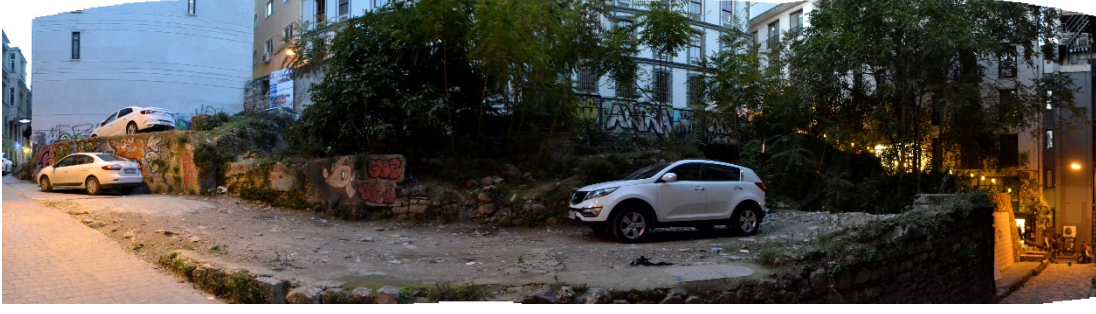
Şekil 2-12: Kasımpaşa'da bir istinat duvarının sahiplenilmesi
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 2-13: Balat'taki parkın
piknikçilerin kullanımıyla dönüşümü
Kaynak: Uğur Çolak arşivi

Şekil 2-14: Beşiktaş Meydanı'nın
kullanımının ihlal edilmesi
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 2-15: Karaköy’de grafiticiler tarafından sahiplenilen bir âtıl alan
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Ara mekânların oluşmasını sağlayan mekânsal pratikler ise çok çeşitlidir. Bu mekânlar gündelik rutinlerin, öngörülen ve denetlenen mekânsal organizasyonlar dışında kalan, beklenmedik, spontane ve denetimsiz eylemlere olanak sağlar. Bu ara mekânların imkanları, politik eylem, denetimden uzak enformel faaliyetler, sosyalleşme, oyun, eğlence, dinlenme, içe dönme, kendini ifade etme gibi çok çeşitli pratikleri içerir.

Şekil 2-16: Ara mekânlarda gerçekleşen çeşitli pratikler Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

2.3 Ara Mekânlar

Ara mekânlar, kullanıcıların kendi eylemleriyle belli bir yerdeki imkanları fark edip değerlendirmesi, o yerdeki imkanları aralamasıyla gerçekleşir. Böylece mevcut yer, kullanıcının kendi pratikleriyle yeniden yorumlanarak yeni anlamlar ve kullanımlar kazanır. Böyle bir mekânsallık ise ancak kamusal alanlarda ya da tanımlı bir işlevi olmayan, değişime açık alanlarda kısaca kent içindeki çatlaklarda ortaya çıkar. Franck ve Stevens bu çatlakları ve potansiyellerini şöyle ifade eder:

Şehirler çok çeşitli yerlerden oluşur. Daha sınırlayıcı olan, kentin özel ve kapalı yerleri arasında tanım ve beklentilerin daha açık ve akışkan olduğu, insanların çeşitli faaliyetleri gerçekleştirebilmeleri için gerekli olan erişilebilirlik ve seçim özgürlüğü gibi imkanların daha fazla bulunduğu kamusal mekânlar, çoğunlukla açık alanlar yer alır. Bu yerler, keşif ve buluşlara, beklenmedik, denetimsiz, spontane ve riskli olana imkân sağlayan, kent yaşamının içindeki nefes alma, soluklanma yerleridir.⁵¹

Böylece denetimden ve tanımlanmış bir işlevsellikten uzak bu çatlaklar, kent sakinlerinin ihtiyaçlarına ve isteklerine yönelik mekânsal kullanımlara, kontrolden uzak enformel pratiklere, farklı kentsel/mekânsal deneyimlere, beklenmedik karşılaşmalara ve etkileşimlere, yaratıcı aktivitelere ve alternatif bir kamusal mekâna imkân sağlar.

Günümüz metropolü, kentsel parçacıkların kent dokusuna birbiri ardına sürekli olarak ilave edilmesiyle gerçekleşen sınırsız bir yayılma ve büyüme sürecinden geçmektedir. Bu süreçle beraber kentsel yapı, öğeleri arasında tanımlı ilişkilerin kurulduğu anlamlı bir bütün olmaktan ziyade parçalarının rastlantısal biçimde yan yana geldiği kentsel bir yığın halini almıştır. Bu yeni peyzajda en anlaşılabilir biçim birbirinden kopuk adacıklar ve bu adacıkların yan yana gelmesiyle ortaya çıkan boşluklar olmaktadır. Careri, ortaya çıkan bu yeni kentsel manzarayı “adalar denizi” (fractal archipelago) olarak adlandırır. Adalar denizini ise şu şekilde açıklar: “Kentın yapılanmış bölümleri arasındaki en küçük kutu köşeye kadar dallanıp budaklanan ve böylece kentin dolu

⁵¹ Karen Franck ve Quentin Stevens, *Loose Space: Possibility and Diversity in Urban Life*, Routledge (London, 2007), s. 3.

kısımlarına nüfuz eden sürekli bir akışkanlık oluşturan uçsuz bucaksız bir denizde yüzen adalar topluluğu”⁵²

Bu adalar denizinde kentsel mekân, doluluklar, boşluklar ve bunların arasındaki ilişkiyi sağlayan bir ağ etrafında kurgulanmaz bunun yerine az ya da çok kapalı olarak tanımlanan adacıklar (doluluklar) ve bu adacıkların bir araya gelmesinden arta kalan fazlalıklar (boşluklar) olarak gelişigüzel biçimlenir. Böylece kenti, yapılanmış ve yapılanmamış bölgelerin birbiri ardına geldiği, birbirinden hayli farklılaşmış dolulukların ve boşlukların yan yana düştüğü sürekli bir süreksizlik olarak deneyimleriz. Careri bu deneyimi şöyle anlatır:

Bir dizi kesinti ve tekrarla, doluluktan boşluğa ve tekrar doluluğa sürekli bir geçiş halinde birbiriniz izleyen yapılanmış şehrin fragmanları ve yapılanmamış bölgelerle karşılaşırız. Kompakt bir şehir olarak düşündüğümüz şey aslında farklı etnik grupların yaşadığı boşluklarla doludur. Kaybolursak dışarıya ve içeriye nasıl yöleneceğimizi kolayca anlayamayız. Ve eğer manzarayı gözlemlemek için yüksek bir yer bulmayı başarabilirsek, manzara artık pek güven verici olmayacaktır. Bu garip magmada, merkeze ve çepere sahip bir kenti seçebilmek zordur. Bunun yerine, yapılanmış kentin içinde boşluklar ve kırsalın ortasında doluluklar bulunan bir çeşit leopar derisi ile karşı karşıya kalırız.⁵³

Kentin çeperlerindeki dönüşüm kentsel yayılmaya bağlı olarak son derece hızlı ve belirgin bir şekilde gerçekleşirken, kentin görece geleneksel kısımlarındaki değişim daha kısıtlı ve yavaştır. Kentin tarihi merkezlerindeki değişim, daha çok kentsel politikalara veya planlama kararlarına bağlı olarak bazı kentsel alanların ve yapıların kullanılmadan kalması, terkedilmesi veya hizmet dışı kalması ile ortaya çıkar. Bu alanların oluşumunda temel olarak sanayisizleşme ve planlama kararları etkili olmuştur. Sanayiden hizmetler sektörüne geçiş yapan ekonomik yapılanma, geleneksel sanayi kentinin ve mekânının dönüşümünü beraberinde getirmiş, bunun sonucunda kent içindeki eski fabrikalar, tren yolları, limanlar, depolama tesisleri gibi çoğu sanayi alanı ve ulaşım yapısı ya üretim teknolojisi ya da lokasyon değişimi sonunda işlevini yitirerek âtıl kalmıştır. Bunun yanında kentsel planlama ve tasarım süreçleri de kent

⁵² Francesco Careri, “Transurban”, içinde *Terrain Vague: Interstices at the Edge of the Pale*, ed. Manuela Mariani ve Patrick Barron (Routledge, 2013), s. 109.

⁵³ Careri, a.g.e, s. 111.

içinde âtil alanların oluşmasına yol açmaktadır. Kullanılmayan viyadük, köprü altları, altgeçitler, otoyol, tren yolu gibi ulaşım yollarının bitişiğindeki alanlar ve yapı çevrelerindeki boşluklar gibi artakalan mekânlar bu tip planlamadan kaynaklanan âtil alanlara örnektir.

Şekil 2-17: Karaköy’de artakalan bir mekân Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 2-18: Kasımpaşa’da terk edilen yapılar Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 2-19: Dolapdere’de artakalan bir mekân Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Bu kentsel boşlukları adlandırmak için, müphem alanlar (terrain vague), intersitisyel mekânlar (interstitial spaces), gevşek mekânlar (loose spaces), kayıp alanlar (lost spaces), ölü alanlar (dead zones), artakalan alanlar (residual, leftover spaces), âtil alanlar (wastespaces) fazlalık alanlar (superfluous spaces) gibi birbirinden farklı oldukça fazla sayıda terim kullanılmaktadır. Tüm bu terimler, tanımlı bir kullanımı olmayan, muğlak ve değişken mekânlara işaret eder.

Morales, bu alanları “müphem alanlar” (terrain vague) olarak tanımlar. Ona göre:

Bu tuhaf yerler, kentin işe yarar çevrelerinin ve üretken yapılarının dışında yer alır. Ekonomik açıdan bakıldığında sanayi bölgeleri, tren istasyonları, limanlar, güvenliksiz yerleşim bölgeleri ve kirletilmiş yerler şehrin bittiği yerlerdir.

Kentin dışındaki sınır bölgeleri, faaliyetin ve gözetimin olmadığı iç adalar, تنها, tekinsiz ve işe yaramaz alanlardır. Kısaca bunlar, kent düzeninin yabancıları, kentin fiziksel anlamda içerisinde yer alan ama zihinsel olarak dışında bulunan, negatif imgesi, olası bir alternatifi olduğu gibi eleştirisidir.⁵⁴

Müphem alanlar, oluş biçimine ve kentteki lokasyonuna bağlı olmaksızın işe yaramaz, muğlak, tekinsiz, tedirgin edici tüm boş alanları belirtir. Bununla beraber bu alanlar her ne kadar belirsizlik, tanımsızlık gibi negatif anlamları çağırırsa da bağlayıcı ve sınırlayıcı bir formlarının ve işlevlerinin olmamasıyla serbestliğe, hayal gücüne, mümkün olan başka ihtimallere ve imkanlara yer açar.

Şekil 2-20: Terrain Vague- 1929
Kaynak: Man Ray, (URL-1, 2019).

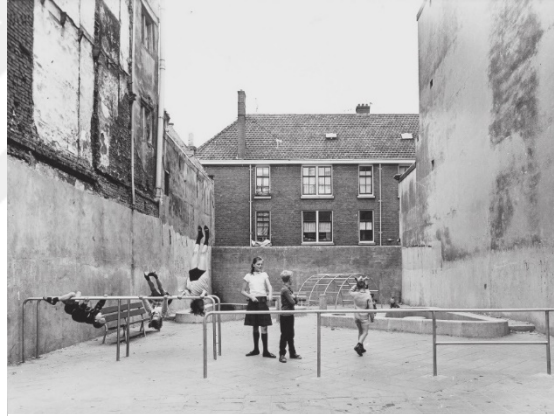
Tonnellat ise bu çatlakları “intersitisyel mekânlar” (interstice) olarak tanımlar. Tonnellat’a göre:

Planlamacılar için, intersitisyel mekânlar (interstices) günümüz kent planlamasının ortak alan mekânsal ürünleri olarak tanımlanmaktadır. Kentsel mekânın tasarım ve kullanım sürecinin işe

⁵⁴ Ignasi de Sola- Morales, “Terrain Vague”, içinde *Terrain Vague: Interstices at the Edge of the Pale*, ed. Manuela Mariani ve Patrick Barron (Routledge, 2014), s. 26.

yaramaz artık alanlarıdır. Bina çekme mesafeleri veya ölü köşeler gibi artık yan ürünlerin yanı sıra her türlü boş alanları içerirler. Dolayısıyla, intersitisyelin temel özelliği, atfedilen işlevin geçici olarak mevcut olmamasıdır; intersitisyel, işlevsel bir geçmiş ve gelecek arasında durur. Kullanıcının bakış açısına göre intersitisyel mekânlar, işlevsel olarak daha fazla tanımlanmış diğer yerler arasındaki kullanılabilir alanlar olarak tanımlanır. Her iki tanım ortak bir “aradalık” fikrini paylaşır.⁵⁵

İntersitisyel, “şeyler arasındaki boşluk veya zaman” anlamına gelir.⁵⁶ İntersitisyel mekânlar da buna uygun olarak farklı yapılar ya da varlıklar arasındaki boşluklar, çatlaklar, aralıklar olarak tanımlanır ve “aracılık edene”, “arada olana” vurgu yapar. Bu aralıklar, mekânsal aradalıklarına ilave olarak zamansal olarak ta aradadır ve belli bir zaman aralığına da işaret ederler. Dolayısıyla zaman- mekân aralıkları olarak değişken ve belirsiz bir yapı gösterir ve bu aralıklarda gerçekleşen pratiklere göre ilişki, bağlantı, etkileşim, geçiş, kopukluk, kesinti, ayrılma gibi çok çeşitli anlamları bir arada içerirler.

Şekil 2-21: Laurierstraat'taki oyun alanı-
Amsterdam (1960'lar).

Kaynak: Ed Suister, (URL-2, 2019).

Aldo Van Eyck, kent içindeki intersitisyel mekânları bir tasarım problemi olarak incelemiş ve tabandan gelen katılımcı bir kent modeli için önemli bir potansiyel olarak görmüştür. Van Eyck, 2. Dünya Savaşı sonrası Amsterdam kenti için kent dokusunun

⁵⁵ Stéphane Tonnelat, “Out of frame: The (in)visible life of urban interstices - A case study in Charenton-le-Pont, Paris, France”, *Ethnography*, 9.3 (2008), s. 243.

⁵⁶ “interstitial”, *Cambridge Dictionary (online)*
<<https://dictionary.cambridge.org/tr/sözlük/ingilizce/interstitial>> [erişim 19 Şubat 2019].

yıkılmış ve terk edilmiş tanımsız boşluklarında geliştirilen oyun alanlarından oluşan bir ağ tasarlamıştır. Van Eyck'in gerçekleştirdiği bu intersitisyel oyun alanları, kenti sonsuz bir oyun alanı olarak görmeyi önerir ve kent sakinlerinin kent mekânını aktif olarak benimsemesini, dönüştürmesini, kenti farklı biçimlerde deneyimlemesini teşvik eder. Böylece kentin boşluklarına, süreksiz ve geçirimsiz parçalarına yerleşen Van Eyck 'in oyun alanları, formel ve organize kamusal alanlardan farklı olarak kullanıcıların öngörülmedik kullanımları kendi eylemleriyle keşfetmelerine ve deneyimlemelerine imkân tanır. Bu oyun alanları, sokak- park, ev- sokak, iç- dış, açık kapalı, kamusal- özel gibi sınırların aralandığı ve muğlaklaştığı, çok çeşitli imkanlara yer açan mekânlardır.

Trancik ise bu kentsel boşlukları “kayıp mekânlar” (lost spaces) olarak adlandırır. Trancik'e göre:

Kayıp mekânlar kentteki yaya akışından uzakta bulunan, yüksek kulelerin veya kullanılmayan gömük meydanların altındaki artakalan yapılanmamış peyzajdır. Kayıp mekânlar "hemen hemen bütün Amerikan şehirlerinin kentsel çekirdeğini kuşatan ve ticari merkez ile yerleşim alanları arasındaki bağlantıyı kesen otopark alanlarıdır. ... Kayıp mekânlar aynı zamanda terkedilmiş su kenarları, tren yolları, boş askeri alanlar ve banliyölere daha kolay erişim ve belki de daha düşük vergiler için taşınan sanayi kompleksleridir... Kayıp mekânlar, çürümüş parklar ve amacına uygun olmadığından yeniden inşa edilmesi gereken marjinal konut projeleridir.⁵⁷

Trancik, bu kayıp mekânları çevresine ve kullanıcılara katkı sağlamayan, tanımsız ve yararsız anti mekânlar olarak görmüş ve bu mekânların kullanıcılar açısından taşıdığı anlam ve kullanım potansiyellerini ele almak yerine daha çok bu “kayıp mekânları” tasarımcılar tarafından yeniden tasarlanması gereken alanlar olarak değerlendirmiştir. Bununla beraber açık mekânları fiziksel olarak tanımlanma biçimlerine göre sert mekânlar (hard spaces) ve yumuşak mekânlar (soft spaces) olarak ikiye ayırmış ve “yumuşak mekânların” kullanıcıların benimsemesine daha açık olması sebebiyle taşıdığı potansiyellere değinmiştir. Trancik 'e göre:

⁵⁷ Roger Trancik, *Finding lost space : theories of urban design* (New York : Van Nostrand Reinhold, 1986), s. 3.

Mevcut ve önerilen kullanım biçimlerine, genellikle doğa ve vahşi unsurları içeren “yumuşak mekânlar”, arktektmik formlarla ifade edilen “sert mekânlardan” daha çok olanak tanır. Sosyal kriterleri ortaya çıkarmak ve bunları tasarım sürecine aktarmak, içerdği faaliyetlere uygun bir sosyal alan yaratılmasını sağlar. İnsan girdisini göz ardı etmek ise kayıp mekânlara neden olur.⁵⁸

Doron ise bu tür alanları “ölü alanlar” (dead zones) olarak ifade eder. Doron’a göre: “Bu alanlar, örneğin kullanılmayan limanlar ve tren yolları, terk edilmiş kırsallar, kapanmış maden sahaları veya sanayi bölgeleri, terk edilmiş mahalleler, boş arsalar, otayolların kenarındaki ve köprüler altındaki alanlardır. Kısacası, boş ve (artık) hiç kullanılmıyormuş gibi görünen yerlerdir”.⁵⁹

Doron, bu alanların mimarlar ve planlamacılar tarafından tanımlanırken genellikle zamansallıklarının göz ardı edildiğini ve estetik olmayan görünümüleri ve tanımsız fiziksel yapıları dolayısıyla kolayca boşluklar (voids), metruk alanlar (derelict spaces), sahipsiz bölgeler (vacant spaces) olarak sınıflandırıldıklarını ifade eder. Ona göre bu alanların günün/ yılın belli zamanlarında formel biçimlerde kullanılmaması ve genel estetik normlara uymaması boş, âtıl ve yararsız olarak yaftalanmaları için yeterli sebepler değildir. Doron bu ölü alanların zamansallığını ise şu şekilde ifade eder:

Ölü alanlar, kentsel dokunun geçici olarak (saat, gün, ay ve yıl) kullanılmayan herhangi bir yerinde görülür. Ölü alanlar, boşalan ofis bölgelerinde, parklarda, meydanlarda ve caddelerde her gece ortaya çıkar. Sadece ikamet amaçlı kullanılan mahallelerde her gün vuku bulur. Bütün bu alanlar, belki günün sadece üçe biri için kullanılmamakta olup, “ölü alanlar”, “âtıl alanlar” veya sadece “boşluklar” olarak değerlendirilebilmektedir.⁶⁰

Dolayısıyla bu “ölü alanları” tanımsız ve biçimsiz âtıl alanlar olarak dar bir bakış açısıyla sınıflandırmak yerine mekânsal pratikleriyle beraber muğlak zaman- mekânlar olarak ele almak bu alanların potansiyellerini ortaya çıkarabilmek için önemli hale gelir. Doron, “ölü alanların” genellikle göz ardı edilen çok çeşitli kullanım potansiyellerine dikkat çeker ve enformel pratikler, geçici kullanımlara imkân

⁵⁸ a.g.e, s. 88.

⁵⁹ Gil M Doron, “The Dead Zone and the Architecture of Transgression”, *City*, 4.2 (2000), s. 247.

⁶⁰ a.g.e, s. 257.

tanınmasıyla özellikle marjinal toplulukların gündelik yaşamlarında önemli bir yere sahip olduğunu ifade eder:

Kentlerin kenarlarındaki bu muhteşem boş alanlar hiç boş kalmadı. Gözlem raporları ve teorik metinlerin birçoğunun içermediği gerçek, bu boş arazilerin çoğunun marjinal topluluklar tarafından kullanıldığı ve kendilerine özgü fiziksel ve fiziksel olmayan niteliklere sahip olduğudur. Bu yerler aynı zamanda tarihi sunar (temsil etmek yerine), yaratıcılığı teşvik eder ve yıkıntı estetiğini besler; vahşi yaşam ve bitkiler için yaşam alanıdır, bedeninin çevresi tarafından sınırlanarak sıkıştırılmadığı, kendini adapte edebildiği yerlerdir. Kısacası bu bölgeler, kalabalık kent yaşamı içinde bir ara verme, yalnızlık ve sessizlik alanı, heterotopik kamusal alana canlı (viable) bir alternatif sunan alanlardır.⁶¹

Karen Franck ve Quentin Stevens ise bu tür alanları “gevşek mekânlar” (loose spaces) olarak tanımlar. Franck ve Stevens, gevşek mekânların, kullanıcıların kendi eylemleriyle biçimlendiğini vurgular:

“...insanların faaliyetleri sayesinde, mekânlar “gevşek” hale gelir. Erişilebilirlik, seçim özgürlüğü ve kullanıcıların sahiplenebileceği fiziksel unsurlar, gevşek bir mekânın ortaya çıkmasına katkıda bulunur, ancak yeterli değildir. Bir mekânın “gevşek” olabilmesi için, insanların kendilerinin bu yerlerde bulunan imkanları tanıması, bu olanakları kendi amaçları için kullanması ve bu eylemlerinin olası risklerini göze almaları gerekmektedir.”⁶²

Böylece gevşeklik, kullanıcıların kent mekânını taktikleri ile maksadından farklı olarak kullanabildiği, ihtiyaç ve arzularına göre geçici olarak biçimlendirebildiği ve böylece buradaki imkanları kendi eylemleriyle ortaya çıkarabildiği bir serbestlik olarak düşünülebilir. Dolayısıyla bu serbestliğe imkân sağlayan mekânlar da belli bir işlevi ve düzeni dayatmayan, sahiplenilmeye ve değişime açık, çok çeşitli kullanımlara ve dönüşümlere imkân tanıyabilen, esnek ve değişken mekânlar olacaktır.

Franck ve Stevens’a göre “Gevşek mekânlar, bazıları özel kullanımlar için planlanmış (planlanmış kamusal açık mekânlar), diğerleri ise işlev bakımından tanımsız (artakalan ve terkedilmiş mekânlar) olmak üzere çok çeşitli kentsel yerlerde ortaya çıkar”.⁶³

⁶¹ Gil M Doron, “Those marvellous empty zones”, içinde *Heterotopia and the city : public space in a postcivil society*, ed. Michiel Dehaene ve Lieven de Cauter (Hoboken : Taylor & Francis, 2008), s. 204.

⁶² Franck ve Stevens, a.g.e, s. 2.

⁶³ a.g.e, s. 6.

Franck ve Stevens, kamusal alandaki mekânsal pratikleri şöyle anlatır: “Kentsel sokaklar, kaldırımlar, meydanlar ve meydanlar- kamuya ait, belli türdeki aktivitelere hizmet etmek üzere tasarlanmış ve korunmuş ve belediye yetkilileri tarafından aktif bir şekilde denetlenen- genellikle amaçlananların ötesinde çeşitli kullanımlara açıktır”.⁶⁴ Gevşek mekânların ortaya çıktığı diğer yerler ise genellikle kullanımı göz ardı edilen, denetimden uzak, tanımlı bir işlevi ve düzeni olmayan muğlak mekânlardır. Franck ve Stevens bu muğlak mekânları, muhtemelen hiçbir zaman belli bir işlevi olmamış, artakalan mekânlar (leftover spaces) ve artık kullanılmayan, terk edilen mekânlar (abandoned spaces) olmak üzere iki biçim altında inceler.

Genelde kamu tarafından sahiplenilen ancak belirli bir işlevi olmayan artakalan mekânlar, çoğu zaman sabit ve sınırlandırılmış işlevlere sahip bölgelerin hemen bitişiğinde bulunur. Köprülerin altındaki ve otoyolların, tren yollarının bitişiğindeki alanlar bu tür yerlerdir. Bu tür alanlar, amaçlanmış bir işlevlerinin olmaması ve genelde geleneksel estetik değerlerden yoksun olmalarıyla düzenlenmiş sosyal mekânların sınırlarının ötesinde yer alırlar. ... Bu tür alanlar tuhaf bir şekilde biçimlenmiş veya gelişmesi zor olan yerler olabilir, bir tanımdan yoksun ya da bir sır olabilirler; yine de insanların kendilerini ifade ettikleri ve kullandıkları yerler haline gelirler- genellikle tam da bu özelliklerden dolayı.

Terk edilen mekânlar ise önceleri faaliyette olan ama artık günümüzde işlevini ve bağlamını yitirmiş kentsel alanlardır. Bazı yaşanmışlıklara ev sahipliği yapmış bu alanlar aynı zamanda yeni imkanları ve olasılıkları da içinde barındırır. Franck ve Stevens bu kentsel alanlardaki potansiyel kullanımları şu şekilde tarif eder:

Burada önceden var olmuş kullanımların mekânla olan ilişkisi kopmuş ve mekân yeni anlamlara ve kullanımlara- bir topluluk bahçesi, evsizlerin veya kaçakların barınabileceği yerler, uzaklık ve tecrit gerektiren transgresif (sınırları ihlal eden) pratikler için- açık hale gelmiştir. ... Yıkık yapılar söz konusu olduğunda, eski kullanımın ipuçları olabilir. Bu işaretler ve çürüme havası bu yerin nasıl bir yer olabileceğini düşlemeyi teşvik ederek hayal gücünü kışkırtır.⁶⁵

⁶⁴ a.g.e, s. 7.

⁶⁵ a.g.e, s. 8.

2.4 Ara Mekânlardaki Mekânsal Pratikler

Ara mekânlar her ne kadar kent içindeki boş, âtıl alanlarda daha fazla ortaya çıkma eğilimindeyse de ara mekânların oluşumu esas olarak kullanıcıların mekânsal pratiklerine bağlıdır. Bu nedenle bir zaman- mekân olarak ele alınması gereken ara mekânlar, sadece mekânsal konumlara ve özelliklere bağlı olmayıp, kullanıcıların belli bir potansiyel gördüğü ve uygun zamansal- mekânsal koşulların oluşmasıyla bu potansiyeli değerlendirebildiği herhangi bir yerde ve zamanda gerçekleşebilir. Dolayısıyla ara mekânlar, öylece sahiplenilmeyi bekleyen pasif, boş alanlar değil, kullanıcıların kendi eylemleriyle var ettikleri, sonsuz çeşitlilikte karşımıza çıkabilen, imkanlarla dolu mekânlardır. Franck ve Stevens’a göre:

İnsanlar gevşek mekânı kendi eylemleriyle yaratırlar. Birçok kentsel mekân benimsenmeye açık olup, gevşeklik için fiziksel ve sosyal olanaklara sahiptir ancak bu potansiyelleri kendi inisiyatifleriyle gerçekleştirenler insanlardır. Gevşek bir mekânın ortaya çıkması şunlara bağlıdır: ilk olarak, insanların bir yerdeki potansiyelin farkına varması, ikincisi sunulan imkânı muhtemelen mevcut unsurları değiştirerek veya ilaveler yaparak değerlendirmek için değişen seviyelerde yaratıcılık ve kararlılık. Bu tür yollarla vatandaşlar, alışveriş merkezlerinin ve festival pazarlarının tematik mekânlarındaki önceden paketlenmiş aktivite ve deneyimlerin pasif tüketicilerinin aksine kamusal ortamları kendi ihtiyaç ve arzularını tatmin etmek için aktif olarak biçimlendirirler.⁶⁶

Şekil 2-22: Tayland’daki bir demiryolu üzerine kurulan Rom-Hoob Pazarı
Kaynak: URL-3, 2019.

Ara mekânlar, denetim altındaki kamusal alanlar ile tüketim odaklı kentsel mekânların gözetim altındaki rutinlerinin ve tanımlı kullanım prosedürlerinin dışında

⁶⁶ a.g.e, s. 10,11.

kalan, özel- kamusal, iç- dış, sokak- ev gibi ayrımların muğlaklaştığı çok çeşitli mekânsal kullanımlara imkân tanır. Bunların pratiklerin başlıcaları, dinlence/eğlence amaçlı aktiviteler, politik/ artistik eylemler, sosyal etkileşimi sağlayan faaliyetler, denetimden uzak enformel pratikler olarak sayılabilir. Stevens ve Franck’a göre:

Gevşeklik yaratan faaliyetlerin çoğu, üretken (işe gitmek gibi), ya da üretici (gereksinimleri satın almak gibi) olmak yerine, boş zaman, eğlence, kendini ifade etme/ politik ifade, kendine dönme ve sosyal etkileşim- günlük rutinin ve sabit işlevler ve programlar dünyasının dışında kalan her şey- aktiviteleridir. Daha da önemlisi gevşek mekân, öngörülemeyen hiçbir şeyin olmaması gereken estetik ve davranışsal olarak kontrol edilen ve homojen "tematik" eğlence ve tüketim ortamlarından ayrı bir alandır.⁶⁷

Bu mekânsal pratiklerin gerçekleşmesi, bir yerde bir kullanım imkanının ortaya çıkmasına bağlıdır. Bu imkânın gerçekleşmesi, insanların ya belli bir kullanımı gerçekleştirmek üzere uygun bir yer keşfederek ya da belli bir yerde çevresel faktörlere (mekândaki sosyal çeşitlilik ya da fiziksel düzensizlik) bağlı ortaya çıkan bir kullanım imkanını görerek değerlendirmesi sonucu mümkün olur. Her iki durumda da esas olan, belli bir aktivite için uygun bir zaman ve mekânın bir araya gelmesidir.

Tanju’ya göre belli bir imkânın ortaya çıkmasıyla biçimlenen bu zaman- mekânlar, Van Eyck tarafından yer- imkân/fırsat ikilisi olarak tanımlanır:

Yer, hiç kuşkusuz bir uzamın yerleşmiş, egemen ilişkilerini sürdürmek, ona eklemlenmek ya da saygı göstermek anlamına gelmiyor. Tersine, uzamsal bir ilişki sonlu kullanım biçimiyle işlevselleştiği, metalaştığı zaman soyut ve zamandan bağımsız bir mekâna dönüşüyor. Mekân orada bulunan imkanlar ‘aralanarak’ yere dönüşüyor; sonlu kullanım biçimlerinin içinde yeni bir kullanım imkânı ortaya çıktığında mekân bir yer oluyor. Bunu mümkün kılan ise, soyut zamanın imkana/ fırsata (occasion) dönüşmesi; yer ve imkân/fırsat, zaman- mekânın van Eyck diline tercüme edilmiş hali.⁶⁸

Böylece Van Eyck’in oyun alanları, kullanıcıların orada bulunan mekânsal imkanları ortaya çıkarmasıyla beraber geçici süreliğine bir yere dönüşür ve içine yerleştiği geçirimsiz kent parçacıklarında zaman- mekân sürekliliğini yeniden kurar.

⁶⁷ a.g.e, s. 3.

⁶⁸ Bülent Tanju, “Sonlu ve Sonsuz Oyunlar: Aldo van Eyck”, *manifold* <<https://manifold.press/sonlu-ve-sonsuz-oyunlar-aldo-van-eyck>> [erişim 6 Mart 2019].

Bu mekânsal imkanların ortaya çıkması ise ancak kullanıcıların mekânı kendilerine mal etmeleri ve ihtiyaç ya da arzularına göre yeniden biçimlendirmeleriyle mümkün olur. Kullanıcıların mekânı dönüştüren bu pratikleri, mekânsal ve sosyal sınırlardaki harekete bağlı olarak ya bu sınırları gevşeten ya da daha radikal eylemler dolayısıyla ihlal eden ve aşan transgresif (transgressive) pratiklerdir.

Sınır İhlali

Transgresif pratikler, hâkim düzen için tehdit oluşturan ve genel normlara uymayan davranışları ifade eder. Dolayısıyla mekânsal, kültürel ve sosyal sınırları test eden ve geçici bir süreliğine tersine çeviren radikal eylemlerdir. Enformel yerleşimler, topluluk bahçeleri/ gerilla bahçeciliği, sokak sanatı, tartışmalı politik gösteriler, işgal hareketleri, enformel ticaret, kamuya açık alanda seks, uyuşturucu kullanımı gibi normları ihlal eden davranışlar bu tip transgresif mekânsal pratiklerdir.

Şekil 2-23: Prag'da bir parkta yaşayan evsizler
Kaynak: Kişisel Arşiv, 2013.

Şekil 2-24: Dolapdere'de bir bit pazarı
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 2-25: Karaköy'de dükkân kepenklerini boyayan graffitiler
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Wikström'e göre:

Sınır ihlali (transgression), (ahlaki bir ilke, standart, hukuk vb. tarafından) belirlenen sınırların ötesine geçmektir. ... Sınır ihlalleri, genellikle yasa ve düzenin ihlali, günahların işlemek, hatta kötülük yapmak bağlamında değerlendirilir bununla beraber daha geniş ve daha olumlu anlamda, güç yapılarına meydan okuyan ve töreleri, inançları, gelenekleri ve normları aşan eylemler için de kullanılır.⁶⁹

Dolayısıyla transgresif pratikler kural dışı, yasa dışı gibi çağrışımlarının yanında olumlu etkileri olan, hâkim düzenin dayattığı doğalmış gibi görünen sınırları, normları sorgulamamızı ve manipüle etmemizi böylece bu geleneksel ve kontrol altındaki çevrelerden farklı ortamlar yaratmamızı sağlayan pratiklerdir.

Belli bir değer sistemi ya da sosyal yapı, kendini her zaman yapılması onaylanan ya da onaylanmayan pratiklere yönelik biçimlenmiş mekânsal bir yapı aracılığıyla inşa eder. Sosyal ve kültürel normların içine yerleştiği ve yeniden üretildiği bu mekânsal yapılar, hâkim düzenin devamlılığı açısından büyük önem taşır. Dolayısıyla bu sosyal ve kültürel normların ihlali de üretiminde olduğu gibi yine mekânda gerçekleşen pratikler yoluyla mümkün olacaktır. Cresswell, "yerin" normatif bir düzen kurmaktaki rolünü şöyle ifade eder:

Yer, uygun davranışları belirleyen (ideolojik) inançlara bağlı olan pratikler tarafından üretilir. Ancak yer, onu üreten bu inançları, doğal, aşikâr ve akla uygun görünecek şekilde yeniden üretir. Kütüphanede sessizdir çünkü kütüphanede sessiz olmanın uygun olduğuna inanırız ve böylece kütüphanede sessiz kalarak sessizliğin devamına katkıda bulunuruz. Dolayısıyla yerler, normların yeniden üretilmesinde -uygun pratiklerin tanımlanmasında- aktif güçlerdir. Yer, neyin uygun olduğuna karar veren inançlar tarafından üretildiği gibi bu inançları oluşturur da.⁷⁰

Böylece sosyal yapılar ile bu yapıların mekânsal örüntüleri iç içe geçmiş olup birbirinden ayrı olarak düşünülemez. Sosyal ve kültürel normlar, mekânsal yapıların ve organizasyonların içine yerleşmiş durumdadır. Bu sınırlar, bazen fiziksel engeller aracılığıyla mekânda görünür hale gelir bazen de görünmeyen sınırlar olarak ancak

⁶⁹ Tomas Wikström, "Residual space and transgressive spatial practices – the uses and meanings of un-formed space", *Nordisk arkitekturforskning*, 18.1 (2005), s. 52.

⁷⁰ Tim Cresswell, *In Place/Out of Place* (University of Minnesota Press, 1996), s. 16.

mekânsal pratiklerle ihlal edildiğinde ortaya çıkar. Cresswell’a göre “Her ne kadar "yersiz olan (out of place)" "yerinde olandan (in place)" mantıksal olarak sonra gelse de varoluşsal olarak önce gelebilir. Bu da demek oluyor ki bir sınırın varlığını fark etmeden önce coğrafi olarak bir sınırı ihlal etmemiz gerekebilir”.⁷¹ Dolayısıyla sınırlar ister görünür ister görünmez olsun her zaman mekânsal/fiziksel bir boyuta sahiptir ve bu yüzden bu sınırların ihlali de her zaman mekân aracılığıyla gerçekleşir.

Wikström bunu şöyle ifade eder:

Küçük veya büyük kültürel ve sosyal sınırların aşılması hiçbir zaman fiziksel ortamlardan soyutlanamaz: Sınır ihlali (transgression), her zaman bir yerde geçer. Bu, mutlaka yerin fiziksel anlamda değiştiği veya hatta mekânda bir hareketin olduğu anlamına gelmez. Herhangi bir harekette bulunmayarak, örneğin Noel bittiğinde Arife (Advent) yıldızını çıkarmayarak, sınırı ihlal edebilirsin.⁷²

Transgresif (sınırları ihlal eden) pratikler, mekânsal/sosyal kuralları hiçe sayan veya aşan eylemlerdir. Dolayısıyla yerleşik düzene ters düşer ve mekânda gerçekleşmesine rağmen kendine ait bir yeri yoktur. Sınır ihlali, bu “yersiz” ve “aykırı” pratikleri nedeniyle sosyal olarak kabul görmeyen, “göçebe”, “toplum dışı” marjinal toplulukların sahiplendiği gözden uzak, terkedilmiş ya da boş alanlarda gerçekleşir. Marjinal gruplar, kent içindeki boş, âtıl alanları ya da kamusal mekânları başka yerlerde yapılması uygun görülen aktivitelerle radikal biçimde değiştirir. Doron’a göre “Gecekonducular, fahişeler, kamusal alanda seks yapanlar, serseriler, “Sokakları Geri Al” hareketi protestocuları, topluluk bahçelerinin yaratıcıları, sokak satıcıları ve doğa, var olan yapıyı kamusal alanın veya yapılı çevrenin ortalama kullanıcılarından çok daha radikal bir şekilde dönüştürür”.⁷³ Bu ihlal pratikleri, kent mekânının görünmeyen kullanım sınırlarını açığa çıkartır ve kamusal- özel, iç-dış gibi ayrımlara ya da işlevlerine göre bölümlenen kent mekânını tersine çevirerek bu ayrımların ötesinde çok farklı kullanımları ve mekânsallıkları mümkün hale getirir. Doron marjinal grupların kent yaşamına sağladığı katkıları şöyle anlatır:

⁷¹ a.g.e, s. 22.

⁷² Wikström, a.g.e, s. 52.

⁷³ Doron, “The Dead Zone and the Architecture of Transgression”, s. 252.

Her nasılsa, bu planlamacılar ve mimarlar, sokakları temizleyerek gerçekten sahipsiz bölgeler (no man's nor woman's land) yarattıkları gerçeğini yadsırlar. Fahişelerin, evsizlerin, sokak aktörlerinin veya satıcılarının günün 24 saati sokağı trafik kanallarından (insan ya da taşıtlar) bir yaşam ve çalışma mekânına, bir performans, bir şenlik alanına, içinden sadece geçip gidilecek değil içinde yaşanılacak bir yere dönüştürdüğünü bağnazca görmezden gelirler.⁷⁴

Sınır ihlalleri, düzen karşıtı, aykırı ve göçebe olmasından dolayı mekâna göre tanımlanamayan, zamana bağımlı taktiksel pratiklerdir. Taktikler, kendine ait bir yeri olmayan dolayısıyla kendi yararına kullanabileceği olasılıkları sunan koşullara bağlı olarak gerçekleşen kullanımlardır. Kendine ait mekânı olmayan bu taktikler, egemen düzen içinde bu düzeni manipüle ederek öngörülme-yen yararlar sağlarlar. Dolayısıyla yerleşik düzene uymadıkları gibi yaratıcı ve kurnaz sayılabilecek eylemlerdir. De Certau'ye göre:

Taktik, uygulama alanı olarak sadece ötekinin alanına sahiptir. Taktikler, ötekinin alanına, bu alanı bütünüyle kapsamadan, bu alana belirli bir mesafede kalmayı da başaramadan yavaş yavaş, parça parça sızar. Taktik sahip olduğu avantajları toparlayabileceği, daha fazla yayılmak için kendini ayarlayabileceği, koşullardan bağımsız bir hale gelebileceği bir merkezden, bir zeminden yoksundur. Aidiyet, mekânın zamana karşı zaferidir. Aksine, taktik, mekânsız olduğu için zamana bağımlıdır ve kendi çıkarına kullanabileceği olasılıkları yakalamak için de sürekli tetiktedir. Taktik, kazançlarını muhafaza edemez. Sürekli olarak olaylarla oynamak ve bunları fırsatlara çevirmek durumundadır. Sonuç olarak, zayıf olan, kendisine yabancı, kendinden olmayan güçlerden çıkar sağlamak için hep çabalayandır. Zayıf olan, birbirinden ayrışık olan öğeleri bir araya getirerek, elverişli anlar yaratır ve bu güçlerden gerekli çıkarı sağlamaya çalışır.⁷⁵

Sınırları aşan taktikler, çoğunlukla düzen içindeki çatlaklarda yani kent içindeki boş, âtıl alanlarda gerçekleşir bununla beraber zamana bağımlı oldukları için mekânsal kurallara uymazlar ve belli bir yerde konumlandırılmaya karşı direnç gösterirler. Bunun sonucu olarak, bir yararın söz konusu olduğu elverişli bir zamanda herhangi bir yerde ortaya çıkabilirler.

⁷⁴ a.g.e, s. 254.

⁷⁵ Michel De Certeau, *Gündelik Hayatın Keşfi - I Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları*, çev. Lale Arslan Özcan (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2009), s. 54,55.

Mekânsal Pratiklerine Göre Ara Mekânlar

Franck ve Stevens, ara mekânlarda gerçekleşen pratikleri 4 tema altında inceler. Bunlar sırasıyla “kendine mal etme”, “tansiyon”, “direniş” ve “keşiftir”.⁷⁶ Ara mekânlar, insanların bir yeri maksadının ya da tasarımının dışında kendi tercihlerine bağlı olarak kullanması ve aktif olarak benimsemesi ile gerçekleşir. İnsanlar kent mekânını kendilerine mal ederek, kendi ihtiyaç ve arzularını tatmin etmek üzere kullanırlar. Dolayısıyla ara mekânlardaki pratikler, her zaman belli bir derecede sahiplenme ve kendine mal etmeyi içerir. Bu kullanımlar, mekânın kullanıcılar tarafından sahiplenilme derecesine bağlı olarak fiziksel ve sosyal engellerin ya gevşetilmesi ya da ihlal edilmesi biçiminde gerçekleşir. Sınırların sadece gevşetildiği pratikler çoğu zaman tehlikesiz ve zararsızdır. Bununla beraber sınırların ihlal edilmesi, mekânın radikal biçimde dönüşümünü ve ortamda belli bir derecede tansiyonu beraberinde getirir. Bu ihlaller belli bir otoriteye karşı gerçekleştiğinde ise bilinçli ve kararlı bir şekilde uygulanan direniş pratikleri halini alır. Bu eylemler, genellikle egemen düzenin kurallarını aşmak amacıyla düzenlenir. Bazen de ara mekânlar, belli bir eylem ya da fayda aracılığıyla değil, bir keşif ile ortaya çıkar. Bu durumda ise âtıl bir mekânın keşfiyle beraber ortaya çıkan yaratıcı ve spontane kullanımlar ve pratikler söz konusudur.

Kendine mal etme, kent sakinlerinin kent mekânıyla kurduğu en temel ilişki biçimi olup, kullanıcıların mekânı genel normlara ters düşmeyecek ve bir risk ya da tehlike oluşturmayacak şekilde, gündelik ihtiyaçlarına yönelik olarak yeniden biçimlendirdiği durumları belirtir. İnsanlar gündelik hayattaki kullanımlarına göre kent mekânını kendilerine mal ederek geçici bir süreliğine dönüştürürler. Stevens ve Franck’a göre: “Bu kullanımlar, genel olarak, kamu hayatına zararsız (benign) eklemelerdir; kavgacı ya da ihtilafli değildirler, öyleyse bile sadece hafif bir biçimde sınırları zorlarlar”.⁷⁷ İnsanların amaçlarının/ tasarımlarının dışında ticari, dinlenme ya da sosyalleşme gibi gündelik aktivitelerle yeniden biçimlendirdiği kaldırımlar, sokaklar veya diğer kamusal alanlar, bu tip “kendine mal etme” pratikleriyle oluşan mekânlardır.

⁷⁶ Franck ve Stevens, a.g.e, s. 29,30.

⁷⁷ a.g.e, s. 29.

Şekil 2-26: Galata köprüsünde balık tutan kalabalık. Kaynak: Kişisel arşiv, 2017.

Şekil 2-27: Üsküdar'da demir çitlerde soluklanan insanlar. Kaynak: Kişisel arşiv, 2017.

Şekil 2-28: Eminönü'ndeki merdivenlere yerleşen insanlar. Kaynak: Kişisel arşiv, 2017.

Şekil 2-29: Aksaray'da köşeyi tutan seyyar satıcı. Kaynak: Kişisel arşiv, 2017.

Bununla beraber konut yapılarının gündelik ihtiyaçlara yönelik olarak sokağa taşıdığı ya da ticari dükkanların kullanım alanlarını arttırarak dışarıya doğru genişlediği durumlar da bu kategoriye dahildir. Kullanıcılar, özel kullanımlarını dışarıya taşıyarak yapı- sokak arasında kalan alanları kendilerine mal ederler ve böylece bu kullanımların yanında başka etkileşimlere ve pratiklere imkân veren bir ara mekân oluştururlar.

Şekil 2-30: Kuzguncuk'ta çıkmaz sokağa taşan bir konut. Kaynak: Kişisel arşiv, 2016.

Şekil 2-31: Karaköy'de sokağa doğru genişleyen bir dükkan. Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Tansiyon ise, mekânın fiziksel kullanımının ötesinde sosyal normların veya yargıların dahil olduğu ara mekânlardır. Bu mekânsal durum, sosyal/mekânsal kuralları esneten, ihlal eden pratikler ya da yan yana gelen farklı kullanıcıların birbirine ters düşen faaliyetleri dolayısıyla gerçekleşir ve belli bir derecede anlaşmazlık ve gerilim içerir. Stevens ve Franck’a göre: “Gerilim, her zaman zararlı bir şey değildir. Enformel pratiklerin yarattığı gerilim sayesinde kamusal alanın farklı insan grupları ve kamu yararı üzerine farklı görüşler arasında aracılık etme biçimlerinin farkına varırız”.⁷⁸

Genellikle marjinal grupların gerçekleştirdiği enformel pratikler ya mevcut düzen ya da diğer kullanıcılar tarafından uygunsuz ya da yasa dışı bulunur.

Şekil 2-32: Beşiktaş'ta kalabalığın arasındaki kestiren bir kâğıt toplayıcı. Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 2-33: Dolapdere'de kullanılmayan bir köşeye yerleşen dükkân-kondu. Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 2-34: Karaköy'de bir duvara yerleşen ev- dükkân. Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 2-35: Dolapdere'de kümes olarak kullanılan bir yıkıntı ev. Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

⁷⁸ a.g.e, s. 29.

Şekil 2-36: Dolapdere sakinlerinin sahiplendiği ev- sokak-merdiven arası bir mekân. Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Bu enformel/illegal pratikler dolayısıyla görünür olmayan sosyal normlar ve yargılar ortaya çıkar. Bu tema altında toplanan faaliyetler, mekânı fiziksel faydaları için kendine mal etmenin ötesinde sosyal/mekânsal engelleri sınavan kullanımlardır. Dolayısıyla ortamda genellikle belli bir seviyede anlaşmazlık üreten, bazen de risk ve tehlike oluşturabilen pratiklerdir. Bu gerilim, bize kent mekânının, sadece fiziksel bir mekâna indirgenemeyeceğini her zaman sosyal bir yapıyla beraber örüldüğünü gösterir.

Direnış ise egemen düzene karşı gösterilen organize ve bilinçli muhalefet pratiklerini içeren durumlardır. Toplumsal hayatın belli bir otorite tarafından tahakküm altına alınması, genellikle kent mekânının denetim altına alınması ve yeniden düzenlenmesi ile gerçekleşir. Böylece mekânda gündelik olarak deneyimlenen bu baskı politikaları ve yaptırımlar, vatandaşların ve sivil toplum örgütlerinin bu müdahalelere karşı direnç göstermesine neden olur. Dolayısıyla bu pratikler, belli bir amaca ya da ideale yönelik, aleni olarak gerçekleşen, politik ve ideolojik anlamı olan eylemlerdir. Stevens ve Franck’a göre: “Uygun, zararsız ve tahammül edilmesi kolay olan faydacı kullanımların aksine, direniş eylemleri daha geniş politik ve ideolojik bağlam ve sonuçlara sahiptir. Davranış taktiksel olur; gevşeklik belli bir sonuç elde etmek üzere gerçekleşir”.⁷⁹

⁷⁹ a.g.e, s. 30.

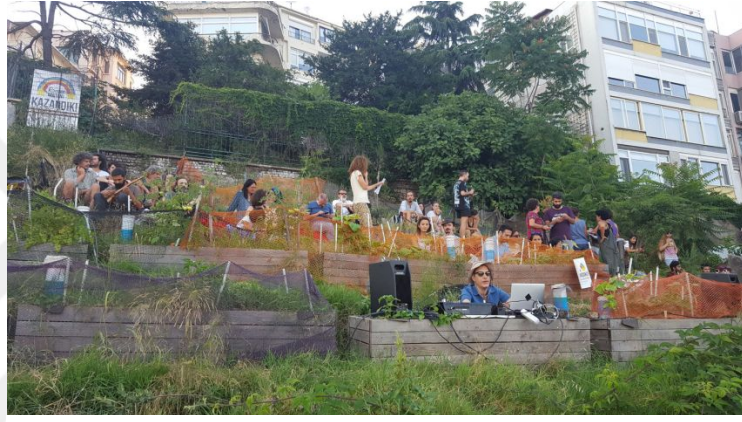
Şekil 2-37: Gezi parkındaki müşterek ve yaratıcı kullanımlar.
Kaynak: URL-4, 2019.

Şekil 2-38: Sulukule'deki yıkıma karşı düzenlenen "40 Gün 40 Gece" etkinliği.
Kaynak: URL-5, 2019.

Şekil 2-39: İstiklal Caddesi'ndeki Onur Yürüyüşü Kaynak: Kişisel arşiv, 2014.

Şekil 2-40: Cihangirlilerin inisiyatifiyle kurulan Roma Bostanı. Kaynak: Başak Durgun, (URL-6, 2019).

Bu kentsel müdahaleler genelde ya kamusal mekânlara ya da yaşam biçimi ya da ait oldukları etnik köken, sosyal sınıf vs. bakımından marjinal ve dışlanan kesimlerin yaşadığı mahallelere yönelik gerçekleşir. Tehdit altındaki yerlerdeki direniş pratikleri, mevcut düzen kurallarını bir süreliğine de olsa ihlal eder ve özgürlük, eşitlik, dayanışma gibi değerler üzerine kurulu, yaratıcı ve farklılıklara açık pratiklerin icra edildiği bir mekân üretir. Bununla beraber bu direniş pratikleri her zaman yıkım tehlikesi altındaki yerlerde gerçekleşmez. Bazen de daralan kamusal alana ve artan sosyal ayrımcılığa tepki olarak ortaya çıkar. LGBT Onur ile 8 Mart Feminist Gece Yürüyüşleri, işgal hareketleri ve kent bostanları, sokakları geri almak, yeni mücadele ve dayanışma zeminleri yaratmak üzere gerçekleşen bu tip mekânsal pratikler ve örgütlenmelerdir.

Son tema ise **keşiftir**. Keşifin söz konusu olduğu ara mekânlar ise daha çok gözden uzak ve kent sakinlerinin kendi keşifleriyle buldukları yerlerdir. Gündelik rutinlerden ve kullanımlardan uzak bu saklı yerler, kullanıcıların kendi sezgileri ve eylemleriyle ortaya çıkar. Böylece kıyıda köşede kalmış bu âtıl yerler, kullanıcıların keşifleriyle anlam kazanır ve yaratıcılık, kaçış, macera, oyun, deneysellik içeren çok çeşitli kullanımlara imkân tanırırlar. Bu yerler, genellikle kentin çeperlerinde ya da merkezinde yer alan, gözden uzak, kullanılmayan artakalan alanlar ya da terkedilmiş yerlerdir. Dolayısıyla belli bir kullanımdan ve denetimden uzak olup, yaban hayat, yıkıntı gibi hayal gücünü ve yaratıcılığı teşvik eden unsurlar barındırırlar.

Şekil 2-41: Grafitticilerin keşfettiği Galata surları kalıntıları. Kaynak: URL-7, 2019.

Şekil 2-42: Karaköy’de oyuna çağıran Kamondo evi kalıntıları. Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 2-43: Herkes İçin Mimarlık’ın gerçekleştirdiği mikro müdahaleler. Kaynak: URL-8, 2019.

Şekil 2-44: TAK’ın çalışmalarıyla kullanıma katılan âtıl yerler. Kaynak: URL-9, 2019.

Bu keşifle biçimlenen bu pratikler, enformel ve anlık olabildiği gibi daha uzun vadeli ve organize dönüşümler de olabilir. Âtıl mekânların hayata katılması için gerçekleşen bu dönüşümler, daha organizasyonel bir yapıda gerçekleşse bile kalıcı ve radikal değişimler içermeyen, mikro ölçekli müdahalelerdir. Bu organizasyonel pratikler tepeden inme değil, kent kullanıcılarının katılımını içeren ve öğrenciler, sanatçılar, kamu kurumları, sivil toplum örgütleri, özel sektör gibi farklı aktörlerin dahil olduğu pratiklerdir.

Ara mekânlar, her ne kadar pratikleri bakımından sözü geçen temalara göre ayrılmış olsa da kompleks, değişken ve dinamik mekânlardır. Bu nedenle birden fazla duruma karşılık gelebilir ya da temalar arası geçiş gösterebilirler. Örneğin basit bir fiziksel yarar ilişkisiyle biçimlenen bir ara mekân, başka etkileşimlere yol açarak gerilime neden olabilir. Ya da gerilimin konu olduğu mekânsal bir durum aynı zamanda direniş pratiklerini de içerebilir. Dolayısıyla ara mekânları, gerçekleştikleri zaman aralığı boyunca mekânda geçen olaylarla değerlendirmek yerinde olacaktır.

2.5 Bölüm Sonucu

Kentsel yaşam, ortak ve öznel yaşamın iç içe geçtiği, kompleks ve çok katmanlı bir biçimde gerçekleşir. Bu çok katmanlı deneyim, ancak tekil mekânlar ile kentsel mekânlar arasında gidip gelebildiğimiz, farklı katmanlar ve durumlar arasında geçiş yapabildiğimiz gözenekli ve akışkan bir kentsellik ile mümkün olabilir. Gözenekli kentte bireylerin kendi keşifleriyle farklılıklarla etkileşime geçebilme, kendini ifade edebilme, içe dönme gibi çok çeşitli imkanlara olanak sağlayan yerler ortaya çıkar. Bu kentsel nişler sayesinde bireylerin kent hayatına aktif ve yaratıcı biçimde katılabilmesi, kendi zaman- mekânını üretebilmesi mümkün hale gelir. Böylece bireylerin zengin pratik ağlarıyla uygun olan ve belli bir kullanım imkanını barındıran her kent mekânı aktif olarak sahiplenilir ve gündelik yaşama dahil edilir. Bu kent, bireylerin deneyimleri ve keşifleriyle çok farklı mekânsal deneyimlerin, ilişkilerin ve kullanımların gözeneklerle birbirine eklemlendiği, sonsuz çeşitlilikte mekânın icra edildiği bir yerdir.

Bu gözenekli ve akışkan kent, bireylerin pratikleri/deneyimleri aracılığıyla kent mekânını dönüştürmesi ve kentin sınır boylarının aşması ile gerçekleşir. Bireylerin

kendi ihtiyaç ve arzularına yönelik olarak biçimlendirdikleri zaman- mekân aralıklarında (ara mekânlar) iç- dış arasındaki ayrımların, farklı katmanlar/ kimlikler/ durumlar arasındaki sınırların belirsizleştiği bir muğlaklık ortaya çıkar. Bu muğlak mekânlarda farklı kimlikler, katmanlar ve kullanımlar bir araya gelir ve beklenmedik karşılaşmalar, yaratıcı kullanımlar, enformel pratikler, alternatif kamusalıklar ve farklı zaman- mekân deneyimleri mümkün hale gelir.

Ara mekânlar, bireylerin mekânı aktif olarak sahiplenmesi ve kendi ihtiyaç ve arzularına göre yeniden biçimlendirmesiyle ortaya çıkar. Bireyler, mekânı zengin bir pratikler ağıyla kendilerine mal ederler ve mekânı yeniden yorumlayarak öngörülme, farklı anlamlar, kullanımlar üretirler. Bu mekânlar, bireylerin pratiklerine bağlı olarak gerçekleştiğinden daha çok kısıtlamaların ve denetlemelerin olmadığı, belirli bir işlevin tanımlanmadığı, farklılıklara ve değişime açık alanlarda ortaya çıkar. Bu yerler, kamusal kullanıma açık sokaklar, parklar olabileceği gibi belirli bir mülkiyeti ve işlevi olmayan âtıl alanlar olabilir. Bununla beraber esneklik ve düzensizlik gibi fiziksel unsurlar, ara mekânların ortaya çıkmasına katkıda bulunsada yeterli değildir. Ara mekânlar, bireylerin kendi inisiyatifleriyle aktif olarak sahiplendiği ve amaçlarına yönelik olarak dönüştürdükleri yerlerdir. Bu nedenle bireylerin bir kullanım imkânı gördüğü ve uygun zamansal, mekânsal koşulların oluşumuyla bu potansiyeli değerlendirebildiği durumlarda gerçekleşir. İnsanlar bir yerdeki imkânı kendi keşifleriyle fark ederler ve inisiyatifleriyle bu imkanları mekânsal olarak ortaya çıkarırlar. Böylece bu mekânlarla beraber denetim altındaki rutinlerin ve davranış kalıplarının dışında kalan eğlence/ dinlence amaçlı etkinlikler, politik/ artistik eylemler, beklenmedik karşılaşmalar/ etkileşimleri, kendine dönme ve denetimden uzak enformel pratikler gibi çok çeşitli imkanlar aralanır.

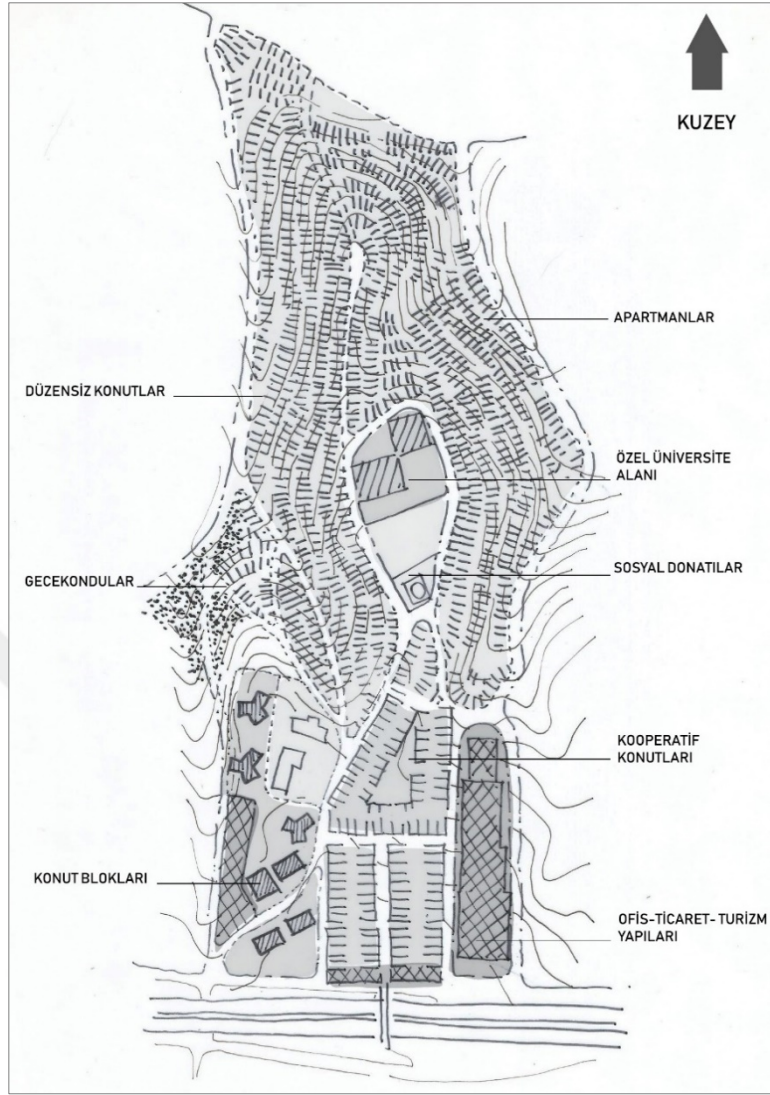
Ara mekânlardaki pratikleri kendine mal etme, tansiyon, direniş ve keşif olmak üzere dört tema etrafında incelemek mümkündür. Kendine mal etme pratikleri, bireylerin kent mekânını genel normlara ters düşmeyecek şekilde kendine mal ettiği ve gündelik kullanımlarına yönelik olarak biçimlendirdiği pratiklerdir. Çoğu zaman tehlikesiz ve zararsızdırlar. Tansiyon içeren pratikler ise belli bir gerilimi ve ihtilafı içeren kullanımlardır. Bu kullanımlar, genel normlara ya da yan yana geldiği kullanımlara ters düşer ve belli bir derece risk oluştururlar. Direniş pratikleri, ise belli bir amaca ya da hedefe yönelik düzenlenen politik eylemlerdir. Direniş pratikleri mevcut düzeni

kısa süreliğine de olsa ihlal eder ve özgürlük, eşitlik, dayanışma gibi değerler üzerine kurulu, yaratıcı ve farklılıklara açık bir mekân üretir. Keşif pratikleri ise bireylerin kendi keşifleriyle bulduğu, gözden uzak, saklı yerlerde gerçekleşir. Bu pratikler belli bir kullanım amacına ya da faydaya yönelik olarak gerçekleşmeyen, keşifle ortaya çıkan spontane ve yaratıcı pratiklerdir.

Ara mekânlar, bize kentin uzmanlar tarafından tasarlanıp planlanan bir yapı olsa da amacından çok farklı çeşitlerde yorumlanıp kullanılabileceğini dolayısıyla zaman boyutundan ayrı olarak değerlendirilemeyeceğini gösterir. Kent mekânı tasarlanan fiziksel bir yapı olmanın ötesinde kullanıcıların ve yaşayanların biçimlendirdiği bir süreçtir. Dolayısıyla kenti fiziksel bir mekân olarak değil kentlilerin pratikleriyle dönüşen sonsuz çeşitlilikte mekânsallıklar olarak düşünmek yerinde olacaktır. Kent, insanların ihtiyaçlarına ve arzularına göre sürekli olarak yeniden yorumlanır ve yeniden üretilir. Böylece kenti sadece egemen toplumsal pratiklerin mekânı olarak değil, içinde yaşayanların biçimlendirdiği ve dönüştürdüğü sonsuz çeşitlilikte zaman-mekân olarak düşünmek, başka mümkün mekânsallıklar ve kentsellikleri deneyimlemek ve üretmek için büyük potansiyel taşır.

3. FARKLI KENTSEL DOKULARI BİR ARADA BARINDIRAN BİR YERLEŞİM BÖLGESİ OLARAK KUŞTEPE MAHALLESİ

Kuştepe, merkezi konumu, gelişmeye açık yapısı gibi, önemli akslara yakınlığı gibi nedenlerle Kağıthane ve Bomonti'deki sanayileşme gelişimi, Büyükdere Aksı, Mecidiyeköy'deki MİA yapılanması gibi çok çeşitli kentsel dinamiklerin etkisi altında kalmış ve sanayileşme, küreselleşme gibi birbirinden farklı tarihsel süreçlere ait dönüşümlerin ve yapılaşma biçimlerinin ortaya çıktığı bir gelişim göstermiştir. Bunun yanında yerleşimin dernekleşmenin, işçi örgütlenmesinin ve dayanışma kültürünün belirleyici olduğu kuruluş hikayesi ve gelişim süreciyle sosyal ve mekânsal olarak farklılaştığı görülür. Mahallenin kurulması gecekonduları yıkılan halkın örgütlenmesi ve dernekleşmesiyle beraber çıkan bir yasa ile mümkün olmuştur. Gecekondu yıkılan halka arsa tahsis edilmesini öngören bu yasa ile beraber gecekondu sakinleri bölgeye nakledilmiş ve yerleşim sosyal mesken bölgesi olarak iskana açılmıştır. Yerleşimdeki bu dernekleşme yapısı ve dayanışma kültürü yerleşimin mahalleleşmesi ve mekânsal gelişim sürecinde de etkili olmuştur. Topoğrafya mekânsal farklılaşmada etkili olan bir diğer etken olmuştur. Yerleşim, güney yönünde Büyükdere Caddesi'nin, diğer yönlerden Kağıthane Deresi'ne inen vadilerin sınırladığı bir tepe üzerinde gelişmiştir. Buna bağlı olarak özellikle yamaçlarda yerleşen düzensizleşen konut alanlarının mekânsal gelişiminde topoğrafyanın belirleyici olduğu görülür. Tüm bu gelişmelere bağlı olarak yerleşimin mekânsal gelişiminde çok çeşitli dinamiklerin etkili olduğunu ve birbirinden çok farklı kentsel katmanların üst üste eklemlendiği heterojen bir yapıda geliştiği görülür.

Şekil 3-1: Kuştepe'nin çok katmanlı yapısını ifade eden şematik gösterim (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Kuştepe Mahallesi'nin gelişimi, 1945'li yıllardan itibaren çevresindeki sanayi faaliyetlerle ilişkili olarak gecekondu alanlarının oluşumuyla başlar. Bölgenin iskân sahası olarak açılması ise 1954-55 yıllarına dayanır. Başta sadece konut alanlarında oluşan yerleşimin 1960'lı yıllara gelindiğinde okul, cami gibi sosyal donatıların eklenmesiyle mahalleleştigi görülür. 1970'lerin sonunda Boğaziçi Köprüsü'nün açılması, Mecidiyeköy'deki MİA yapılanması ve Büyükdere Aksı'nın gelişmesi gibi etmenlere bağlı olarak yerleşimde apartmanlaşma yaygınlaşmış ve özellikle Büyükdere Caddesi üzerinde ticari kullanımlar ortaya çıkmıştır. 1990'larda ise Bilgi Üniversitesi'nin açılmasıyla beraber çevresindeki yapılarda ticari kullanımların

yoğunlaştığı görülür. 2000'ler özellikle Büyükdere Caddesi'ndeki gelişmelerin yerleşimde kırılma yarattığı bir dönem olmuştur. Bu dönem, Trump Towers gibi vizyon projelerinin inşa edilmesiyle beraber konut alanlarının hızla dönüştüğü görülür. Buna bağlı olarak Büyükdere Caddesi üzerinde bulunan konut siteleri ve Bira İşçi Evleri'ndeki konut kullanımları yerini giderek ticari ve ofis işlevlerine bırakmaktadır. Bir başka dönüşümün parsel bazında gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamalarıyla Mecidiyeköy sınırında gerçekleşmektedir. Yerleşimin batısında bulunan düzensiz konutlardan ve gecekonduardan oluşan dokuda ise kentsel dönüşüm projesi gündeme gelmiş ancak mahalleliler tarafından reddedilmiştir. Projenin uygulanması engellenmiş olsa da dönüşüm konusundaki belirsizlik sürmektedir. Tüm bu gelişmelere bağlı olarak yerleşimin çok katmanlı ve çok farklı kullanımları içeren yapısını korusa da güncel kentsel gelişmelerin özellikle konut dokuları üzerinde ciddi bir baskı yarattığını söylemek mümkündür.

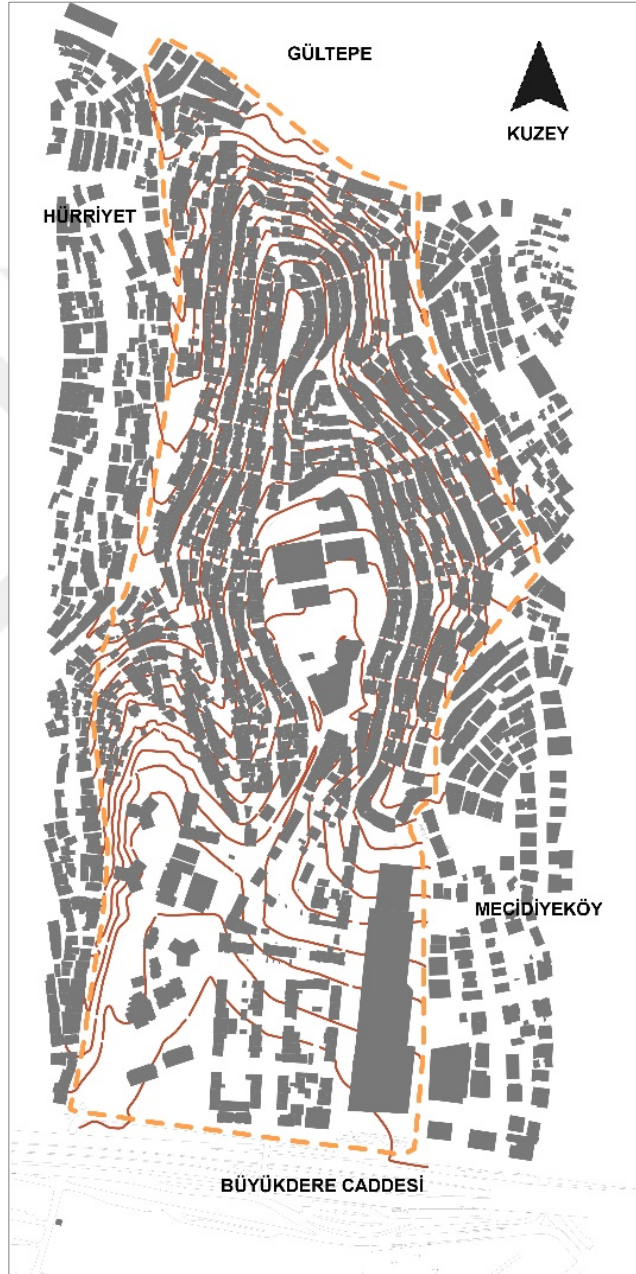
3.1 Yer, Doğal Yapı, Konum, Sınırlar

Kuştepe Mahallesi, Şişli İlçesi sınırları içinde yer almakta olup, kuzeyde Kağıthane, güneyde Şişli mahalleleriyle çevrili, yoğunlukla konut dokusundan oluşan bir alandır. Yerleşim temel olarak, Bilgi Üniversitesi ve sosyal donatılardan oluşan bir adanın tanımladığı bir merkez etrafında gelişen konut alanları ve Büyükdere Caddesi üzerinde yer alan ticaret, ofis, rezidans, konaklama gibi çok çeşitli işlevlere sahip yapılar olarak gelişmiştir. Yerleşimin merkezi yapısı mekânsal gelişiminde belirleyici olmuştur. 1950'lere kadar kent dışında kalan yerleşimin, bu dönemden itibaren İstanbul'da yaşanan büyük dönüşüme ve hızlı kentleşmeye bağlı olarak 1960 yıllarında kent içinde kaldığı ve merkezi bir yapı kazandığı görülür. Yerleşimin gelişiminde etkili olan bir diğer önemli özelliği topoğrafyadır. Topoğrafik eşikler, mahallenin kuzey, doğu ve batı sınırlarının oluşumunda belirleyici olmuştur.

3.1.1 Doğal Yapı

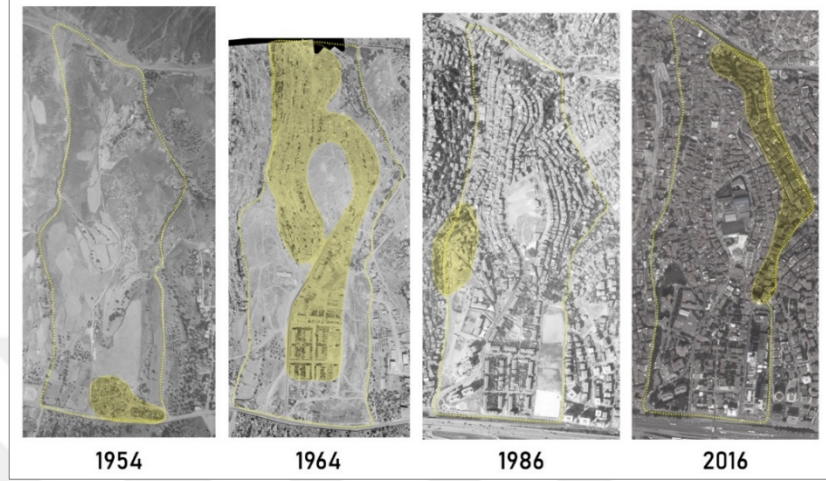
Topoğrafya, çevredeki yerleşim alanlarında olduğu gibi Kuştepe'de de mekânsal gelişimi etkileyen en önemli unsurlardan biri olmuştur. Yerleşim, güney yönünde Büyükdere Caddesi'nin, diğer yönlerde ise Kağıthane Deresi'ne inen vadilerin

sınırladığı, kuzey- güney yönünde uzanan bir tepe üzerinde konumlanır. Topoğrafya, yerleşimin mahalle sınırlarının oluşumunda ve mekânsal yapısında belirleyici olmuştur. Yerleşim, doğu, batı ve güney yönlerinde topoğrafyanın tanımladığı sınırlar ile çevresindeki mahallelerden ayrılmaktadır. Bununla beraber yerleşimin topoğrafyayla uyumlu bir yapıda geliştiği, çoğunlukla yamaçlarda yer alan konutların eğime paralel konumlandığı görülür.

Şekil 3-2: Kuştepe'nin topoğrafik yapısı (yazar tarafından üretilmiştir).

Topoğrafya yerleşimin mekânsal gelişim sürecinde de etkili olmuştur. Yerleşime ait uydu fotoğraflarından tepenin sırtının hemen geliştiği buna karşılık yerleşimde bulunan yamaçların en son tercih edilen ve yapılaşan bölge olduğu anlaşılır yayıldığı, son olarak ta çevresindeki mahallelere ve Kağıthane Vadisi'ne bakan yamaçların konutlarla dolduğu görülür.

Şekil 3-3: Kuştepe'nin mekânsal gelişimi (1954, 1964, 1986, 2016 yıllarına ait hava fotoğrafları). Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü Arşivi.

3.1.2 Konum

Kuştepe Mahallesi, Şişli İlçesi sınırları içinde yer almakta olup, kuzeyde Kağıthane İlçesi, güneyde Büyükdere Caddesi, doğuda Mecidiyeköy ve batıda ise İzzetpaşa mahalleleriyle çevrilidir. Yerleşim, önemli ulaşım yollarına ve akslarına yakınlığı dolayısıyla son derece merkezi bir konuma sahiptir.

Şekil 3-4: Kuştepe'nin yakın çevresi (2016 tarihli hava fotoğrafı). Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü Arşivi.

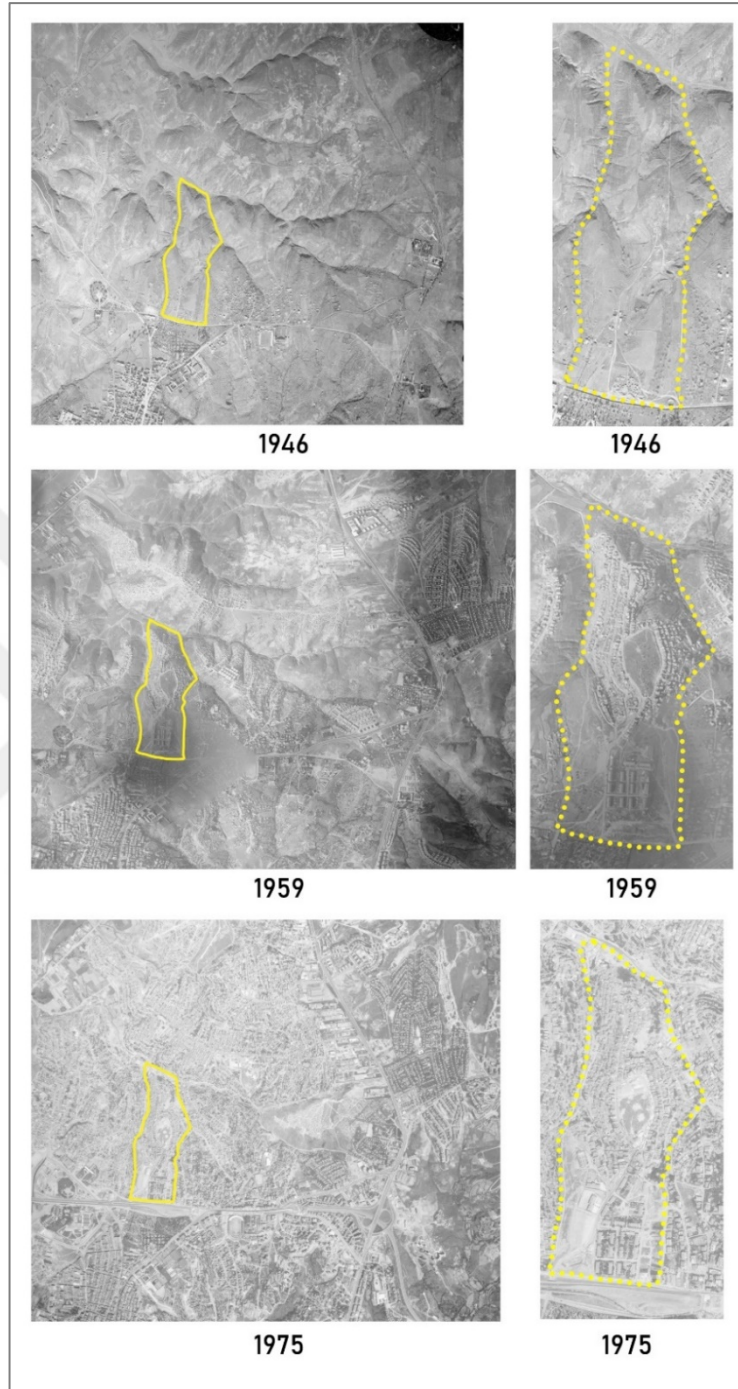

Şekil 3-5: Kuştepe'nin kent içindeki konumu.

Kaynak: Yandex Haritalar, 2019.

Yerleşim, 1950'lere kadar kent dışında yer alan ve dutluklardan ibaret olan bir bölgeyken, bu dönemden itibaren çevresiyle beraber İstanbul çapında yaşanan hızlı sanayileşme ve kentleşmeye bağlı olarak hızla dönüşüme uğramıştır. Böylece daha önce sayfiye yeri olarak kullanılan bir köy olan Mecidiyeköy'ün hızlı bir yapılaşma ve gelişme içine girdiği, ardından gelişmenin Mecidiyeköy etrafına ve Kuştepe'ye sıçradığı görülür. Mecidiyeköy'de Bomonti'deki sanayi faaliyetlerine bağlı olarak gecekondular oluşmaya başlamış, 1955'ten itibaren bölgedeki sanayi faaliyetlerinin yoğunlaşmasıyla beraber gecekondulaşma artmış ve çevresinde yer alan daha önce tarım arazilerinden oluşan Kuştepe ve Gültepe'de geniş gecekondular meydana gelmiştir. Bu dönem yürürlüğe giren planlama kararları var olan bu gelişmeleri plana yansıtmıştır ve Prost döneminde gelişmesi öngörülmemiş kentin kuzeyindeki sahalar planlama alanına dahil edilmiştir. 1954 Beyoğlu Ciheti Nazım Planıyla beraber Mecidiyeköy planlama alanı içine alınmış olup, Şişli- Mecidiyeköy, Mecidiyeköy-Levent ve Bomonti- Şişli arasındaki alanlar sanayiye ayrılmıştır ve böylece Taksim-Şişli yönündeki kentsel gelişim kuzeye doğru yönlendirilmiştir. Bunun yanında Büyükdere ve Kağıthane Deresi akslarında sanayi gelişmelerinin başlaması ile 1950'li

yılların sonundan itibaren bu iki aks arasındaki bölgede gecekondulaşma artmış ve Hürriyet, Gültepe, Çağlayan, Harmantepe gibi yerleşimler oluşmuştur.

Şekil 3-6: Kuştepe'nin değişen konumu (1946, 1959, 1975 tarihli hava fotoğrafları). Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü Arşivi.

1960'lara gelindiğinde ise Kağıthane'nin sanayi havzası geldiği, Mecidiyeköy'den başlayan nüvenin kuzeye doğru yayıldığı ve böylece Kuştepe'nin artık kent içinde

kalan bir konut bölgesi halini aldığı görülür. Dolayısıyla 1950 – 1960 yılları arasındaki dönem, yerleşimin mekânsal gelişiminde bir kırılma noktası olmuştur. Kuştepe Mahallesi'nin konumunu etkileyen bir diğeri etmen ise Büyükdere aksı olmuş, 1970'lerden itibaren Boğaziçi köprüsü ve çevre yollarının açılmasıyla Büyükdere Caddesi'nin öneminin artması, Kuştepe Mahallesi'nin ulaşılabilirliğini ve merkezi konumunu daha da güçlendirmesini sağlamıştır.

3.1.3 Sınırlar

Kuştepe, Şişli ilçesi sınırları içinde yer almakla birlikte, kuzeyden Kağıthane, güneyden ise Şişli mahalleleriyle çevrelenmiştir. Yapılan araştırmalar sonucu bölgenin 1959 yılının sonlarından itibaren resmen Şişli'ye bağlı bir mahalle kimliği kazandığı bunun öncesinde ise Kağıthane Köyü'ne bağlı bulunduğu anlaşılmaktadır Kağıthane ve Şişli mahalleleri arasındaki konumu, mekânsal yapı olarak ta arada bir karakter geliştirmesine neden olmuştur. Böylece hem Kağıthane'deki sanayi faaliyetleri ve gecekondulaşma hem de Şişli'deki MİA gelişimi, yerleşimin mekânsal gelişiminde belirleyici olmuştur.

Şekil 3-7: Kuştepe'nin çevre mahalleler ile sınırları. Kaynak: ArcGIS.

Kuştepe'nin sınırları, yerleşimi kuzey, doğu, batı ve güney yönünden çevreleyen mahallelerin idari sınırları ile önemli akslar olarak belirlenmiştir. Sınır kavramı, tez kapsamında mekânsal ve ilişkisel bir karakterde ele alındığından dolayı bu bölümde

de Kuştepe'nin çevresindeki mahalleler ile olan sınırları, bu mahallelerin ve aksların mekânsal yapısı ve değişim süreciyle beraber incelenmiştir.

3.1.3.1 Kuzey Sınırı

Kuştepe, kuzeyden ve batıdan Kağıthane mahalleleri ile çevrilidir. Bunlardan kuzeyde olan Gültepe Mahallesi'dir. Gültepe Mahallesi 1955-60 yılları arasında gecekondu bölgesi olarak gelişmiştir. Gültepe'deki gecekonduların oluşumunda Menderes imar operasyonlarının etkisi büyüktür. İstanbul Belediyesi ve Kağıthane Köyü arasındaki anlaşma sonucu Gültepe, Ortabayır, Yahya Kemal mahallelerinde parselasyon yapılarak bu parseller, 1957'de binaları istimlak edilenlere tek katlı evler yapmaları için tahsis edilmiştir. Bir süre sonra bölgenin Anadolu'dan göç eden grupları çektiği, tahsis edilen toprakların bölgeye yeni gelenlere parsel kağıtlarıyla hukuksuz biçimde satıldığı ve böylece güvenceli konutların güvencesiz ve tapusuz konutlarla birleştiği görülür.⁸⁰ 1970'lere gelindiğindeyse gecekondu sahipleri, Belediyenin toprakları üzerindeki gecekondu sahiplerine satması sonucu yasallaşmış ve çevre yollarının açılması ve Büyükdere aksının öneminin artması gibi çevresel faktörlere bağlı olarak hızla apartmanlaşmıştır. Gültepe'deki gecekondu sahipleri yaşayan işçilerin Bomontideki sanayi kuruluşlarında çalıştığı bilinmektedir.⁸¹ Bununla beraber bu gecekonduların gelişmesinde Kağıthane Vadisi ile Şişli- Büyükdere Caddesi'nin Levent karşısına düşen kısmındaki sanayi faaliyetleri de etkili olmuştur.⁸² Gültepe'nin mekânsal gelişiminde topoğrafya oldukça etkili olmuştur. Yerleşim, doğu ve batı yönlerinden Büyükdere ve Kağıthane Deresi aksları, kuzey ve güney yönünden ise dere yatakları ile sınırlanmış, doğu- batı yönünde uzanmış bir tepenin sırtı üzerine kurulan bir dizi mahalleden biridir.

⁸⁰ İlhan Tekeli, *İstanbul'un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2013), s. 127.

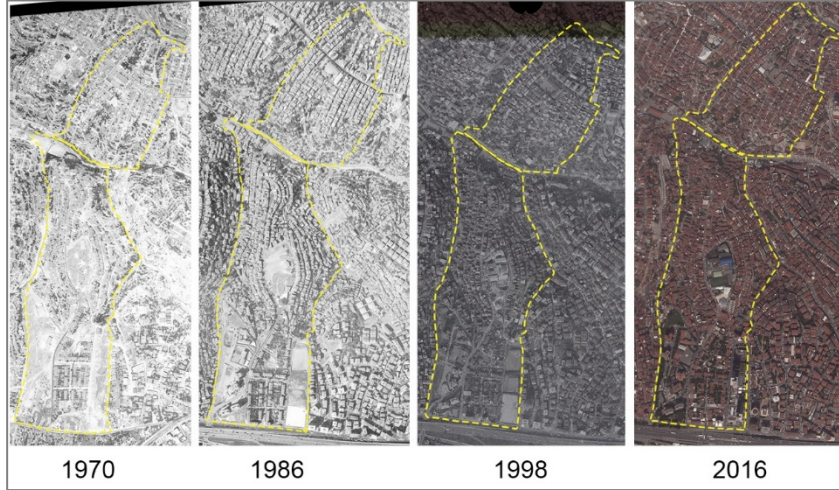
⁸¹ Erol Tümertekin, *İstanbul İnsan ve Mekân* (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997), s. 124.

⁸² a.g.e, s. 230.

Şekil 3-8: Gültepe'nin konumu ve topoğrafik yapısı (2016 tarihli hava fotoğrafı). Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü Arşivi.

Yerleşim dokusu, 1970'lerde bir düzlük üzerinde yer alan düzenli ve yoğun konut dokusu ile bu düzlüğün kuzey ve güney yamacındaki daha seyrek ve organik bir düzen gösteren gecekonduardan meydana gelmiştir. 1980'lerde düzenli konut dokusunun yükselerek bloklaştığı, gecekonduaların da yoğunlaştığı görülür.

Şekil 3-9: Gültepe'nin mekânsal gelişimi (1970, 1986, 1998, 2016 tarihli hava fotoğrafları). Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü Arşivi.

2000'lere gelindiğindeyse yamaçlardaki gecekonduar yerini apartmanlara bırakmaya başlamış, özellikle eski dere yatağı olan cadde boyunca yapılaşma yoğun biçimde artmıştır. Dolayısıyla Gültepe'nin kurulduğu yıllarda Kuştepe Mahallesi'yle ilişkisi, topoğrafya dolayısıyla sınırlanmış olsa da zamanla artan yoğunluğun etkisiyle komşu

yamaçların konutlarla dolduğu ve günümüzde bu doğal sınırların aşıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 3-10: Gültepe sınırındaki mekânsal pratikler.

Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Günümüzde yerleşim ile Gültepe arasındaki ilişkinin, aralarında bulunan dere yatağı ve dere boyunca devam eden çitler dolayısıyla zayıf olduğu görülür. Bununla beraber çitlerden oluşan bu sınırın, denetimden uzak, kullanılmayan, âtıl bir alan olması dolayısıyla çevre sakinlerinin taktikleriyle farklı kullanımlara imkân veren bir mekâna dönüştüğü görülür. Semt pazarında kendine yer bulamayan mahalle sakinleri, çitleri yararlarına kullanarak, enformel bir pazar alanına dönüştürürler. Bu kullanımın, enformel oluşu ve belli bir yarar sağlamaya yönelik oluşuyla aynı zamanda riskli ve ihlal taşıyan bir kullanım olduğunu söylemek mümkündür.

3.1.3.2 Doğu Sınırı

Kuştepe Mahallesi'nin doğu sınırında Mecidiyeköy Mahallesi bulunmaktadır. Mecidiyeköy'deki ilk iskân hareketleri, Abdülmecit döneminde muhacirlerin bu

bölgeye yerleştirilmesiyle olmuştur.⁸³ Bununla beraber Mecidiyeköy'ün 1930'lardan itibaren belediye sınırları içine dahil olmasına rağmen, 1950'lere kadar bölgede yoğun bir yapılaşmanın olmadığı da bilinmektedir.

Şekil 3-11: Mecidiyeköy'ün kırsal dokusu. Kaynak: URL-10, 2019.

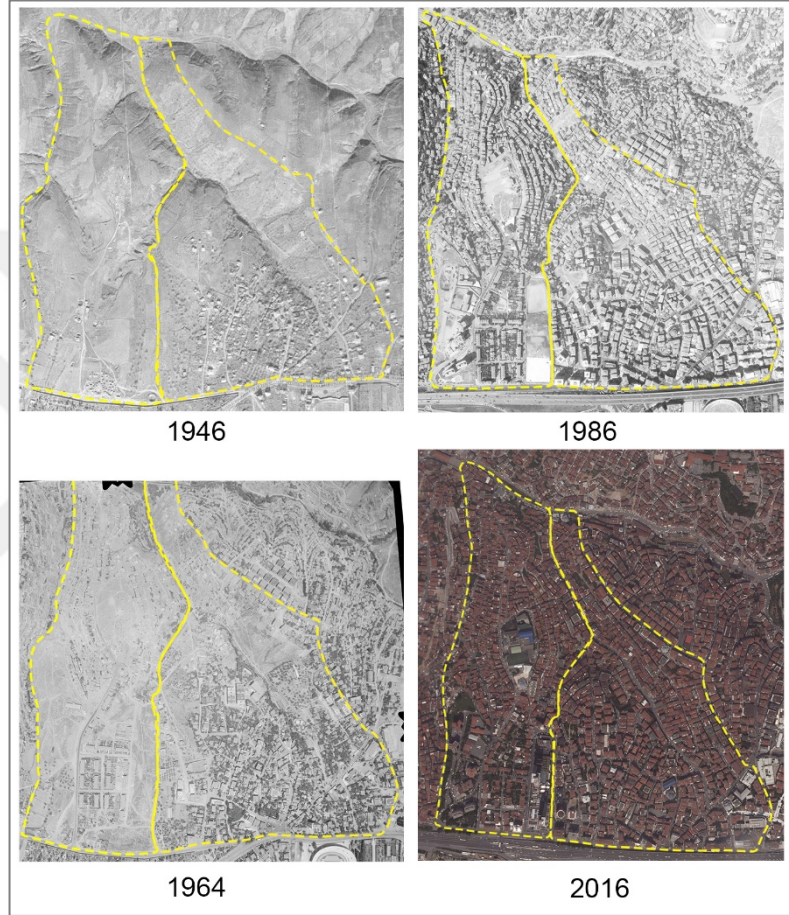
1950'lerle beraber bölgedeki yerleşme ve gelişmeler artmıştır. Yerleşim, Şişli'nin 1954'te ilçe ilan edilmesinin ardından Şişli'ye bağlı mahalle haline gelmiştir. Bununla beraber 1954 Beyoğlu Nazım Planıyla planlama alanına dahil edilmesi ve çevresinde sanayi kuruluşlarına izin verilmesiyle bölgedeki gelişme ve yerleşme hızla yoğunlaşmıştır. Bu dönemde Mecidiyeköy gecekonduları, özellikle Bomonti'deki sanayi faaliyetlere bağlı olarak gelişmiştir.⁸⁴ Bununla beraber bölgenin Bomonti'ye yakınlığından dolayı sanayi kuruluşlarını da çektiği bilinmektedir. Bu dönemdeki bir başka gelişme yeni bir konut sunum biçimi olan apartmanların ortaya çıkmasıdır. Mecidiyeköy de apartmanlaşma ilk olarak Emlak Kredi Bankası girişimleriyle gerçekleşmiş sonrasında büyük oranda yapsatçılık yoluyla yaygınlaşmıştır.⁸⁵ Böylece

⁸³ Reşad Ekrem Koçu, "Mecidiyeköy", *İstanbul Ansiklopedisi* (İstanbul: Tan Matbaasında Basılmıştır, 1958).

⁸⁴ Tekeli, *İstanbul'un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü*, s. 94.

⁸⁵ İlhan Tekeli, *Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi* (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014), s. 201.

bahçeli evlerden oluşan eski dokunun dönüştüğü ve yerini gecekondulara ve apartmanlara bıraktığı görülür. Mekânsal gelişimde Büyükdere Caddesi'ne yakınlık ve topoğrafya etkili olmuş, arazinin Büyükdere Caddesi'ne yakın ve daha yüksek olan tarafı ciddi bir yoğunluk gösterirken, kuzeyde kalan daha alçak kısmında seyrek bir yapılaşma meydana gelmiştir. Bu mekânsal farklılaşma, konut alanlarının gelişiminde de belirleyici olmuş, cadde üzerinde düzenli apartmanlar yer alırken, gecekondular arazinin daha alçak olduğu kuzey tarafına yerleşmiştir.

Şekil 3-12: Mecidiyeköy'ün mekânsal gelişimi (1946, 1964, 1986, 2016 tarihli hava fotoğrafları). Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü Arşivi.

1970'lere gelindiğindeyse Boğaziçi Köprüsü ve çevre yollarının açılmasıyla MİA fonksiyonları Mecidiyeköy'e ulaşmıştır. Bunun yanında 1968 yılında yürürlüğe giren Mecidiyeköy, Gayrettepe, Yıldız Posta Caddesi planlarıyla 12 kata kadar verilen yapılaşma haklarıyla bölge ciddi bir dönüşüm geçirmiş, apartmanlaşma hızlanmış ve

ana yolların etrafındaki konutları işyerlerine dönüşmüştür.⁸⁶Böylece 1980’li yıllara gelindiğinde bölge, banka ve sigorta genel merkezlerinin, büyük holdinglerin merkezlerinin ve çok uluslu şirketlerin sıralandığı bir yer halini almıştır. Bu dönemde yapılaşma arazinin kuzeyine doğru yayılmış ve mevcut gecekondu apartmanlaşmıştır. 2000’lerle beraber çevrede ciddi biçimde yükselen artan ranta bağlı olarak, özellikle Büyükdere Caddesi’ne yakın konut alanlarının kentsel dönüşüm uygulamalarıyla hızla dönüştüğü görülür.

Şekil 3-13: Kuştepe'nin Mecidiyeköy sınırı. Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Semt ile Kuştepe arasındaki sınır durumu ise, Mecidiyeköy’ ün özellikle 1970’li yıllarda geçirdiği büyük dönüşüm sonrası oldukça değişmiş, bu zamana kadar topografyanın da etkisiyle birbirinden kopuk olarak gelişen mahalleler arasındaki sınırlar, yoğun yapılaşmanın etkisiyle aşılmıştır. Günümüzde ise bu sınırlar, mahalleleri ayıran cadde boyunca yer alan yüksek apartman blokları ile duvar etkisi göstermektedir.

3.1.3.3 Güney Sınırı

Kuştepe Mahallesi, güneyden Büyükdere Caddesi ve Şişli Merkez Mahallesi ile sınırlanmaktadır. Büyükdere caddesi, Şişli Camisi’nden başlayarak Mecidiyeköy, Zincirlikuyu, Levent ve Maslak’tan geçip Hacı Osman’da sonlanan kentin en önemli

⁸⁶ Tekeli, *İstanbul’un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü*, s. 157.

akslarından birisidir. Zincirlikuyu'ndan sonra kuzeye doğru ilerleyen kısmı Büyükdere- Levent Aksı olarak ta bilinir. Caddenin bu iki kısmının mekânsal yapısı, farklı biçimlerde gelişmiştir. Zincirlikuyu'ya kadar olan Büyükdere Caddesi'nin mekânsal gelişiminde 1970'lerde Taksim- Şişli yönündeki MİA gelişiminin Mecidiyeköy'e ulaşması etkili olmuş, Büyükdere- Maslak Aksı ise 1980'lerdeki küresel kent politikalarının sonucunda sanayi aksından uluslararası iş merkezine dönüşerek gelişmiştir. Dolayısıyla bu iki caddenin mekânsal özellikleri de farklılık göstermektedir. Maslak Aksı gökdelenlerin, plazaların ve alışveriş merkezlerinin yoğunlaştığı uluslararası iş merkeziyken, Büyükdere Caddesi daha az katlı yüksek ofis binalarından oluşan küresel iş merkezi ve dükkanlarla mağazaların sıralandığı alışveriş merkezi özelliklerini bir arada taşır.

Şekil 3-14: Büyükdere Caddesi'ni gösteren 2016 tarihli hava fotoğrafı. Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü Arşivi.

Şekil 3-15: Büyükdere- Maslak Aksı'ndan görünüm. Kaynak: URL-11, 2019.

Şekil 3-16: Büyükdere Caddesi'nden görünüm. Kaynak: URL-12, 2019.

Büyükdere Caddesi, 1950'lere kadar kentin kuzeye gelişiminde sınır oluşturmuştur. Prost döneminde kentin kuzeye gelişimi öngörülmemiş olup bu dönemde caddenin sağ tarafındaki eski İETT garajı ve daha kuzeydeki Likör fabrikası dışında bir yapı bulunmamaktadır. 1950'lerle beraber caddenin özellikle Mecidiyeköy kısmında yoğunluğun arttığı ve Ali Sami Yen Stadı'nın inşa edildiği görülür. Bu dönemdeki bir başka gelişme Büyükdere-Maslak Aksı'nın sanayi aksı olarak gelişmesi olmuştur. 1950'lerde ilaç fabrikalarının kurulması ve Levent konutlarının inşa edilmesi akstaki gelişmeyi başlatmıştır.

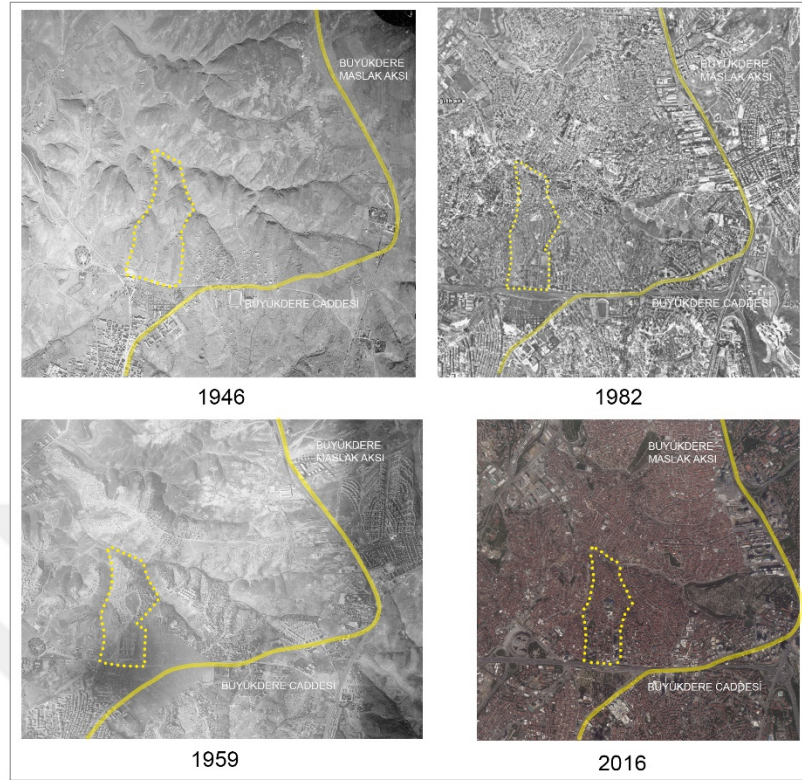

Şekil 3-17: Büyükdere Aksı'ndaki Levent Konutları.

Kaynak: URL-13, 2019.

Menderes döneminde Taksim-Şişli-Büyükdere asfaltının Şişli'den sonraki kısmının Büyükdere-Hacı Osman yoluyla sahil yoluna bağlanmasıyla gelişim tamamlanmış ve Büyükdere- Maslak aksı kentin en önemli akslarından biri haline gelmiştir. Akstaki gelişim, Levent'in resmen sanayi bölgesi olmasıyla beraber hızlanmış, 1950'li yılların sonunda Kağıthane Deresi Aksı'yla beraber Kağıthane bölgesinin sanayileşme ve gecekondulaşmasında etkili olmuştur. 1970'lere gelindiğindeyse Boğaziçi Köprüsü'nün ve çevre yollarının açılmasıyla Taksim, Şişli, Büyükdere ekseninin önemi artmış, yapılaşma haklarını arttıran plan kararlarının da etkisiyle MİA

fonksiyonları Mecidiyeköy’de yerleşmeye başlamış ve büyük bir dönüşüm yaşanmıştır.⁸⁷

Şekil 3-18: Büyükdere Aksı’nın gelişimi (1946, 1959, 1982, 2016 tarihli hava fotoğrafları). Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü Arşivi.

1970’lerin sonunda MİA aktiviteleri Büyükdere- Maslak Aksı’na ulaşsa da bu dönemde aksın gelişimine kuzeydeki orman ve havzaların korunması gerektiği gerekçesiyle karşı çıkmış ve bölgedeki büyük toprak sahiplerinin genel merkezlerini inşa etme talepleri reddedilmiştir.⁸⁸ Dolayısıyla akstaki dönüşüm ancak 1980’lerdeki küresel kent politikalarının sonucu olarak uluslararası finans merkezi yaratmaya yönelik projelerle mümkün olabilmıştır. Bu dönemde yapılan planlarla akstaki yapılaşma hakları arttırılmış ve dönüşüm hızlanmıştır. Böylece aksta büyük firmalar yer seçmeye başlamış ve iş merkezi kullanımları artmıştır.⁸⁹ 1990’larda emsal hakları

⁸⁷ Tekeli, *İstanbul’un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü*, s. 157.

⁸⁸ Hatice Kurtuluş, *İstanbul’da Kentsel Ayrışma* (Bağlam Yayıncılık, 2005), s. 43.

⁸⁹ a.g.e, s. 49.

geriye çekilse de aksın gelişimi Turizm Merkezi Alanı ilan edilmesiyle devam ettirilmiştir. 2000’li yıllarda ise bir önceki dönem plan kararlarıyla aksta hızlı bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönemde sanayi tesislerinin taşınarak yerini plazalar, alışveriş merkezleri, lüks konutlara bıraktığı ve aksın MİA’ya dönüştüğü görülür. Günümüzde ise Büyükdere- Maslak Aksı İstanbul’un en önemli aksı haline gelmiş olup, çevresindeki gecekondu mahalleleri ve tüm ilçe üzerinde baskı yaratmaya devam etmektedir.

Şekil 3-19: Kuştepe Mahallesi'nin Büyükdere Caddesi sınırı.

Kaynak: URL-14, 2019.

Büyükdere Aksı’ndaki gelişmeler, Kuştepe’nin mekânsal yapısının değişiminde oldukça belirleyici olmuştur. Büyükdere Caddesi’nin kentin kuzeye gelişiminde sınır kabul edildiği 1950 öncesi dönemde Kuştepe’nin cadde sınırında gecekondu yerleşmiş, sonrasındaki dönemde bu sınırın aşılmasıyla gecekondu yerini Bira İşçi Evleri almıştır. 1970’lerde Büyükdere Aksı’nın öneminin artmasıyla beraber Kuştepe’nin Büyükdere Caddesi’ne bakan kısmında kat yükseklikleri arttırılmış, 1980’lerde ise bu alan ticaret bölgesi olarak belirlenmiştir. 2000’lere gelindiğindeyse paha biçilmez derecede değeri artan bu bölgede yüksek katlı lüks otel ve alışveriş merkezi yapıları yerleşmiştir.

3.1.3.4 Batı Sınırı

İzzetpaşa Mahallesi, Kuştepe’nin batı sınırını oluşturmaktadır. İzzetpaşa Mahallesi, 1972 yılına kadar Kuştepe sınırları içinde yer almış, bu tarihten itibaren bağımsız bir mahalle olmuştur. Mahalle adını Osmanlı döneminde bölgedeki Arnavutlar tarafından

tarımsal faaliyetler için kullanılan İzzetpaşa çiftliğinden alır. ⁹⁰Abdülhamit zamanında yönetimi Hazine-i Hassa'ya verilmiş olan bu topraklara Cumhuriyet'in kurulmasıyla el konulmuştur.

Cumhuriyetin 1950'ye kadar olan ilk döneminde İstanbul, ekonomik bir durgunluk içindedir ve nüfus ve yerleşme hareketlerinin sabit olduğu bir döneme girmiştir. Bununla beraber kentte geleneksel ve modern fiziksel çevrelerin bir arada bulunduğu bir görünüm hakimdir. Keyder bunu şöyle anlatır;

O günlerin İstanbul'unda, kentsel dokuyla içice geçmiş bir biçimde geniş meyve bahçeleri ya da mandıralar görmek hiç de şaşırtıcı bir şey değildi. Bu kentsel tarımın büyük bölümü, terk edilmiş arazide, ülkeden ayrılmış Hristiyan topraklarında ya da mülkiyetin kamuya geçmiş olduğu ve kimsenin bir hak ileri süremediği tarihe karışmış vakıf arazilerinde yapılıyordu. ⁹¹

Dolayısıyla İzzet Paşa'nın kent dokusuna eklemlenmesini kentsel ile kırsal yapının birbirini içine geçtiği bu tipik durumun bir örneği olarak görmek mümkündür. 1950'lerle beraber durgunluk dönemi bitmiş, geleneksel tarım yapısının çözülmesiyle hızlı ve kontrolsüz bir kentleşme sürecine girilmiştir. Bu sürecin yarattığı düzensiz ve plansız yerleşim alanları olarak gecekondular öncelikle kent içindeki boşluklara yerleşmişlerdir. Kent içindeki bu araziler yoğun göç dalgasını karşılamakta yetersiz kalınca kentin iskân sahasının çevresine yerleşmek zorunda kalmışlardır. ⁹² Böylece bir önceki dönemde birbirinin içine geçen kentsel ve kırsal dokunun hâkim olduğu peyzaj, gecekonduların yayılmasıyla dönüşerek planlı yerleşim alanlarıyla gecekonduların bir arada yer aldığı bir başka aşamaya geçmiştir. Keyder bu durumu "İmara açılmış yerleşim bölgeleriyle gecekondular bölgeleri hiç beklenmedik noktalarda bir sarmaşık gibi iç içe giriyor, şehrin en zengin semtlerinde bile villaların ve lüks apartmanların yanında virane gecekondular yükseliyordu" ⁹³ diye ifade eder.

⁹⁰ İnci Katırcı, "Leaving The Neighborhood For The Urban Center: Young İzzetpaşa Çiftliği Residents In The Neoliberal Urban Order" (yüksek lisans tezi, Boğaziçi University, 2009), s. 24.

⁹¹ Çağlar Keyder ve Sungur Savran, *İstanbul, Küresel ile Yerel Arasında*, 4. Basım (Metis, 2013), s. 174.

⁹² a.g.e, s. 175.

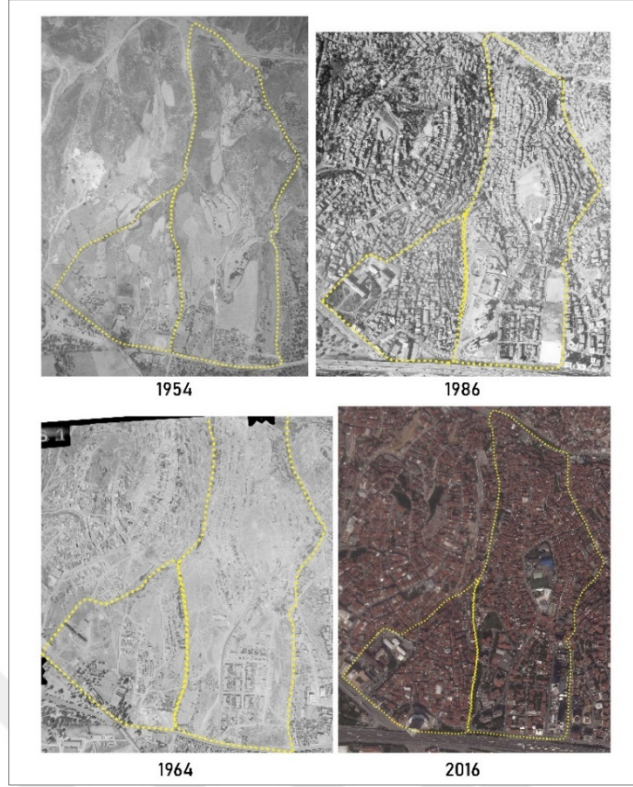
⁹³ a.g.e, s. 175.

Şekil 3-20: İzzetpaşa'daki gecekondu hakkında gazete haberi.

Kaynak: Milliyet Gazetesi, 25.11.1965.

İzzetpaşa'da yapılaşma, 1960'lı yıllarda başlamış olup, yerleşim çevredeki birçok mahalle gibi bir tepe üzerine kurulmuştur. Tepenin Büyükdere Caddesi'ne sınır olan düz kısmında daha çok düzenli konutlar yer almış, Kuştepe'ye bakan yamaçlarında ise tek katlı, bahçeli evlerden oluşan İzzetpaşa Çiftliği gecekonduları yerleşmiştir. 1970'lerle beraber bölgede yoğunluğun arttığı ve bu iki konut dokusunun arasındaki boşlukların dolduğu görülür. 1980'lerle beraber konut dokusundaki ayrışma artmış, tek katlı, bahçeli evlerden oluşan yoğun bir kırsal yerleşme görünümündeki doku yerini bir yandan düşük maliyetli, yüksek katlı apartmanlara bir yandan da daha kötü durumdaki gecekonduya bırakmıştır. Apartmanlar, daha çok Büyükdere Caddesi'ne yakın ve arazinin tepe kısımlarında yer alırken, kötü durumdaki gecekondu ise Kuştepe'ye komşu yamacın kuzey kısmına yayılmıştır. 2000'li yıllara gelindiğindeyse mahalle, barakalardan oluşan ve arazinin en alçakta yer alan kuzey kısmı hariç tamamen apartmanlaşmıştır. Günümüzde apartmanlaşmanın kuzeye doğru ilerleyerek devam ettiği ve barakaların ise küçük bir alanda sıkıştığı görülür. Dolayısıyla apartmanların yarattığı baskının yakın zamanda daha da artacağını ve barakaların bu bölgede barınamayacaklarını tahmin etmek güç değildir.

Şekil 3-21: İzzetpaşa'nın mekânsal gelişimi (1954, 1964, 1986, 2016 tarihli hava fotoğrafları). Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü Arşivi.

Şekil 3-22: Kuştepe Mahallesi'nin İzzetpaşa Mahallesi sınırı.
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Kuştepe'nin İzzetpaşa Mahallesi sınırı ise oldukça ilginç bir özellik gösterir. Sınırın Kuştepe tarafında bölgeye 1980 sonrasında yerleşen, ilk gelenlere göre daha kötü

durumda olan ve akrabalık- hemşerilik ilişkileriyle biçimlenmiş bir gecekondu örüntüsü yer alır. Bu örüntü, iç – dış, özel- kamusal sınırlarının bulanıklaştığı, mekânsal pratiklerle biçimlenen ara mekânları içermesi bakımından özel bir yerleşim dokusudur. Bu sınırın İzzetpaşa tarafında ise, yakın dönemde parsel bazında dönüşüm uygulamalarıyla gecekondu apartmanlaşan bir konut dokusu bulunmaktadır. Bu apartman dokusu, çevresindeki gecekonduların tersine açık- dış mekân kullanımı içermeyen, duvar etkisi gösteren cephesiyle mimari olarak niteliksiz bir apartmanlaşma örneği gösterir. Sınırdaki duvar etkisinin bir başka unsuru, apartman dizisinin kendini çevresindeki gecekondulardan ayırmak için kullandığı tel örgüler olmuştur. Ancak bu tel örgünün koyduğu mekânsal sınır, çevredeki gecekondu tarafından son derece yaratıcı biçimde ihlal edilmiş, çevre gecekondularının halı kurutma aktivitesinin mekânsal bir elemanı olarak gündelik pratiklere dahil edilmiş, böylece sınırların tersine çevrildiği bir ara mekân durumu yaratmıştır.

Şekil 3-23: Kuştepe- İzzetpaşa Mahallesi sınırındaki mekânsal kullanımlar.
Kaynak: Kişisel arşiv, 2016.

Kuştepe'nin batı sınırında yer alan bir başka mahalle Hürriyet Mahallesi'dir. Bölge, Kağıthane'nin 1963 yılında bağımsız bir belde belediyesi olduğu 1963 yılına kadar Kuştepe'ye bağlı olup, bu dönemden itibaren şimdiki Hudut sokağın sınır olarak belirlenmesiyle Kuştepe'den ayrılmış ve bağımsız bir mahalle haline gelmiştir. Hürriyet Mahallesi, Kuştepe, Gültepe, Çağlayan mahalleleri ile birlikte 1955-1960 yılları arasında Kağıthane'de gelişen ilk yerleşim alanlarından⁹⁴ Bunlardan Hürriyet ve Çağlayan mahalleleri, gecekondu yerleşmesi olmanın yanında sanayi

⁹⁴ Tansı Şenyapılı, *Gecekondu Çevre İşçilerin Mekânı* (Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, 1981), s. 182.

bölgesi olarak gelişmeleriyle diğer mahallelerden ayrılır. Böylece bu iki mahalle, Büyükdere Caddesi ve Kağıthane Deresi Aksı'yla beraber Kâğıthane'de sanayinin yoğunlaştığı başlıca bölgeler olmuştur.⁹⁵ Bu iki mahalle gecekondulaşma biçimi bakımından da benzerlik gösterir. Gecekondulaşma, iki mahallenin de sınırları içine giren mülkiyeti belirsiz bir arazinin işgal edilerek resmi olmayan yollardan gecekonduculara satılmasıyla meydana gelmiştir. Abdülhamit'in ahırlarından sorumlu Cağalzade İbrahim Efendi'ye ait bir çiftlik olan bu arazinin büyük bir kısmı 1936 yılından sonra Rum ve Yahudi iş adamları tarafından satın alınmıştır. İlk olarak 6-7 Eylül'de Rum hissedarların ülkeyi terk etmesiyle onlara ait olan kısım, ilerleyen yıllardaysa arazinin geri kalan kısmı hazineye devrolmuştur. Bunun üzerine arazi sahiplerinin itiraz etmesiyle dava süreci başlamış ve mülkiyet belirsizliği arazinin gayri resmi yollardan satılmasına ve böylece bölgedeki gecekondulaşmanın yoğunlaşmasına sebep olmuştur.⁹⁶ Bu dönemde gecekonducularla beraber bölgedeki bir başka gelişme sanayi kuruluşlarının yoğunlaşmasıdır. Buna bağlı olarak küçük ve orta büyüklükteki fabrikaların yanı sıra konutların içinde yer alan atölyeler, imalathaneler mahallede oldukça yaygın bir üretim şeklidir.⁹⁷

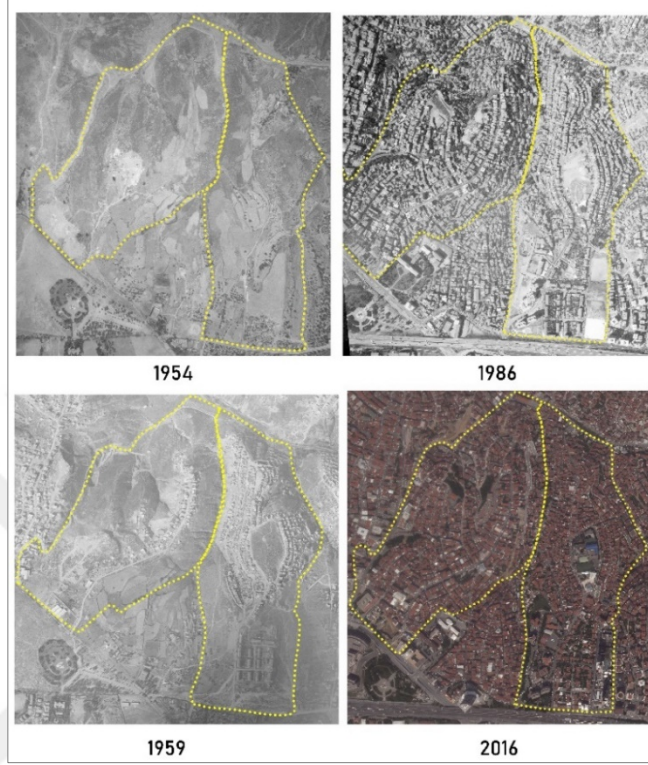
1955-1960 yılları arasında gecekondu bölgesi olarak gelişen mahalle, Abide-i Hürriyet Caddesi'ne yaslanan uzun bir tepe üzerine kurulmuştur. 1960'lı yıllardan itibaren sanayi tesislerinin özellikle mahalleye girişte, cadde üstünde yer almaya başladığı görülür. Bu dönemde konut alanları genelde tek katlı, bahçeli evler biçiminde gelişmiş olup yapılaşmanın daha yoğun olduğu tepeler ise apartmanlaşmaya başlamıştır. Dolayısıyla topografyanın konut alanlarının farklılaşmasında etkili olduğu söylenebilir. 1970'lerde topoğrafik koşullar ve konut alanları tarafından sınırlanan sanayi bölgesi düşey olarak gelişmiştir. Böylece bu dönemde yoğunlaşan atölye tipi üretime bağlı olarak özellikle tepelerde apartmanlaşma artmıştır. 1980'lere gelindiğindeyse gelişmenin hızla devam ettiği, seyrek yerleşim dokusunun yerini

⁹⁵ Tekeli, *İstanbul'un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü*, s. 163.

⁹⁶ Hatice Kurşuncu, "Türkiye'de Sanayi Sektöründe Yaşanan Dönüşümlerin İstanbul Kentinde Farklı Ortaya Çıkış Biçimleri" (doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016), s. 124.

⁹⁷ Kurşuncu, a.g.e, s. 96.

yoğun bir apartman dokusuna bıraktığı görülür. 2000’lerde yamaçlar ve çukurlarda kalan alanlar tamamen dolmuştur. Günümüzde ise mahallenin tamamının apartmanlaştığını ve yeşil alanların yok denecek kadar azaldığını söylemek mümkündür.

Şekil 3-24: Hürriyet Mahallesi'nin mekânsal gelişimi (1954, 1959, 1986, 2016 tarihli hava fotoğrafları). Kaynak: Harita Genel Müdürlüğü Arşivi.

Şekil 3-25: Kuştepe Mahallesi'nin Hürriyet Mahallesi sınırı.
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Hürriyet Mahallesi'nin Kuştepe'yle olan ilişkisi, topoğrafya nedeniyle kısıtlanmış olsa da günümüzde artan yoğunluktan dolayı bu doğal eşiğin aşıldığını görmekteyiz.

Bununla beraber bu iki mahalle arasında bulunan Hudut Caddesi üzerinde tek katlı evler, mahalle bakkalı, yeşil alanlar, dayanışma dernekleri, cami gibi sosyal ve ticari fonksiyonların yer alması dolayısıyla bu sınırın, Kuştepe'nin diğer komşu mahalle sınırlarına göre daha geçirgen bir yapıda olduğunu söylemek mümkündür.

3.2 Kuştepe'nin Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi

Kuştepe Mahallesi, 1953 yılında çıkan 6188 sayılı Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Binalar Hakkında Kanun ile kurulmuş ilk sosyal mesken bölgesidir. Gecekondu yıkılan halka arsa tahsis edilmesini öngören bu yasa ile 8 Eylül 1954 tarihinde Zincirlikuyu, 21 Haziran 1955'te ise Bulgar Hastanesi arkası ve Vefa- Sultanahmet civarından gelen halk Kuştepe'ye yerleştirilmiştir. Kuştepe'de yerleşimin bu döneme kadar yok denecek kadar az olduğunu bununla beraber Karkuyusu mevkiinde 1945'li yıllardan itibaren gecekondulaşmanın başladığını söylemek mümkündür. Gene aynı dönemde çevrede farklı gecekondu oluşumlarının artan bir hızla geliştiği görülür. Bunlardan en önemlisi Mecidiyeköy- Şişli gecekonduarı olup, oluşumunda özellikle Bomonti ve Feriköy'deki sanayi tesislerinin etkili olduğu bilinmektedir.⁹⁸1940'lı yılların sonuna gelindiğinde sadece Mecidiyeköy, Yıldız ve Şişli Hürriyet tepesindeki gecekonduarın sayısı 500'ü bulmaktadır.⁹⁹1945- 1950 yılları arasındaki gecekondulaşmanın bu ilk dönemi tarım teknolojilerindeki değişim sonucu küçük toprak sahiplerinin ve tarım emekçilerinin topraklarını bırakarak köyden kente göç etmesine bağlı olarak gerçekleşmiştir. 1950'ler ise tarımda makineleşme gibi gelişmelerin tarımsal yapıyı dönüştürmeye devam ettiği bununla beraber ithal ikameci sanayi hamleleriyle sanayileşmenin başladığı bir dönemdir. Dolayısıyla kentler artan çekicilikleri dolayısıyla yoğun bir göçe maruz kalmış ve plansız ve kontrolsüz bir kentleşme sürecine girilmiştir. Bunun sonucu olarak daha önceki dönemde sınırlı sayıda görülen gecekonduar bu dönemden itibaren hızla çoğalmaya başlamıştır. Gecekondu olgusu ilk ortaya çıktığı 1945'li yıllarda bir tür sosyal afet olarak

⁹⁸ Tekeli, *İstanbul'un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü*, s. 94.

⁹⁹ a.g.e, s. 92.

algılanmış olup, genel kanı cumhuriyetin modern ideallerine tehdit oluşturduğu yönündedir. Bununla beraber yerel ve merkezi yönetimlerce çözülebilecek ya da engellenebilecek bir mesken sorunu olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla 1940'lı yılların sonundan itibaren bu sorunun çözülebilmesi için konut ve arsa üretimine yönelik çok sayıda yasanın yürürlüğe girdiği görülür. Bu dönemdeki yasalar genelde gecekonduları affedici bir tutum sergiler ve kendi evini yapanlara arsa ve kredi sağlamaya yönelik kararlar içerir.¹⁰⁰ Buna karşın bu dönemde gecekonduların üzerinde bulunduğu arazinin mülkiyetine göre bu tutumun farklılaştığı, hazine arazilerinin üzerindeki gecekondulara yönelik herhangi bir müdahale olmazken vakıf ve şahıs arazileri üzerindeki gecekonduların yıkıldığı anlaşılmaktadır.¹⁰¹ Ancak 1950'lere gelindiğinde gecekondu olgusunun kentte kendini daha görünür hale gelmesiyle beraber gecekondu sorununun çözüleceğine dair iyimser yaklaşımların yerini gecekonduların varlığını kabul eden bir tutumun aldığı görülür. Bu dönem gecekondu kesim, iktidara gelen Demokrat Parti'nin popülist politikaları ve başlayan sanayileşme süreciyle beraber oy potansiyeli ve ucuz ve esnek iş gücü olarak önem kazanmış dolayısıyla kentte yasallık ve işlevsellik edinmeye başlamıştır. Böylece daha önce barakalardan oluşan gecekonduların yerleşik ve düzenli mahallelere evrilmeye başladığı bir döneme girilmiştir.¹⁰²

Kuştepe Mahallesi'nin gelişimi de gecekonduların yerleşikleştiği bu sürece uygun olarak gerçekleşmiştir. Mahallenin kuruluşunda Şişli gecekondualarının maruz kaldığı yıkımlar sonucu güvenceli konutlar inşa etmek için gecekondu halk tarafından yürütülen dayanışma belirleyici olmuştur. Bu dönemki gecekondu politikalarına bağlı olarak özellikle başkasının arazilerindeki konutlara yönelik olan bu yıkımların bir örneği de Karkuyusu mevkiinde gerçekleşmiştir. Karkuyusu mevkiindeki gecekondu, 1951 yılının aralık ayında Bira İşçileri Yapı Kooperatifi'nin şikâyeti

¹⁰⁰ Asuman Türkün, *Mülk, mahal, insan: İstanbul'da kentsel dönüşüm*, 1. Baskı (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014), s. 66.

¹⁰¹ Dilek Özhan Koçak ve Orhan Kemal Koçak, *İstanbul kimin şehri? : kültür, tasarım seyirlik ve sermaye*, İlk Basım (İstanbul: Metis, 2016), s. 119.

¹⁰² Şenyapılı, a.g.e, s. 45,46.

üzerine yıkılmış böylece evleri yıkılan ve yıkılma tehlikesindeki gecekondu halk örgütlenerek yasal konutlar inşa etmek üzere 29 Aralık 1951 tarihinde Şişli Gecekondularını İhya ve Güzelleştirme Derneği'ni kurmuştur. Derneğin yürüttüğü yoğun çalışma ve mücadele sonucu 29 Temmuz 1953'te yürürlüğe giren 6188 sayılı yasayla beraber Şişli ve çeşitli yerlerdeki gecekondu yıkılan halk Kuştepe'ye yerleştirilmiş ve yasal bir kimlik kazanmıştır.

3.2.1 Yerleşmenin Kuruluşu ve Kurulusta Rol Oynayan Bir Aktör Olarak Şişli Gecekondularını İhya ve Güzelleştirme Derneği

Gecekondu nüfusu arasında özellikle 1950'lerle beraber komşuluk ilişkilerinin ve dayanışmanın kuvvetlendiği bununla beraber mahalle ölçeğinde örgütlenmelerin ve dernekleşmelerin yaygınlaştığı görülür. Bu dönemde gecekondu halk mahalli olarak örgütlenerek kazandığı politik gücü kentteki varlığını güvence altına almak için pazarlık aracı olarak kullanmıştır. Dolayısıyla bu dernekler, gecekondu için kentle bütünleşebilmenin en önemli araçlarından biri olmuştur.¹⁰³

Kuştepe'deki Gecekondu Güzelleştirme Derneği de benzer koşullar altında yıkım tehdidinden korunmak ve güvenceli konutlar inşa etmek dolayısıyla yerleşimlerinin ve konutlarının kalıcılığını teminat altına alabilmek için kurulmuştur. Dernek amacını “Şişli'deki sağlık şartlarına aykırı, ruhsatsız inşa edilen tüm gecekonduları yardımlaşmak suretiyle belediye ve diğer ilgili makamlarla iş birliği yaparak, planlı, sağlık kanunlarına uygun olarak yeniden inşa etmek” olarak tanımlamıştır.¹⁰⁴ Derneğin başkanlığına ise Naim Tanyeri getirilmiştir.

Naim Tanyeri, Karkuyusu mevkiinde gecekondu yıkılan vatandaşlardan biridir. Yıkımdan sonra gecekonduğunu Bulgar Hastanesi arkasına taşımış ve derneğin kurulması için yoğun bir çaba göstermiştir. Bununla beraber dernek faaliyetleri altında yürüttüğü çalışmalarla mahallenin kurulmasında ve her türlü ihtiyaç ve taleplerinin giderilmesinde en etkili aktörlerden biri olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Naim

¹⁰³ a.g.e, s. 46.

¹⁰⁴ Naim Tanyeri, *Bir Şehir Kuruyorum* (Kastay Yayınevi, 2010), s. 6.

Tanyeri'nin tanıklıkları, Kuştepe Mahallesi'nin nasıl kurulduğunu anlayabilmek açısından oldukça önemlidir.

Naim Tanyeri öncülüğündeki dernek resmi makamlara çeşitli ihtiyaçlarla ilgili başvurmanın yanında sesini duyurmak için basınla ilişki kurmaya özellikle önem göstermiştir. Böylece kurulduğu andan itibaren basın çalışmalarına başlamış, gazetelere yazılar gönderip, basın toplantıları düzenleyerek etki alanını genişletmiştir.

¹⁰⁵Bununla beraber gecekonduların sorunlarının gündeme taşınması ve 8 Haziran 1951 tarihinde Adnan Menderes tarafından verilen ve halen komisyonda bekletilen “Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Yapılan Binalar Hakkında Kanun Tasarısı”nın yasallaşması için merkezi yönetimlere müracaatlardan mitinglere kadar çok çeşitli yollara başvurmuştur. Ancak bu faaliyetlerin gerçekleşmesi hiç kolay olmamış, bu süreçte büyük zorluklar ve engellerle karşılaşmıştır. Dernek hakkında birçok defa kapatma istemiyle dava açılmış, her davada üyeler derneği başka bir isim altında yeniden kurmuşlardır. Böylece peş peşe Şişli Gecekondularını İhya ve Güzelleştirme, Şişli Gecekondularını Güzelleştirme, Şişli Gecekondularını Tapulandırma, İstanbul İli İmara Muhtaç Muhitleri Güzelleştirme, İstanbul Gecekondularını Güzelleştirme Derneği olmak üzere 5 dernek kurulmuş, hepsi mahkemeye sevk edilmiş, kapatılmış ve davaların sonunda hepsi için beraat kararı verilmiştir. ¹⁰⁶Diğer güçlükler özellikle derneğin miting faaliyetleriyle ilgili olarak yaşanmış, derneğin miting yapmasına uzun bir süre izin verilmemiştir. Derneğin Taksim mitingi isteğinin yetkililerce 8 Haziran ve 15 Haziran’da artarda çeşitli bahanelerle ertelendiği buna rağmen mitingin 22 Haziran’da izinsiz de olsa gerçekleştirildiği, bunun sonucunda Naim Tanyeri ve bir arkadaşının göz altına alındıkları bilinmektedir. Naim Tanyeri davanın sonunda beraat etmiş ancak derneğin meşru olmadığı ve kapatılması gerektiği yönünde bir tartışma başlamıştır. Bu arada gerçekleşmeyen miting sonrası dernek ve faaliyetleri hakkındaki haberlerin basında daha fazla yer bulmaya başladığı, derneğin de bu ilgiyi gazetelere valiyi protesto eden ve gecekonduların sorunlarını anlatan yazılar

¹⁰⁵ Naim Tanyeri, *Yabana İstenen Kız Duvara Vuran Gölge ve Karakaçanın Namusu* (İstanbul, 2002), s. 313,314.

¹⁰⁶ Tanyeri, *Yabana İstenen Kız Duvara Vuran Gölge ve Karakaçanın Namusu*, s. 369.

göndererek oldukça etkili bir biçimde kullandığı görülür. Derneğin giderek daha fazla görünür olmasıyla milletvekilleri, siyasi partiler ve gazetelerle olan bağlantısı gittikçe kuvvetlenmiş, faaliyetleri ses getirmeye başlamıştır. Böylece dernek üyeleri 27 Ekim 1952’de Meclisi ziyaret etmiş, milletvekillerine verilmek üzere beyannameler hazırlamış ve bu beyannamede gecekonduların kanununun biran evvel çıkarılması, gecekondusu yıkılanların evlerini ruhsatlı bir şekilde yapmalarına müsaade edilmesi ve gecekonduların mntıklarının düzenlenmesi ve ihtiyacı olanlara uygun şartlarla satılması gibi taleplerde bulunmuşlardır. Tüm bu gelişmelerle beraber dernek daha önce engellenen Taksim mitingini yapmak için tekrar başvurmuş, bu defa yaptıkları başvuru sonuç vermiş ve miting nihayet 1 Eylül 1952 tarihinde gerçekleşmiştir. Böylece gecekondular seslerini duyurabilmiş ve gecekondularla ilgili yasa tasarısının acilen yasalaştırılmasını talep etmişlerdir. Bu arada dernek aleyhindeki görüşler de kuvvetlenmiş, dernek hakkında kapatma istemiyle dava açılmıştır. Bunun sonucunda dernek isim değiştirerek “İstanbul İli İmara Muhtaç Muhitleri Güzelleştirme Derneği” altında yeniden kurulmuş ve faaliyetlerine devam etmiştir.¹⁰⁷ 23 Kasım 1952 tarihinde Mecidiyeköy’de bir miting daha yapılmış, bu mitingde Naim Tanyeri gecekondularla ilgili kanun tasarısının hala komisyonda bekletilmesini eleştirerek, dönemin belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay’ı verdiği sözleri tutmamakla suçlamıştır. Bu arada ilk dernek hakkındaki dava beraatla sonuçlanınca, derneğin ismi “İstanbul Gecekondularını Güzelleştirme Derneği” olarak değiştirilmiştir. Nihayet tüm bu faaliyetler ve gelişmeler sonucunda 1953 yılının temmuz ayında 6188 sayılı “Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Yapılan Binalar Hakkındaki Kanun” meclis gündemine girmiş ve 24 Temmuz 1953 yılında kabul edilmiştir.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Gülten Kazgan, *Kuştepe Araştırması 1999* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1999), s. 36.

¹⁰⁸ a.g.e, s. 36,37,38.

6188 sayılı kanunla beraber hazine ve diğer kamu kuruluşlara ait arsaların belediyelere verilmesi kolaylaşmıştır. (Madde2) Bunun yanında belediyelerin mülkiyetinde olan ya da mülkiyetine geçecek olan arsalarından belediye meclis kararı ile belli edileceklerin mesken yapımına tahsis edilmesi öngörülmüştür. (Madde 1) Belediyelerce planlanan bu konutların ise öncelikli olarak gecekondusu yıkılan ve sağlıklı konutlarda oturan halka maliyet bedeli üzerinden satılması kararı alınmıştır. Kanunun 6. Maddesine göre “mesken ihtiyacını karşılamak gayesiyle belediyeler toplu halde ucuz ve basit meskenler inşasına” yetkili kılınmış olup bu meskenlerin “iskana elverişli olmayan bölgelerde ruhsatsız yapılmış veya iskana elverişli bölgelerde meydana getirilmiş olup da ruhsatsız ve gayrisihhi olan veya belediye hizmetleri bakımından büyük müşkülât ve mali külfetleri icap ettiren veya şehrin imarı bakımından mahzurlu görünen bölgelerde bulunan bina sahiplerine” maliyet bedeli üzerinden tahsis ve temlik olunacağı ifade edilmiştir. Bunun yanında bina sahibi, “nakilden önce kendisine ait ruhsatsız ve gayrisihhi binayı yıkıp” enkazını kaldırmakla yükümlü tutulmuş ve “kendisine tahsis olunan yeni eve nakletmeyenlerin” mevcut binalarının “bir defa için verilecek süre sonunda belediyelerce” yıktırılması öngörülmüştür.

Bu yasanın bir başka özelliği bir yandan o zamana kadar yapılan ve belli koşulları sağlayan gecekonduların affedilmesini bir yandan da af sonrasında başkasının arazisi üzerinde yapılan gecekonduların yıkımını kolaylaştıran hükümler getirmesi olmuştur. Kanunla beraber mahalle teşkil edecek şekilde toplu halde bulunan gecekondular ve belediyeye ait arazilerde plana aykırı olmayan binalar affedilmiş olup bu yapıların arsalarının gecekondulara sahiplerine satılması kararı alınmıştır. Yasanın yürürlüğe girmesinden sonra yapılan gecekonduların ise yıkılması ve bu konutları yapanların hapis ve para cezası alması hükmüne bağlanmıştır. Böylece kanunun yürürlüğe girmesiyle af kapsamı dışında kalan 1000 kadar gecekondunun bulunduğu ve bu gecekondulara sahiplerine Taşlıtarla ile Eyüp arasında yer gösterilmesinin kararlaştırıldığı bilinmektedir.¹⁰⁹

¹⁰⁹ a.g.e, s. 39.

Tanyeri'nin anlattıklarından çıkan kanunun gecekondulu halk arasında memnuniyetsizlik yarattığı ve gecekondularla dernek üyeleri arasında anlaşmazlığa neden olduğu anlaşılır. Yerlerinde kalmak isteyen gecekondular, kanun uyarınca başka yere nakledilmeye karşı çıkmışlardır.¹¹⁰ Bunun üzerine dernek 16 Ağustos 1953'te izinsiz bir miting daha düzenlemiş, bu mitingde konuşmacılar gecekonduların yerlerinde kalmalarını ve Gökay'ın istifasını talep etmişlerdir. Miting sonunda dernek üyeleri hakkında tatbikat başlatılmış ve 10 Eylül 1953 tarihinde derneğin kapatılmasına karar verilmiştir. Kapatılan dernek bu sefer "İstanbul Gecekonduları Tapulandırma Derneği" olarak yeniden kurulmuş, davanın beraatle sonuçlanmasıyla beraber yine "İstanbul Gecekondularını Güzelleştirme Derneği" adı altında faaliyetlerine devam etmiştir. Bu arada 6188 sayılı kanun uyarınca ilk yıkım Zincirlikuyu- Esentepe gecekondularında gerçekleşmiş, içinde çoğunlukla Roman vatandaşların oturduğu yaklaşık 200 kadar hane yıkılmış ve Kuştepe'ye nakledilmiştir. Bunun üzerine dernek, kendilerinin de Kuştepe'ye nakledileceğinden hareketle Kuştepe yerine Okmeydanı'na nakillerini istemek için 7 Mayıs 1955'te Ankara'ya gitmiş ancak bu girişim sonuç vermemiştir.¹¹¹ Böylece içlerinde Naim Tanyeri'nin de bulunduğu Bulgar Hastanesi arkasındaki 222 hanenin sahibi olan 2000 gecekondulu, kendilerine ait evleri yıkarak 21 Haziran 1955'te Kuştepe'ye nakledilmiştir. Buna Sultanahmet Ahırkapı, Surdibi, Çapa, Kuledibi, Vefa ve Gönen gibi çeşitli muhitlerden gelen gecekondusu yıkılan halkın eklenmesiyle Kuştepe'deki hane sayısının 400- 500 ü bulduğu bilinmektedir. Böylece çeşitli muhitlerden gelen ve sayısı 5000'e yaklaşan gecekondulu uzun bir mücadelenin sonunda evlerini inşa etmeleri için kendilerine arsa tahsis edilmesiyle beraber yasal konut edinme şansı elde etmiş ve Kuştepe Mahallesi'nin kurulmasına öncülük etmiştir.

¹¹⁰ Tanyeri, *Yabana İstenen Kız Duvara Vuran Gölgeler ve Karakaçanın Namusu*, s. 393.

¹¹¹ a.g.e, s. 409,410.

3.2.2 Kuştepe'nin Mekânsal Gelişimi

Kuştepe'nin mekânsal gelişiminde özellikle üç evre önem taşımaktadır. Bunlardan ilki ithal ikameci sanayileşmeyle beraber İstanbul'da yaşanan hızlı kentleşme ve buna bağlı olarak gerçekleşen gecekondulaşmanın mekânsal dönüşümü belirlediği 1950-1980 yılları arasındaki dönemdir. Bu dönem, Kuştepe Mahallesi açısından da belirleyici olmuş, mahallenin kuruluşu ve gelişimine imkân tanıyan koşullar bu dönemde gerçekleşmiştir. İkinci dönem, küresel kent politikalarının hâkim olduğu buna bağlı olarak bir sonraki dönem sanayiden hizmetler sektörüne geçişin koşullarını hazırlayan ve gecekondu mahallelerinin imar ıslah planlarıyla yasallık kazanıp, apartmanlaştığı 1980- 2000 yılları arasındaki dönemi kapsar. Bu gelişmelere bağlı olarak mahalle, merkezi konumundan ötürü ciddi biçimde değerlendirilmiş ve mekânsal gelişiminde kentsel rant belirleyici olmaya başlamıştır. Son dönem ise desantralizasyon politikaları sonucu sanayiden hizmetler sektörüne geçişin gerçekleştiği, özellikle gecekondu alanlarının dönüşümünün kentsel politikalarda ağırlık kazandığı 2000 sonrası dönemdir. Bu dönemde Kuştepe Mahallesi'nde rant odaklı projeler giderek yoğunlaşmış ve konut alanları üzerindeki baskı ciddi biçimde artmıştır.

3.2.2.1 1950- 1980 Yılları Arasındaki Kentsel Gelişmeler

1950 sonrası dönem, İstanbul ve Türkiye'nin o zamana kadar görülmemiş düzeyde kentleşmesi ve buna bağlı olarak radikal mekânsal dönüşümlerin gerçekleştiği bir dönem olmuştur. İthal ikameci kalkınma stratejileriyle beraber tarımsal yapıların çözülmesi ve bunun sonucunda yaşanan kırdan kente göç akını bu dönemde bu dönüşümlere sebep olan temel etkenler olmuştur. Böylece başta İstanbul olmak üzere sanayileşmenin yaşandığı kentler aşırı bir nüfus artışına maruz kalmış, kontrolsüz biçimde genişlemiş ve yaşanan hızlı kentleşmenin sonucunda plansız olarak gelişen gecekondulaşma, bu dönem mekânsal dönüşümde belirleyici olmuştur. Bu koşullara bağlı olarak gelişen bir bölge de Kuştepe olmuş, gecekondu yıkılan halkın yerleştirilmesiyle 1955'te iskana açılan bölge, 1950'lerin sonunda bağımsız bir muhtarlık haline gelmiştir. 1960- 1980 arası dönem ise mahallenin gelişip,

yerleşikleştiği ve çevresindeki gelişmelere bağlı olarak değer kazandığı bir dönem olmuştur. Bu nedenle, 1950 sonrası dönem, 1950-1960 arası ve 1960- 1980 arası olmak üzere iki ayrı dönem halinde incelenmiştir.

1950 ile 1960 Yılları Arasındaki Kentsel Gelişmeler

Kuştepe’deki yerleşimin gelişmesinde ve mahallenin kurulmasında özellikle 1950-1960 yılları arasındaki gelişmeler önemli ve belirleyici olmuştur. Bunun öncesinde ise bölgenin dutluk ve bahçelerden oluştuğu, yerleşimin yok denecek kadar az olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte 1945’li yıllardan itibaren ilk yerleşim hareketlerinin başladığı ve Karkuyusu mevkiinde gecekonduların oluştuğu görülür. Kuştepe’deki bu gelişmeleri, Bomonti’deki sanayi faaliyetlere bağlı olarak Mecidiyeköy ve Feriköy’de gelişen gecekondulaşmayla beraber düşünmek yerinde olacaktır. Bomonti- Feriköy sanayi gelişimi, 1892 yılında Bomonti Bira Fabrikası’nın kurulmasıyla başlamış, Cumhuriyet sonrasında çeşitli sanayi tesislerinin eklenmesiyle “şehir kenarı sanayi” olarak plansız bir biçimde gelişmeye devam etmiştir.¹¹² Bu sanayi faaliyetler, 1945’lerle beraber hemen güneyinde Feriköy, kuzeyinde Mecidiyeköy ve Kuştepe’de gecekondu alanlarının ortaya çıkmasına sebep olmuş ve böylece Mecidiyeköy ve Şişli’deki gecekondulaşma süreci başlamıştır.¹¹³ Bu gecekondulaşma İstanbul genelinde yaşanan kentsel dönüşümün bir sonucu olarak ortaya çıkmış, 1945’lerden itibaren uygulamaya konulan tarım teknolojisindeki değişiklikler geleneksel tarımsal yapının çözülmesine yol açmış ve büyük toprak sahibi olmayan kırsal nüfusu kentlere göç etmeye zorlamıştır. Böylece kentler, hızlı bir göçe maruz kalmış ve gecekondulaşma sürecine girmiştir. 1940’lı yılların sonuna gelindiğinde İstanbul gecekondularının sayısının 5000’e ulaştığı, Mecidiyeköy’deki gecekondularının sayısının ise yaklaşık 200 olduğu bilinmektedir.¹¹⁴

¹¹² Tümertekin, a.g.e, s. 115,132.

¹¹³ Tekeli, *İstanbul’un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü*, s. 94.

¹¹⁴ Ekmel Zadi, “İstanbul’da Mesken Mes’eleleri ve Gecekondu”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 2 (1949), 65–87 (s. 81).

1950’li yıllarla beraber Türkiye’de yaşanan önemli siyasal ve ekonomik değişimler, kentleri de etkilemiş, kentsel hayatı ve mekânı ciddi anlamda dönüştürmüştür. Bu dönemde tarımda makineleşme politikalarıyla tarımdaki yapısal değişim ve çözülme artarak devam etmiş, bunun yanında ithal ikameci sanayileşme politikalarıyla beraber teknoloji, ara ve yatırım mallarının ithaline dayanan bir sanayileşme süreci başlamıştır. Bu politikaların sonunda kırdan kopan nüfus artmış ve başta İstanbul olmak üzere sanayisi gelişen kentler yoğun bir göçle karşı karşıya kalmış böylece hızlı ve kontrolsüz bir kentleşme sürecine girmiştir. Buna bağlı olarak Şişli ve çevresindeki en temel gelişme, gerek bu dönemde yürütülen imar faaliyetleri ve alınan plan kararları gerekse Kağıthane’de plansız gelişen sanayileşme ve gecekondulaşmayla beraber bölgede yapılaşmanın hızla artması ve kentsel gelişmelerin kuzeye doğru ilerlemesi olmuştur.

Kâğıthane’deki gelişme bu dönem İstanbul’un karşılaştığı büyük göç akınına bağlı olarak kente gelen kırsal nüfusun bölgeye yerleşmesiyle başlamıştır. Keyder, daha önce kent içindeki boş alanlara yapılan gecekonduların, kentlerin 1950’lerde maruz kaldığı büyük göç dalgasını karşılayamaması sonucu iskân edilmiş bölgelerin hemen çevresindeki kullanılmayan boş alanlara yapıldığından bahseder.¹¹⁵ Böylece Kağıthane, gecekondulara müsait, mülkiyet durumu karışık boş ve denetimsiz arazilere sahip olması ve özellikle 1950’lerin ortalarından itibaren bölgede etkili olan sanayi gelişimi gibi etmenlerden dolayı o dönem kırdan kente göç eden nüfus için elverişli bir yerleşim alanı olmuştur.¹¹⁶ 1950’lerin ortasından Kâğıthane’de yerleşimin yoğunlaşmasında etkili olan bir başka etmen kent içi imar operasyonları olmuştur. Bu imar çalışmaları sonucu konutları istimlak edilenlere Kağıthane köyünde yerleşme alanları gösterilmiş, böylece Gültepe, Yahya Kemal ve Orta Bayır gibi mahalleler gelişmiştir.¹¹⁷

¹¹⁵ Keyder ve Savran, a.g.e, s. 175.

¹¹⁶ Kurşuncu, a.g.e, s. 72.

¹¹⁷ Tekeli, *İstanbul’un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü*, s. 127.

Bölgedeki sanayi gelişimi ise 1950’li yılların ortasından itibaren özellikle Kağıthane Deresi ve Büyükdere akslarında yoğunlaşmıştır. Sanayi, ulaşım olanakları, arsa değerlerinin düşük olması, denetimsiz bir bölge oluşu ve ucuz iş gücüne yakınlık gibi etmenler sonucu Kağıthane’ye yerleşmiş ve böylece Kağıthane’de nüfusun daha önce görülmeyen bir hızla artmasına sebep olmuştur.¹¹⁸ Büyükdere Aksı’nın gelişimi, bu süreçte hem Kâğıthane’nin mekânsal gelişiminde hem de kentin kuzeye ilerlemesinde etkili olması açısından oldukça önemlidir. Prost zamanında şehrin kuzeye doğru ilerlemesinin öngörülmemesi ve akstaki konut ve sanayi taleplerinin reddedilmesine rağmen yerine gelen Müşavirler Heyeti döneminde aksın gelişimiyle ilgili önemli kararlar alınmıştır. Bunun sonucunda önce 1950 yılında Levent konutları inşa edilmiş ardından 1951-1952 yıllarında ilk sanayi kuruluşları aksta yerleşmiş ve akstaki gelişme başlamıştır. 1954 Beyoğlu Ciheti Nazım Planı ve 1955 Sanayi Bölge Planı’yla beraber resmi olarak sanayi bölgesi ilan edilmesiyle beraber hızla gelişmiştir.

Şekil 3-27: Büyükdere Aksı’nın gelişimi ile ilgili gazete haberi. Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 02.09.1957.

Aksın gelişimini etkileyen bir önemli olay Menderes operasyonları olmuştur. 1956 yılında Taksim- Şişli yolunun genişletilmesi ve Şişli’nin dört ayrı güzergahla sahile bağlanmasıyla Barbaros Bulvarı ve Büyükdere Caddesi açılmış ve böylece Taksim-

¹¹⁸ Kurşuncu, a.g.e, s. 72,83.

Şişli- Büyükdere aksı oluşturulmuştur. Bu gelişmeyle beraber Büyükdere aksı, kentin en önemli akslarından biri haline gelmiştir

Şekil 3-28: Mecidiyeköy (1959).

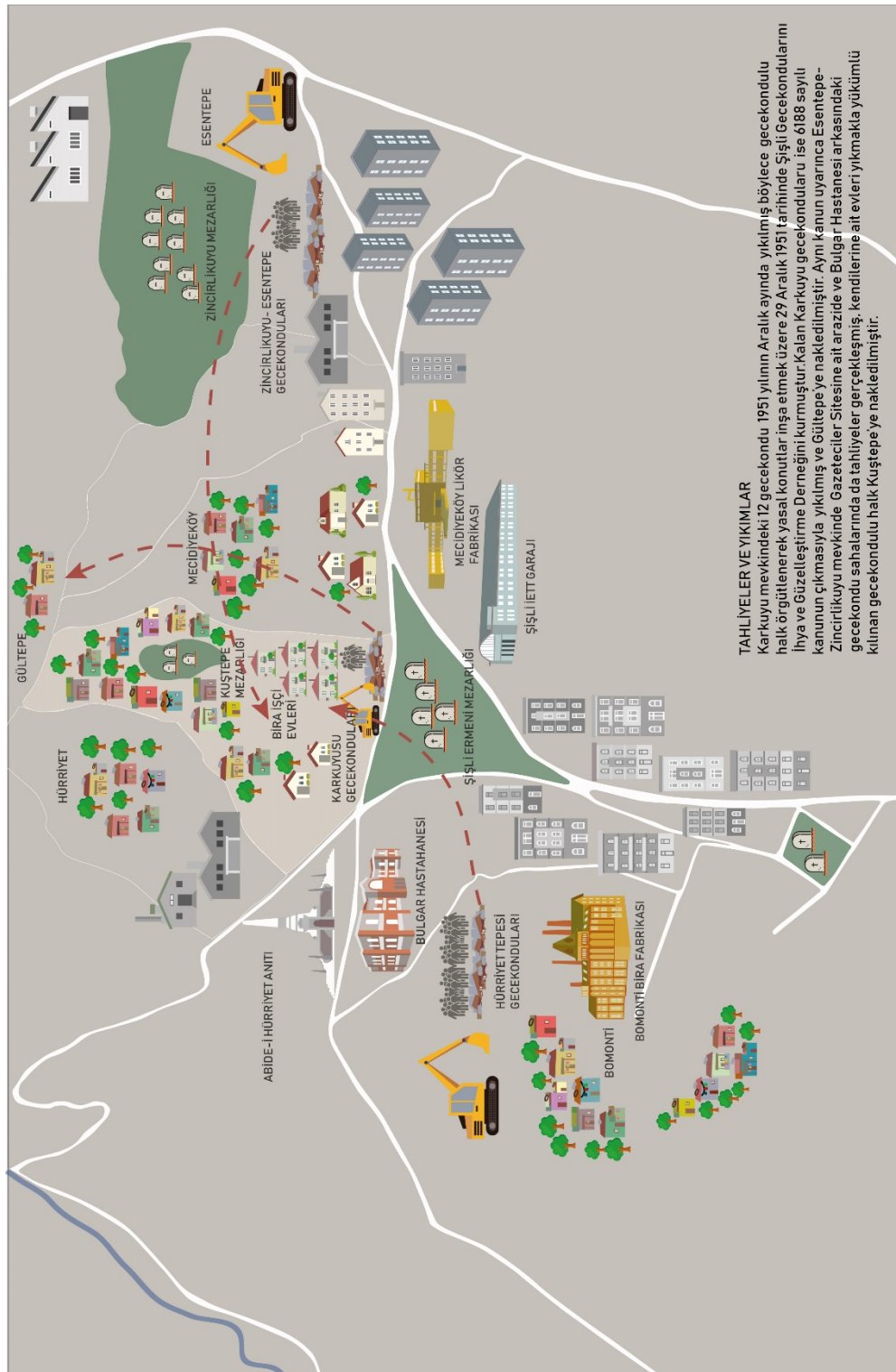
Kaynak: Holau, (URL-15, 2019).

Bu dönem sadece yeni sahalar gelişmekle kalmamış mevcut yerleşimler de büyük değişim içine girmişlerdir. Mecidiyeköy daha önce sayfiye olarak kullanılan bir yerleşim bölgesiyken 1950'lerle beraber çevrede yaşanan bu gelişmelere bağlı olarak bölgede göç ve yerleşimin artması sonucu kırsal karakterini kaybederek hızla gecekondulaşmıştır. 1954 Beyoğlu Ciheti Nazım Planı'yla var olan bu gelişme plana yansıtılmış olup Mecidiyeköy planlama içine alınmış ve böylece Taksim- Şişli yönündeki kentsel gelişim kuzeye doğru yönlendirilmiştir

Bomonti de bu dönemde dönüşen bölgelerden biridir. Sanayi alanındaki gelişmelere bağlı olarak bölgedeki kuruluşların sayısı artmış, 1954 planı sonucu resmen sanayi bölgesi ilan edilmesiyle beraber güneyinde ve batısında geniş gecekondulaşma sahaları oluşmuş ve çevresindeki yoğunluğun artmasıyla kent içi lokasyonu kazanmıştır.

Böylece 1950'lerden itibaren çevrede artmakta olan gecekondulaşmanın, özellikle 1955'ten sonra Bomonti ve Kağıthane'deki hızlanan sanayi gelişmelerle daha da yoğunlaştığı görülür. Bu dönem Feriköy ve Mecidiyeköy'deki gecekondulaşma yayılmış, Hürriyet tepesinde geniş bir gecekondulaşma sahası oluşmuştur. Bunun yanında gecekondulaşmada Menderes istimlakleri ve 1955- 1960 arasında Büyükdere aksı ve Kağıthane deresi aksındaki sanayi gelişmeler etkili olmuş, 1950'lerin sonuna

gelindiğinde bu iki aks arasındaki havza, Gültepe, Çağlayan, Hürriyet gibi gecekondu mahalleleriyle dolmuştur.

Şekil 3-29: 1950-1960 Arası Kuştepe ve çevresi (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Kuştepe'nin yerleşim bölgesi olarak gelişmesi bu dönemde gerçekleşmiştir. 1950'lere gelindiğinde Kuştepe Karkuyusu mevkiindeki gecekondu nüvesinin geliştiği görülür. Bölgenin iskana açılması ise Karkuyusu'ndaki bu gecekonduların yıkımından sonra çevrede gecekondu sahibi olan halkın dayanışması ile kurulan Şişli Gecekondularını İhya ve Güzelleştirme Derneği'nin çalışmaları sonucu yürürlüğe giren 6188 sayılı yasa ile mümkün olmuştur. 6188 sayılı yasa, af kapsamı dışında kalan gecekondu sahiplerine hanelerini verilen süre içinde yıkmaları koşuluyla yer gösterilmesi ve bu yerlerin kendilerine tahsis ve temlik olunması hükmünü getirmiştir. Böylece önce 8 Eylül 1954'te Zincirlikuyu- Esentepe gecekondu bölgesinden ardından 21 Haziran 1955'te Bulgar Hastanesi arkası ve Vefa- Sultanahmet civarından gelen gecekondusu yıkılan halk Kuştepe'ye yerleştirilmiştir. Sultanahmet, Surdibi, Çapa, Kuledibi, Vefa ve Gönen'den gelen halkın eklenmesiyle toplam hanenin 450- 500, nüfusun ise 5000'i bulunduğu söylenmektedir.

6188 sayılı yasayla beraber bölgede kurulan bir diğer konut alanı Bira İşçi Evleri olmuştur. 6188 sayılı yasa kapsamında belediyeden ucuz arsa temin eden Bomonti Bira Fabrikası Yapı Kooperatifi 1957 yılında mahalleye girişte sağ tarafta kalan arsa üzerinde 120 konuttan oluşan Bira İşçi Evleri'ni inşa etmiştir. Bu evler, bahçeli ve iki-üç katlı binalardan oluşması ve lokal, çocuk bahçesi gibi sosyal donatılarıyla komşuluk ilişkilerine elverişli, planlı konutlar olması dolayısıyla dönem mimarisini yansıtan, özellikli yapılardır.

Kuştepe iskana açıldığında bölgede hizmet olarak sadece bir adet çeşme tesisinin bulunmakta bunun dışında yol, su, elektrik, kanalizasyon, toplu taşıma, haberleşme gibi hiçbir hizmet ve imkân mevcut değildir. Dolayısıyla bölgeye yerleştirilen halk evlerini inşa edene kadar çadırlarda kalmak zorunda kalmıştır.¹¹⁹ Bunun yanında bölgenin sadece parselasyonunun yapıldığı dolayısıyla imar planının bulunmadığı ve kamu tesislerine yer ayrılmadığı bilinmektedir.¹²⁰ Böylece mahallenin kurucuları daha önce arsa tahsisi için verdikleri mücadeleyi bu sefer bölge halkının ihtiyaçlarının

¹¹⁹ Tanyeri, *Bir Şehir Kuruyorum*, s. 10,13.

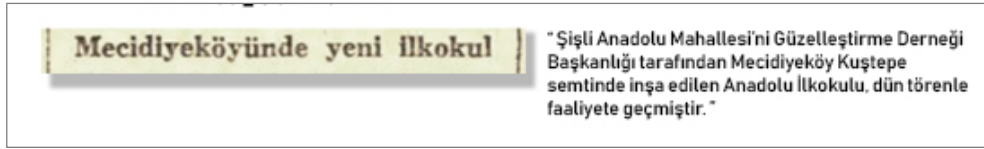
¹²⁰ a.g.e, s. 80.

karşılanması ve Kuştepe Mahallesi'nin kurulması için göstermiştir. Bu süreçte İstanbul Gecekonducularını Güzelleştirme Derneği ve Naim Tanyeri resmi makamlara, siyasi liderlere baskı yaparak halkın taleplerinin ve ihtiyaçlarının karşılanmasında aracılık etmeye devam etmiştir. Bununla beraber 17.10.1955 tarihli kongrede gecekondu ismine son vererek Şişli Anadolu Mahallesi'ni Güzelleştirme Derneği ismini almış ve faaliyetlerini bu isim altında sürdürmüştür.¹²¹ Dernek ilk olarak nakledilen halkın arsalarının sağlanması, mahallelinin evlerini inşa etmeleri için gerekli yardımları alması, su ihtiyacının karşılanması, yolların açılması, kanalizasyon sorununun çözülmesi, mezarlığın kaldırılması, mektep, cami, dernek merkezi inşa edilmesi, tapuların alınması, Kuştepe'nin muhtarlık haline getirilmesi gibi konuları gündeme almıştır. 1956 yılında ara sokakların açılması, mezarlığa ölü gömülmesinin durdurulması, mahallenin kadastrosunun yaptırılması gibi faaliyetlerin gerçekleştiği ancak su, kanalizasyon, elektrik gibi temel ihtiyaçların hala karşılanmadığı ve bu konudaki çalışmaların devam ettiği bilinmektedir. Bununla beraber cami ve okul yapımıyla ilgili gelişmeler kaydedilmiştir.

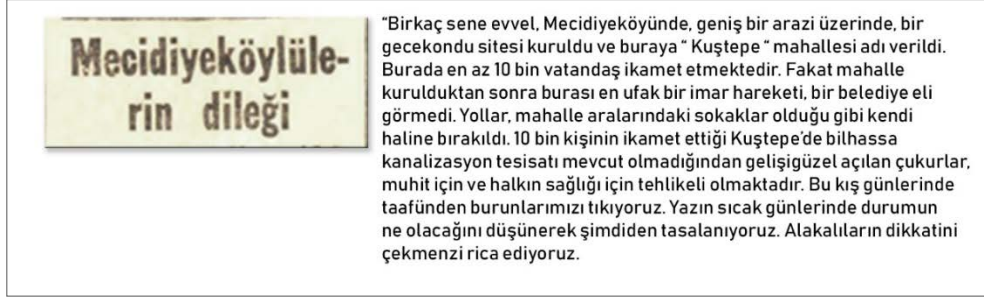

Şekil 3-30: 1950- 1960 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-1.
Kaynak: Milliyet Gazetesi, 17.05.1955.

¹²¹ a.g.e, s. 70.

Şekil 3-31: 1950- 1960 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-2.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 14.12.1956.

Şekil 3-32: 1950- 1960 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-3.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 14.02.1957.

Şekil 3-33: 1950- 1960 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-4.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 15.02.1958.

Şekil 3-34: 1950- 1960 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-5.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 22.07.1959.

Şekil 3-35: 1950- 1960 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-6.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 22.08.1959.

Mahallelinin Ramazan boyunca dini ibadetlerini gerçekleştirmek üzere mescit talebinde bulunması üzerine derneğin girişimleriyle Ramazan Bayramı sonrasında yıkılması şartıyla geçici bir mescit inşa edilmiştir. Dernek mahallenin okul ihtiyacını

öne sürerek resmi makamlardan mescidin yıkılmaması ve okul olarak kullanılmasını talep etmiş, bu isteğin onaylanmasıyla mescit okul haline getirilmiş ve 12 Aralık 1956 tarihinde eğitime başlamıştır. Ancak bu okul tam teşekküllü bir eğitime imkân verecek halde değildir. Bu nedenle Kuştepe ve civar halkının ihtiyacını karşılayabilecek nitelikte, modern bir okul inşası için yetkililerden okul sahası istenmiştir. Bir başka gelişme cami inşası ilgili olarak yaşanmıştır. Mescidin okula çevrilmesi sebebiyle halkın ibadet yeri ihtiyacı devam ettiğinden bu ihtiyacı giderecek modern bir cami inşa edilmesi amacıyla Şişli Kuştepe Camiini İnşa ve Koruma Derneği kurulmuş ve çalışmalara başlamıştır. 1958 yılına gelindiğinde semt sakinlerinin evlerini hala tam olarak inşa edemediği bilinmektedir. Bununla beraber Kuştepe'nin muhtarlık olması için gereken çalışmalar tamamlanmış ancak henüz sonuç alınamamıştır. Bu dönem su, yol, kanalizasyon, toplu taşıma ihtiyaçları hala sağlanamamış olmakla beraber ilgili çalışmalar devam etmiştir. Okul, cami, çarşı gibi sosyal donatılar için arsa ayrılması konularıyla ilgili müracaatlar sürmüş, cami inşa edilebilmesi için Kuştepe Mezarlığının ön kısmındaki arsanın Kuştepe Camiini İnşa ve Koruma Derneği'ne satılması onaylanmıştır. 1959 yılındaki en önemli gelişme elektrik sorunu ile ilgili olarak yaşanmış, 5 senelik uzun uğraş sonunda mahalle elektriğe kavuşmuştur. Okul binası ile ilgili olarak mevcut Anadolu ilkokulunun durumunun kötü olması nedeniyle binanın tamiratından vazgeçilmesi ve başka bir arsada yeni, modern bir okul yapılmasına çalışılması yönünde karar alınmıştır. Böylece yeni okul binası için arsa arama çalışmaları devam etmiş, Anadolu ilkokulu ise binada eğitim yapılmasının tehlikeli olduğu öne sürülerek yıkılmış ve öğrenciler Mecidiye ilk okuluna nakledilmişlerdir. 1959 yılında aynı yerde barakalar kurulmuş ve yeni bir okul yapılıncaya kadar eğitime bu barakalarda devam edilmiştir. Bir diğer önemli gelişme 5 senelik çalışma sonunda mahallenin muhtarlık haline gelmesi olmuş Böylece 1950'li yıllarda İstanbul genelinde olduğu gibi Şişli'de de büyük bir değişim ve yoğun bir yapılaşma meydana gelmiş bu dönüşüm sonunda yerleşime açılan ve mahalleleşen bölgelerden biri de Kuştepe olmuştur.

1960 ile 1980 Yılları Arasındaki Kentsel Gelişmeler

1960- 1980 arası dönem temelde bir önceki dönemin devamı niteliğindedir. Sanayi gelişmesi ve gecekondulaşma bu dönem de mekânı belirleyen temel olgular olmaya

devam etmiştir. Ancak buna ilave olarak, dönemin mekânsal dönüşümünde rol oynayan dinamiklerden biri Boğaziçi Köprüsü ve Çevre Yolları bağlantısı olmuş buna bağlı olarak kentin makroformunda önemli bir yeniden yapılanma meydana gelmiştir. Böylece araba sahipliğiyle beraber kentte desantralizasyon eğilimleri ortaya çıkmış ve iki yakada da kuzeye doğru hızlı bir gelişme başlamıştır. ¹²²

Bu dinamikler, Kuştepe'nin mekânsal gelişiminde de belirleyici olmuş, hem kurumsallaşarak devam eden sanayileşme politikaları hem de Boğaziçi Köprüsü ve Çevre yollarının açılması bölgedeki yerleşimin artmasında ve ciddi biçimde değerlenmesinde etkili olmuştur. Bu gelişmelere bağlı olarak bölgede yaşanan talep artışı sonucu yerleşim, sosyal mesken bölgesi olarak kurulmasına rağmen düzensizleşmeye başlamış, dönemin gecekondu alanlarına yönelik ıslah ve iyileştirme politikalarının sonucunda okul, cami gibi sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde gelişmiş, düzensiz bir mahalle görünümü kazanmıştır.

1960'larda planlı ekonomiye geçişle ithal ikameci sanayileşmenin kurumsallaşması sonucu sanayi sektöründeki yatırımlar ve gelişmeler artmış buna bağlı olarak İstanbul büyük ölçekli sanayi ve buna bağlı işletmelerin merkezi haline gelmiştir. Böylece önceki dönemler köyden kente olan göç, köyden sanayi merkezlerine iş- emek göçüne evirilerek devam etmiş ve gecekondu mahalleleri bu dönem sanayinin gelişmesinde iş gücü depoları olarak önemli rol üstlenmiştir. ¹²³

Kağıthane bölgesi bu dönemki gelişmelerin en yoğun yaşandığı yerlerden biri olmuştur. Bölgede 1960 öncesinde oluşmuş gecekondulaşma Hürriyet, Yahya Kemal, Harmantepe, Telsizler, Ortabayır, Emniyet Evler mahallelerinin oluşmasıyla yayılmış bunun yanında Kağıthane deresi ve Büyükdere akslarındaki sanayi yoğunlaşmış böylece Kağıthane sanayi ve işçi havzası haline gelmiştir. ¹²⁴ 1955 yılında 3084 olan nüfus 1960'a gelindiğinde 22818' i bulmuş böylece Kağıthane yaşanan bu nüfus patlamasına bağlı olarak 1963'te belde belediyesi ilan edilmiştir.

¹²² Tekeli, *İstanbul'un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü*, s. 133.

¹²³ Türkün, a.g.e, s. 56.

¹²⁴ Kurşuncu, a.g.e, s. 78,91.

Kağıthane'nin bu dönemki gelişmesinde Büyükdere caddesindeki gelişmeler ve 1966 Sanayi Sahaları Planında alınan kararlar etkili olmuştur. Sanayi planına göre Levent sanayi alanı olarak kabul edilmesi ve oto sanayi alanının açılmasıyla Büyükdere aksındaki sanayi gelişimi kuzeye doğru ilerlemiştir.¹²⁵ Sanayinin aks boyunca gelişimi sanayilerin hemen arkasında Seyrantepe, Çeliktepe ve Sanayi mahallelerinin oluşmasına neden olmuştur.¹²⁶ Bu planın bir başka sonucu Kağıthane'de plan dışında kalan alanlarda yeni sanayi tesisi kurulmasına müsaade edilmese de ilave imalat ve depolamaya izin verilmesi sonucu Kağıthane'de sanayinin yoğunlaşması olmuştur.¹²⁷

Bu dönem Şişlide 'de önemli gelişmeler olmuş, daha önce Eminönü ve Karaköy'de yoğunlaşan merkezi iş faaliyetleri kuzeye ilerleyerek Harbiye ve Osmanbey'de gelişmeye başlamış, böylece semt MİA karakteri kazanmıştır. MİA'nın kuzeye hareketi Mecidiyeköy'ü de etkilemiş ve semt 1960'lı yılların ortasından itibaren MİA fonksiyonlarını çekmeye başlamış olsa da bu dönem yerel merkez karakterini korumuştur.¹²⁸

Şekil 3-36: Bomonti'deki gecekondu. Kaynak: Erol Tümertekin, *İstanbul İnsan ve Mekân* (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997), s. 279.

¹²⁵ a.g.e, s. 137.

¹²⁶ Kurtuluş, a.g.e, s. 42.

¹²⁷ Kuşuncu, a.g.e, s. 137.

¹²⁸ Tekeli, *İstanbul'un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü*, s. 120.

Bu dönem Bomonti, sanayi faaliyetlerin yoğunlaştığı odaklardan biri olmaya devam etmiştir. Bunun sonucunda kuzey, batı ve güney yönünde yoğun gecekondularla çevrilmiştir.

1960'lar aynı zamanda gecekonduların yıkımından ziyade yasallaştırılması ve kamu hizmetlerinden faydalanması yönünde kararların alındığı bir dönem olmuştur.¹²⁹ Buna bağlı olarak 20 Temmuz 1966'da yürürlüğe giren Gecekondular Kanunu ile gecekonduların varlığı resmen kabul edilmiş ve bu yasa uyarınca belediyelerin gecekonduların ıslah, tasfiye ve önleme bölgeleri saptaması öngörülmüştür.

Şekil 3-37: Boğaziçi Köprüsü'nün inşaatı.

Kaynak: URL-16, 2019.

1970'li yıllara gelindiğindeyse en büyük gelişme Boğaziçi Köprüsü ve çevre yollarının yapılması olmuştur. Bu gelişme sadece Avrupa ve Asya yakasını bağlamakla kalmamış, kent içindeki ulaşılabilirliği arttırarak MİA, sanayi işletmeleri ve konut alanlarında yeniden yapılanmalara ve kent makroformunda önemli değişikliklere yol açmıştır. Böylece kent yeni ulaşım kanallarıyla hızlı bir desantralizasyon sürecine girmiş ve yapılaşma hızla kentin kuzeyine doğru ilerlemiştir.¹³⁰

¹²⁹ Türkün, a.g.e, s. 71.

¹³⁰ Tekeli, *İstanbul'un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü*, s. 133.

Şekil 3-38: Mecidiyeköy (1974).

Kaynak: URL-17, 2019.

Şehrin bu dönem kuzeye doğru ilerlemesi Mecidiyeköy'ün dönüşümünde de önemli rol oynamış, gerek bu dönem alınan plan kararları dolayısıyla Mecidiyeköy-Zincirlikuyu arasındaki ikinci derecede merkez seçilmesi gerekse Boğaziçi Köprüsü'nün ve çevre yollarının açılması sonucu bu dönemde MİA fonksiyonları Mecidiyeköy'e bağlanmıştır. Böylece Taksim-Şişli- Mecidiyeköy- Büyükdere ekseninin önemi artması ve 1968 yılında yürürlüğe giren Mecidiyeköy, Gayrettepe, Yıldız Posta Caddesi planında 12 kata kadar yapılaşma haklarının verilmesi sonucu Mecidiyeköy ve çevresi hızlı bir dönüşüm sürecine girmiştir.¹³¹ Şişli'de bu gelişmelerden etkilenmiş, semtteki merkezi iş alanı işlevleri yoğunlaşmıştır. Böylece pasajların, işhanlarının ve apartman katlarına yayılan işyeri ve ofis kullanımlarının yaygınlaştığı görülür. 1970'lerin sonunda merkezi iş alanı fonksiyonları Zincirlikuyu-Esenler'e ulaşmış, Büyükdere aksı banka, sigorta genel merkezleri, holdinglerin yönetimi gibi kullanımları çekmeye başlamıştır. Buna rağmen bu dönemde aksta yer sahibi büyük

¹³¹ a.g.e, s. 157.

sermaye gruplarının merkezlerini inşa etme talepleri akstaki gelişimin kuzeydeki orman ve havzaları tehdit ettiği gerekçesiyle reddedilmiştir. ¹³²

Bu dönem çevre yolunun açılmasının çevrede yarattığı bir başka etki, Kâğıthane'deki sanayileşme ve gecekondulaşmanın yoğunlaşması olmuştur. Bu dönem Kağıthane'deki sanayi, Hürriyet Mahallesi, Merkez Mahallesi, Sanayi Mahallesi ve Cendere Yolu'nda yoğunlaşmıştır. Bu dönemdeki sanayi akslarını Kağıthane Deresi ve Cendere Vadisi Aksı, Kağıthane Caddesi Aksı ve Büyükdere Aksı'ndan Kağıthane'nin içlerine ilerleyen Sultan Selim Caddesi olarak saymak mümkündür. Bunun yanında sanayi tesislerinin Hürriyet, Çağlayan, sanayi ve Yeşilce mahallelerinin içlerine doğru ilerlediği görülür. Bunlardan Hürriyet ve Çağlayan'daki sanayi gelişiminin apartman katlarına dağılan imalathane tipinde üretim olarak gerçekleştiği bilinmektedir. ¹³³Bu dönem Kağıthane'deki yerleşim ve nüfus bölgedeki ve çevresindeki gelişmelere bağlı olarak artmaya devam etmiş, doğusundaki mahallelerin tamamı yerleşime açılmıştır. Konut alanlarının gelişmesinde yatay yöndeki yayılmanın dışında düşey gelişme de etkili olmuş, çevresindeki MİA gelişmeleri ve ulaşılabilirliğin artmasına bağlı olarak bölgenin değer kazanması sonucu apartmanlaşma hızlanmıştır.

¹³² Kurtuluş, a.g.e, s. 43.

¹³³ Kurşuncu, a.g.e, s. 93,94,95,96.

Şekil 3-39: 1960- 1980 Yılları Arası Kuştepe ve çevresi (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Kuştepe’de ise bu dönem Kâğıthane’deki sanayi gelişmeleri ve Boğaziçi Köprüsü ile buna bağlı Çevre yollarının açılması, mekânsal gelişmeyi etkileyen en önemli dinamikler olmuştur. Buna bağlı olarak bölgenin hem gelişmeye açık yapısı hem de önceki kentsel eşiklerin aşıldığı geçiş bölgesindeki konumu dolayısıyla düzensizleştiği ve ciddi biçimde yapılaştığı görülür. Bölgenin mekânsal gelişimde etkili olan bir başka etken, gecekonduların iyileştirilmesi ve yasallaşmasının esas alan gecekondu politikalarına bağlı olarak hükümetin gecekondu bölgelerine yönelik gösterdiği düzenleyici ve affedici bir tutum olmuştur. Bu gelişmelerin sonucunda, Kuştepe, 1964 ve 1967 ‘te yürürlüğe giren Gecekondu Islah ve Tasfiye Planlarında ıslah edilecek gecekondu bölgesi olarak belirlenmiş, bölgede cami ve okul gibi yapıların inşa edilmesi ile beraber yüksek yoğunluklu bir gecekondu mahallesi görünümünü almıştır. Gelişme sadece yatayda yayılmayla sınırlı kalmamış özellikle 1970’lerdeki gelişmelerle bölgede yaşanan rant artışı sonucu apartmanlaşma başlamıştır.

Şekil 3-40: 1960- 1970 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-1.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 14.02.1960.

Şekil 3-41: 1960- 1970 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-2.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 09.04.1960.

İrk mücadelesinin hüküm sürdüğü semt : Kuştepe

Kuştepeden bir görünüş

"İstanbulun, bir ıkı sene içerisinde tureyen tepeleri bir türlü bitmiyor. Şimdi de Kuştepedeyiz...Şişliye tam 10 dakika mesafede, şehir içinde yine bir sefalet yuvası. Kuştepe çarşısına girerken sol tarafta sizi önce ilkokul karşılıyor. Amenkalarının verdiklen iki barakadan müteşekkıl bir ilkokul: barakaların etrafında birer metre genişliğinde bahçesi var, bahçe diğer evlerin bahçelerinden lâğım hendekleri ile ayrılıyor Teneffüse çıkan çocuklar ders arasında yaptıkları kâğıt kayıkları bu lâğım suyundan dereciklerde yüzdürüyorlar. Okulda bulunan bütün çocukların yüzde doksanınin paltosu yok. yüzde altmışı çorapsız; zilin çalması ile birlikte kendilerini barakanın pis kokusundan kurtarmak kışın amansız soğuğu içine bırakıyorlar İşte Kustepeye girerken uğradığımız bir ilkokul buranın sosyal durumu hakkında insana malûmat vermeğe kâfi geliyor. Biraz daha ilerleyip çarşı ortasına geldiğiniz zaman kahvelerin ağzına kadar insan dolu olduğunu görüyorsunuz. Evet işsizlik burada da fazlası ile kendini gösteriyor. Bir emekli binbaşı olan mahalle muhtanın şikâyeti işsizlik, yolsuzluk ve bu yüzden halkın kanun dışı yollara sapması...

Muhtarın ifadesine göre Kuştepede bir oda içinde yatan üç aileli evler, bir oda içinde yatan 10 bekârlı pansiyonlar mevcut, hepsi de Anadolu'dan İstanbul'a olan akına uyarak buralara kadar gelmişler Yine muhtarın ifadesine göre sabık D.P. zamanında rey avcılığı için kurulmuş bir mahalle. O zaman, usulsüz olarak yapılan gecekondu'lara tapu verilmeye başlanmış. O zaman, makam arabalarının sadece bir müddet geçebileceği yollar yapılmış Bir miktar da elektrik verilmiş. Su işi Gültepeden de beter. 12 bin nüfus sadece iki çeşmeye bakıyor. Kuştepenin Gültepeye nazaran daha yerleşmiş halkı var Bunlar da kiptilerden çok müsteki... Tıpkı Amerikadaki gibi beyaz - siyah dâvasını güdüyorlar sanki, okullarda kiptilerle çocuklarını bir arada oturtmak istemiyorlar Onlara selâm vermiyorlar ve çok defa kiptilerle aralarında kavgalar çıkıyor. Hattâ okula müracat ederek kiptilerin ayrı bir sınıfta okutulmasını istemişler. Buna imkân olmavınca da bir çok veli çocuğunu okuldan çekmiş. «kıpti ile okuyacağına . okumaması daha iyi olur» demiş. Kuştepenin ortasında büyük bir mezarlık var Kusteneîiler bu mezarlıktan da şikâyetcidirler. Belediye'ye muhtelif vesilelerle yaptıkları müracaatlarda bu mezarlığın kalkmasını istemişler. Mezarlık hakikaten metruk: fakat Mezarlıklar Müdür'lüğünde kaydı bulunmakta. Bu mezarlığın kaldırılmasını sonra buraya modern bir okul yapılmasını isterler. Bundan başka yollarının yapılmasını ve kendilerini Şişliye bağlayan yol üzerinde bulunan Rum mezarlığından bir geçit verilmesini isterler. Bütün bunları isterlerken hükümetin her türlü kanununa riayet edilmesi lâzım geldiğini ama hiç düşünmezler."

Şekil 3-42: 1960- 1970 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-3.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 09.04.1961.

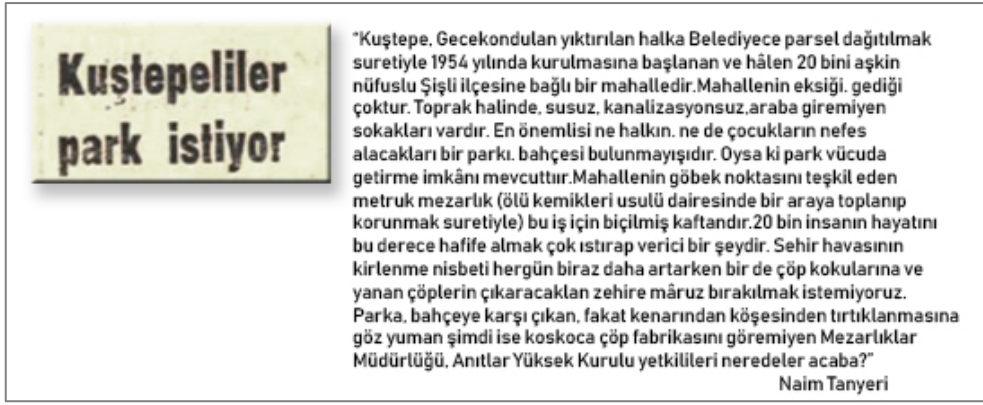
Gecekondu

"İstanbul Belediyesi 270 milyon metrekare tutan hizmet sahasının 12 milyon 933 bin 742 metrekaresini kaplayan gecekondu'ları resmentanımak zorunda kalmış, bu yerlere su, elektrik, kanalizasyon ve yol gibi hizmetleri götürmek için çalışmalara başlamıştır. Belediye tarafından tanınan gecekondu bölgeleri: «Zeytinburnu, Kazlıçeşme, Gaziosmanpaşa, Beykoz ve civarı. Gültepe, Çeliktepe, Harmantepe, Kuştepe, Mecidiyeköyün kuzeyi ve Feriköydür. Adı geçen yerlerin önce haritaları yapılacaktır. Belediye tarafından açıklanan rakamlara göre 31 aralık 1962 gününe kadar yapılmış olan gecekondu'larda 450 bin kişi yaşamakta ve gecekondu'lardır. İstanbulun 20 de birine yakın kısmını kaplamaktadır.

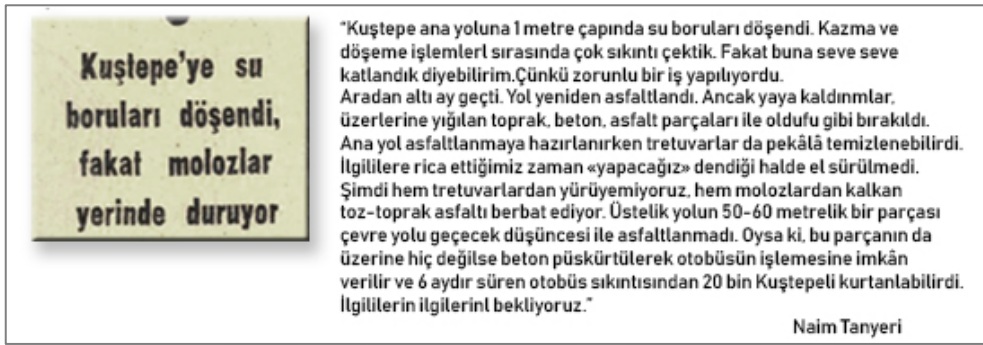
Şekil 3-43: 1960- 1970 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-4.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 25.06.1964.

1960’larda derneğin mahallenin ihtiyaçlarının giderilmesi ve yasallaşması için yaptığı çalışmalar devam etmiştir. Buna bağlı olarak tapulandırma, yolların açılması, yeterli sayıda çeşmenin sağlanması gibi faaliyetler sürmştür. Mahalledeki 220 hanenin 1960 yılında tapusunu aldığı geri kalan 800 hanenin ise tapusunu almak için beklediği bilinmektedir.¹³⁴ Bunlardan bekleyen 650 hanenin mahallenin sol tarafında kaldığı bilinmektedir. Böylece tapuların gecikmesinin aynı dönem görülen usulsüz arsa satışıyla beraber mahallenin özellikle batısında görülen yoğun gecekondulaşmada etkili olduğu düşünülmektedir. Bu sene görülen en önemli gelişmelerden biri bölgenin imar planının onaylanması olmuştur. Bu plana göre bina cepheleri 5m., irtifaları ise 6,5m. olarak belirlenmiş olup, Kuştepe mezarlığı cami, arşı, okul ve dispanser gibi kamu hizmetlerine ayrılmıştır. Buna rağmen Anıtlar Yüksek Kurulu mezarlıkta herhangi bir inşaata izin vermemiş dolayısıyla mahallenin ihtiyaı olan sosyal donatılar için arsa bulma ihtiyaı doğmuştur. 1963 yılında çevrede yapılan araştırmalar sonucu belediyeye ait bir arsa bulunmuş ve okula tahsis edilmiştir ancak bu arsanın okula elverişli olmadığı yönünde karar alınmasıyla birlikte Abide-i Yapı Kooperatifi’nden 400 m2 arsa satın alma yoluna gidilmiştir. Bunun yanında okul olarak kullanılan barakaların olduğu yer önce planda kreş, dispanser ve karakol olarak ayrılmış olsa da sonrasında ortaokula çevrilmesine karar verilmiştir. Anadolu İlkokulu’nun inşaatı 1964 yılında başlamış ve 1,5 sene surmştır. Atatürk Ortaokulu’na ise barakaların tahliyesinin gecikmesi sonucu Cami müştemilatından geçici olarak yer tahsis edilmiştir. Tüm bu gelişmelerin sonunda 1965 yılında Anadolu Ortaokulu ve 1965 yılında ise Anadolu İlkokulu hizmete girmiştir. Bu dönemki diğer önemli gelişmeler cumartesi günleri semtte pazar kurulması kararı ve mahallenin ihtilafly olan sol tarafındaki hanelerin tapularını alması olmuştur.

¹³⁴ Tanyeri, *Bir şehir Kuruyorum*, s. 255.

Şekil 3-44: 1970- 1980 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-1.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 10.04.1972.

Şekil 3-45: 1970- 1980 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-2.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 03.07.1972.

Şekil 3-46: 1970- 1980 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-3.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 06.09.1973.

Şekil 3-47: 1970- 1980 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-4.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 29.09.1976.

1970'lere gelindiğindeyse kentsel gelişmelere bağlı olarak Kuştepe ve çevresinde ciddi biçimde değer kazanmıştır. Bunun sonucunda 1976 yılında Mecidiyeköy Kuzey Güney N.İ.P. da Kuştepe'nin Büyükdere caddesine bakan kısmında kat yüksekliği artırılmış ve 21,50 m olarak belirlenmiştir. Aynı yıl Kuştepe İmar Planında tadilat yapılarak mahalleyi Büyükdere caddesine bağlayan yol ve mezarlığın çevresindeki bazı adalar üzerindeki binaların kat yüksekliklerinin 9,50 m olması öngörülmüştür. Böylece yerleşimde, yatay gelişmenin yanında düşey olarak ta gelişme başlamış, dere çevresinde yeni gecekondular alanları oluşmuş ve apartmanlaşma başlamıştır. Bunun yanında bölgede farklı konut türleri gelişmeye başlamış, toplu konut örneklerinden Abide Sitesi ve konut kooperatifi örneği olan İzmen sitesi mahallenin Büyükdere caddesine yakın olan kısmında inşa edilmiştir.

Kuştepe ve Civarını Güzelleştirme Derneği ise 1952'de başlayan çalışmalarını 1969 'da sonlandırmış dolayısıyla bu dönem faaliyet göstermemiştir. Bununla beraber Kuştepe Camiini İnşa ve Koruma Derneği'nin çalışmalarıyla başlayan cami inşaatı bu dönemde bitmiş ve hizmete girmiştir.

3.2.2.2 1980 ile 2000 Yılları Arasındaki Kentsel Gelişmeler

1980- 2000 yılları arasındaki dönemde mekânsal gelişimi belirleyen en temel dinamik, ülkenin küresel ekonomiye entegrasyon sorunu ve bu doğrultuda gerçekleşen ekonomik yeniden yapılanma olmuştur. Bu yapılanma süreci, mekânsal yapıların

yeniden biçimlenmesiyle mümkün olabilmiş böylece kent mekânının değer kazanmasıyla beraber küresel kent vizyonu ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede İstanbul, sahip olduğu rant potansiyeli dolayısıyla küresel sisteme eklemlenmede kilit bir rol üstlenmiş ve kentin uluslararası finans, hizmet ve turizm merkezi olması hedefi doğrultusunda yapılan mekânsal, yasal, kurumsal düzenlemelerle yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Böylece 1980’li yıllarla beraber kent mekânını piyasaya açmayı hedefleyen kentsel politikalar benimsenmiş ve bu dönemde çeşitli yasal düzenlemelerle temeli atılan piyasacı kentleşme modeli, 1990’ların ortasından itibaren kentsel dönüşüm kavramının ve farklı kentsel dönüşüm uygulamalarının gündeme girmesiyle beraber daha da görünür hale gelmiştir. ¹³⁵

1980 ile 2000 yılları arasındaki dönem, Kuştepe için artan rantın ve siyasi değişimlerin mahallenin mekânsal gelişiminde daha önceki dönemlere göre çok daha fazla belirleyici olduğu bir dönem olmuştur. Büyükdere aksının gelişimi, gecekondu alanlarının yasallaşması ve piyasalaşması gibi gelişmeler Kuştepe’nin paha biçilmez biçimde değerlenmesini ve bunun sonucunda sosyal talepler için değerlendirilmesini zorlaştırmıştır. Böylece bölgede artan rant, özellikle 1990’lardan itibaren yerel yönetim politikalarını da etkilemiş, 1990 öncesi sosyal talepleri gözetken ve dile getiren yerel yönetimler, 1990’larla beraber özel yatırımlara öncelik veren bir tutum göstermişlerdir. Bunun yanında özellikle 1990’lardaki sürekli değişen siyasi ortam ve yerel yönetimler de bu sosyal projelerin gerçekleşmesinde ve istikrarlı bir şekilde sürdürülebilmesinde etkili olmuştur.

1980’li yıllarda Kuştepe’yi etkileyen en önemli dış dinamiklerden biri küresel kent politikalarına bağlı olarak Büyükdere Aksı’nda gerçekleşen gelişim olmuştur. Bir önceki dönem MİA fonksiyonlarını çekmeye başlayan ancak bu gelişimi engellenen Büyükdere aksı üzerindeki arazi sahiplerinin yönetim merkezlerini inşa etme talepleri, bu dönemde taleplerin küresel kent söylemiyle uyuşması, toprak sahiplerinin aynı zamanda büyük sermaye grupları olmaları gibi nedenlerden dolayı kabul edilmiş

¹³⁵ Türkün, a.g.e, s. 83,104.

böylece Büyükdere aksı uluslararası iş merkezi olarak gelişmiştir. ¹³⁶Bunun yanında 1988 yılında Büyükdere Caddesi Güzergahı Ticaret Alanları Uygulama İmar Planı ve Şişli Ayazağa Revizyon İmar Planı gibi planlarla akstaki yapılaşma hakları arttırılarak, dönüşüm hızlanmıştır. Böylece aksta finans ve hizmetler sektörünün yerleşmeye başlamasıyla beraber iş merkezi, rezidans, otel gibi kullanımlar gelişmiş ve aksın sanayi aksından uluslararası finans merkezine dönüşümü başlamıştır. ¹³⁷

Bu dönemde mekânsal gelişimi belirleyen bir diğer kentsel politika, sanayinin desantralizasyonu olmuştur. 1980 sonrası dönemde küresel entegrasyon hedefi kapsamında ihracata dayalı ekonomiye geçilmiş ve sanayi yatırımları azaltılmıştır. Buna bağlı olarak İstanbul'un sanayi kentinden hizmetler kentine dönüşmesi önem kazanmıştır. 1980'lerde bu yöndeki en önemli proje Haliç kıyılarının sanayiden arındırılması olmuştur. Bu proje ile Haliç çevresindeki yapıların kaldırılması ve Haliç kıyılarının yeşil alan olarak kullanılması hedeflenmiştir. ¹³⁸ Bunun sonucunda bölgedeki sanayi tesisleri, Kağıthane'den taşınmak zorunda kalmıştır.

1980'lerde konut alanlarındaki en büyük gelişme, İslah İmar Planlarının uygulanmasıyla gecekondu alanlarının yasallaşması olmuştur. Böylece özellikle kent merkezine yakın gecekondu bölgeleri yasal piyasaya dahil olarak değerlendirilmiş ve apartmanlaşmıştır. ¹³⁹

1990'lara gelindiğinde, 1980'lerde temeli atılan küresel kent politikalarının belirgin hale geldiği, özellikle 1990'ların ortalarından itibaren kentsel dönüşüm ve yenileme projelerinin gündeme girdiği görülür. Dönüşüm projeleri genel olarak gecekondu alanlarını hedef almış, daha önceki dönemlerden farklı olarak bu dönemde gecekondu alanlarına yönelik dışlayıcı bir dil geliştirilmiştir. ¹⁴⁰

¹³⁶ Kurtuluş, a.g.e, s. 47,48.

¹³⁷ a.g.e, s. 49.

¹³⁸ Kurşuncu, a.g.e, s. 185.

¹³⁹ a.g.e, s. 175.

¹⁴⁰ Türkün, a.g.e, s. 104.

Büyükdere Aksı, bu dönemde de kentsel gelişmelerin odağında yer almıştır. Akstaki gelişim, 1989 yılında göreve gelen yerel yönetim tarafından engellenmiş, imar uygulamalarında revizyon yapılmasıyla yapılaşma hakları düşürülmüştür. Bunun yanında 1995 Nazım Planında da Büyükdere- Maslak Aksı'nın gelişimi, kentin kuzeye ilerlemesine yol açacağından ötürü dondurulmuştur. Buna rağmen akstaki gelişme, 1990'ların ortasından itibaren 1989 yılında merkezi hükümet tarafından bölgenin Turizm Merkezi Alanı olarak ilan edilmesi sebebiyle verilen izinlere dayanarak devam ettirilmiştir.¹⁴¹

Bu dönem sanayinin desantralizasyonu politikaları devam etmiş, OSB'lerin kurulmasıyla sanayinin kent dışına çıkarılması sağlanmıştır. Böylece 1980- 2000 arası dönemde İstanbul'daki sanayi sektöründe hem yapısal hem de mekânsal değişimler meydana gelmiş, 1980 öncesi kentin merkez ilçelerinde gelişen sanayi, 1980 sonrasında İstanbul dışında Doğu Marmara bölgesindeki illere İstanbul içindeyse kent çeperlerine olmak üzere iki biçimde hareketlilik göstermiştir. Buna rağmen bu hareketlilik, İstanbul'un merkezindeki sanayi gelişimini etkilememiş, sanayi işyeri ve istihdamı bu dönemde de artmaya devam etmiştir.¹⁴² Buna bağlı olarak Kağıthane'deki sanayi sektörü de bu dönemde gelişme göstermiş, dönem içinde bazı sanayi tesisleri Haliç temizleme projesi ya da büyümelerinden dolayı daha geniş alanlara ihtiyaç duymalarına bağlı olarak bölgeden taşınmış olsa da Kâğıthane'nin sanayi havzası olma özelliği devam etmiştir.¹⁴³

Kuştepe için önemli bir sanayi bölgesi olan Bomonti'de ise mekânsal ihtiyacı değişen tesislerin, semti terk etmesi ve planda Bomonti'nin MİA olarak gelişmesinin öngörülmesi gibi etkenlere bağlı olarak sanayi yapılarının yerini mağaza, ofis, yönetim merkezi gibi kullanımlara bıraktığı görülür. Bu tesislerden en bilineni olan Bomonti Bira Fabrikası ise 1991'de Tekel'in özelleştirilmesine bağlı olarak kapanmış ve 2000'lere kadar kullanılmamıştır.

¹⁴¹ Kurtuluş, a.g.e, s. 54, 58.

¹⁴² Kuşuncu, a.g.e, s. 217.

¹⁴³ a.g.e, s. 227.

Şekil 3-48: 1980- 2000 Yılları Arası Kuştepe ve çevresi (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Bu dönem Kuştepe’de gerek Büyükdere aksındaki gelişmelere gerekse kent merkezine yakınlığıyla en fazla değer kazanan bölgelerden biri olmuş ve bölgede artan ranta bağlı olarak bu dönemde sosyal taleplerin karşılanmasının önceki dönemlere göre daha da zorlaştığı anlaşılmaktadır.

Şişli’de yapılacak yatırımlar

“Şişli Belediye Başkanı Mehmet Sungur 1987 yılında yapılması planlanan hizmetleri anlattı, Başkan Sungur düzenlediği basın toplantısında bu yılki bütçenin 20 milyar olduğunu, bunun 10 milyarının alt yapı kaplama hizmetlerine ayrıldığını söyledi. Yapılacak işler arasında 50 bin gecekonduya tapu verilmesi, Keçi Deresi, Galata, Cin ve Ayazağa derelerinin ıslahı, Kağıthane, Yahya Kemal ve Piyalepaşa’da spor kompleksleri yapılması, Haliç projesinin devamı olarak Sünnet Köprüsü mevkiinde 60 işyeri ve fabrikanın istimlak edilmesi, ve yeşil alan haline getirilmesinin bulunduğunu bildirdi, Hasbahçe’nin halkın hizmetine açılacağını, Hürriyet Tepesi, Ayazağa ve Kuştepe alanlarının tanzim edileceğini belirtti.

Şekil 3-49: 1980- 1990 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-1.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 04.01.1987.

Kuştepe’ye tiyatro

“Şişli Kuştepe’de yaptırılacak olan tiyatro binasının temeli, Şişli Belediye Başkanı Mehmet Emin Sungur tarafından atıldı. Kuştepe meydan düzenlemesi kapsamında bulunan tiyatro binası, 450 kişi kapasiteli olacak. Yaklaşık 8 milyar liraya mal olacak düzenleme çerçevesinde, Atatürk anıtı, spor ve çocuk oyun alanları ile çarşı ve otopark da yaptırılacak”

Şekil 3-50: 1980- 1990 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-2.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 15.03.1989.

Şişli’de herkese eşit hizmet

“SHP Şişli belediye başkan adayı, Fatma Girik, Kuştepe Meydanı’nda yaklaşık 2 bin kişilik bir topluluğa yaptığı konuşmada, “Evinizi barkınızı yıkan değil, yapan belediye olacağız” dedi.”

Şekil 3-51: 1980- 1990 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-3.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 19.03.1989.

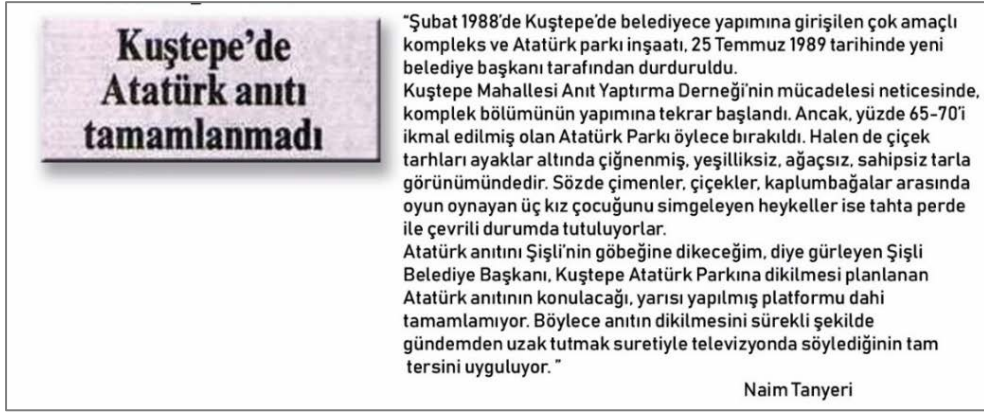
Bu dönem Şişli Belediyesi’nin mezarlığı tasfiye etme kararı alması üzerine önce Naim Tanyeri’nin bizzat kendisi tarafından, 1987 yılından itibaren ise Tanyeri’nin arkadaşlarıyla beraber kurduğu ve başkanı olduğu Anıt Yaptırma Derneği vasıtası ile iptali öngörülen mezarlığın bir kısmının sosyal tesislere ayrılması geri kalan bölümünün ise Atatürk Parkı ismi ile park haline getirilmesi ve bu parkta Atatürk Anıtı inşa edilmesi için faaliyet gösterilmiştir. Daha önceki dönemlerde derneğin Kuştepe Mezarlığı’nın nakledilmesi ve kamu hizmetlerine ayrılması talebinin reddedilmesine

rağmen bu dönemki çalışmalar sonuç vermiş ve 02.08.1985'te onaylanan tadilat planıyla mezarlık, okul sahası, zemin altı katlı otopark zemin üstü çocuk parkından oluşan yeşil saha, karakol ve resmi bina sahası ile cami sahasına ayrılmıştır. Bunun yanında mahallede 1986 ve 1987'de İmar Islah Planları yürürlüğe girmiş ve bu planlarla mezarlık, kısmen zemin altı kat otoparkı ve çarşı, zemin üstü oyun alanı, resmi bina sahası, kısmen cami sahası, kısmen de Kuştepe Meydanı düzenleme sahası olarak düzenlenmiştir.¹⁴⁴ Islah İmar planlarının onaylanmasıyla beraber 1987 yılında mezarlıktaki çok amaçlı kompleks ile meydan düzenlemesi inşaatı ihaleye çıkarılmış ve 1988 yılında Kuştepe Mezarlığı'nın nakledilmesiyle inşaatın hafriyatına başlanmıştır. İmar ıslah planlarının bir diğer sonucu bölgede yol genişliklerine bağlı olarak 5 kata kadar inşaat izni verilmesi olmuştur. Böylece bölgede artan ranta bağlı olarak gecekonduların hızlı bir biçimde apartmanlaşmasının önü açılmıştır. 1980'lerde yürürlüğe giren bir başka plan, 1985 yılında onaylanan Şişli Ticaret Planı olmuş, böylece bu dönem Büyükdere aksındaki gelişmelere bağlı olarak Kuştepe Mahallesi'nin Büyükdere Caddesi'ne bakan kısmı ticaret alanı ilan edilmiştir.

Şekil 3-52: 1990- 2000 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-1.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 07.04.1990.

¹⁴⁴ Naim Tanyeri, *Unutamadıklarım*, 1. Baskı (Cinius Yayınları, 2012), s. 214.

Şekil 3-53: 1990- 2000 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-2.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 10.03.1991.

Şekil 3-54: 1990- 2000 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-3.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 24.09.1998.

1990 'lara gelindiğinde Kuştepe Mahallesi'nde yerel yönetim politikalarında bir kırılma yaşanmış, sosyal politika söylemleriyle göreve gelen yerel yönetimler, göreve geldikten sonra bu söylemlerinden uzaklaşan bir tutum izlemişlerdir. Buna bağlı olarak 1989 yılında gerçekleşen yerel yönetim değişikliği sonunda Atatürk parkı ve çok amaçlı kompleks inşaatının hafriyatı, büyük oranda tamamlanmış olmasına rağmen durdurulmuş, aradan geçen 8 ay sonunda sadece kompleksin inşaatına devam edilmiştir. Buna rağmen yönetimin görevde kaldığı 5 senelik dönem boyunca kompleks inşaatı tamamlanamamış, Atatürk Park'ıyla ilgili ise hiçbir icraat yapılmamıştır.¹⁴⁵ 1994'te yerel yönetim yeniden değişmiş, dernek Belediye Başkanlığı'na kompleksin Yap- İşlet- Devret modeliyle faaliyete geçirilmesini önermiştir. Bunun sonunda öneri kabul edilmiş ve kompleks 49 yıllığına Bilgi Üniversitesi'ne devredilmiştir.¹⁴⁶ Böylece 3 Ekim 1996 günü kompleksi üniversiteye

¹⁴⁵ a.g.e, s. 252.

¹⁴⁶ a.g.e, s. 256,257.

dönüştürme çalışmaları başlamış ve Bilgi Üniversitesi 20 Ekim 1997 tarihinde resmen açılmıştır. ¹⁴⁷ Bu dönem Atatürk Parkı ve katlı otoparkın inşası ise mümkün olmamıştır.

3.2.2.3 2000 Sonrası Kentsel Gelişmeler

2000’li yıllar, 1990’lı yılların sonlarına doğru gündeme giren kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmasına yönelik yasal ve yönetsel düzenlemelerin gerçekleştirildiği bir yeniden yapılanma süreci olmuştur. ¹⁴⁸ Bu düzenlemeler kapsamında çıkan yasalarla yerel yönetimlere ve özellikle TOKİ’ye çok önemli yetkiler tanınmış ve çeşitli gerekçelerle kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleştirilebilmesinin önü açılmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak bu dönemde kentsel dönüşüm projelerinin, küresel kent vizyonu doğrultusunda uluslararası sermaye birikiminin en önemli aracı olarak önem kazandığı ve kapsamının gecekondular, ıslah imar planlarıyla dönüşmüş alanların da dahil edilmesiyle genişletildiği görülür. ¹⁴⁹ Böylece bu dönemde üretilen projeler, bölgedeki dönüşümü tetikleme ve rantı artırması hedeflenen ofis, rezidans gibi kullanımları içeren karma yapılar, alışveriş merkezleri ve lüks oteller olarak ortaya çıkmıştır.

Bu dönemdeki politikalar, Kuştepe’nin mekânsal gelişimi açısından da belirleyici olmuş ve 2000 sonrası, mahalle için gecekondular alanlarının dönüşümünü hedefleyen kentsel dönüşüm projesi ile küresel kent vizyonuna hizmet eden lüks alışveriş merkezi ve otel projelerinin öne çıktığı bir dönem olmuştur. Büyükdere aksındaki mekânsal dönüşüm ve Bilgi Üniversitesi’nin açılması gibi kentsel gelişmelerle beraber bu dönem gecekondular alanlarına yönelik öne çıkan dışlayıcı tutum, Kuştepe’deki gecekondular alanlarındaki dönüşüm baskısını arttırmış bunun sonucunda 2002 yılında Kuştepe’de gecekondular dönüşüm projesi gündeme girmiştir. Bununla beraber vizyon projeleri de bölgede etkili olmuş, bu projelerin ilki olan Trump Towers Alışveriş

¹⁴⁷ a.g.e, s. 258.

¹⁴⁸ Türkün, a.g.e, s. 122.

¹⁴⁹ Binnur Öktem, “Neoliberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası: AKP’nin Küresel Kent Söylemi ve İstanbul’un Kentsel Dönüşüm Projeleri”, *Planlama*, 2006, s. 59.

Merkezi, 2012’de inşa edilmiş ve bölgedeki dönüşümde ve rantın artmasında büyük rol oynamıştır. Günümüzde bu gelişmeler, Sabancı Holding’e ait arsa üzerinde inşaatı devam etmekte olan Mecidiyeköy Inn Garden lüks otel inşaatıyla sürmektedir.

Bu dönem de Büyükdere Aksı’ndaki gelişmeler, Kuştepe’nin mekânsal gelişimini etkileyen en önemli kentsel dinamiklerden biri olmaya devam etmiştir. 2000’li yıllardan itibaren aksta, sanayiden hizmetler sektörüne geçiş hızlanmış, sanayi tesislerinin yerini lüks konut, prestijli alışveriş merkezleri ve ofis binalarına bıraktığı büyük bir mekânsal dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşümde, aksta bir önceki dönemde yerel yönetimler tarafından arttırılan yapılaşma hakları ve merkezi hükümet tarafından bölgenin Turizm Merkez Alanı ilan edilmesiyle toprak rantının ciddi biçimde yükselmesi ve bunun sonucunda sanayi firmalarının bulundukları araziye terk ederek prestijli ofis binası projelerinde değerlendirmeleri etkili olmuştur. ¹⁵⁰ Dolayısıyla dönüşüm bir plan dahilinde uygulanmamış, sanayi firmalarının kendi istekleriyle gerçekleşmiştir. ¹⁵¹ Büyükdere aksında yaşanan bu dönüşüm, çevresini ve kenti ciddi biçimde etkilemiş, plan kararlarında gelişmenin kuzeye ilerlemesinin kısıtlanması ve Kağıthane ilçesine yönlendirilmesi öngörülse de oluşturduğu rant ile hem Kağıthane ilçesi üzerinde ciddi bir dönüşüm baskısı yaratmış hem de kentin makro formunun kuzeye doğru ilerlemesine yol açmıştır. ¹⁵²

Büyükdere aksındaki bu gelişimin Kağıthane merkeze doğru ilerlemesi dolayısıyla kentsel rantın yükselmesi ve plan kararlarında ilçenin MİA olarak belirlenmesi gibi nedenler sonucu sanayiden hizmetler sektörüne geçiş süreci, bu dönem Kağıthane’nin tamamında etkili olmuş, böylece ilçe kısa sürede sanayi tesislerinin yerini prestijli konut ve ofis yapılarının aldığı bir MİA bölgesi haline gelmiştir. ¹⁵³ Bu gelişmelere bağlı olarak ilçedeki konut alanları da hızlı bir dönüşüm içine girmiş, bir önceki dönem

¹⁵⁰ Kurşuncu, a.g.e, s. 288.

¹⁵¹ a.g.e, s. 287.

¹⁵² a.g.e, s. 257.

¹⁵³ a.g.e, s. 247,257.

apartmanlaşan gecekondu bu dönem yerini müteahhitler ve gayrimenkul şirketleri tarafından üst orta ve üst gelir gruplarına yönelik geliştirilen konutlara bırakmıştır.

Kuştepe'nin kuruluşunda ve gelişiminde önemli bir yere sahip olan Bomonti semti de bu dönem büyük bir değişim geçirmiştir. 2000'lerle beraber bölgede sanayiden hizmetler sektörüne geçiş hızlanmış, çevrede yükselen rantla beraber sermaye grupları için cazip bir yatırım bölgesi haline gelmiştir. Bu projelerden en önemlisi Bomonti Bira Fabrikası'nın dönüşüm projesi olmuş, bu dönüşüm 2000 yılından beri Tekel'in İstanbul deposu olarak kullanılan fabrikanın işletme hakkının Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından özel sektöre devredilmesiyle gerçekleşmiştir. Böylece 2016 yılında yeniden işlevlendirilen Bira Fabrikası, o zamandan bu yana Bomontiada altında kültür- sanat- eğlence mekânlarını barındıran bir kompleks olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Semtte yaşanan bir başka önemli değişim, konut alanlarında gerçekleşmiş, kentsel dönüşüm kapsamında Anthill Bomonti, Divan Residence gibi üst gelir gruplarına yönelik lüks ve yüksek katlı konutlar inşa edilmesiyle, bölgede rezidans tipi yapılar yoğunlaşmıştır.

Şekil 3-55: 2000 Sonrası Kuştepe ve çevresi (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Kuştepe de bu dönem kent genelinde etkin olan sanayiden hizmetlere geçiş ve kentsel dönüşüm uygulamaları dolayısıyla yoğun bir değişim baskısı yaşayan ve hızla dönüşen mahallelerden biri olmuştur. Büyükdere aksının gelişimi, Bilgi Üniversitesi'nin açılması gibi etkenler, mahallede toprak rantının paha biçilmez derecede artmasına sebep olmuş, böylece sermaye için önemli bir yatırım bölgesi haline gelen mahallede sosyal projelerin artık nerdeyse mümkün olmadığı bir sürece girilmiştir. Bölgedeki

gelişmeler özellikle 2000'lerin sonundan itibaren yoğunlaşmış, öncelikli olarak mahalledeki gecekondü bölgesinin dönüşüm projesi gündeme gelmiş, ardından Trump Towers gibi vizyon projeleri inşa edilmeye başlanmıştır.

Şekil 3-56: 2000- 2010 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-1.
Kaynak: Milliyet Pazar Gazetesi, 15.12.2002.

Şekil 3-57: 2000- 2010 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-2.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 06.10.2003.

Şekil 3-58: 2000- 2010 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-3.
Kaynak: Sabah Gazetesi, 05.08.2006.

Şekil 3-59: 2000- 2010 Yılları Arası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-4.
Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 08.07.2007.

Geçen dönem inşası mümkün olmayan Atatürk Parkı ve katlı otopark inşaatı, bu dönem de mahalle için önemli bir gündem konusu olmuş, dernek inşaatın tamamlanması için büyük bir çaba gösterse de başarılı olamamıştır. 2002 yılında katlı otopark ve parka konu olan 6 numaralı parselin üst kullanım hakkı 100 yıl süreyle Şişli Belediyesi'ne verilmesi onaylanmış ancak sonrasında üst kullanım hakkının tapuya tesciline, Büyükşehir Belediyesi tarafından tescilin katlı otoparkın inşası gerçekleşmeden mümkün olmadığı gerekçesiyle izin verilmemiştir.¹⁵⁴ Dernek tarafından otoparkın inşaat yetkisinin Şişli Belediye'sine verilmesi talebi ise gene aynı kurum tarafından otopark yapımına ve yaptırılmasına sadece Büyükşehir Belediyesi'nin yetkili olduğu şeklindeki açıklamayla beraber reddedilmiştir.¹⁵⁵ Bunun üzerine derneğin çabalarıyla katlı otoparkın önceliği 1. dereceye çıkarılmış ve inşası için çalışmalar başlamıştır.¹⁵⁶ Böylece otopark inşası işinin, yükleniciye otoparkın üst kullanım hakkının verilmemesi, 20 yıl süreyle intifa hakkının verilmesi şartı ile 2006 yılında ihaleleri yapılmış ancak talip çıkmamıştır.¹⁵⁷ Bunun üzerine ihale, 2009 senesinde otoparkın üst kullanım hakkının dahil edilmesi ve kullanım hakkının 30 seneye çıkarılması gibi değişikliklerle beraber yeniden yapılmış, bunun sonunda inşaatın yapım işi TAV Anonim Şirketi'ne ihale edilmiştir.¹⁵⁸ Böylece Büyükşehir Belediyesi ile TAV arasında inşaatın 1 sene içinde tamamlanacağına dair bir sözleşme

¹⁵⁴ Tanyeri, *Unutamadıklarım*, s. 233.

¹⁵⁵ a.g.e, s. 233,234.

¹⁵⁶ a.g.e, s. 263,264.

¹⁵⁷ a.g.e, s. 264,281.

¹⁵⁸ a.g.e, s. 264.

imzalanmış ancak TAV Anonim Şirketi'nin işi geciktirmesi nedeniyle bu taahhüt yerine getirilmemiştir. ¹⁵⁹ 2010 senesinde Anıt Yaptırma Derneği, TAV A. Ş.'nin yapı ruhsatına başvurması ve yetkililerce ruhsatın alınmasıyla inşaatla başlanacağını teyit edilmesi üzerine görevine son vermiştir. 2011 senesinde ise Büyükşehir Belediyesi tarafından, katlı otopark için Bilgi Üniversitesi'nin kapalı spor salonunun işgali yüzünden yapı ruhsatı düzenlenemeyeceği ve uygulanması düşünülen kentsel dönüşüm sonrası otoparkın ihtiyacı karşılamayacağı gibi nedenler ileri sürülerek inşaatın ileri bir tarihe ertelenmesi kararı alınmıştır. ¹⁶⁰ Böylece otopark ve park inşaatı türlü gerekçelerle engellenmiş, bunda özellikle bölgede artan rant etkili olmuştur. Naim Tanyeri, olağanüstü artan rant nedeniyle işlerinin giderek zorlaştığından, söz konusu alana Kuştepe Spor Kulübü'nün el koyma çabalarından bahsetmiştir. ¹⁶¹ Sonunda bu çabalar sonuç vermiş, alan Kuştepe Spor Tesisi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Bu dönem mahalledeki bir başka önemli gelişme, konut alanlardaki dönüşüm baskısı olmuştur. 2006 yılında TOKİ, Şişli Belediyesi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi arasında yapılan protokolle mahalledeki gecekondu bölgesi için kentsel dönüşüm projesi başlatılmış, proje kapsamında 12 bin metrekare alan üzerinde 228 konut inşa edilmesi planlanmıştır. Ancak projenin mahallelinin kullanım ve ihtiyaçlarına uygun olmadığı gerekçesiyle kabul edilmemesi sonucunda gerçekleşmesi mümkün olmamıştır. 2009 yılında ise mahallenin önemli bir kısmı Gecekondu Önleme Bölgesi ilan edilmiş olup, o zamandan bu yana imara açık olmayan bölgede dönüşümle ilgili belirsizlik devam etmektedir.

¹⁵⁹ a.g.e, s. 230.

¹⁶⁰ a.g.e, s. 227,269.

¹⁶¹ a.g.e, s. 277,297.

'Sulukule gibi olmayacağız'

Şişli'nin Kuştepe Mahallesi'nde yaşayan Roman vatandaşlar, bugünlerde kentsel dönüşüm kabusu görüyor. Ancak Kuştepeliler, Sulukule Romanlarının tersine evlerini terk etmeyeceklerini söylüyor

"Asla terk etmeyiz"

Zincirlikuyu'da yaşadıkları çadır mahallelerden 1953 yılında zorunlu göçle Kuştepe'ye geldiklerini söyleyen Nazif Ayvacioğlu ise, "Zincirlikuyu değerlendi, 'Romanları istemeyiz' dediler, buraya gönderdiler. 3 aylıktım geldiğimden. Çamurdan tuğlalarla örmüş büyüklerimiz evlerimizi. Sokakta lamba, evimizde elektrik yoktu. 30 haneydik, şimdi bin hane olduk. Etrafımız yüksek binalar ve AVM'lerle çevrildi. Şimdi Kuştepe değerlendi, Romanlar yine gitsin diyorlar. Ama bu kez gitmeyeceğiz, Kuştepe Sulukule gibi olmayacak" diye konuştu.

İlk etapta 240 adet konut yapılacak

Bölgede ilk etapta mahallenin 7 bin metrekaresine 240 konut yapılması planlanıyor. Yeşil alan da planlanırken, projeye katılmak istemeyenlerin kamulaştırma bedelleri ödemesi gerekiyor. Öncelikle 66 ve 120 metrekaresel iki tipteki dairelerin oluşturduğu 12 ve 15 katlı binaların yapılması planlanıyor. Hak sahibi olan Romanların 15 yıl vade ile borçlandırılması da planlanıyor. Kentsel dönüşüm için bakanlığın çalışmaları da devam ediyor"

"Eski İstanbulluyuz"

Başbakan Ahmet Davutoğlu ile 18 Nisan'da bir araya gelerek kaygılarını dile getiren Romanlar arasında olan İstanbul Romanlarının Sesi Dernek Başkanı Erkan Oltaç, "Mahalle 142 bin metrekare ve hepsi imara kapalı. 27 bin metrekaresi yeşil alan gözüküyor. Bin 340 hanede çoğunluğu Roman 12 bin kişi yaşıyor. Buraya eskiler Dere Mahallesi der. Buralara 62 yıl önce gelmişiz. Ev kurup, vergi vermişiz, su ve elektrik parası ödemişiz. Buradan gitmeye hiç niyetimiz yok. Sulukule'deki Roman kardeşlerimiz gibi evlerinden edildikten sonra yüksek katlı binalarda yaşamaya da niyetimiz yok. Yerinde dönüşüm istiyoruz, Kuştepe yeniden kurulacaksa bizimle kurulsun, birlikte yaşayalım" dedi.

Şekil 3-60: 2010 Sonrası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-1.

Kaynak: Milliyet Gazetesi, 23.06.2015.

Şişli Kent Atölyesi açıldı

"KENTSEL planlama, yenileme, alan geliştirme ve yeniden canlandırma çalışmaları konusunda Şişli Belediyesi muhtarlıklar, Sivil Toplum Kuruluşları (STK), mimarlar, mühendisler, şehir planlamacıları, meslek odaları, sosyologlar, antropologlar ve hukukçular gibi toplumun farklı kesimlerinin yer alacağı ve kentsel dönüşüm konusunda vatandaşları bilgilendirmeyi amaçlayan Kent Atölyesi İzzetpaşa'da açıldı.

Açılış töreninde atölye hakkında bilgiler veren İnönü, "Kentsel dönüşüm diye geçen ama bizim yerinde dönüşüm dediğimiz uygulamayla, deprem riski olan binaların yenilenmesiyle ilgili çalışmalar yapıyoruz. Kuştepe, Mahmut Şevket Paşa ve İzzetpaşa'nın alt kısımları kentsel dönüşümün acilen yapılması gereken bölgelerdir. Biz burada oturan kişilere kafamıza göre yaptığımız kentsel dönüşümü sunmak istemiyoruz, onlar ne istiyorsa hep birlikte yapmak istiyoruz. Arsa sahibini, ev sahibini ve kiracıyı aynı anda mutlu etmek istiyoruz. Daha önce de yaptığımız yerinde dönüşüm çalışmalarını gerçekleştiren kişileri bir araya getirip, bu atölyede yerinde dönüşüm çalışmalarını tamamlamak istedik. Bu atölyelerde halkın istediklerini dinleyeceğiz ve bu işi profesyonel olarak yapacak kişilerle birlikte planları hazırlayacağız. Bununla bitmiyor ancak ilk aşaması şimdilik bu" dedi."

Şekil 3-61: 2010 Sonrası Kuştepe ile ilgili gazete haberleri-2.

Kaynak: Hürriyet Gazetesi, 30.01.2018.

Kuştepe'de bir diğer önemli gelişme, bölgenin büyük sermaye grupları için önemli bir yatırım bölgesi haline gelmesi sonucunda çok önemli vizyon projelerinin inşa edilmesi olmuştur. Bunlardan en önemlisi Trump Towers Alışveriş Merkezi olmuş, alışveriş merkezi, rezidans ve ofisten oluşan yapı 2012 'de hizmete girmiştir. İstanbul'un küresel sermaye için önemli bir cazibe merkezi olmasına yönelik inşa edilen vizyon

projeleri arasında önemli bir örnek sayılan yapı, inşa edilmesiyle beraber Kuştepe'deki dönüşümün hızlanmasında ve rantın artmasında büyük rol oynamıştır. Bu yöndeki gelişmelerden en sonuncusu Hilton Garden Inn projesi olmuştur. Sabancı Holding'e ait arazi üzerinde yer alan lüks otel yapısının inşaatı halen devam etmektedir.

3.3 Bölüm Sonucu

Kuştepe'nin kuruluşunda ve mekânsal gelişiminde çok çeşitli kentsel ve yerel dinamiklerin belirleyici olduğu görülür. Yerleşimin kurulması ve mahalle kimliğini kazanması, kolektif bir örgütlenme ve dayanışmanın belirleyici olduğu gecekonduarda yaşam hakkı mücadelesi sonunda elde edilen kazanımlarla mümkün olmuştur. Bu mücadele, Şişli ve civarındaki gecekondusu yıkılan halkın, güvenceli konutlar inşa edebilmek için Şişli Gecekondularını İhya ve Güzelleştirme Derneği altında yürüttükleri, miting, basın çalışmaları, merkezi yönetimlere müracaat gibi çok çeşitli faaliyetlere dayanır. Bu çalışmalar sonucu gecekondusu yıkılan halka arsa tahsis edilmesini öngören yasanın çıkmasıyla beraber, gecekondusu sakinleri Kuştepe'ye nakledilmiş ve yerleşim, sosyal mesken bölgesi olarak iskana açılmıştır. Yerleşim iskana açıldığında altyapıdan tamamen yoksun olduğu ve kamu tesisi için yer ayrılmadığı bilinmektedir. Dolayısıyla gecekondulu halk, daha önce gecekondularda barınma hakkı için verdikleri mücadelenin bir benzerini bu sefer de yerleşimin mahalle haline getirilmesi için gerçekleştirmiştir. Mahalle sakinleri, bölgeye yerleşmeleriyle beraber önce Şişli Anadolu Mahallesi Güzelleştirme Derneği ve ardından 1958 yılında Kuştepe ve Civarını Güzelleştirme Derneği altında örgütlenerek mahallenin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çok çeşitli faaliyetler yürütmüştür. Bu çalışmaların sonucunda mahallenin yollarının açılması, su ihtiyacının karşılanması, mahalle sakinlerinin evlerini yapmaları ve tapularının dağıtılması, okul, cami gibi sosyal yapıların inşa edilmesi, Kuştepe'nin muhtarlık haline getirilmesi gibi birçok konuda önemli kazanımlar gerçekleşmiştir. Dolayısıyla derneğin yerleşimde önemli bir aktör olduğunu söylemek mümkündür. Dernek örgütlenmesiyle beraber, yerleşimin kuruluşunda belirleyici olan kolektif bilinç, hak arama ve dayanışma pratikleri tarihsel ve mekânsal gelişim sürecine aktararak devam ettirilmiştir.

Yerleşimde dayanışma kültürü ve hak arama bilincinin bu denli gelişmesinde, çevredeki sanayi gelişimi ve işçi örgütlenmesinin özellikle önemli olduğu anlaşılır. Bomonti Bira Fabrikası'nda çalışan birçok işçi Kuştepe'de yaşamış ve mahallenin gelişiminde aktif olarak rol oynamıştır. Şişli Gecekondularını İhya ve Güzelleştirme Derneği Başkanı olan Naim Tanyeri'nin aynı zamanda Bomonti Bira Fabrikası'nda muhasebede çalıştığı ve Tekel İst. Bira Fabrikası Personeli Üretim, Tüketim ve Satış Kooperatifi Başkanlığı yaptığı bilinmektedir.¹⁶² Bununla beraber Bira İşçileri Sendikası Yapı Kooperatifi üyeleri, sadece Bira İşçi Evleri'ni yapmakla yetinmemiş, mahallede okul inşa etmek gibi amaçlarla yürütülen dernek faaliyetlerine aktif olarak katılmışlardır.¹⁶³ Dolayısıyla fabrika çalışanlarının yerleşimde sendikal mücadele bilinci ve dayanışma kültürü gibi değerlerin gelişmesinde ve yaygınlaşmasında önemli katkıları olduğu söylenebilir. Bu ilişkilerin kurulması ise sanayi gelişiminin, Bira İşçi Evleri'nin ve gecekonduların üst üste bindiği heterojen bir yerleşim dokusu sayesinde gerçekleşmiştir. Üretim mekânı ile yaşam mekânının iç içe geçtiği bu doku, fabrika çalışanlarının iş yerinde geliştirdikleri değerleri yaşam mekânına aktarabilmelerini sağlayarak konut çevrelerinde ve mahallede kolektif bir yaşamın örgütlenmesini mümkün hale getirmiştir. Böylece emek ve dayanışmanın örgütlediği bir mekân ortaya çıkmıştır. Bu mekânın oluşmasında etkili olan diğer faktörler, dönemin gecekonduya yönelik düzenleyici ve iyileştirici tutumu ile sanayi gelişimini destekleyen kentsel politikalar olmuştur. Bu politikalarla beraber yerleşimin gelişimi hızla devam etmiş, sosyal ihtiyaçlarını ve taleplerini karşılayarak mahalle kimliğini kazanması mümkün olmuştur.

Bununla beraber yerleşimin özellikle 1970'lerin ortalarından itibaren çevrede meydana gelen kentsel gelişmeler ve değişen politikalarla beraber büyük bir kırılma yaşadığı ve ciddi bir dönüşüm içine girdiği görülür. Bu dönem Boğaziçi Köprüsü ve çevre yollarının açılması, MİA işlevlerinin Mecidiyeköy'e ulaşması gibi gelişmelerle beraber mahallede ciddi bir değer artışı gerçekleşmiş ve yerleşim hızla yoğunlaşmıştır.

¹⁶² a.g.e, s. 149.

¹⁶³ Kazgan, a.g.e, s. 110.

Buna bağılı olarak yerleşimde gecekondular, düşük nitelikli apartmanlardan ve konut bloklarından oluşan yeni konut alanları ortaya çıkmış, mevcut konutlar ise düzensizleşerek apartmanlaşmıştır. 1980'lerde değişen kent politikaları kırılmada etkili olan bir diğer neden olmuş, bu dönem ortaya çıkan küresel kent vizyonu ile beraber İstanbul'un sanayi kentinden hizmetler kentine dönüşümü hedeflenmiştir. Bu politikalarla bağılı olarak bu dönem, Kuştepe'nin çevresindeki Büyükdere Aksı, Bomonti ve Kağıthane gibi sanayinin yoğunlaştığı yerlerde hizmetler sektörüne dönüşüm başlamıştır. Kuştepe'nin gelişiminde özellikle Büyükdere Aksı'ndaki dönüşüm etkili olmuş, aksta başlayan uluslararası finans merkezi gelişimine bağılı olarak yerleşimin Büyükdere Caddesi üzerinde ticari kullanımlar yoğunlaşmıştır. Bu dönem konut alanlarındaki en önemli gelişme ise İslah İmar Planlarının uygulanmasıyla gecekonduların yasallaşması olmuştur. Böylece yerleşimdeki gecekonduların bölgede artan rantın da etkisiyle hızlı biçimde apartmanlaştığı görülür. Bu dönem yerleşimdeki bir başka gelişme Bilgi Üniversitesi'nin açılması olmuştur. Bilgi Üniversitesi'nin kurulması, önce Naim Tanyeri'nin bizzat kendisi, 1987 yılından itibaren de Tanyeri'nin arkadaşlarıyla beraber kurduğu Anıt Yaptırma Derneği'nin çalışmalarıyla, mezarlıkta kompleks ve meydan düzenlenmesinin İmar İslah Planları ile onaylanmasına rağmen gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu dönem yerel taleplerin karşılanmasında karşılaşılan zorlukları göstermesi bakımından önemlidir. Tüm bunlardan bu dönem değişen politikalarla ve kentsel gelişmelere bağılı olarak, Kuştepe'de fabrikalarla konutların bir arada olduğu mekânsal yapının değiştiğini ve piyasa odaklı bir gelişimin başladığını söylemek mümkündür.

2000'ler çevredeki gelişmelere bağılı olarak Kuştepe'nin paha biçilmez biçimde değer kazandığı buna bağılı olarak rant odaklı gelişimin hız kazandığı ve yerleşimdeki konut alanları için baskı yarattığı bir dönem olmuştur. Dolayısıyla yerleşimin mekânsal gelişiminde başka bir kırılmaya işaret eder. Bu dönem Büyükdere aksının uluslararası iş merkezine dönüşümünün tamamlandığı ve sanayi tesislerinin yerini rezidanslar, alışveriş merkezleri ve ofis binaları gibi yapılar bıraktığı görülür. Akstaki bu mekânsal dönüşüm, yerleşimde özellikle Büyükdere Caddesi üzerinde vizyon projelerinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Buna bağılı olarak ilk olarak Trump Towers inşa edilmiş ve inşa edilmesiyle beraber yerleşimde büyük bir rant artışına

sebeup olmuştur. Bu dönem ortaya çıkan bir başka gelişme yerleşimdeki gecekondu alanlarına yönelik kentsel dönüşüm projesinin gündeme gelmesi olmuştur. Ancak projenin mahalle sakinlerinin karşı çıkması nedeniyle gerçekleşmesi mümkün olmamıştır. Günümüzde bir başka önemli gelişme, yerleşimin özellikle Mecidiyeköy tarafında yoğunlaşan parsel bazındaki kentsel dönüşüm uygulamalarıdır. Dolayısıyla gecekondu alanlarının dönüşümü gerçekleşmese de yerleşimin görünümünün hızla değiştiğini söylemek mümkündür. Bununla beraber bu dönem derneğin eski mezarlık alanındaki meydan projesinin gerçekleşmesi için yaptığı çalışmalar devam etmiş ancak bölgede radikal biçimde artan rant nedeniyle bir sonuç vermemiştir. Dolayısıyla 2000'lerle beraber yerleşimin ciddi bir kırılmadan geçtiği ve yerleşimde hâkim olan piyasa odaklı gelişimin özellikle konut alanlarında önemli bir baskı yarattığını söylemek mümkündür.

Tüm bunlardan yerleşimin, kuruluşunda ve onu izleyen dönemde hâkim olan emek ve dayanışmanın örgütlediği mekânsal yapısının değişen kentsel politikalarla beraber giderek dönüştüğü anlaşılır. Küresel kent politikalarına bağlı olarak yerleşimde çalışma ve yaşam mekânlarının iç içe geçtiği yapı çözülmüş ve yerleşimde piyasa temelli bir gelişim başlamıştır. Günümüzde bu gelişmeler, yerleşimin konut alanlarını ve dolayısıyla çok katmanlı yapısını tehdit edecek kadar yoğunlaşmış durumdadır.

4. KUŞTEPE'DEKİ FARKLI KONUT DOKULARI ARASINDAKİ ARAYÜZLER

Konut alanları, günümüzde küreselleşmeyle beraber kent mekânında ortaya çıkan ayrışmanın ve farklılaşmanın en fazla görünür olduğu yerlerden biridir. Bu alanlar sosyal ayrımların ve mekânsal farklılaşmanın yeniden üretimi ve sürdürülmesinde önemli dinamikler haline gelmiştir. Küreselleşmeyle ortaya çıkan ayrıcalıklı kapalı yerleşimler ve çöküntü alanı haline gelen gecekondu mahalleleri kentteki bu ayrışmayı en uç noktasına vardırır. Bu mekânsal dönüşüm, kentlerin giderek birbirinden kopuk toplumsal kesimlerin birbirine hiç temas etmeden bir arada yaşadığı mozaik bir yapıya doğru evrildiğini göstermektedir. Dolayısıyla konut- kent arayüzleri kentsel parçalanmanın mekânsal etkisini ve bu arayüzlerin zaman içindeki değişimini anlamamız açısından özellikle önemlidir.

Farklı kentsel dokuların bir araya geldiği, heterojen bir yapı gösteren Kuştepe, aynı zamanda birbirinden zamansal ve mekânsal yönden farklılaşan konut dokularının birbirine eklemlendiği böylece çok çeşitli konut biçimlerinin bir arada bulunduğu bir yerleşim bölgesidir. Kuştepe, kent içindeki merkezi konumu ve gelişmeye açık bir bölge olması nedeniyle gerek sanayileşme/kentleşme gerekse sanayisizleşme/küreselleşme dönemindeki kentsel gelişmelerden ve politikalarından oldukça fazla etkilenmiş ve buna bağlı olarak bu tarihsel dönemlere ait farklı mekânsal örgütlenme biçimlerinin gözlemlenebildiği bir mekânsal gelişim göstermiştir. Mahallede gecekondu, apartmanlar, apartmanlaşan gecekondu, kooperatif konutları, toplu konut siteleri, son dönemde parsel bazında kentsel dönüşümle ortaya çıkan konutlar ve rezidanslar gibi çok çeşitli konut alanları bir arada bulunmaktadır. Böylece bölge birbirinden farklı sosyal kimlikleri ve çok çeşitli mekânsal örgütlenme biçimlerini içermesiyle farklı sınır durumlarını ve mekânsallıkları gözlemek açısından elverişli bir ortam sunar. Bunun yanında bölgenin marjinal topluluklar diyebileceğimiz gecekondu sakinlerine ev sahipliği yapması mekânsal/ sosyal

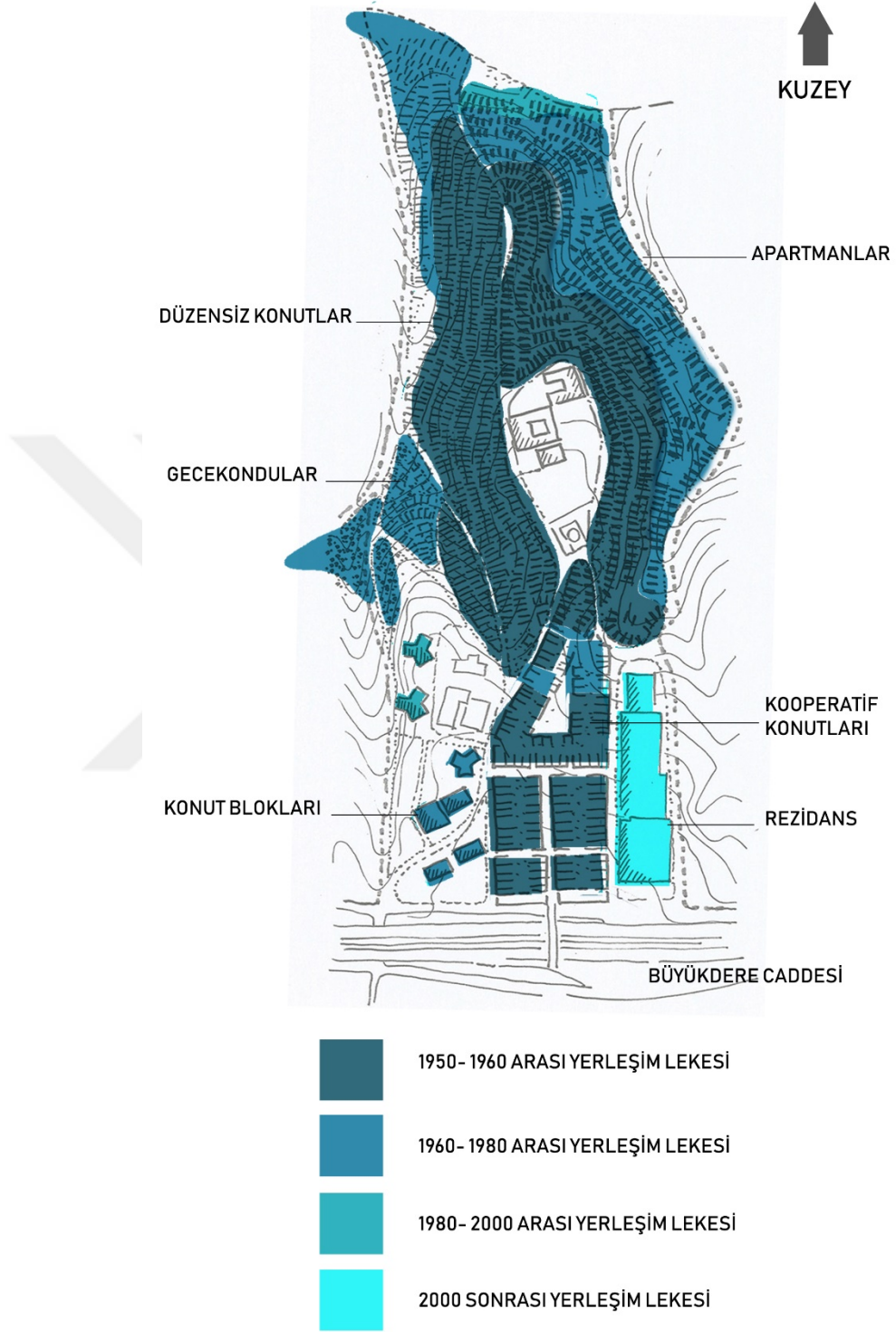
normların aşıldığı farklı mekânsal kullanımların ve pratiklerin ortaya çıkmasına imkân tanır. Enformel yerleşmeler çoğunlukla kentin tanımsız boşluklarına yerleşir ve formel mekânın kullanımlarını ve sınırlarını ihlal eder. Bu durum enformel yerleşimlerin tamamen düzensiz ya da kuralsız olduğu anlamına gelmemekle beraber belirli bir biçimi ve işlevi dayatan planlanmış mekânsal örgütlenmelerden farklı, yerleşimin kendi sosyo- kültürel dinamiklerinden kaynaklanan bir mekânsal düzene işaret eder. Kuştepe'deki gecekonduların özellikle çevresiyle kurduğu ilişki, mekânsal olarak kendine özgü bir dile sahiptir. Gecekondu ile yakın çevresi arasında geçiş oluşturan konut- sokak arayüzlerinin kullanıcılar tarafından aktif olarak sahiplenildiği, bu bölgelerde iç-dış, özel- kamusal ayrımının muğlaklaştığı çok çeşitli ara mekânların gerçekleştiği ve konut mekânının biçimlenmesinde de bu kullanımların belirleyici olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bölge hem farklı tarihsel süreçlerde ortaya çıkan konut katmanlarını mekânda okumak hem de bu farklı konut katmanları yerleşim dokusuna eklemlenirken oluşan farklı arayüz/sınır durumlarını incelemek açısından önemli bir kaynaktır. Bölgedeki konut-kent arayüzlerinin zaman içindeki mekânsal değişiminin incelenmesi ve bu arayüzlerin günümüzdeki mekânsal özellikleri ile kullanıcılar pratikleriyle gerçekleşen mekânsal deneyimi bu bölümün konusudur.

Bunun için öncelikli olarak yerleşimdeki konut alanlarının mekânsal gelişimine değinilecektir. Ardından hem zamansal hem mekânsal örgütlenme mantığı açısından farklılaşan konut katmanları belirlenecek ve bu katmanlarının farklı tarihsel dönemlerde ortaya koyduğu farklı arayüz biçimleri üzerinden yerleşimdeki konut-kent arayüzlerinin mekânsal değişimi ile günümüzdeki deneyimi incelenecektir.

4.1 Kuştepe'deki Konut Alanları Gelişimi

Kuştepe farklı tarihsel dönemlere ait farklı konut dokularının üst üste eklemlendiği, çok katmanlı bir yapıda gelişmiştir. Buna bağlı olarak yerleşimde mekânsal örgütlenme ve üretim biçimi yönünden farklılaşmış çok çeşitli konut alanları bir arada bulunmaktadır. Yerleşimdeki başlıca konut biçimlerini gecekondu, apartmanlar, düzensiz konutlar, az katlı/bahçeli olarak planlanmış konut kooperatifleri, çok katlı konut blokları olarak inşa edilmiş kooperatif konutları ve toplu konut siteleri, son

dönemde parsel bazında dönüşüm uygulamalarıyla dönüşen konutlar ve rezidanslar olarak saymak mümkündür.

Şekil 4-1: Kuştepe'nin konut alanlarının mekânsal gelişimi (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Bölgede 1950'lere kadar yapılaşma yok denecek kadar azken bu tarihten itibaren yerleşimin hızla yoğunlaştığı ve mahalleleştiği görölür. Özellikle 1950 ile 1960 yılları arasındaki dönem, Kuştepe ve çevresindeki birçok bölgenin son derece hızlı bir şekilde yerleşime ağıldığı ve mahalleleştiği bir kırılma dönemini işaret eder. Bu dönemde şişli ve çeşitli yerlerdeki gecekondusu yıkılan halkın bölgeye yerleştirilmesi sonucu kendi imkanlarıyla yaptığı evler ile Bira İşçi Evleri Kooperatifi'nin inşa ettiği Bira İşçi Evleri, mahalleyi oluşturan başlıca konut yerleşmeleridir. Bu süreci izleyen 1960-1980 arasındaki dönemde ise yerleşim, Boğaziçi köprüsünün ağılması ve kurumsallaşan sanayi politikaları gibi dinamiklere bağlı olarak değer kazanmış ve bölgede gerçekleşen hızlı talep artışıyla beraber sosyal mesken bölgesi olarak kurulmasına rağmen hızla gecekondulaşmıştır. Bunun yanında yerleşim, dönemin gecekondulu alanlarına yönelik ışlah ve iyileştirme politikalarının sonucunda okul, cami gibi sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde gelişmiş ve yüksek yoğunluklu bir gecekondulu mahallesi karakteri kazanmıştır. Bu dönem konut alanlarındaki en önemli gelişmeler, bölgede artan yoğunluğa bağlı olarak yeni konut alanlarının oluşması, mevcut konut sunum biçimlerinin değişime uğraması ve yeni konut üretim biçimlerinin ortaya çıkması olmuştur. Buna bağlı olarak yeni gecekondulu sahaları ortaya ık mış, mevcut gecekondular ise apartmanlaşmaya başlamıştır. Bunun yanında önceki dönemin bahçeli ve az katlı konut kooperatifi örneği olan Bira İşçi Evlerinden farklı olarak yüksek yoğunluklu konut bloklarından oluşan konut kooperatifleri ve bölgede yeni bir konut sunum biçimi olan toplu konut siteleri inşa edilmiştir. Küreselleşme politikalarının gündeme girdiği 1980 ile 2000 yılları arasındaki dönem ise Kuştepe'deki rantın daha önce hiç olmadığı kadar arttığı ve mahallenin mekânsal gelişiminde belirleyici olduğu bir dönem olmuştur. Büyükdere aksının gelişimi ve mahallenin merkezi konumu gibi etmenler dolayısıyla Kuştepe paha biçilmez biçimde değerlenmiş, Bilgi Üniversitesi gibi yatırımları çeker hale gelmiştir. Bölgede yükselen rantın konut alanlarına etkisi ise bu dönemde gecekonduların yasallaşmasını kolaylaştıran politikaların da etkisiyle apartmanlaşarak piyasa mekânizmasına dahil olması olmuştur. 2000 sonrası dönem ise mahalle için gecekondulu alanlarının dönüşümünü hedefleyen kentsel dönüşüm projesi ile küresel kent vizyonuna hizmet eden lüks alışveriş merkezi ve otel projelerinin öne çıktığı bir dönem olmuştur. Bu

doğrultuda önce gecekondulu alanı için kentsel dönüşüm projesi gündeme gelmiş, ardından da Büyükdere Caddesi üzerinde Trump alışveriş merkezi ve Hilton Inn Garden gibi projeler inşa edilmiş ve böylece bölgedeki rant tüm dönemlerin en yüksek seviyesine çıkmıştır. Bu yatırım ve rant odaklı gelişmeler, çevrelerindeki kullanımları ve yapıları değiştirmiş, konut dokuları üzerinde ciddi bir dönüşüm baskısı yaratmıştır. Buna bağlı olarak önceki dönemlerde inşa edilmiş Bira İşçi Evleri, İzmen Sitesi, Abide Sitesi gibi yapılar günümüze dek korunmuş olsa da konut işlevlerini yitirmiş ve ticari amaçlı ya da ofis olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bunun yanında gecekondulu alanındaki dönüşüm daha büyük olmuştur. Her ne kadar gecekondulu alanı için öngörülen kentsel dönüşüm projesinin gerçekleşmesi mümkün olmasa da bu alanda orta sınıflara konut talebi ile gerçekleşen parsel bazında gerçekleşen dönüşüm uygulamalarıyla bölgenin görünümünün giderek değiştiği gözlemlenmektedir.

1950-1960 Yılları Arasındaki Dönem

Bölgede 1950'lere kadar yoğun bir yerleşim olmamakla beraber 1945'lerden itibaren Büyükdere Caddesi üzerindeki Bira İşçi Evleri'ne ait arazide Karkuyusu Gecekonduları'nın yerleştiği bilinmektedir. 1950'lerle beraber Karkuyusu Gecekonduları'nın yayıldığı ve yoğunlaştığı görülür. Bunda özellikle çevrede sanayi faaliyetlerin yoğunlaşması ve şehrin kuzeye doğru gelişimi önemli rol oynamıştır. Bu dönemde gecekondulu sorununa yönelik affedici bir yaklaşım mevcuttur ve çeşitli yasal düzenlemelerle bu konut sorununun giderileceği yönünde iyimser bir görüş hakimdir. Yerleşimin iskana açılması da bu tip bir yasal düzenlemeyle mümkün olmuş, gecekondusu yıkılan halka arsa tahsis edilmesini öngören 6188 sayılı yasa ile beraber İstanbul'un çeşitli yerlerinden gelen halk bölgeye nakledilmiştir. Böylece ilk olarak 8 Eylül 1954'te Zincirlikuyu- Esentepe'de gecekonduları yıkılan Romanlar, ardından da 21 Haziran 1955 tarihinde Bulgar Hastanesi arkasındaki gecekondulu halk ile Vefa ve Sultanahmet civarlarından gelen Romanlar Kuştepe'ye yerleştirilmiştir. Romanlar ve Türkler Kuştepe'ye yerleşimleri sırasında birbirlerinden farklı bölgeleri tercih etmiştir. Romanların, Alev sokak gibi mezarlığın aşağısında kalan sokaklarda kümeleştiği

anlatılmaktadır.¹⁶⁴ Türklerin ise kendilerini Romanlardan ayırtırmak istedikleri ve K z ile G m   hane sokak arasında kalan bölgeyi tercih ettiği söylenmektedir.¹⁶⁵ 6188 sayılı kanunla bölgede kurulan bir diğer yerleşme Bira    i Evleri olmuştur. Böylece bu yasayla ucuz arsa temin eden Bira    i Kooperatifi, 1957 yılında 2-3 katlı, bahçeli konutlardan oluşan Bira    i Evlerini inşa etmiştir.

Şekil 4-2: 1950-1960 Yılları arasında Kuştepe'deki konut alanları (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Bu yasanın bir başka sonucu da kalan Karkuyusu gecekonduarının yıkılıp Gültepe'ye nakledilmesi olmuştur. 1959 yılında ise bölge Kağıthane'den ayrılıp  i li'ye bağlı müstakil bir mahalle haline gelmiştir. Bunu bölgenin 1960 Mevzi  mar Planıyla planlanması izlemi , bu planla beraber gecekonduların yerle tirildikleri parsellerin genişlikleri 5m., yükseklikleri ise 6,5m olarak belirlenmiştir. Mahallenin

¹⁶⁴ a.g.e, s. 93.

¹⁶⁵ Tanyeri, *Bir  ehir Kuruyorum*, s. 81.

kurulduğu bu dönemdeki başlıca yerleşimler, bölgeye nakledilen gecekondu halkın kendi imkanlarıyla yaptıkları evler, Bira İşçi evleri ve İzzetpaşa çiftliği olmuştur. Bira İşçi Evleri sakinlerinin yanında gecekondu bölgesinden bir kesimin de Bomonti Bira Fabrikasında çalıştığı ve iki yerleşim arasındaki bu mekânsal ayrışmanın gelir ve aile yapısı gibi bir takım sosyal ve kültürel farklılıklara bağlı olarak gerçekleştiği ifade edilmektedir.¹⁶⁶

1960-1980 Yılları Arasındaki Dönem

1960'lı yıllarda gecekonduların yıkımından ziyade yasallaşmasını ve iyileştirilmesini esas alan politikalar hâkim olmuştur. Buna bağlı olarak 20 Temmuz 1966'da yürürlüğe giren Gecekondu Kanunu ile gecekonduların varlığı resmen kabul edilmiş ve gecekondu ıslah, tasfiye ve önleme bölgelerinin saptanması öngörülmüştür. Bu kapsamda yapılan düzenlemeler sonucunda Kuştepe, 1964 ve 1967 tarihli Gecekondu Islah ve Tasfiye Planlarında ıslah edilecek gecekondu bölgesi olarak belirlenmiştir. Bu yıllarda kurumsallaşan sanayi politikaları ve gecekondu alanlarına yönelik affedici tutuma bağlı olarak mahalledeki nüfus hızla artmaya devam etmiş ve bölgede yeni gecekondu alanları ortaya çıkmıştır. Kuştepe'nin dere bölgesindeki kamu arazisine yerleşen gecekondu ve İzzetpaşa Çiftliği gecekonduları bu dönem bölgeye eklenilen konut dokuları olmuştur. Bu yıllardaki imarlı kesimlere yönelik konut politikalarının sonuçları ise yeni konut sunum biçimlerinin ortaya çıkması ya da mevcut üretim biçimlerinin yaygınlaşması şeklinde olmuştur. Bu gelişmelerden ilki 1964 yılında yürürlüğe giren Kat Mülkiyeti Yasası ile apartmanlaşmanın yaygın bir konut sunum biçim haline gelmesidir. Diğer bir gelişme konut kooperatiflerine yönelik gerçekleşmiş, 1969 tarihinde çıkan Kooperatif Kanunu ile kooperatiflerin konut üretimindeki payı artmıştır.

¹⁶⁶ Eda Yiğit, "Emek Tarihinden üzerinden Kente Bakmak: Bomonti ve Bira Fabrikası Örneği" (yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, 2010), s. 139,140.

Şekil 4-3: 1960- 1980 Yılları arası Kuştepe’deki konut alanları (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

1970’lerde ise konut alanlarını etkileyen en büyük gelişme Boğaziçi Köprüsü’nün ve Çevre yollarının açılması olmuştur. Bu kentsel gelişmelere bağlı olarak Kuştepe ve çevresi şimdiye kadar görülmemiş biçimde değer kazanmıştır. Bunun sonucunda 1976 tarihli Mecidiyeköy Kuzey Güney N.İ.P. da Kuştepe’nin Büyükdere Caddesine bakan kısmında kat yüksekliği arttırılmış ve 21,50m olarak belirlenmiştir. Aynı yıl Kuştepe İmar Planında yapılan tadilatla mahalleyi Büyükdere Caddesine bağlayan yol üzerindeki ve mezarlığın çevresindeki adalardaki kat yüksekliklerinin 9,50 m olması öngörülmüştür. Bu gelişmelere bağlı olarak yerleşim, bu dönem hem yatayda hem düşeyde gelişmeye ve hızla büyümeye devam etmiştir. İzzetpaşa Çiftliği gecekonduları bitişiğindeki kamu arazisinde yeni gecekondular alanı ortaya çıkmış ve mevcut gecekondular hızla apartmanlaşmıştır. Bunun yanında mahallenin plan sınırları dışında kalan Mecidiyeköy’e yakın olan kısmının da yapılaştığı ve

apartmanlaştığı görülür. Bu dönem aynı zamanda toplu konut siteleri gibi yeni konut sunum biçimleri ortaya çıkmış ve az katlı, bahçeli evlerden meydana gelen Bira İşçi Evlerinden farklı yüksek konut bloklarından oluşan konut kooperatifleri inşa edilmiştir. 1976 yılında Milli Reasürans arsası üzerinde inşa edilen 500 konutluk Abide Sitesi Şişli'deki sayılı toplu konut örneklerindendir. Gene aynı yıllarda yüksek bloklardan oluşan bir konut kooperatifi örneği olan İzmen Sitesi inşa edilmiştir.

1980-2000 Yılları Arasındaki Dönem

1980'li yıllardaki gecekondular politikası daha çok gecekonduların yasallaştırılarak piyasaya dahil edildiği dolayısıyla rant paylaşımını esas alan bir af anlayışına dayanır. Buna paralel olarak 1983'te 2805 sayılı kanunla gecekondular affı yürürlüğe girmiştir. Ancak bu yasanın yetersiz kalması üzerine yeni düzenlemeler yapılmış ve 1984 yılında yürürlüğe giren 2981 sayılı kanun ile İslah İmar Planları yapılması öngörülmüştür. Bu yasa ile beraber imar mevzuatına aykırı yapılar ile gecekondular, muhafaza edilecekler, islah edilerek muhafaza edilecekler ve bu kanundan yararlanamayacak olanlar olarak üç gruba ayrılmıştır. Kanun bunlardan muhafaza edilecek ve islah edilerek muhafaza edilecekler yapılara belli bir bedel karşılığında ilgili kurumlara müracaat edilmesi halinde ruhsat ve kullanım izninin verilmesini öngörmektedir.¹⁶⁷ Yasa ile beraber gecekondular veya mevzuata aykırı yapısını tespit ettiren vatandaşlara yapının bulunduğu yerin tahsis edilmesi ve tapu tahsis belgesi verilmesi hükme bağlanmıştır. Bu tapu tahsis belgesi, islah imar planı yapıldıktan sonra verilecek olan tapuya esas teşkil etmektedir.¹⁶⁸ Buna gelişmelere paralel olarak 1986 ve 1987 tarihlerinde Kuştepe- Gülbahar İslah İmar Planları yürürlüğe girmiş ve bu planlarla sadece mevcut gecekondular affedilmekle kalmamış, İnönü Caddesi'nden cephe alan parsellere konut+ ticaret fonksiyonu verilmiş ve yol genişliğine bağlı olarak 5 kata varan yüksekliklerde yapı yapma izni getirilmiştir. Bunun yanında Mevzi İmar Planı dışında kalan alanlar planlama alanına dahil edilmiştir. Böylece bu dönem gecekondulaşma ve kaçak yapılaşmanın önü resmen açılmış ve bu alanların çok katlı

¹⁶⁷ Türkün, a.g.e, s. 96.

¹⁶⁸ a.g.e, s. 97.

yapılara dönüşmesinin ve ticarileşmesinin temelleri atılmıştır. Bu dönem konut alanındaki gelişmelerden bir diğeri 1984'te 2895 sayılı Toplu Konut Kanunu ile TOKİ'nin kurulması olmuştur. TOKİ özellikle 2000'li yıllardan sonra bölgedeki gecekondu alanı üzerinde etkili olacaktır. Bu dönemden itibaren bölgenin belli bir doygunluğa ulaştığı ve yerleşimdeki yoğunlaşmanın ortaya çıkan yeni konut alanlarından ziyade mevcut konut alanlarında gerçekleşen yüksek yapılaşmayla arttığı görülür. Bununla beraber bu dönemde yerleşimin Büyükdere Caddesi'ne bakan kısmında Abide Sitesi'ne ait iki blok daha inşa edilmiştir.

Şekil 4-4: 1980- 2000 Yılları arası Kuştepe'deki konut alanları (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

1990'lı yıllardaki gecekondu politikası daha önceki dönemlerin aksine dışlayıcı niteliktedir. Bu dönem kentsel dönüşümün gündeme girdiği ve gecekondu alanların kent içinde dönüştürülmesi gereken yerler olduklarına dair söylemin giderek

belirginleştği görülür. ¹⁶⁹ Bu söylemlerin kent mekânındaki etkisi, 2000’li yıllardan itibaren uygulamaya geçirilen kentsel dönüşüm projeleriyle görünür hale gelecektir. Bu dönem yerleşmedeki en büyük gelişme, Bilgi Üniversitesi’nin 1997 tarihinde resmen açılması olmuştur. Üniversitenin açılması özellikle çevresindeki yapıları dönüştürmüş, inşa edilmesiyle beraber bu yapılarda kat artışı meydana gelmiş ve ticari kullanımlar yoğunlaşmıştır.

2000 Sonrası Dönem

2000’li yıllara gelindiğindeyse gecekondulara yönelik söylem hiç olmadığı kadar radikal ve dışlayıcı hale gelmiştir. Bu söylemlerde kentte ortaya çıkan çarpık kentleşmenin sorumlusu olarak gecekondular alanları gösterilmekte ve gecekonduların modernleşme ideallerine engel olduğu vurgulanmaktadır. Aynı şekilde gecekondulara olan bakış açısı da değişmiş, gecekonduları işgalci ve potansiyel suçlu olarak ifade eden bir dil ortaya çıkmıştır.¹⁷⁰ Böylece bu alanların tasfiyesi meşrulaştırılmış ve kentsel dönüşüm bu sorunun tek çözümü olarak sunulmuştur. Buna bağlı olarak bu dönem çeşitli gerekçelerle kentsel dönüşüm uygulamalarının önünü açan yasaların yürürlüğe girdiği ve bu dönüşümü gerçekleştirmek üzere TOKİ’ye olağanüstü yetkiler verildiği görülür. Bu yetkilerden bazıları, gecekondular dönüşüm alanlarında plan yapma ve yaptırma, gecekondular ıslah, tasfiye ve önleme bölgelerinin sınır onayını yapma olarak sayılabilir. Böylece bu dönem gecekondulara yönelik dışlayıcı politikalar, Kuştepe’nin ciddi biçimde değer kazanması gibi etmenlere bağlı olarak yerleşimdeki gecekondular alanları üzerindeki dönüşüm baskısı artmış ve Kuştepe Kentsel Dönüşüm Projesi gündeme girmiştir. Proje kapsamında Ayazma, Hudut ve Gümüşhane sokakları arasında kalan yerlerdeki konutların yıkılıp yerine 228 dairelik site inşa edilmesi planlanmış ancak proje mahallelinin karşı çıkması üzerine uygulanmamıştır.¹⁷¹ Bununla beraber 2009 yılında mahallenin önemli bir kısmını içeren alan Gecekondular Önleme Bölgesi olarak ilan edilmiş olup o zamandan bu yana

¹⁶⁹ a.g.e, s. 104.

¹⁷⁰ a.g.e, s. 107.

¹⁷¹ Tanyeri, *Unutamadıklarım*, s. 236.

imara açık olmayan bölgede konu ile ilgili belirsizlik sürmektedir. Yerleşmedeki diğer önemli gelişmeler, bölgenin büyük sermaye grupları için önemli bir yatırım bölgesi haline gelmesi ve dönem politikalarına uygun vizyon projelerinin inşa edilmesi olmuştur. Böylece 2012 yılında Trump Towers Alışveriş Merkezi hizmete girmiş, yapı inşa edilmesiyle beraber Kuştepe'deki dönüşümün hızlanmasına ve bölgedeki rantın yükselmesine sebep olmuştur. Bu vizyon projelerinin konut alanlarına etkisi büyük olmuş, özellikle yerleşimin Bilgi Üniversitesi çevresi ve Mecidiyeköy sınırında yeni orta sınıflara konut üretmek için gerçekleşen parsel bazında dönüşüm uygulamalarıyla bölgenin görünümünün giderek değiştiği gözlemlenmektedir. Bunun yanında özellikle Büyükdere Caddesi'ne ve Bilgi Üniversitesi'ne yakın yerlerdeki, Abide Sitesi, İzmen Sitesi, Bira İşçi Evleri gibi konutların kullanımlarının dönüştüğü, ticaret ve ofis amaçlı kullanılmaya başlandığı görülmektedir.

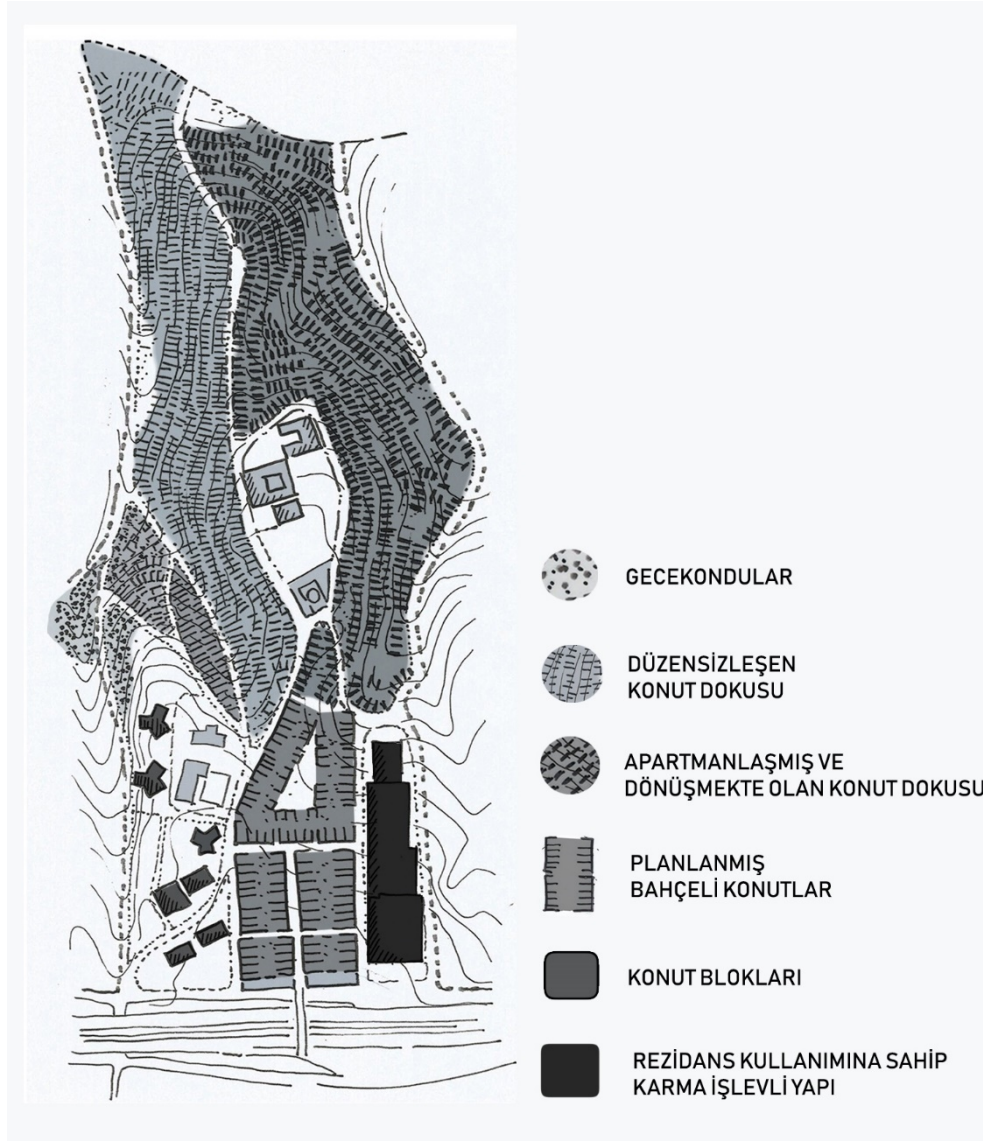
Şekil 4-5: 2000 Sonrası
Kuştepe'deki konut alanları
(yazar tarafından tez
kapsamında üretilmiştir).

4.2 Farklılaşan Konut Dokuları Arasındaki Arayüzler ve Mekânsal Deneyimleri

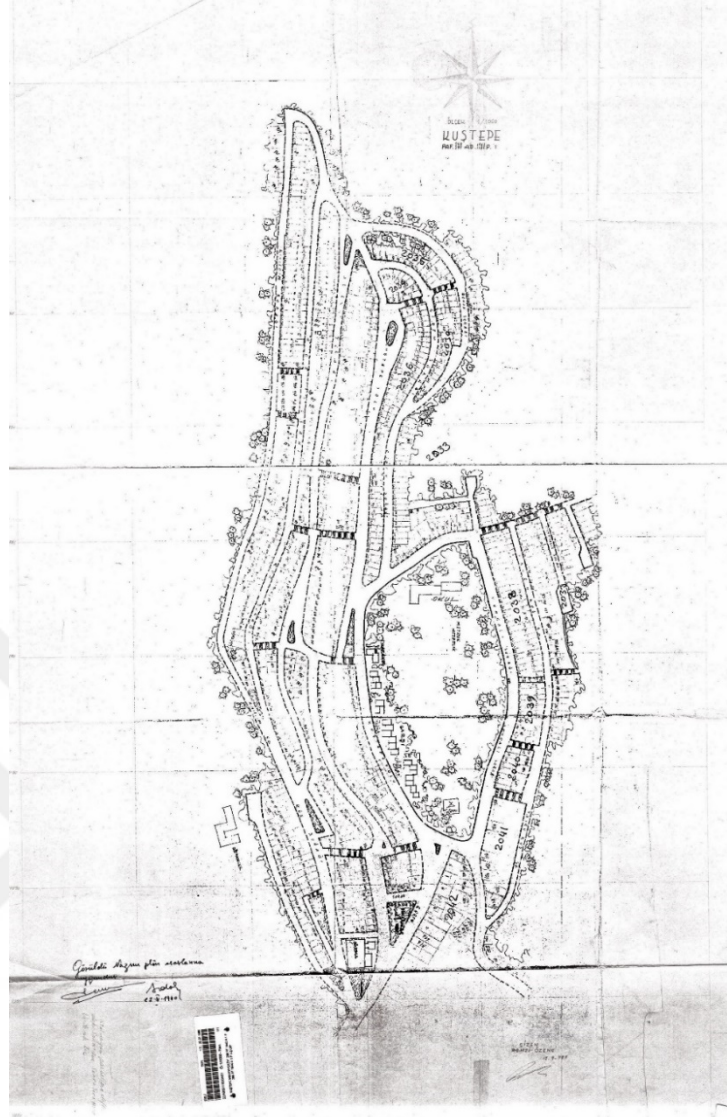
Kuştepe, farklı tarihsel süreçlere ait çok çeşitli kentsel dokuların kendine özgü biçimde üst üste eklemlendiği bir yerleşim olmuştur. Yerleşim, gelişime açık yapısı, merkezi konumu ve önemli kentsel akslara yakınlık gibi etkenlere bağlı olarak Bomonti ve Kağıthane'deki sanayi gelişimi, Mecidiyeköy'deki MİA yapılanması, Büyükdere Aksı gelişimi gibi çeşitli kentsel dinamiklerin etkisi altında kalmış ve bunun sonucunda sanayileşme, küreselleşme gibi tarihsel süreçlerin ortaya koyduğu mekânsal dönüşümlerin okunabildiği bir yer olmuştur. Bununla beraber yerleşim, topoğrafyanın belirleyici olduğu doğal yapısı, çok çeşitli etnik-köken ve gelir düzeyine sahip grupların oluşturduğu sosyo-kültürel dokusu ve dayanışma kültürünün hâkim olduğu kuruluş hikayesiyle kendine özgü bir mekânsal gelişim süreci izlemiş ve bunun sonucunda yerel dinamiklerin etkin olduğu, mekânsal yönden zengin ve farklılaşmış bir yapı ortaya koymuştur. Tüm bunlardan yerleşimin bir yandan güçlü bir biçimde kentsel dinamiklerin etkisi altında kaldığını bir yandan da kendine özgü yerel ve ayrıksı yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bunun sonucunda gelişen mekânsal yapı ise hem kentsel hem yerel dinamiklerin üst üste bindiği, çok çeşitli kentsel katmanların ve sınır durumlarının bir arada bulunduğu kendine özgü bir yerleşim dokusu olmuştur.

Bu bölümde öncelikle zamansal ve mekânsal olarak farklılaşan konut katmanlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bunun için Kuştepe'nin mekânsal gelişiminde belirleyici olan tarihsel dönemlerde ortaya çıkan farklı mekânsal örgütlenme biçimlerine sahip konut dokuları belirlenecek ve bu dokuların yerleşimde birbiri üzerine eklemlenişi haritalandırılacaktır. Ardından farklılaşmış konut dokularının ortaya koyduğu farklı sınır biçimleri üzerinden Kuştepe'deki sınırların/arayüzlerin yerleşimin tarihsel süreci boyunca gösterdiği niteliksel değişim ve günümüzde ortaya koyduğu farklı mekânsal durumlar/deneyimler değerlendirilecektir.

Mahallede geçmişten günümüze dek ortaya çıkan başlıca konut katmanları, düzensizleşen konut dokusu, apartmanlardan oluşan dönüşmekte olan konut dokusu, planlanmış, bahçeli konutlar, gecekondular, konut bloklarından oluşan doku ve rezidans kullanımına sahip karma işlevli yapı olarak belirlenmiştir.

Yerleşimde ortaya çıkan ilk konut dokusu Karkuyusu Gecekondularıdır. Ancak bu gecekonduların yıkılması ve sakinlerinin Gültepe’de kurulan Gecekondü Önleme Bölgesi’ne yerleştirilmesiyle günümüze gelmesi mümkün olmamıştır. Yerleşimin günümüze kadar gelebilen en eski konut dokusu, Kuştepe’nin Gecekondü Önleme Bölgesi ilan edilmesi sonucu gecekondusu yıkılan halkın yerleştirildiği bölge olmuştur. Bu bölge, günümüzde Bilgi Üniversitesi’nin bulunduğu tepenin batı yamacının tamamı ile Mecidiyeköy tarafında olan doğu yamacının bir kısmını kapsar.

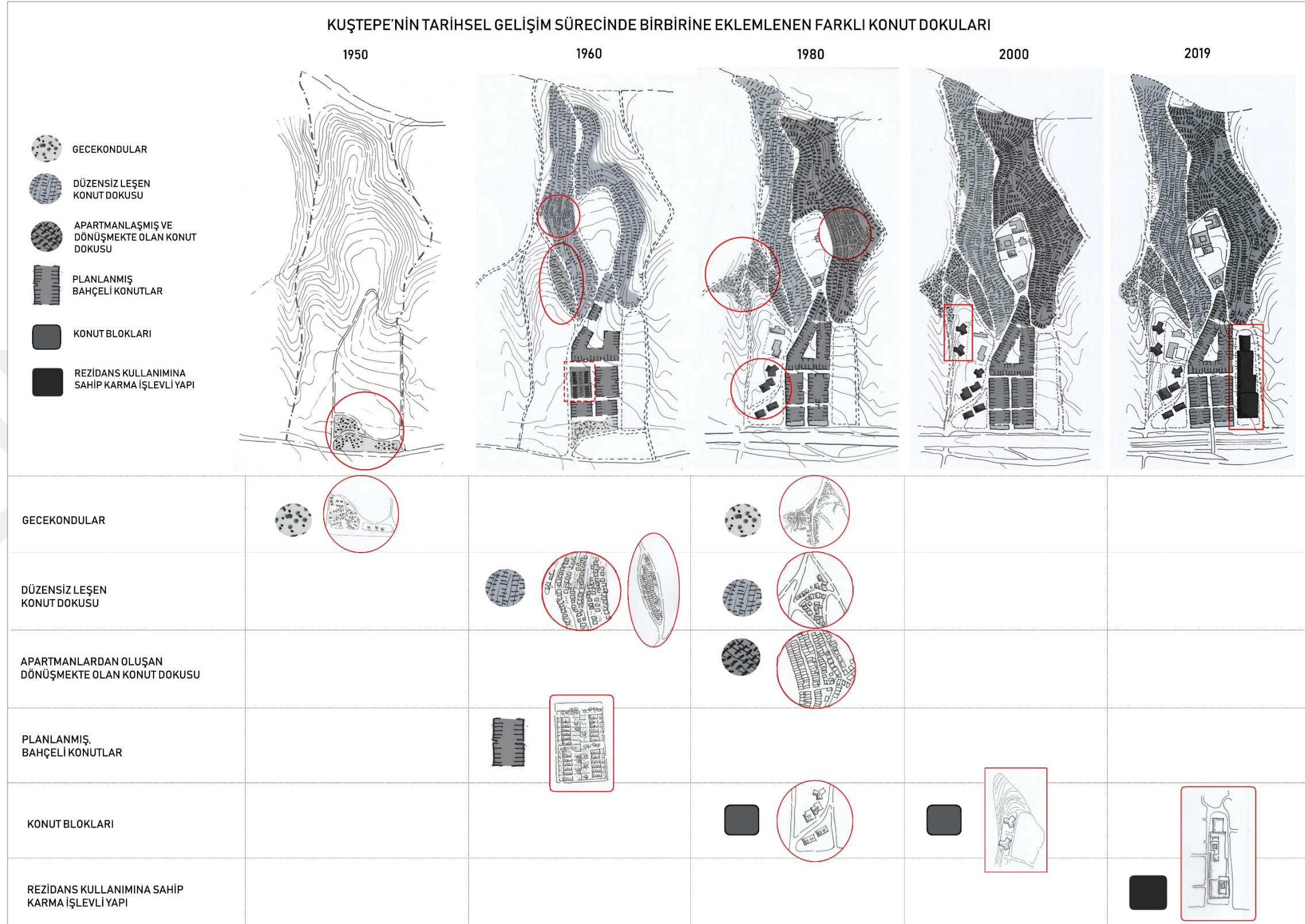

Şekil 4-7: 20.07.1960 Tarihli Kuştepe Mecidiyeköy 298
PF 1942 A 1 P299 PF 1944 A 1 P İlişkin U.İ.P.
Kaynak: IBB Planlama Müdürlüğü Arşivi.

Zamanla bu iki doku arasında konum, sosyo- kültürel etmenler gibi çeşitli nedenlere bağlı olarak mekânsal bir farklılaşma meydana gelmiştir. Batı yamacı, sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı grupların yerleşmiş olması, İzzetpaşa, Hürriyet mahallesi gibi gecekondu mahallelerine komşu olması gibi nedenlere bağlı olarak düzensizleşmiştir. Buna karşılık doğu yamacı ise Mecidiyeköy'e yakın konumu, gelişime açık yapısı ve gelir düzeyi daha yüksek gruplar tarafından tercih edilmesi gibi etmenlere bağlı olarak apartmanların yaygınlaştığı daha düzenli bir yapılaşma göstermiştir. Günümüzde bu farklılaşma batı kısmının Gecekondu Önleme Bölgesi

olarak imara kapanmasına karşılık doğu kısmının kentsel dönüşüm faaliyetleri ile yoğun bir dönüşüm sürecine girmesi nedeniyle hızlanarak devam etmektedir.

Dolayısıyla Kuştepe'nin batısı **düzensizleşen konut dokusu** olarak incelenirken, doğusu çoğunlukla **apartmanlaşmış ve dönüşmekte olan konut dokusu** olarak ayrı ele alınmıştır. Yerleşimde aynı dönemlerde oluşmuş bir başka konut dokusu ise **planlanmış bahçeli konut dokusu** olarak gelişen Bira İşçi Evleri olmuştur. Kooperatif Evleri, bahçeli, az katlı konutlardan oluşan nitelikli mimarisi, kullanıcı ihtiyaçlarına göre planlanmış yapısı ve komşuluk ilişkilerine imkân veren mekânsal organizasyonu ile yerleşimdeki diğer konut dokularından farklılaşır. 1980'lere gelindiğinde ise Kuştepe'de diğer tüm dokulardan ayrılan ve barakalardan oluşan tipik bir **gecekondu dokusu** ortaya çıkmıştır. Kuştepe'deki bu gecekondu bölgesi, 1965'te İzzetpaşa mahallesinde ortaya çıkan İzzetpaşa Çiftliği Gecekondularının uzantısıdır ve bu gecekondu ile iç içe geçmiş durumdadır. Bu doku, konut- sokak arasındaki ilişkiyi düzenleyen geçiş mekânları, topoğrafya ile kuvvetli ilişkisi gibi özelliklerinden dolayı kendine özgü bir mekânsal yapıya sahiptir ve diğer konut alanlarından ayrılmış durumdadır. Aynı yıllarda ortaya çıkan bir başka doku Büyükdere Caddesi 'ne bakan bölgede yer alan **konut bloklarından oluşan dokudur**. Bu doku, serbest düzende yerleşim alanına yayılan tekil bloklar, yeşil alanlar ve otopark alanlarından oluşan sitelerden meydana gelir. Blokların genellikle konut kullanımının yanında iş yeri, ticaret gibi faaliyetleri içerdiği, bazılarının ise tamamen iş merkezi olarak kullanıldığı görülür. Blokların çevresiyle kurduğu ilişki, topoğrafya ve içerdiği kullanımlara göre değişkenlik göstermekle beraber bir önceki dönemin bahçeli, az katlı konutlarına göre zayıflamıştır. Konut kullanımı içeren son doku, yerleşimde 2000'lerden sonra ortaya çıkan, rezidans dairelerinin alışveriş merkezi, ofis gibi işlevlerle bir arada bulunduğu **karma işlevli yapılardır**. Yerleşimde bu gelişmenin öncüsü 2012 yılında inşa edilen Trump Towers olmuştur. Yapı, bulunduğu adaya yayılan masif kütlesi, ikonik görünümü ve çevresiyle arasında tanımladığı katı sınırlar dolayısıyla çevresinden ciddi biçimde farklılaşmış ve ayrılmış bulunmaktadır.

Şekil 4-8: Kuştepe’nin tarihsel gelişim sürecinde birbirine eklemlenen farklı konut dokuları (yazar tarafından 1959, 1982, 1998, 2016 hava fotoğrafları esas alınarak üretilmiştir).

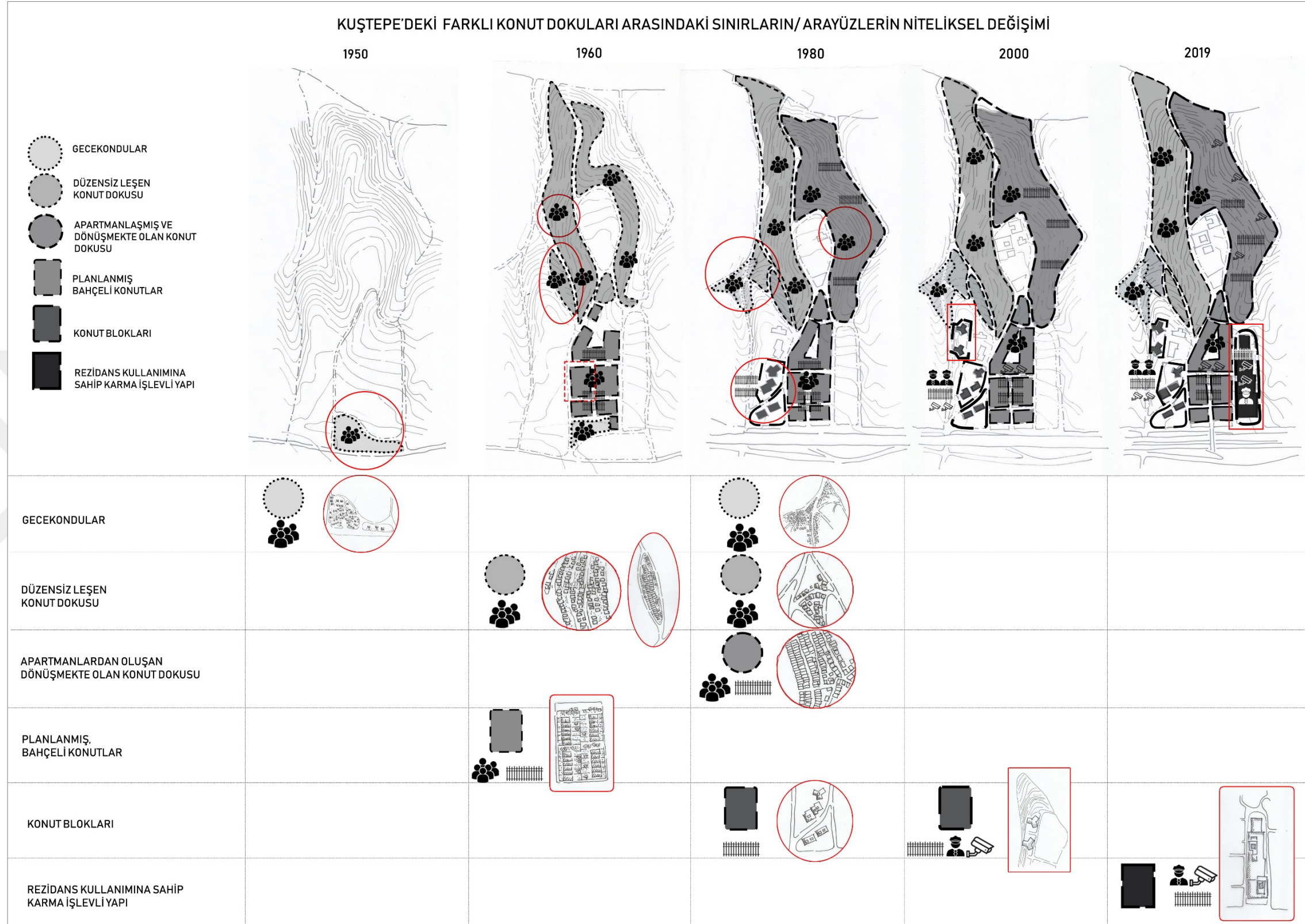

Kuştepe zamansal ve mekânsal yönden farklılaşan konut dokuların birbirine eklemlendiği bir yerleşim olmasına bağlı olarak çok farklı sınır biçimlerinin bir arada yer aldığı bir yapı gösterir. Dolayısıyla yerleşim, hem mekânsal etkisi birbirinden oldukça farklı sınır durumlarını incelemek hem de sınırların geçirdiği mekânsal değişimi anlamak için önemli bir kaynaktır.

Yerleşim, iç- dış ayrımının muğlaklaştığı sınır mekânları, sembolik çitlerden oluşan yumuşak sınırlar, sağır duvarlar ve dikenli tellerden oluşan katı sınırlar ile güvenlik sistemleri aracılığıyla denetlenen görünmez sınırlar gibi çok çeşitli sınır biçimlerini bir arada içerir. Yerleşimin özellikle Büyükdere Caddesi'ne ve Mecidiyeköy sınırına yakın yerdeki konut alanlarının gelişiminde büyük ölçüde kentsel rantın ve küresel dinamiklerin belirleyici olduğu görülür. Buna bağlı olarak bu konutların çevresiyle ilişkisi, yüksek yapılaşma, fiziksel engeller ve güvenlik sisteminden oluşan görünmeyen engeller gibi sınırlarla kısıtlanmıştır. Bu engellemelerin en fazla hissedildiği doku, son dönemde Büyükdere Caddesi üzerinde inşa edilen Trump Towers olmuştur. Yapının, güvenlik sistemleri tarafından denetlenmesi, masif sağır kütlesi ve ikonik görünümüne bağlı olarak fiziksel ve görünmeyen sınırları bir arada içerdiği ve çevresinden ciddi biçimde ayrıştığı görülür. Buna karşılık yerleşimin aynı zamanda kurucu nüvesi sayılabilecek batı bölgesinin mekânsal gelişiminde dış dinamiklerden ziyade kendine özgü bir sosyo- kültürel doku ve topoğrafya belirleyici olmuştur. Gecekonduların ve düzensiz gelişen konutların yer aldığı bu yerleşim dokusunda kaynağını ortaklaşa bir kullanım pratiğinden alan ve kamusal- özel, iç- dış ayrımlarının ötesinde müşterek, ortak mekânların belirleyici olduğu bir mekânsal örgütlenme biçimi ortaya çıkmıştır. Bu konut dokularını tanımlayan sınır ise, yerleşim sakinlerinin mekânda geliştirdiği ortak bir aidiyet ve sahiplenme durumunun bir sonucu olarak sosyal kontrol biçiminde ortaya çıkar. Dolayısıyla fiziksel olmayan (görünmeyen) sınırlardır.

kurulmuştur. Dolayısıyla yumuşak ve geçirgen olduğunu söylemek mümkündür. 1970'lerin sonlarıyla beraber yerleşimde çevresindeki kentsel gelişmelere bağlı olarak büyük bir kırılma yaşanır. Bu yıllardan itibaren yerleşimde tekil bloklardan oluşan bir dokunun ortaya çıktığı ve özellikle yerleşimin Mecidiyeköy'e yakın doğu kısmında yer alan konutların hızla apartmanlaştığı görülür. Blokların oluşturduğu dokuda, sokakla olan ilişki, iç- dış arasındaki net ayrım ve 10- 15 kata varan kat yükseklikleri gibi nedenlere bağlı olarak geçmiş dokulara göre ciddi biçimde zayıflamıştır. Apartmanların oluşturduğu dokudaki yapıların da benzer biçimde geçiş mekânlarının ortadan kalkması ve çok katlı inşa edilmeleri dolayısıyla sokakla daha zayıf bir ilişki kurduğu görülür. 2000'lerle beraber yerleşimde başka bir kırılma daha yaşanmış, çevrede küresel dinamiklerin belirleyici olmasıyla beraber Büyükdere Caddesi üzerinde vizyon projeleri ortaya çıkmıştır. Özellikle Büyükdere Caddesi üzerinde Trump Towers'ın inşa edilmesi yerleşimin dönüşümünü tetikleyen bir etki yaratmıştır. Bu dönem mevcut konut dokularında gerçekleşen dönüşümleri, dokudaki kullanımların, yapıların ve sınırların değişmesi olarak saymak mümkündür. Bunlardan konut bloklarından oluşan dokudaki değişim, sınırların ve kullanımların değişimi olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde bloklardaki ofis/ticaret kullanımları artmış ve fiziksel sınırlara ilave olarak güvenlik mekânizmalarından oluşan bir sistem ortaya çıkmıştır. Bira İşçi Evleri'nden oluşan dokudaki değişim ise bu değişimlerin hepsini birden içerir. Bu dönem konutların hızla dönüştüğü, ticaret ve ofis kullanımlarının giderek yaygınlaştığı görülür. Değişen kullanımlarla beraber yumuşak sınırlar da dikenli teller ve duvarlardan oluşan bariyerlere ya da yüksek güvenlikli, görünmez sınırlara dönüşür. Günümüzde hızlı biçimde dönüşen bir diğer doku yerleşimin Mecidiyeköy sınırında yer alan apartmanlardan oluşan dokudur. Bu dokudaki değişim daha çok yapılar ve sınırlarının değişmesi biçiminde gerçekleşmektedir. Dokuda son dönemde yoğunlaşan kentsel dönüşüm faaliyetleriyle beraber apartmanlar güvenlik kameralarıyla denetlenen büyük ve yüksek bloklara dönüşmekte, sınırlar da buna bağlı olarak giderek engelleyici ve geçirimsiz hale gelmektedir.

Şekil 4-10: Kuştepe’de farklı konut dokuları arasındaki sınırların/ arayüzlerin niteliksel değişimi (yazar tarafından 1959, 1982, 1998, 2016 hava fotoğrafları esas alınarak üretilmiştir).

4.2.1 Düzensizleşen Konut Dokusu (1954- 1960)

Bu dokunun mekânsal örgütlenmesinde dış dinamiklerden ziyade kendine özgü bir sosyo- kültürel doku ve topoğrafyanın hâkim olduğu görülür. Bu doku, Kuştepe'nin gecekondu önleme bölgesi olarak iskana açılmasıyla beraber gecekondu yıkılan halkın yerleştirildiği bölge olup, yerleşimin günümüzde de varlığını sürdüren en eski konut katmanıdır. Dolayısıyla yerleşimin kurucu nüvesi olmasına bağlı olarak Kuştepe'nin gelişiminde önemli olan dayanışma kültürü ile müşterekleşme pratiklerinin burada yerleştiğini söylemek mümkündür. Dokunun kendine özgü sosyo- kültürel dokusu çevresinden farklılaşmasında bir başka önemli etken olmuştur. Dokunun ağırlıklı olarak Roman vatandaşların yaşadığı bir bölge olduğu bilinmektedir. Bununla beraber mahalledeki Romanların kendi içinde çok çeşitlenen bir yapıya sahip olduğu ve farklı alt grupları bir arada içermesi nedeniyle homojen bir topluluktan oluşmadığı anlaşılmaktadır.¹⁷² Bu açılardan dokunun farklılıklardan oluşan ortak bir yaşam kültürü etrafında biçimlendiği söylenebilir.

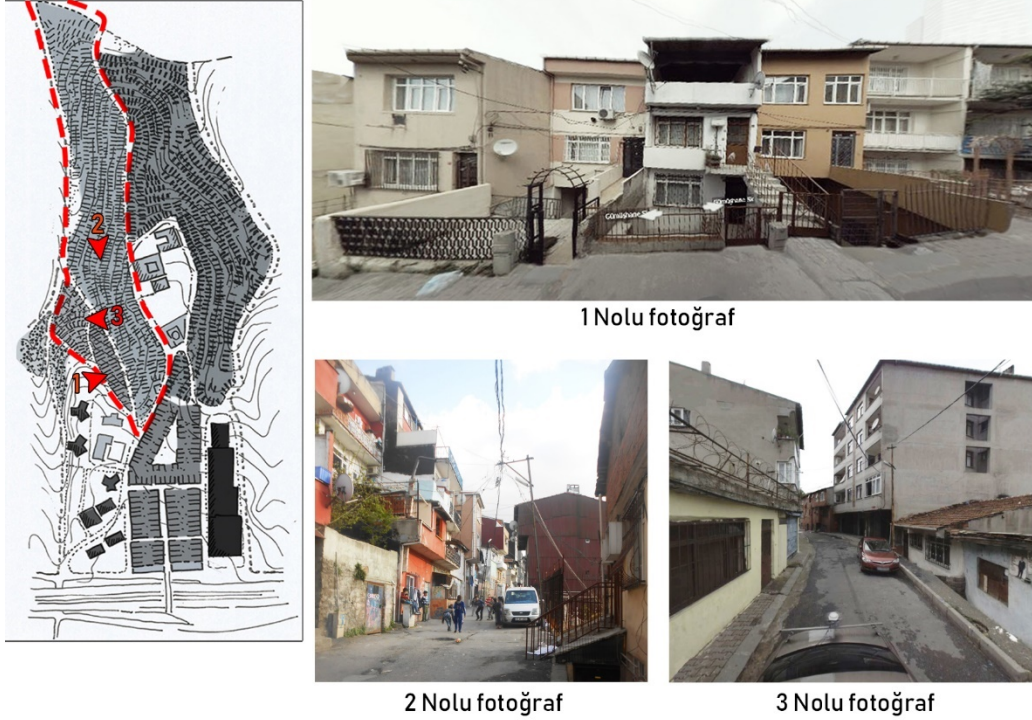
Bölgeye yerleştirilen vatandaşlardan Roman olanların Cami'nin aşağısına, şimdilerde Bilgi Üniversitesi'nin bulunduğu eski Mezarlığın altındaki sokaklarda kümeleştiği bilinmektedir.¹⁷³ Roman olmayan vatandaşlar ise İlkokul 'un aşağısını (Köz ve Gümüşhane sokakları arasında kalan bölgeyi) tercih etmiştir.¹⁷⁴ Bununla beraber yapılan sözlü görüşmelerden Roman olmayan vatandaşların Yoncalı, Yavru Kuş gibi sokaklara da yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu sosyal ayrışma mekânsal farklılaşmada da önemli bir rol oynamıştır. Roman vatandaşların kendilerine özgü yaşam kültürü, soy-klan- kabile formundaki örgütlenme biçimleri, geçim kaynakları ve dayanışma ihtiyacı gibi etmenlere bağlı olarak sokak, bahçe gibi dış mekânları yoğun olarak

¹⁷² Egemen Yılğör, “Kuştepe Mahallesi'nde Geç-Peripatetik Gruplar: Katmanlar, Etkileşim ve Bütünleşme Egemen”, *Sav Katkı*, 2015, 25–43, (s.31) <http://katki.org/wp-content/uploads/2015/10/Katki_11.pdf>.

¹⁷³ Kazgan, a.g.e, s. 110.

¹⁷⁴ a.g.e, s. 93.

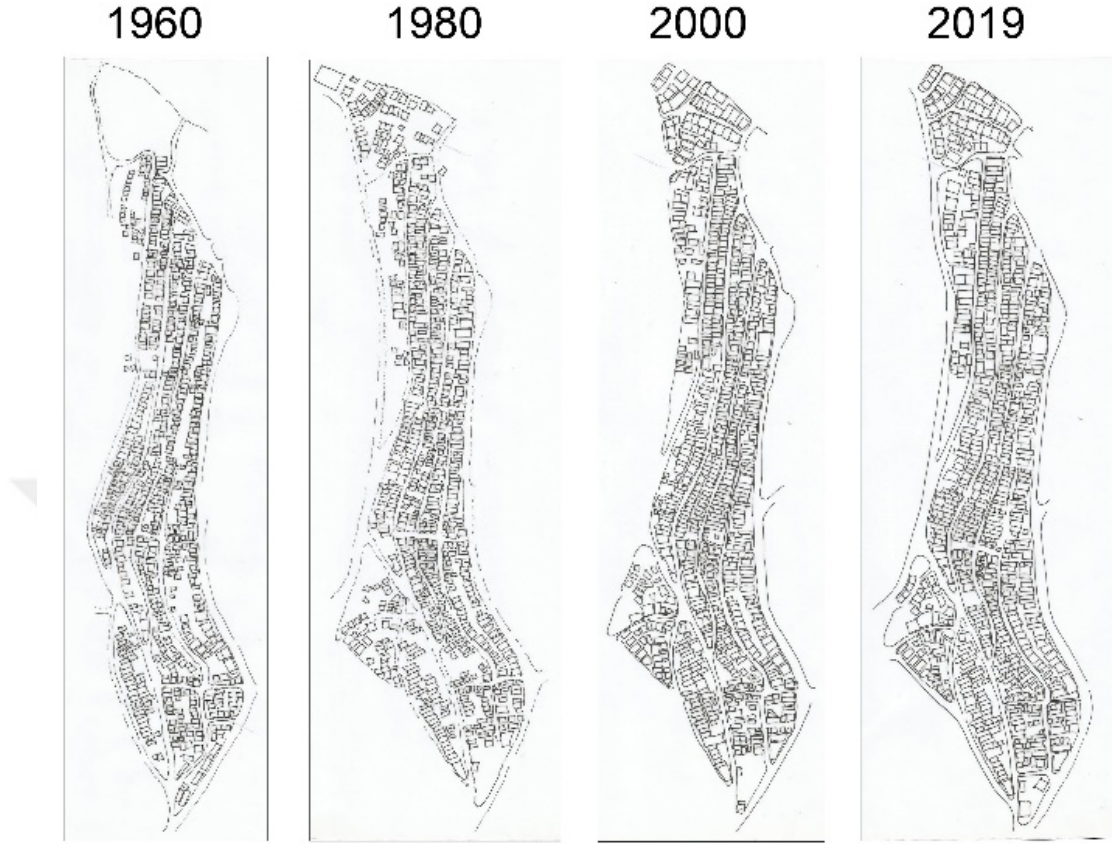
kullandıkları ve yerleşimlerinin de bu ihtiyaçlara cevap verecek şekilde açık, yarı açık mekânlardan oluştuğu gözlemlenmiştir. Buna karşılık Roman olmayan vatandaşların yerleştirildiği bölgedeki konutların sokakla olan bağlantılarının o kadar kuvvetli olmadığı ve daha düzenli az katlı apartmanlardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Yerleşim dokusu, gecekondu halkın bölgeye yerleştirilmesi amacıyla sosyal mesken bölgesi olarak kurulsun da hızla çarpık ve düzensiz bir yapılaşma sürecine girdiği ve dere bölgesine doğru yayıldığı görülür.

Şekil 4-11: Düzensizleşen konut dokusuna ait farklı yerleşim örnekleri Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Bu doku 1955-60 yılları arasında Gecekondu Önleme Bölgesi'nin batı yamacı olarak ortaya çıkmıştır. Zamanla düzensizleşen bu dokunun 1965 yıllarda dere bölgesine doğru yayıldığı görülür. 1970'lerin ortasından itibaren yerleşimin çevresindeki gelişmelere bağlı olarak doğu ve batı yamacı birbirinden farklılaşmış, batı yamacı daha düzensiz konutların yer aldığı bir doku olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönem aynı zamanda çevrede artan apartmanlaşmaya ve yapılaşmaya bağlı olarak düzensizleşen dokuda düşük nitelikli apartmanların yaygınlaştığı bir dönemdir. 1980- 2000 yılları arasında ise doku içindeki boşlukların dolduğu ve bölgenin en aşağı kısımlarının apartmanlaştığı görülür. 2000'den günümüze bölgenin büyük oranda doymuş olması

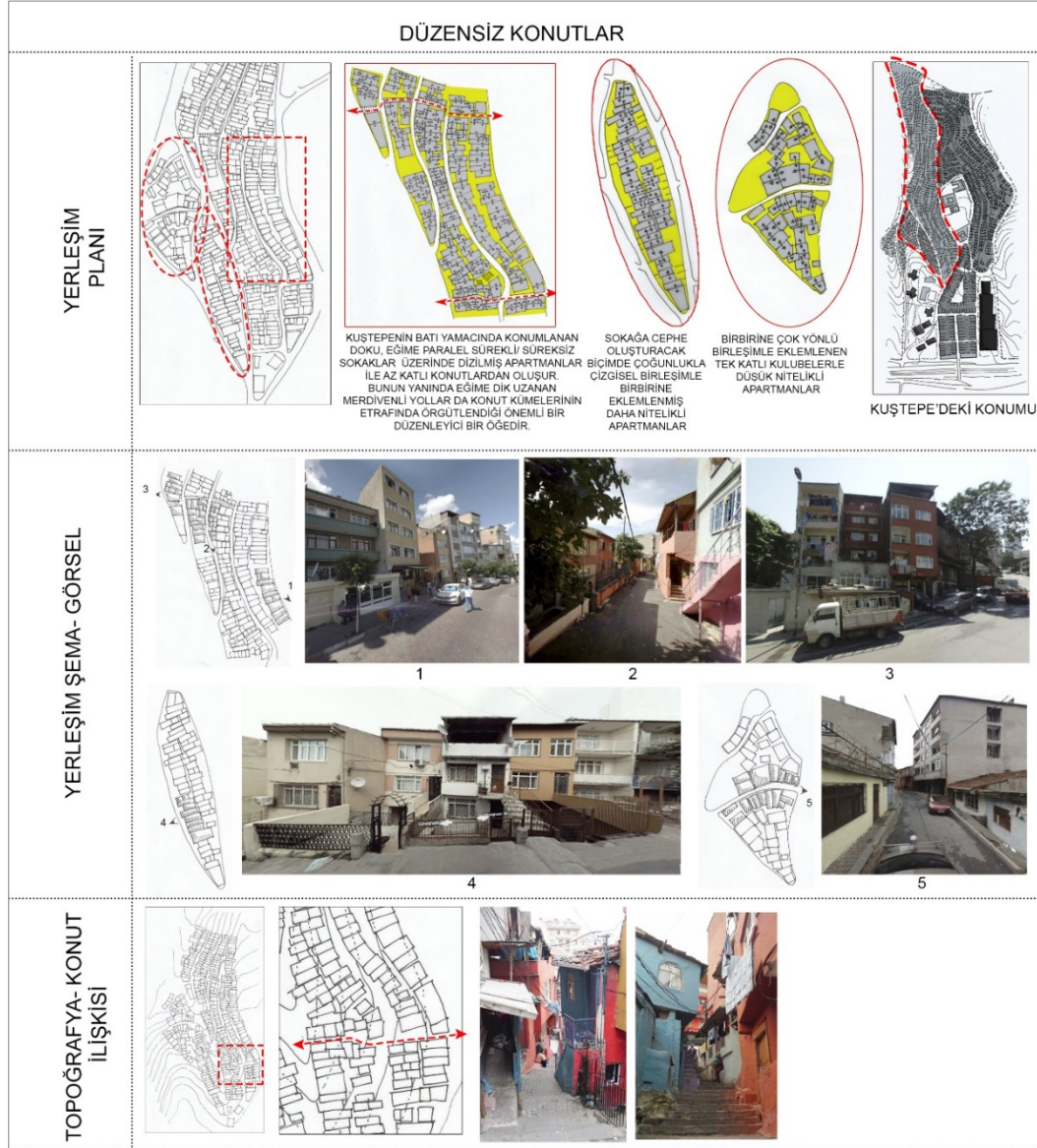
ve gecekondü önleme bölgesi olarak ilan edilmesine bağılı olarak imara kapalı olması gibi nedenlerden dolayı fazla değışmediğini söylemek mümkündür.

Şekil 4-12: Kuştepe’deki düzensizleşen konut dokusunun mekânsal gelişimi (yazar tarafından 1959, 1982, 1998, 2016 hava fotoğrafları esas alınarak üretilmiştir).

Düzensizleşen konut dokusu olarak tarif edebileceğimiz 3 ayrı yerleşim alanı bulunmaktadır. Bu yerleşim alanlarını 1954 yılında ağırlıklı olarak Romanların yerleştiğı, Kuştepe’nin batı yamacında yer alan bölge, 1955 yılında çoğunlukla Roman olmayan Türklerin tercih ettiğı az katlı, daha düzenli apartmanlardan oluşan bölge ve 1965 yıllarında dokuya eklenen, dere bölgesi yerleşimi olarak saymak mümkündür. Bunlardan ilki, eğime paralel sürekli/ süreksiz sokaklar üzerinde dizilmiş apartmanlar ile az katlı konutlardan oluşur. Yamacın üst noktalarında apartmanlaşma artar ve konutlar birbirine çizgisel olarak eklenir. Yamacın ortasında kalan bölgede sokakların süreksizleştiğı ve az katlı konutların yoğunlaştığı görülür. Ulaşım yollarına yakın, yamacın alt kısmında ise apartmanlaşma yeniden yoğunlaşır. Daha düzenli, az katlı konutların yer aldığı bölge ise sokağı cephe oluşturacak biçimde çoğunlukla

çizgisel birleşimle birbirine eklenmiş daha nitelikli apartmanlardan oluşur. Dere bölgesi yerleşimi ise, birbirine çok yönlü birleşimle eklenenen tek katlı kulübelerle düşük nitelikli apartmanların bir arada bulunduğu düzensiz bir yapılaşma gösterir. Yerleşim dokusunun mekânsal gelişiminde topoğrafya önemli bir etkidir. Özellikle yamaçlarda yer alan konut alanında topoğrafyanın etkisiyle oluşan merdivenli sokaklar, konutların etrafında kümелendiği, sosyalleşme ve birçok gündelik aktiviteye imkân tanıyan önemli mekânsal öğelerdir.

Şekil 4-13: Kuştepe'deki düzensizleşen dokunun mekânsal analizi (yazar tarafından üretilmiştir).

Düzensizleşen Konut Dokusu Sınırlarının Mekânsal Deneyimi

Yerleşimin kendine özgü sosyo- kültürel dokusunun özel topoğrafik koşullarla bir araya gelmesiyle beraber ortak bir yaşam kültürünün belirlediği, mekânsal kullanım çeşitliliği yönünden zengin, kendine özgü bir mekân üretim biçimi ortaya çıkmıştır. Bu yerleşim dokusunda kamusal- özel, iç- dış ayrımlarının esnetildiği ortak mekânların belirleyici olduğu dolayısıyla sokakların ve topoğrafyanın buna uygun biçimde etkin olarak kullanıldığı bir mekânsal örgütlenme biçimi görülür. Bu konut dokusunun kontrolünün ise sakinlerinin yerleşim ile kurduğu ilişkiye bağlı olarak görünmeyen sosyal sınırlar aracılığıyla gerçekleştiği gözlemlenmektedir.

Şekil 4-14: Sınırların esnetildiği ara mekânlar
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

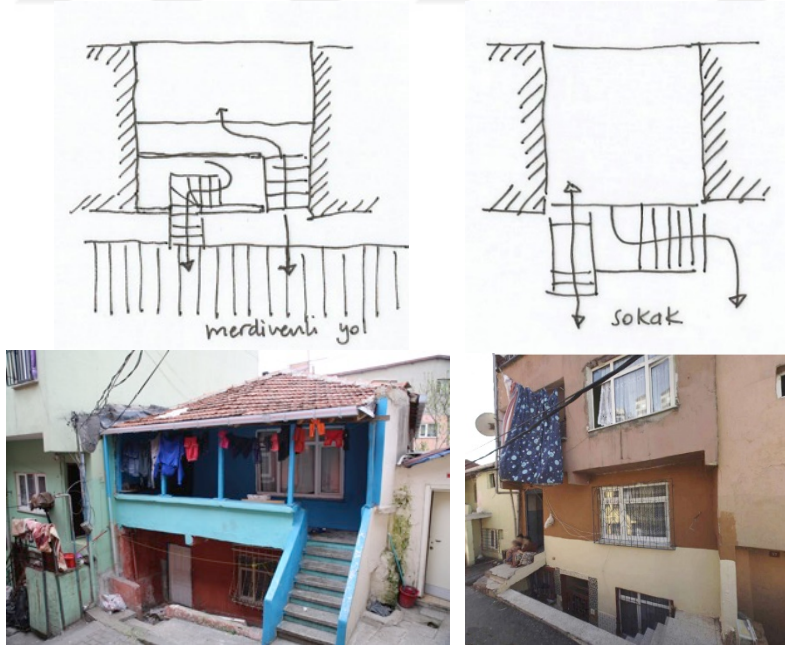

Şekil 4-15: Kullanımların üst üste bindiği ara mekânlar
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Ortaklaşa kullanılan özel alanlar olarak tanımlayabileceğimiz ortak mekânlarda (Şekil 4-14, 4-15) ev- sokak, iç- dış, özel- kamusal arasındaki ayrımlar muğlaklaşır, mekânsal sınırların esnetilmesiyle oyun, sosyalleşme, açık alan gerektiren gündelik kullanımlar gibi farklı pratiklerin üst üste bindiği bir mekânsallık ortaya çıkar.

Şekil 4-16: Konut- sokak ilişkisini gösteren şema (yazar tarafından üretilmiştir).

Şekil 4-17: Sokakla kuvvetli ilişki kuran konutların şematik gösterimi (yazar tarafından üretilmiştir).

Konutların sokakla kurduğu ilişki ise dokuda yer alan konut bölgelerine göre farklılık gösterir. Yerleşimin batı yamacında yer alan bölgede sokakların çıkmaz olması ve az katlı konutların yer alması gibi özelliklerin de etkisiyle sokakların yoğun olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir (Şekil4-16). Burada konut- sokak arasında kalan geçiş mekânlarının yaygın olduğu ve konut girişlerinin topoğrafyanın da yardımıyla her katın sokakla direk ilişkisini sağlayacak şekilde düzenlendiği görülür (Şekil 4-17).

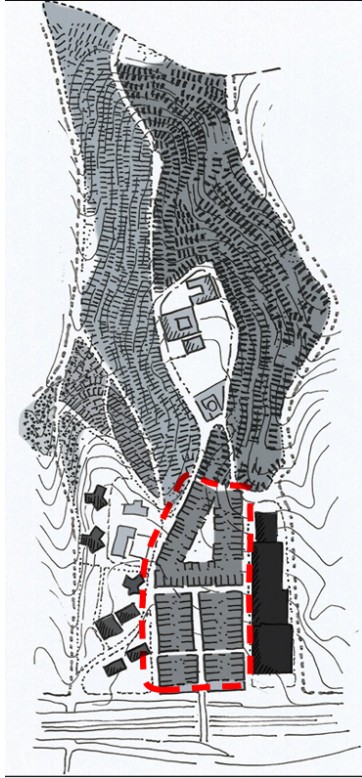

Şekil 4-18: Dokuya ait farklı konut- sokak ilişkileri
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Bununla beraber yamacın çeperlerinde artan apartmanlaşma ile bu ilişkinin azaldığı görülür. Daha nitelikli konutların yer aldığı görece düzenli olan bölgede konutların sokakla ilişkisi çitler ve kapılarla daha kontrollü hale gelmiştir. Düşük nitelikli apartmanların ve tek katlı konutların bir arada bulunduğu dokuya sonradan eklenen bölgede ise bu ilişkinin kurulamadığı gözlemlenmektedir.

4.2.2 Planlanmış Bahçeli Konutlar (1957)

Aynı dönemde yerleşimde ortaya çıkan bir diğer doku, Bira İşçi Evleri'nden oluşan düzenli, bahçeli konut dokusudur. Bu konutlar Bira Bomonti Fabrikası'nda çalışan işçilerin kooperatif örgütlenmesi ile inşa ettikleri yapılar olması dolayısıyla yerleşimde dayanışma kültürü ve kolektif pratiklerinin biçimlendirdiği bir başka doku olmuştur. Yerleşim buna uygun olarak 2-3 katlı, bahçeli evlerden ve komşuluk ilişkilerine imkân tanıyan ortak alanlardan oluşmaktadır. Bu evler, planlı yapısı ve kendine özgü mekânsal örgütlenmesi dolayısıyla mahallenin geri kalanından farklılaşır.

Şekil 4-19: Dokudaki özgün yapısını koruyan konutlar
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 4-20: Dokuda bulunan ortak kullanıma açık alanlar Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Bu evlerin inşaatı, Bira Fabrikası Yapı Kooperatifi'nin devletten ucuz arsa temin edebilmesiyle mümkün olabilmıştır. ¹⁷⁵ Tanyeri'nin yazışmalarında Bira İşçi Evleri arsasının 6188 sayılı kanuna göre Belediye tarafından parsellendiği ifade edilmektedir. ¹⁷⁶ Dolayısıyla bu bilgilerden kooperatife 6188 sayılı kanun kapsamında yer gösterildiği anlaşılmaktadır. Bununla beraber Bomonti Bira Fabrikası işçilerinin Kuştepe'de yerleştiği tek yerin Bira İşçi Evleri olmadığı, fabrika çalışanlarının bir kısmının da Kuştepe'deki gecekonduarda yaşadığı bilinmektedir. ¹⁷⁷ Dolayısıyla gecekondu bölgesi ile Bira İşçi Evleri arasında yakın bir ilişki olduğu bununla beraber çalışanların gelir düzeyi, yaşam biçimi gibi etkenlere bağlı olarak kooperatif evlerinde ya da gecekonduarda yaşadıkları ve mekânda ayrıştıkları anlaşılmaktadır.

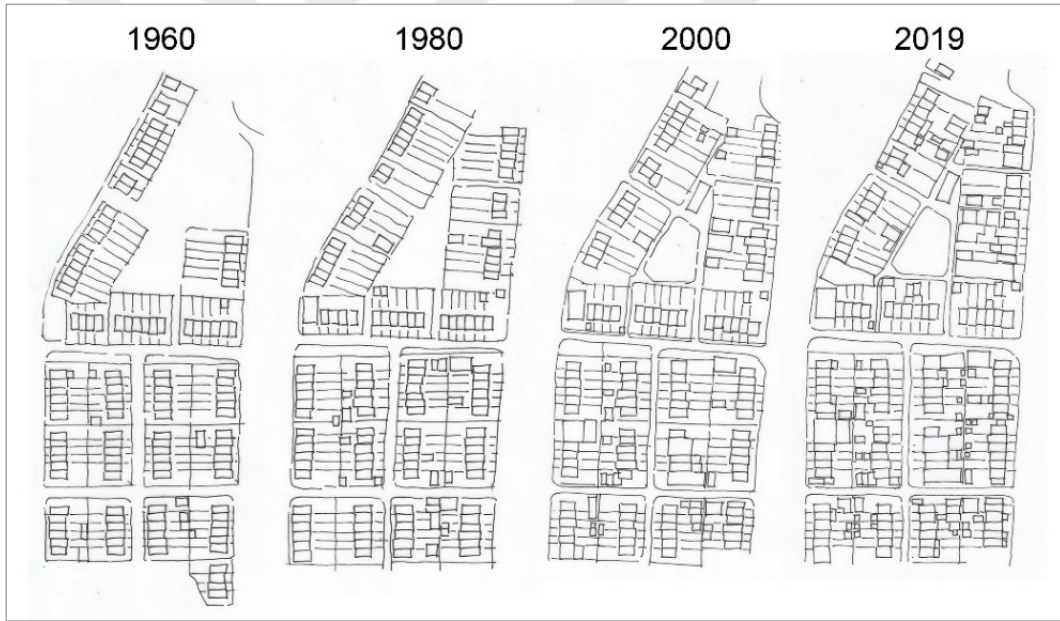
Bira İşçi Evleri, 2-3 katlı, ön ve arka bahçe kullanımına sahip 120 adet konut ve bu konutların ortak kullanımına açık çocuk bahçesi gibi sosyal donatılardan oluşan, inşa edildiği dönemin mimarisini yansıtan, nitelikli yapılardır. Ulaşılan planlardan evlerin, daha çok konuta hizmet edecek şekilde planlandığı ancak inşa edilen konut sayısının 120'yle sınırlı kaldığı anlaşılmıştır.

¹⁷⁵ Kazgan, a.g.e, s. 111.

¹⁷⁶ Tanyeri, *Bir Şehir Kuruyorum*, s. 171.

¹⁷⁷ Yiğit, a.g.e, s. 139.

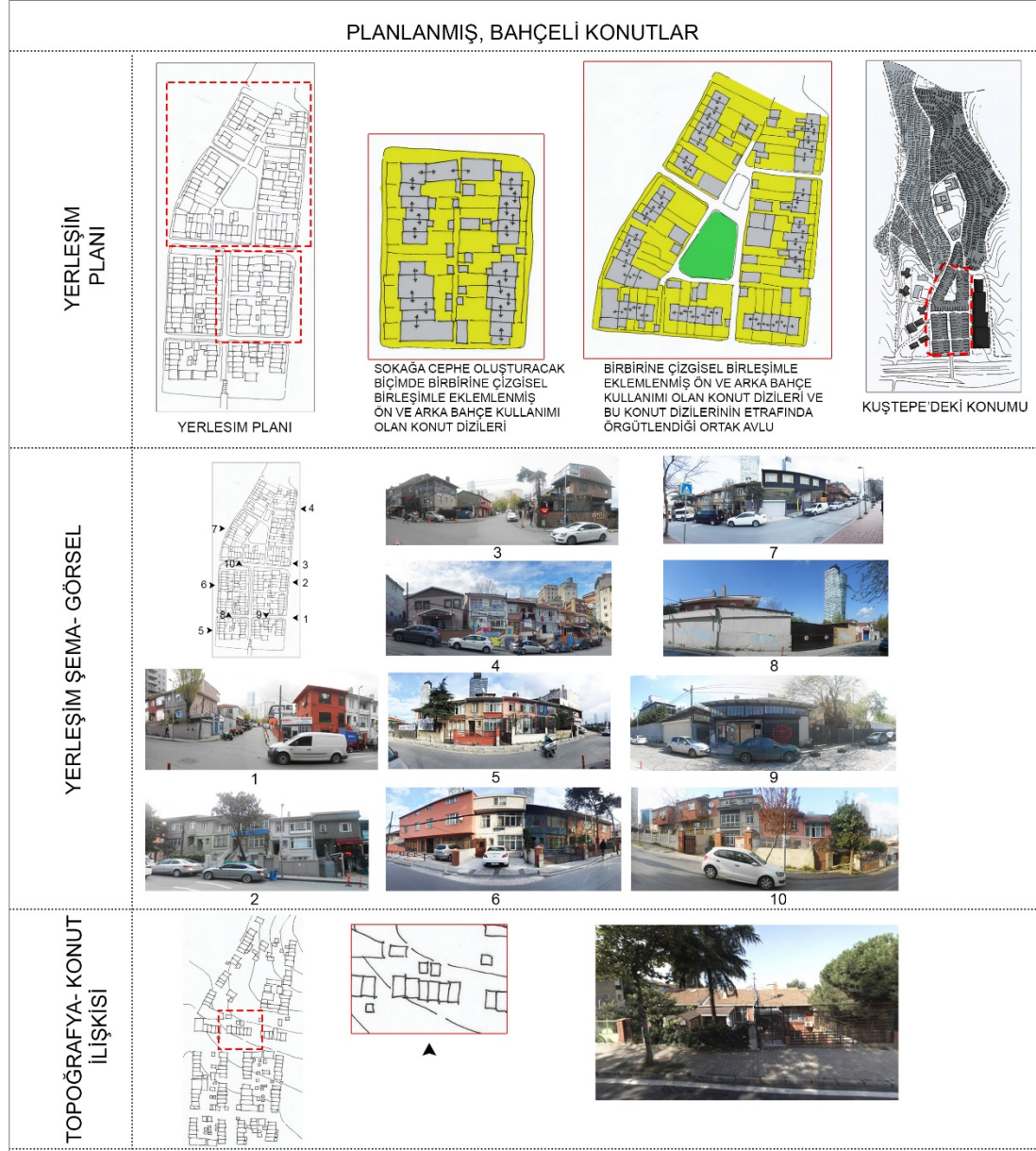
Yerleşim alanı, 1960’larda düzenli konut dizilerinden oluşan bir doku olarak ortaya çıkmıştır. Bununla beraber bu yıllarda Mevzi İmar Planı’ndaki vaziyet planı projesine tamamen uyulmadığı, bazı yapıların ve parkın henüz inşa edilmediği görülür. 1980’lerde dokuya bazı müdahalelerin gerçekleşmeye başladığı, yapı adalarının özellikle sokak ve caddelere bakan kısımlarındaki boşlukların ve arka bahçelerin ilave yapılarla dolduğu anlaşılmaktadır. 2000’lerde dokudaki eklentiler artmaya devam ettiği ve bazı binaların yıkılıp yerine tüm parselin kullanılmasıyla ya da iki parselin birleştirilmesiyle daha büyük yapılar inşa edildiği görülür. Günümüzde dokunun dönüşümü fiziksel yapının yanı sıra mekânsal kullanımların hızlı biçimde dönüşmesiyle yoğunlaşarak devam etmektedir. Özellikle son dönemde hemen bitişiğinde inşa edilen Trump Towers’ın da etkisiyle yapıda ofis kullanımları ve ticari faaliyetler yoğunlaşmıştır. Yaygın olarak görülen başlıca kullanım biçimlerini işyeri, oto servisi, çocuk yuvası, restoran, okul olarak saymak mümkündür.

Şekil 4-22: Kuştepe’deki planlanmış, bahçeli konut dokusunun mekânsal gelişimi (1959, 1982, 1998, 2016 yıllarına ait hava fotoğrafları esas alınarak üretilmiştir).

Doku, yan yana sıralanmış konutlardan oluşan bina dizilerinin tanımladığı yapı adaları ile ortak bir avlu ve etrafında örgütlenen konut dizilerinin oluşturduğu birimden meydana gelmektedir. 2-3 katlı, ön ve arka bahçe kullanımı olan konutlardan oluşan bina dizileri, yapı adasının uzun kenarları boyunca yola cephe verecek biçimde yan yana gelirler ve adayı yumuşak sınırlarla tanımlar. Bu yapı adaları birbirine iç

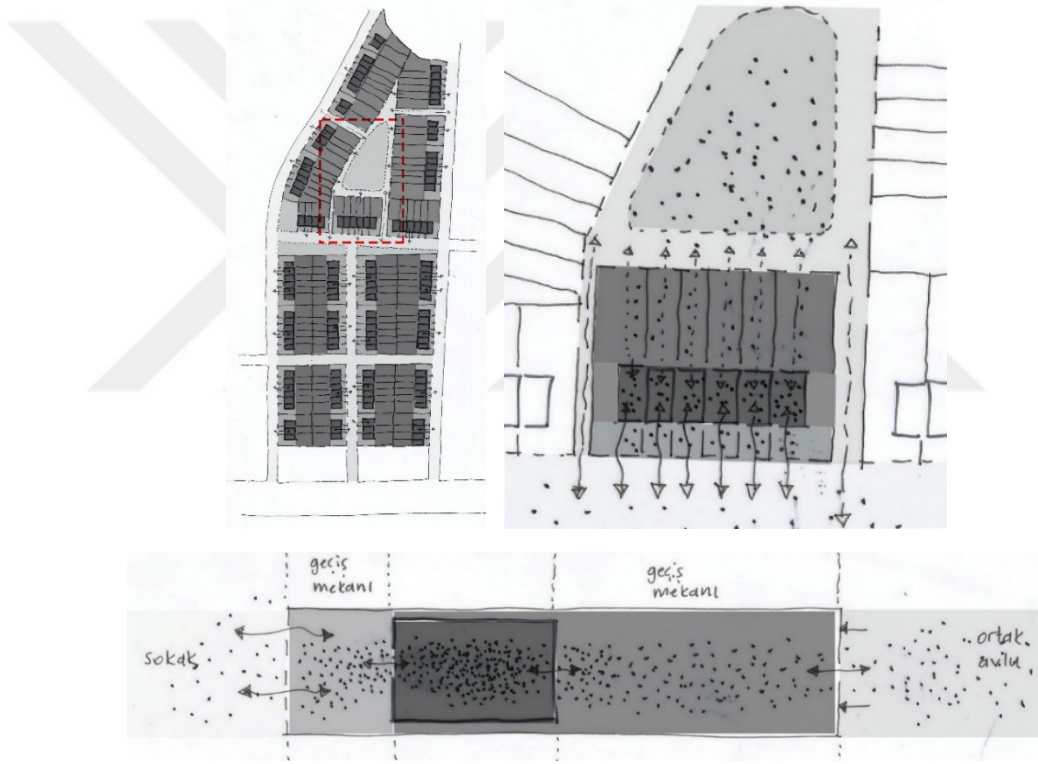
sokaklarla bağlanır. Dokunun bir başka unsuru ortak bir avlu ve bu avluyu 3 koldan çevreleyen, bahçeli ve az katlı yapıların yan yana gelmesiyle oluşan konut dizileridir. Kooperatif evleri, kısmen eğimli bir topoğrafya üzerinde gelişmiştir. Dolayısıyla topoğrafya dokunun mekânsal yapısında etkili olmakla beraber mahallenin yamaçlarındaki dokularda olduğu gibi belirleyici değildir. Topoğrafyanın en önemli etkisinin eğimin fazla olduğu bölgede yer alan konutların girişlerinin farklılaşması olduğu görülür.

Şekil 4-23: Kuştepe'deki planlanmış, bahçeli konut dokusunun mekânsal analizi (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Planlanmış Bahçeli Konut Dokusu Sınırlarının Mekânsal Deneyimi

Dokunun mekânsal örgütlenmesinde en belirleyici olan özellik, ortak alanların ve özel-kamusal, iç- dış arasında aracılık eden mekânların düzenlenmesi olmuştur. Bununla beraber bu mekânsal örgütlenme, modern bir yaşam kültürünü yansıtmaması ve düzenli gelişmesi gibi özellikleriyle bir önceki dokudan farklılaşır. Yerleşimdeki özel-kamusal arasındaki ilişkilerin modern yaşam pratiklerine uygun olarak geçiş mekânlarıyla kademeli olarak gerçekleştiği ve fiziksel sınırlarla kontrol edildiği görülür. Konut sokak arasındaki ilişki sembolik çitlerle tanımlanan bir ön bahçe aracılığıyla gerçekleşir. Dolayısıyla kontrollü olmasına rağmen yumuşak ve geçirgen sınırlarla tanımlandığı söylenebilir.

Şekil 4-24: Dokudaki özel- kamusal arasındaki ilişki (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Günümüzde ise bu yumuşak sınırların konut kullanımının yerini giderek ticari ve ofis işlevlerinin almasına bağlı olarak engelleyici hale geldiği görülür. Dönüşümün gerçekleştiği yerlerdeki müdahaleleri konut yapısının yıkılıp yerine bağlamdan ve çevresinden tamamen kopuk yapılar inşa edilmesi, yapının bahçe kullanımının ve sınırlarının dönüşmesi ya da yapının sokakla olan ilişkisinin değişmesi olarak saymak

mümkündür. Yapının tamamen dönüştüğü durumlarda kat ve yaklaşma mesafesi sınırları ihlal edilmiş, cephe düzeni, parsel kullanımı ve sokakla tanımladığı ilişki tamamen değişmiştir. Yapının korunduğu ancak bahçe kullanımının ortadan kalktığı durumlarda bahçenin tanımladığı geçiş mekânının güvenlik kameralarıyla denetlenen park yerine dönüşmesi veya ilave yapıların eklenmesiyle yapılaşması söz konusudur. Yapı ve bahçenin korunduğu ancak sınırların değiştiği hallerde ise sembolik çitlerden oluşan yumuşak sınırlar yerini dikenli teller ve duvarların oluşturduğu engelleyici sınırlara bırakmıştır. Dolayısıyla sınırların yerleşim sakinlerinin kontrolü ile gerçekleşen ve sembolik çitlerle tanımlanan yumuşak sınırlardan duvarlar ile dikenli tellerle biçimlenen geçirimsiz sınırlara ve güvenlik sistemi tarafından düzenlenen görünmeyen engellere dönüştüğünü söylemek mümkündür.

Şekil 4-25: Konut dokusuna yapılan müdahale örnekleri
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

4.2.3 Gecekondular (1975 Sonrası)

Yerleşimdeki ilk gecekondu 1940'lı yılların sonunda Karkuyusu civarına yerleşmiş, ancak 1956 yılında yıkılarak Gültepe'deki gecekondu önleme bölgesine nakledilmişlerdir.¹⁷⁸ Dolayısıyla günümüze ulaşmaları mümkün olmamıştır. Yerleşimde günümüzde de varlığını sürdüren ikinci gecekondu alanı 1965 yıllarında ortaya çıkan İzzetpaşa Çiftliği Gecekondularının 1970'li yılların sonlarında Kuştepe'deki boş yamaçlara sığramasıyla oluşan gecekondu bölgesidir. İzzetpaşa – Kuştepe mahalleleri arasındaki dere bölgesine tamamen yayılan bu doku, üst üste yığılmış tek katlı baraka evlerden oluşan yapısıyla çevresinden farklılaşır.

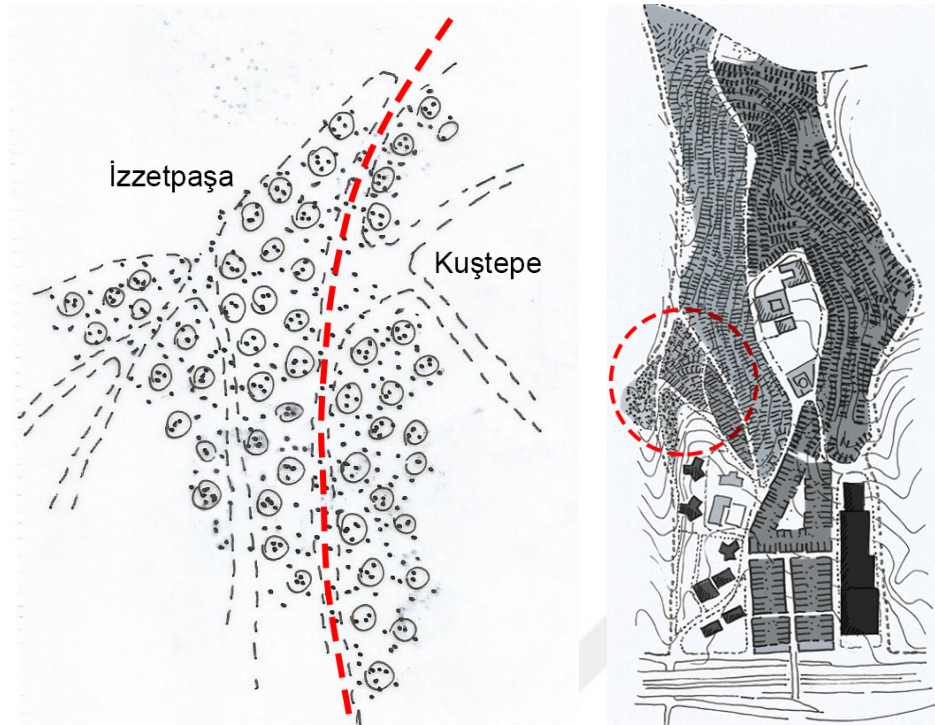

Şekil 4-26: Kuştepe'deki gecekondu bölgesi Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Yerleşimde tamamen Romanlardan oluşan oldukça kalabalık bir nüfus yaşamaktadır. Yapılan sözlü görüşmede dere bölgesinde yaşayan bu topluluk Romanes dilini konuşabilen ve özgün yaşam kültürünü sürdüren Romanlar olmaları dolayısıyla “hakiki çingene” olarak ifade edilmiştir.¹⁷⁹ Dolayısıyla diğer dokular gibi bu yerleşimde de belli bir topluluk kültürünün ve aidiyetin gelişmiş olduğunu söyleyebiliriz. Yerleşimdeki sosyal örgütlenmeye ve hayatın sokakta geçtiği bir yaşam kültürüne bağlı olarak, evlerin mahalle ve ada sınırlarının belirsizleşmesine yol açacak şekilde kümелendiği ve üst üste yığıldığı bir doku ortaya çıkmıştır

¹⁷⁸ Tanyeri, *Bir Şehir Kuruyorum*, s. 94.

¹⁷⁹ Kaynak kişi: Metin Salih Şentürk. Eski Kuştepe Sakini, İstanbul Roman Çiçekçileri Başkanı.
Görüşme Tarihi: 08.04.2019

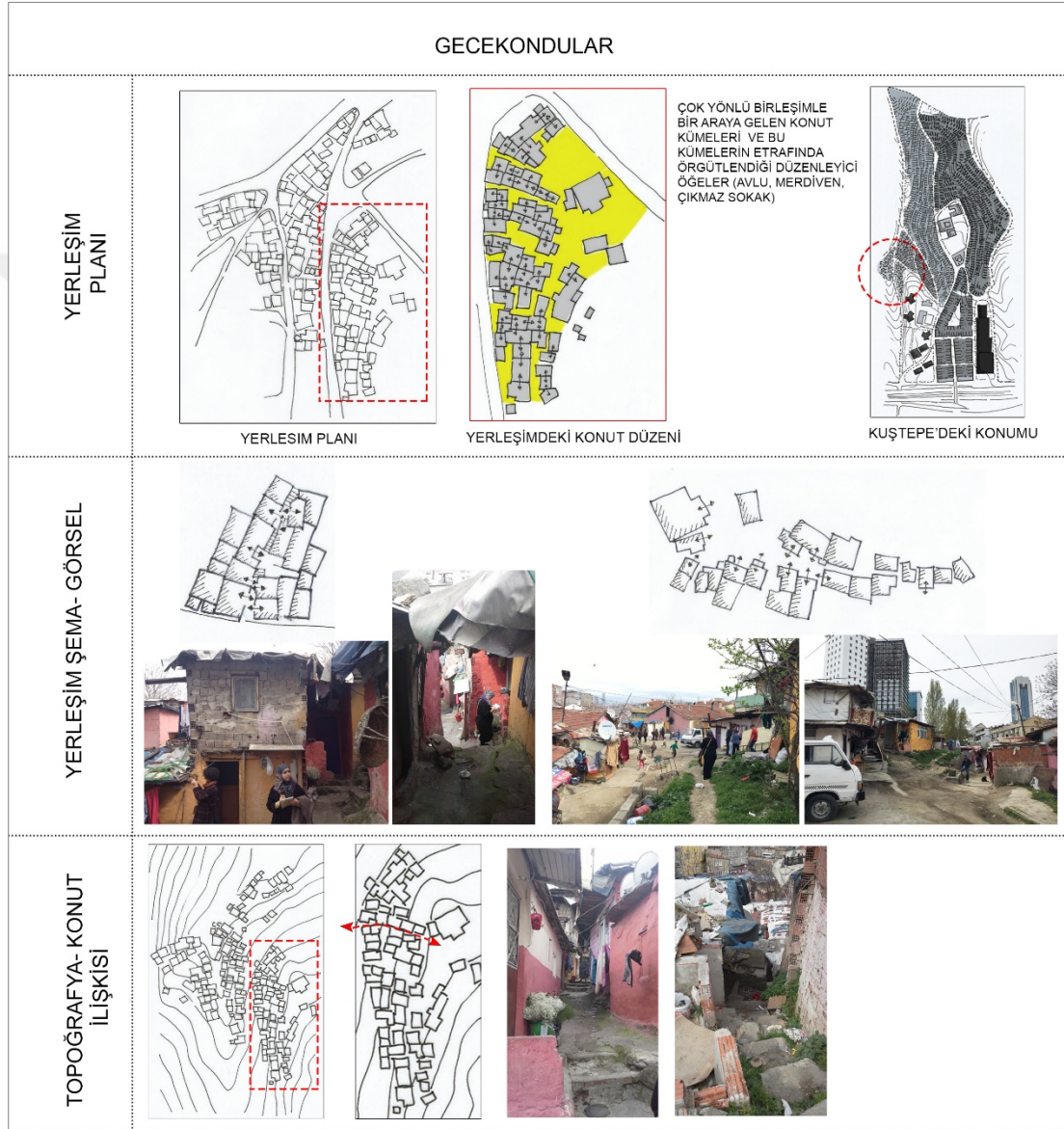
Şekil 4-27: Yerleşim dokusunun şematik gösterimi (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Bu yerleşim dokusu, 1965 yıllarında İzzetpaşa Çiftliği Gecekonduları olarak ortaya çıkmış, 1970’li yılların sonunda giderek yoğunlaşarak Kuştepe’deki boş yamaçlara sıçramıştır. 2000’lerde gecekondu alanının İzzet Paşa’daki kısmının bölgedeki apartmanlaşmanın artması ve kuzeye doğru ilerlemesi sonucu küçük bir bölgede sıkışıp kaldığı buna karşılık Kuştepe’deki alanın yerleşime daha müsait olması nedeniyle giderek yoğunlaştığı görülür. Günümüzde ise gecekondu alanının İzzetpaşa kısmının bu sefer de kentsel dönüşüm baskısı altında olduğunu ve giderek orta sınıflara yönelik konutlara dönüştüğünü söylemek mümkündür. Bununla beraber Kuştepe’de yer alan yerleşim ise yoğunlaşarak devam etmektedir.

Şekil 4-28: Kuştepe'deki gecekondu bölgesinin mekânsal gelişimi (yazar tarafından 1959, 1982, 1998, 2016 yıllarına ait hava fotoğrafları esas alınarak üretilmiştir).

Dokunun mekânsal yapısı temel olarak konut kümeleri ve bu kümelerin etrafında örgütlendiği avlu, merdivenli sokak, çıkmaz gibi düzenleyici öğelerden oluşmaktadır. Yerleşimin mekânsal yapısında bir başka önemli etken topoğrafya olmuştur. Özellikle yamaçlarda topoğrafyanın etkisiyle oluşan merdivenli sokaklar, çamaşır kurutma, sosyalleşme gibi birçok farklı gündelik kullanıma ve aktiviteye imkân sağlayan önemli mekânsal biçimlerdir.

Şekil 4-29: Kuştepe'deki gecekondu bölgesinin mekânsal analizi (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

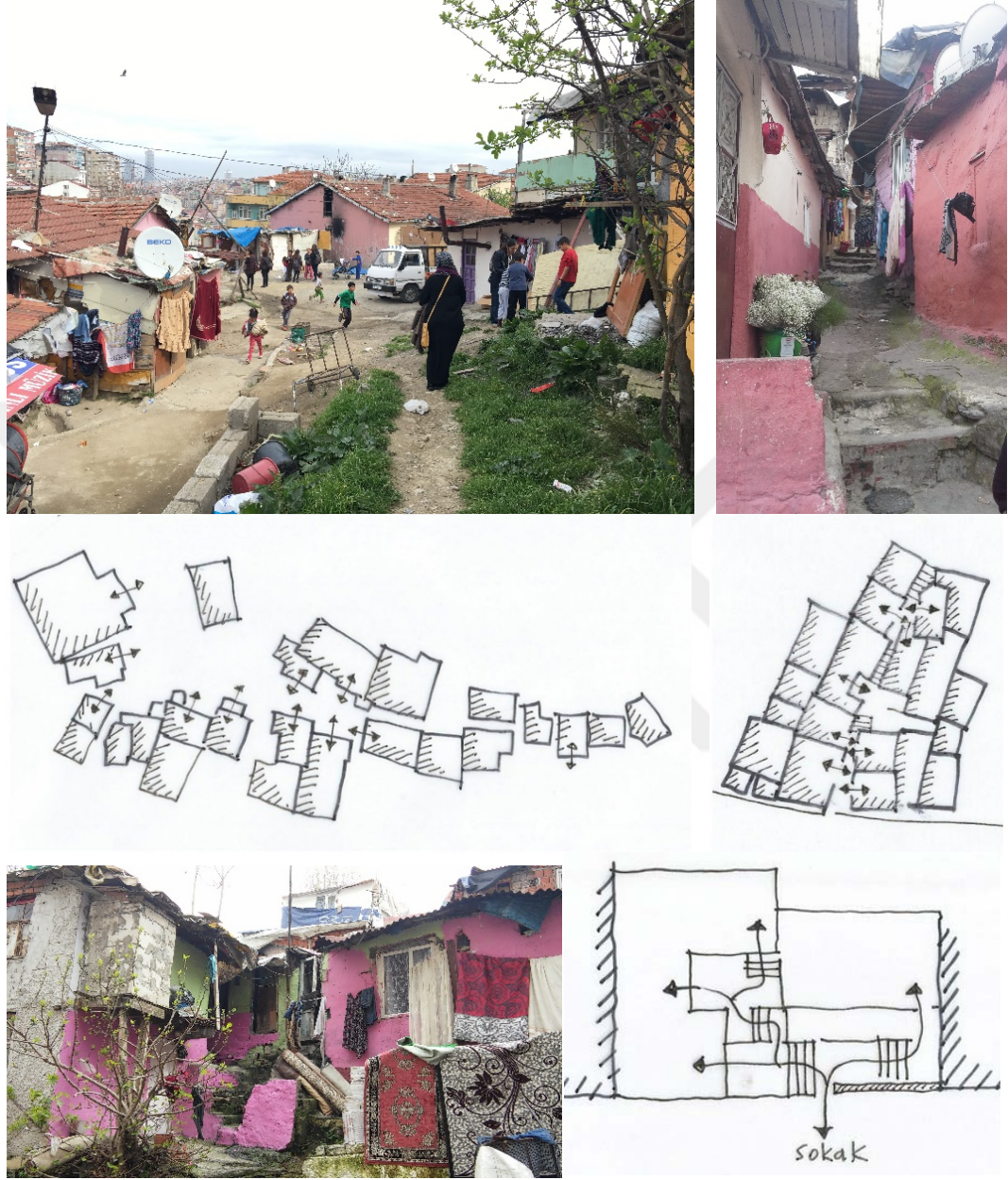
Gecekondu Dokusu Sınırlarının Mekânsal Deneyimi

Kuştepe'deki gecekonduların mekânsal örgütlenmesi kamusal- özel, iç- dış ilişkileri bakımından kendine özgü bir dile sahiptir. Yerleşim, ortaklaşa kullanılan sokakları ve avlularıyla yerleşim sakinleri için gündelik hayatın geçtiği müşterek bir mekân tanımlar. Evler ise bu ortak mekânın daha özel bir uzantısı konumundadır. Bu sosyal örgütlenme biçimi, çok çeşitli mekânsal kullanımların ve pratiklerin bir arada gerçekleştiği, iç- dış, kamusal- özel arasındaki katı ayrımların ortadan kalktığı, dinamik bir mekân üretimini beraberinde getirmiştir. Böylece kamusal ve özel alanlarının birbirini içine geçmesiyle beraber konutların dış mekânlarında bu ilişkiyi düzenlemek için çok çeşitli mekânsal çözümler üretilmiş ve mekânsal yönden zengin geçiş mekânları ortaya çıkmıştır.

Şekil 4-30: Dokudaki konut- sokak ilişkileri (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Dokuda ayırt edici olan bir başka geçiş mekânı yakın ailelerin ve komşuların bir araya gelerek oluşturduğu komşuluk birimleridir. Bu mekânlar, daha özel ortak alanlar tanımlayarak sokak ve konut arasında geçiş oluşturmaktadır.

şekil 4-31: Dokudaki komşuluk birimleri (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Dolayısıyla topluluk ilişkilerinin belirlediği sosyal sınırlarla dzenlenen, iç-dış, özel kamusal ilişkilerin belirsizleştiği bu dokunun karşılaşmalara ve etkileşimlere imkân veren geçirgen bir yapıda geliştiğini söylemek mümkündür.

4.2.4 Apartmanlaşmış ve Dönüşmekte Olan Konut Dokusu (1975 Sonrası)

Yerleşimin doğu yamacında yer alan bu doku 1955-60 yılları arasında Kuştepe'nin batı yamacında kalan doku ile Gecekondu Önleme Bölgesi olarak ortaya çıksa da özellikle 1970'li yılların ortalarından itibaren Mecidiyeköy ve çevredeki gelişmelere bağlı olarak sosyo- ekonomik bakımından daha avantajlı grupların yerleştiği bir bölge olmuş ve mekânsal olarak farklılaşmıştır.

Yapılan sözlü görüşmelerden bu bölgeye Kuştepe'de üst gelir grubunu temsil eden Karadeniz kökenli vatandaşların ve son dönemde İstanbul'un başka yerlerinden gelen insanların yerleştiği anlaşılmaktadır.¹⁸⁰ Kazgan, Kuştepe'de zamanla ortaya çıkan bu mekânsal farklılaşmaya dikkat çekmiş ve yerleşimdeki üst- orta ve orta sınıf ailelerin Mecidiyeköy'e yakın olan kısımda yaşadığını ifade etmiştir.¹⁸¹ Mekânsal farklılaşmada ve mahallenin doğu kısmının daha düzenli gelişmesinde etkili olan bir başka etmenin, yerleşimin doğu kısmına ilk yerleşen sakinlerin tapularını batı kısmına yerleşenlerden çok daha önce alabilmesi olduğu düşünülmektedir.¹⁸² Bu etkenlere bağlı olarak Kuştepe'nin doğusunun, tipik gecekondulardan ve düzensizleşen konutlardan oluşan batı kısmına göre daha iyi görünümlü ve düzenli konutlardan oluştuğu görülür. Bununla beraber özellikle Büyükdere Caddesi, Mecidiyeköy sınırı ve Bilgi Üniversitesi etrafında yoğunlaşan bakımlı apartmanlardan oluşan dokunun, doğu yamacındaki ara sokaklarda ve Bilgi Üniversitesi'nin aşağılarında kalan bölgede düzensizleştiği ve düşük nitelikli konutlara dönüştüğü gözlemlenir. Günümüzde bu Kuştepe'nin doğusu ve batısı arasındaki mekânsal farklılaşma, yerleşimin batı kısmının Gecekondu Önleme Bölgesi olarak imara kapanmış olmasına karşılık doğu kısmının kentsel dönüşüm uygulamaları ile yoğun bir dönüşüme girmesi sonucu hızla artarak devam etmektedir.

¹⁸⁰ Metin Salih Şentürk (Eski Kuştepe Sakini, İstanbul Roman Çiçekçileri Başkanı), Sözlü Görüşme, 08.04.2019

¹⁸¹ Kazgan, a.g.e, s. 15.

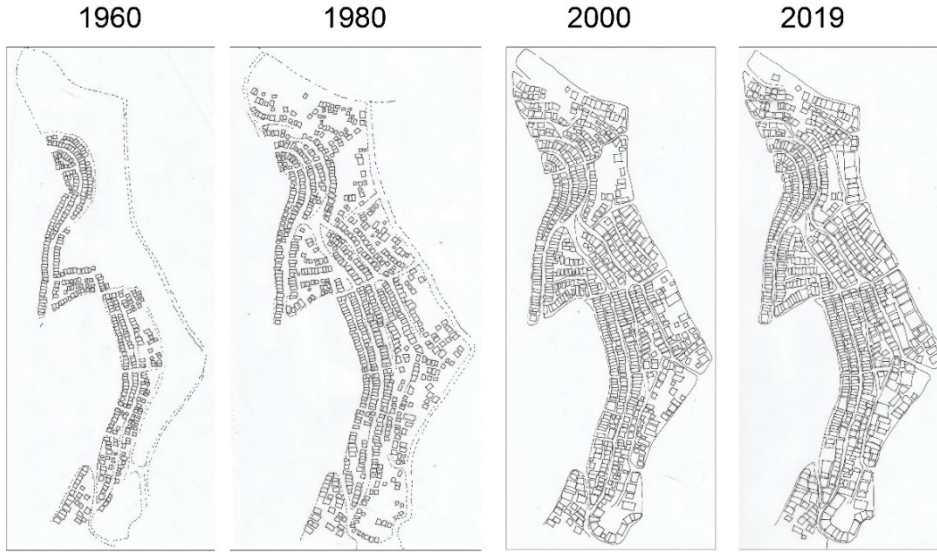
¹⁸² Tanyeri, *Bir Şehir Kuruyorum*, s. 342.

Şekil 4-32: Apartmanlaşmış ve dönüşmekte olan konut dokusuna ait farklı konut örnekleri Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Bu konut dokusu, 1955-60 yılları arasında günümüzde Bilgi Üniversitesi'nin bulunduğu tepenin etrafını saracak biçimde gelişen Gecekondu Önleme Bölgesinin doğu yamacı olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde mahallenin doğusundaki yerleşimin, yerleşimin merkezindeki tepenin etrafı ve Son Durak Bölgesiyle kısıtlı olduğu görülür. 1970'lerde ise yerleşimin Boğaziçi Köprüsü'nün açılması ve MİA fonksiyonlarının Mecidiyeköy'e ulaşması gibi gelişmeler ile hızla dönüşmesine bağlı olarak doğu yamacının çevresinden farklılaştığı ve ayrı bir doku olarak ortaya çıktığı görülür. Bu dönemde yerleşimde artan ranta bağlı olarak yamaçta mevcut konutlar apartmanlaşmış ve düşük nitelikli apartmanlardan oluşan yeni bir bölge ortaya çıkmıştır. 2000'ler yerleşim için bir başka kritik öneme sahip dönemdir. Bir önceki dönemin sonunda açılan Bilgi Üniversitesi ve Büyükdere Caddesi üzerinde inşa edilen vizyon projeleri bu dönem yerleşimdeki dönüşümü tetikleyen başlıca gelişmeler olmuştur. Bu gelişmelerin sonunda dokudaki çok dik olan yamaçlar hariç boş alanlar dolmuş ve

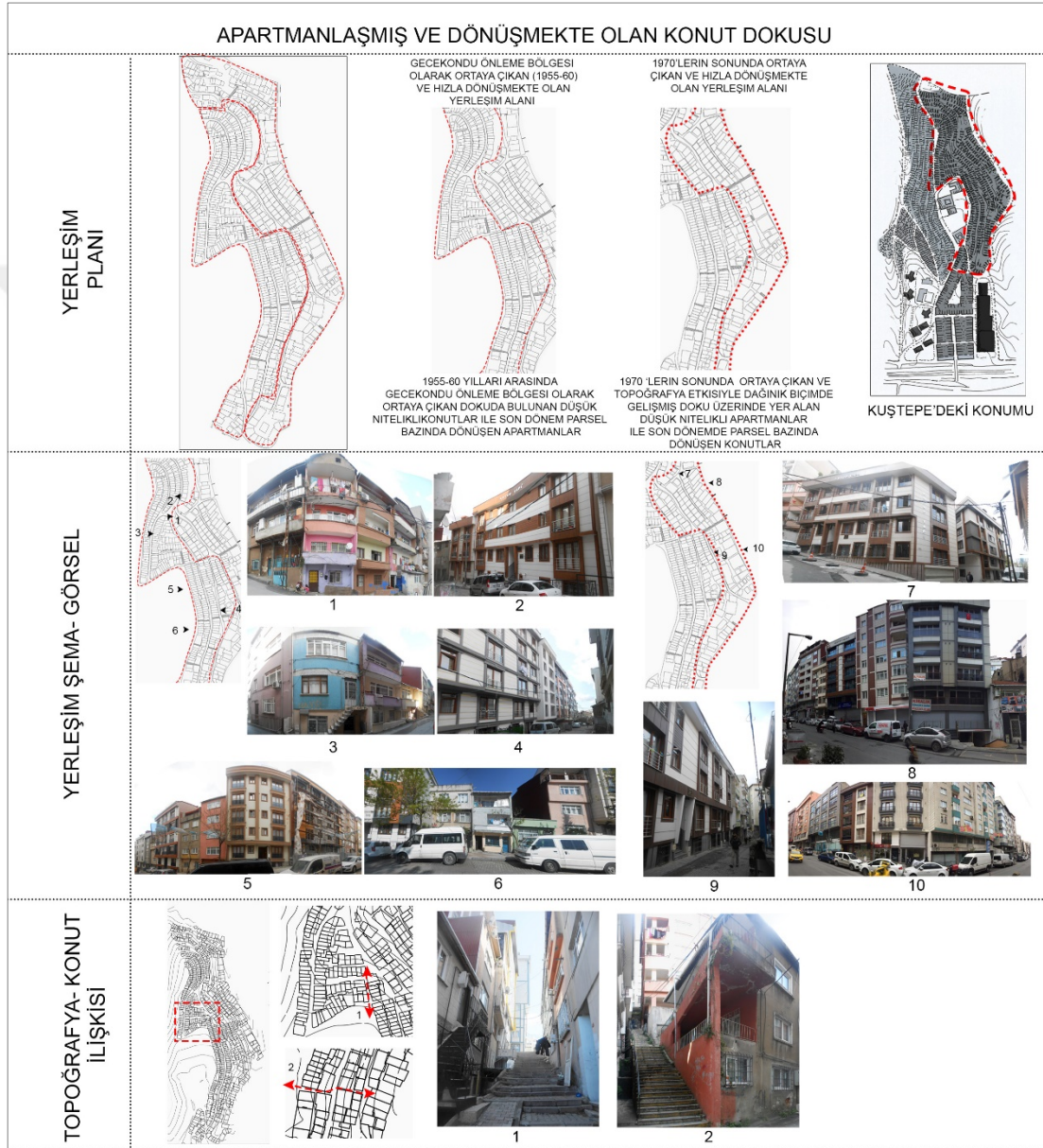
özellikle Mecidiyeköy sınırında apartmanlaşmalar yoğunlaşmıştır. Günümüzde bölge, büyüme sınırlarına ulaşmış olup, yeni yerleşime açılacak boş alan neredeyse kalmamış durumdadır. Bununla beraber parsel bazındaki kentsel dönüşüm projeleriyle bölgenin dönüşümü yoğun biçimde devam etmekte ve mekânsal yapısı hızla dönüşmektedir. Tüm bunlardan dokunun mekânsal gelişiminde kentsel dinamiklerin ve gelişmelerin çevresindeki konut alanlarına kıyasla çok daha fazla belirleyici olduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 4-33: Apartmanlaşmış ve dönüşmekte olan konut dokusunun mekânsal gelişimi (yazar tarafından 1959, 1982, 1998, 2016 yıllarına ait hava fotoğrafları esas alınarak üretilmiştir).

Kuştepe'nin doğusunda kalan yerleşim dokusu, temel olarak iki ayrı katmandan oluşur. Bunlardan biri, 1955-60 yılları arasında oluşan Gecekondü Önlleme Bölgesi olarak ortaya çıkan ve günümüzde hızla dönüşmekte olan yerleşim alanıdır. Bu bölgede az katlı düzensiz konutlar, düşük nitelikli apartmanlar ve son dönemde kentsel dönüşüm uygulamalarıyla inşa edilmiş “yüksek nitelikli konutlar” bir arada bulunur. Bir diğer katman ise, 1970'lerin sonunda Mecidiyeköy sınırına yakın bölgede gelişen, düşük nitelikli apartmanlar ile kentsel dönüşüm uygulamalarıyla dönüşmüş konutların iç içe geçtiği bölgedir. Kentsel dönüşüm uygulamalarının bu iki yerleşim alanına yayıldığı ve özellikle Bilgi Üniversitesi çevresi ve Mecidiyeköy sınırında yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Buna karşılık dönüşümün, yerleşimin Son Durak diye bilinen kuzey bölgesinde nispeten daha yavaş gerçekleştiğini ve eski dokunun korunduğunu

söylemek mümkündür. Yerleşim dokusunun mekânsal gelişiminde topoğrafya belirleyici bir etmendir. Çoğunlukla yamaçlarda yer alan konut alanların eğime paralel şekilde konumlandığı ve birbirine merdivenli sokaklarla bağlandığı görülür. Bu merdivenli sokakların, mahalle sakinlerinin gündelik hayatında önemli bir yeri olduğu, oyun, sosyalleşme, açık alan gerektiren gündelik kullanımlar gibi birçok aktiviteye olanak sağladığı gözlemlenmiştir.

Şekil 4-34: Kuştepe'deki apartmanlaşmış ve dönüşmekte olan konut dokusunun mekânsal analizi (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Apartmanlaşmış ve Dönüşmekte Olan Doku Sınırlarının Mekânsal Deneyimi

Dokudaki konut sokak sınırları bulunduğu yere ve konut tipine göre farklılık gösterir. 1950’lerdeki dokunun görece korunduğu Bilgi Üniversitesi’nin aşağısında kalan Son Durak bölgesinde konutların az katlı olduğu ve her katın sokakla direk ilişkisini sağlayacak şekilde düzenlendiği görülür.

Şekil 4-35: Dokuda 1955-60 yıllarında ortaya çıkan ilk yerleşime ait konutlar Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Dokuda 1970’lerin sonunda ortaya çıkan düşük nitelikli apartmanlar ise geçiş mekânlarının ortadan kalkması, çok katlı inşa edilmeleri gibi nedenlerden dolayı 1950’lerdeki az katlı yapılara göre sokakla daha zayıf bir ilişki kurmaktadır.

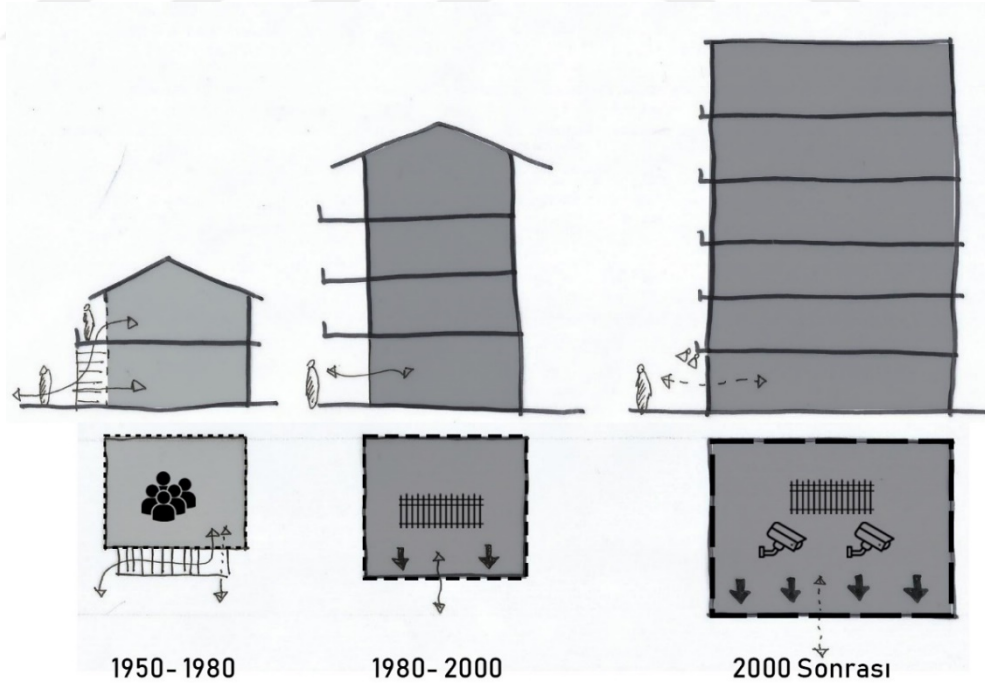
Şekil 4-36: Dokuda 1970 sonrası ortaya çıkan düşük nitelikli apartmanlar Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Günümüzde özellikle Bilgi Üniversitesi’nin çevresinde ve Mecidiyeköy sınırında yoğunlaşan kentsel dönüşümle beraber konutların sokakla ilişkisi ciddi biçimde

dönüşmektedir. Dönüşümün gerçekleştiği yerlerdeki yeni yapıların yüksek ve büyük bloklar olarak inşa edildiği dolayısıyla sokakla ilişkisinin gözetilmediği görülür. Özellikle birkaç parselin birleştirilmesiyle ortaya çıkan yeni yapılar duvar etkisi yapmakta ve geçirimsiz katı sınırlar oluşturmaktadır. Bununla beraber dönüşen bazı yapıların güvenlik kameralarından oluşan bir sistem tarafından kontrol edildiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla fiziksel engellerin ve görünmez denetleyicilerin bir arada bulunduğu bir durum söz konusudur.

Şekil 4-37: Günümüzde kentsel dönüşümle ortaya çıkan apartmanlar Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 4-38: Dokudaki konut- sokak ilişkisinin değişimi (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

4.2.5 Konut Bloklarından Oluşan Doku (1975- 1980)

Mahallede aynı dönem oluşan bir diğer doku konut bloklarından oluşan yerleşim olmuştur. 1970'lerin sonlarında MİA fonksiyonlarının Mecidiyeköy'e ulaşması, Boğaziçi Köprüsü'nün açılması gibi etkenlere bağlı olarak Büyükdere Caddesi'ndeki gelişmeler yoğunlaşmış ve Kuştepe'nin caddeye yakın olan kısmında İzmen Sitesi ve Abide Sitesi'ne ait konut bloklarından oluşan bir doku ortaya çıkmıştır.

Şekil 4-39: Konut bloklarından oluşan doku Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Hava fotoğraflarından iki sitenin de aynı dönemlerde inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bunlardan Abide Sitesi, 1976 tarihinde Yasat İnşaat tarafından inşa edilmiş olup, 500 konutluk toplu konut örneği olarak geçmektedir.¹⁸³ Naim Tanyeri, Abide Sitesi'nin Milli Reasürans Şirketi çalışanları için inşa edildiğini ifade etmektedir.¹⁸⁴ Bununla beraber Milli Reasürans Şirketi'ne ait arsanın aynı şirket üyelerinin kurmuş olduğu

¹⁸³ Tekeli, *İstanbul'un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü*, s. 172.

¹⁸⁴ Tanyeri, *Bir Şehir Kuruyorum*, s. 26.

Abide Yapı Kooperatifi'ne satıldığını ilave etmektedir.¹⁸⁵ 1980'li yıllara ait bir ilanda, Abide Sitesini inşa eden Yaşat A. Ş, siteye ait, inşaatı başlamamış, müstakil işhanı arsalarından Cadde üstündekileri Sabancı'ya sattığını, geri kalanlarını da kat karşılığı satmak istediğini belirtmektedir.¹⁸⁶ Dolayısıyla sitenin, sadece kooperatif üyeleri için inşa edilen konutlar biçiminde gelişmediği, konut- iş hanı olarak gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Şekil 4-40: Abide Sitesine ait işhanı arsalarının gazete satış ilanı.

Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi, 13.12.1983.

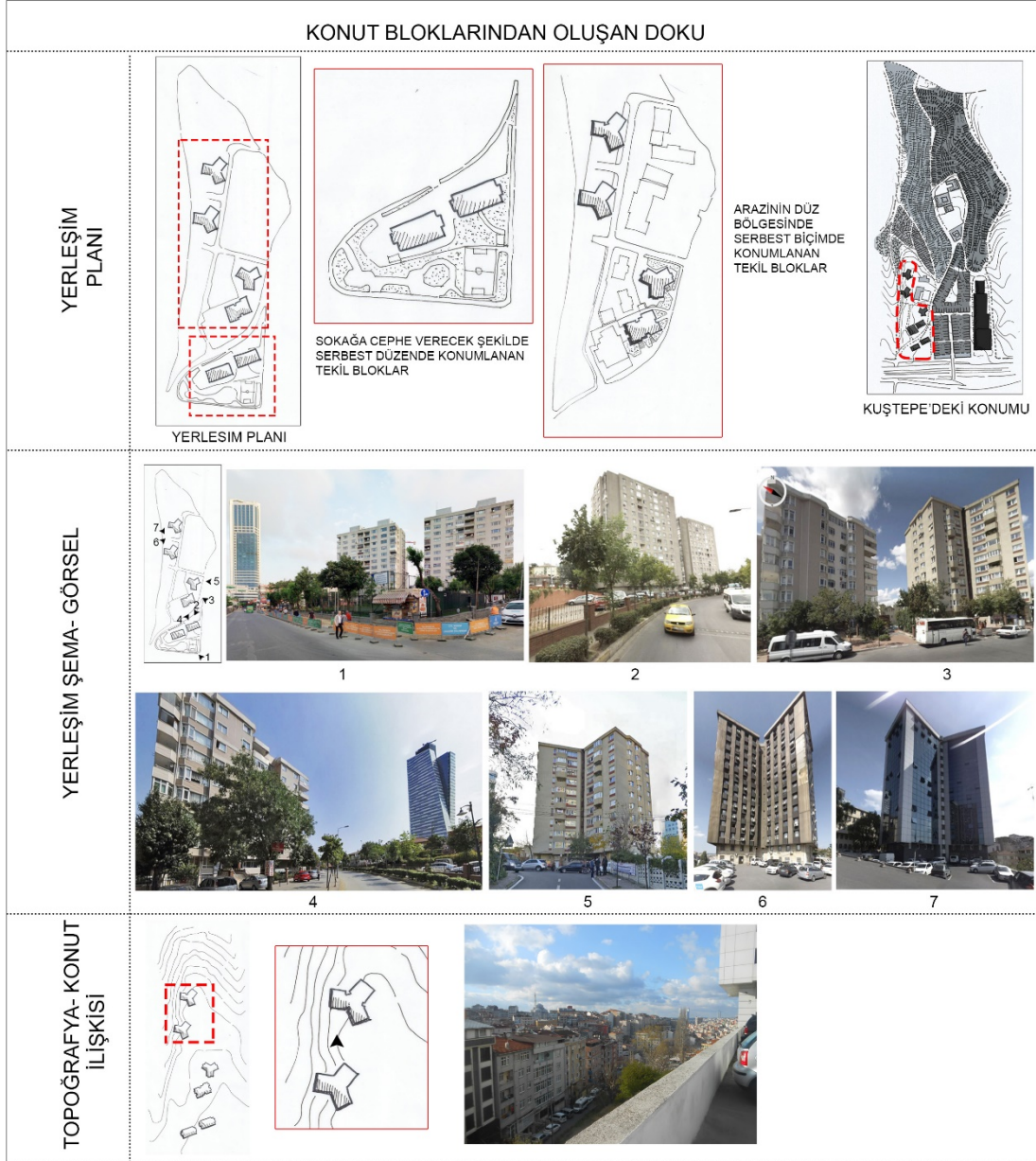
Günümüzde ise sitede konut olarak daha önce inşa edilen Büyükdere caddesi tarafındaki bloklarda giderek ofis ve ticari kullanımların arttığı, işyeri arsası olarak satılmak istenen bloklardan ikisinin de iş merkezi olarak kullanıldığı görülür. Sabancı'ya satılan Büyükdere Caddesi üzerindeki arsa ise çevrede yoğunlaşan vizyon projeleri gelişimine uygun olarak lüks otel projesi alanı olarak belirlenmiş olup yapının inşaatı halen devam etmektedir. Dokuda Abide Sitesi ile yer alan bir diğer yapı, İzmen Sitesidir. Konut kooperatifi olarak inşa edilen bu sitede, ofis işlevlerine rastlansa da konut kullanımının hâkim olduğu görülür

Dokuyu oluşturan siteler, caddeye cephe verecek ya da arazinin düz bölgesine yerleşecek serbest düzende yerleşim alanına yayılan tekil bloklar, aktif olarak kullanılmayan yeşil alanlar ve otopark alanlarından oluşmaktadır. Bloklar, 10- 15 kat

¹⁸⁵ a.g.e, s. 281.

¹⁸⁶ 'Mecidiyeköy Abide Sitesinde Satılık İş Hanı Arsaları', *Milliyet*, 13 Aralık 1983, s.7

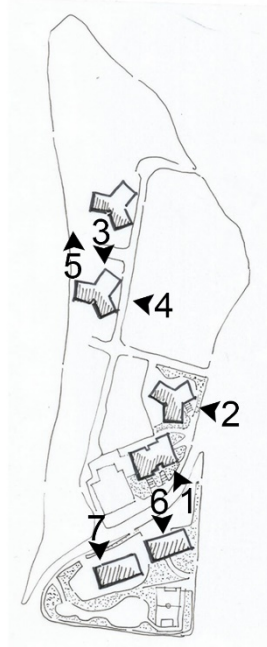
arasında değişen yüksekliğe sahiptir. Bloklar genellikle arazinin düz kısmına yerleşecek şekilde konumlanmışlardır. Bununla beraber Abide Sitesi'nin yerleştiği arazinin kuzeyinde eğimin yamaçlar şeklini aldığı ve bu yamaçların bitişiğindeki düzlüğe yerleşen bloklar ile çevresi arasında doğal bir sınır işlevi gördüğü gözlemlenmektedir.

Şekil 4-41: Kuştepe'deki konut bloklarından oluşan dokunun mekânsal analizi (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Konut Bloklarından Oluşan Konut Dokusu Sınırlarının Mekânsal Deneyimi

Blokların içerdği kullanımlar, yapıların çevresiyle olan ilişkisini belirlemesi açısından da önem taşır. Kullanım çeşitliliği gösteren yapıların çevresiyle arasında daha yumuşak sınırlar tanımladığı buna karşılık tekil kullanıma sahip yapıların daha katı sınırlar oluşturduğu görülür. Bunun yanında yapıların 10- 15 kat arasında değişen yüksekliklerde inşa edilmesi, sokakla ilişkinin geçmişte ortaya çıkan konut dokularına göre oldukça zayıflamasına yol açmıştır. Sınırların biçimlenmesinde önemli rol oynayan diğer etmenler yapıların Büyükdere Caddesi'ne göre konumu ve topoğrafya ile kurduğu ilişki olmuştur. Yapılar Büyükdere Caddesi'ne yaklaştıkça sınırlar katılaşmaktadır. Bununla beraber topoğrafyanın dik yamaçlara dönüştüğü bazı yerlerde yapıları çevresinden ayıran doğal engelle dönüştüğü görülür.

1 Nolu Fotoğraf

2 Nolu Fotoğraf

Şekil 4-42: Abide Sitesi konut bloklarının çevreyle ilişkisi

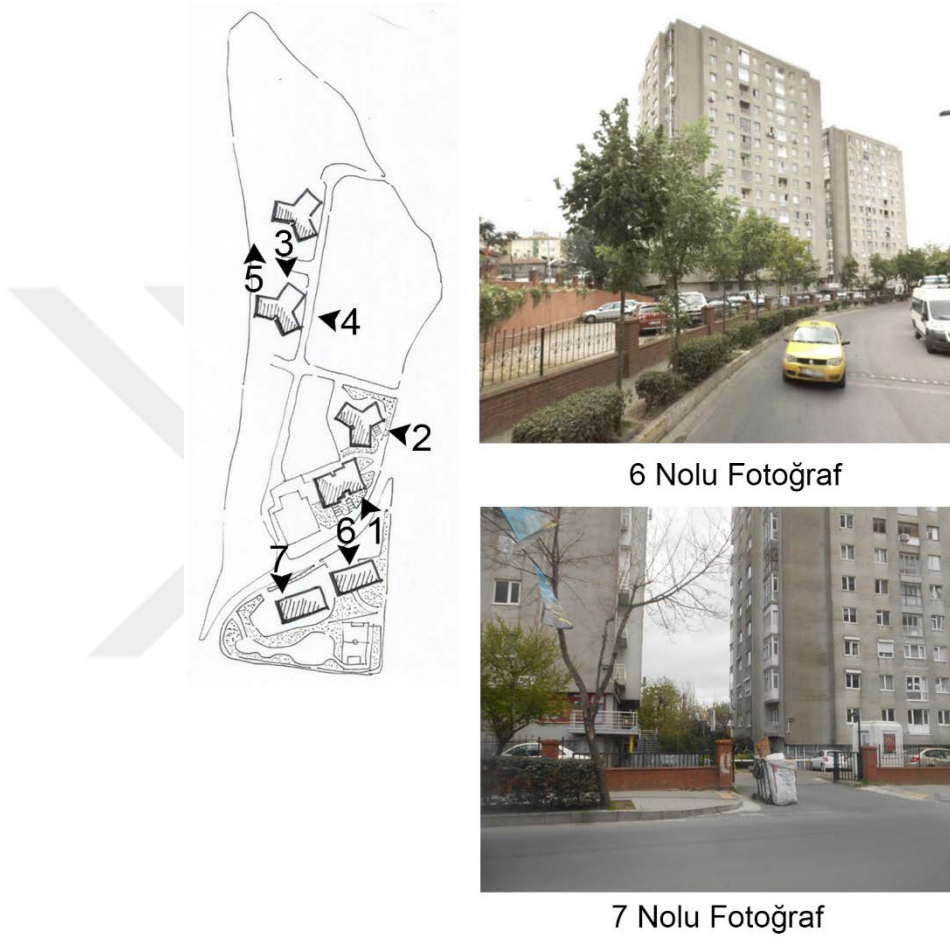
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Abide Sitesi'nin konut, ticaret ve işyeri kullanımlarının bir arada bulunduğu bloklarının diğer bloklara göre daha yumuşak sınırlar tanımlamakla beraber çevresiyle zayıf bir ilişki kurduğu görülür. Blokların çevresi geçilebilen sembolik çitlerle sınırlanmış olup yapıya girişi etkin olarak engelleyen fiziksel bir sınır bulunmaz. Bununla beraber bitişiğindeki yeşil alanların kullanımının çitlerle engellenmesi, yüksek, tekil bloklar biçimindeki yapısı ve girişin güvenlik kameralarıyla denetlenmesi gibi nedenlere bağlı olarak çevresiyle kuvvetli bir ilişki kuramadığı görülür.

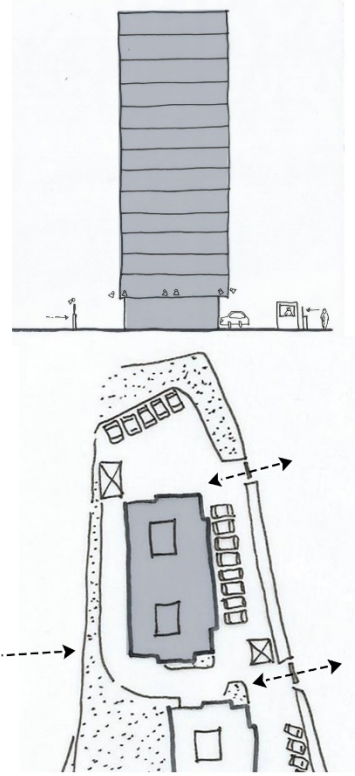
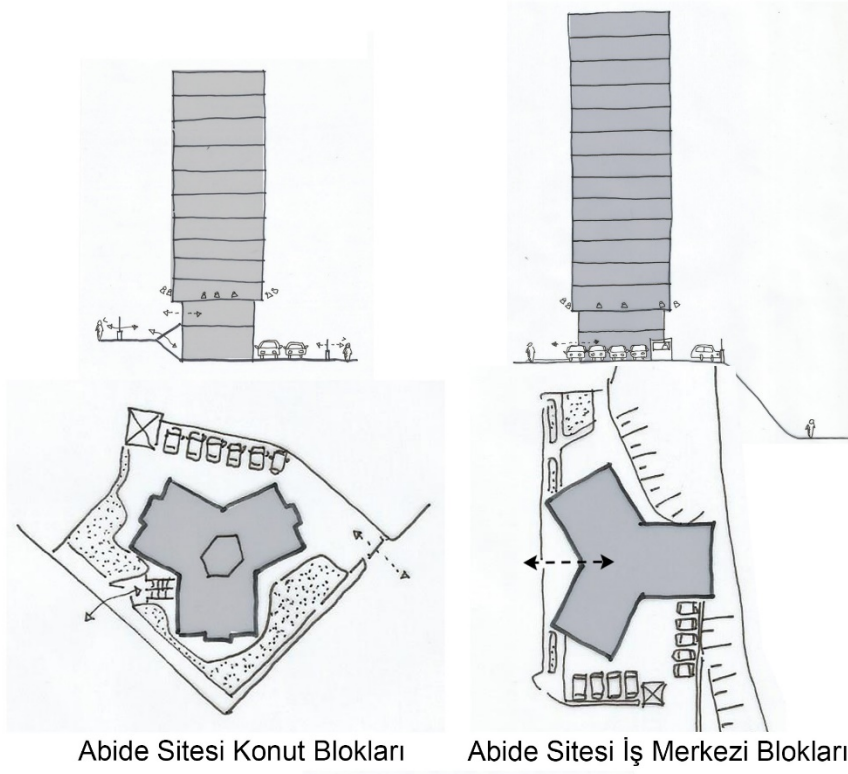
Şekil 4-43: Abide Sitesi iş merkezlerinin çevreyle ilişkisi
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Abide Sitesi'ne ait, tamamen iş merkezi işlevlerinden oluşan bloklar ise daha engelleyici sınırlar tanımlamaktadır. Blokların sembolik çitlerle çevresinden ayrılmasına rağmen çevresinin tamamen otopark alanına dönüşmüş olması, girişinin kameralar ve güvenlik görevlilerinden oluşan bir sistem tarafından denetlenmesi ve topoğrafyadan kaynaklanan doğal engeller gibi etmenler dolayısıyla daha engelleyici sınırlar oluşturduğu gözlemlenir.

Şekil 4-44: İzmen Sitesi bloklarının çevresiyle ilişkisi
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Dokunun engelleyici sınırlara sahip bloklarından sonuncusu İzmen Sitesi konutlarıdır. Bloklarda ofis işlevlerine rastlansa da konut kullanımının hâkim olduğu görülür. Site çevresinden görsel olarak geçirgen ancak geçişe izin vermeyen bir fiziksel engelle ayrılmıştır. Blokların yakın çevresi ise tamamen otopark alanına dönüşmüştür. Bunun yanında geçişin güvenlik kameraları ve görevlilerinin oluşturduğu bir sistemle denetlendiği görülür. Tüm bunlardan dokunun sınırlarının engelleyici olduğunu ve çevresiyle ilişkisinin kopuk olduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 4-45: Site bloklarının çevresiyle ilişkisinin şematik gösterimi (yazar tarafından üretilmiştir).

4.2.6 Rezidans Kullanımı İçeren Karma Kullanımlı Yapı (2012)

Yerleşimde son olarak ortaya çıkan doku Büyükdere Caddesi üzerinde yer alan, rezidans dairelerinin yer aldığı karma kullanımlı yapı olmuştur. Yapının, yerleşimde 2000'lerden sonra ortaya çıkan vizyon projelerinin öncüsü olduğunu ve inşa edilmesiyle beraber yerleşimde bir kırılma yarattığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla yapının ortaya çıkış biçiminde kentsel dinamiklerin yanında küresel dinamikler de etkili olmuştur. Bu gelişme biçimine bağlı olarak yapının engelleyici sınırlar ve ikonik görünümüyle çevresinden radikal biçimde farklılaştığı görülür.

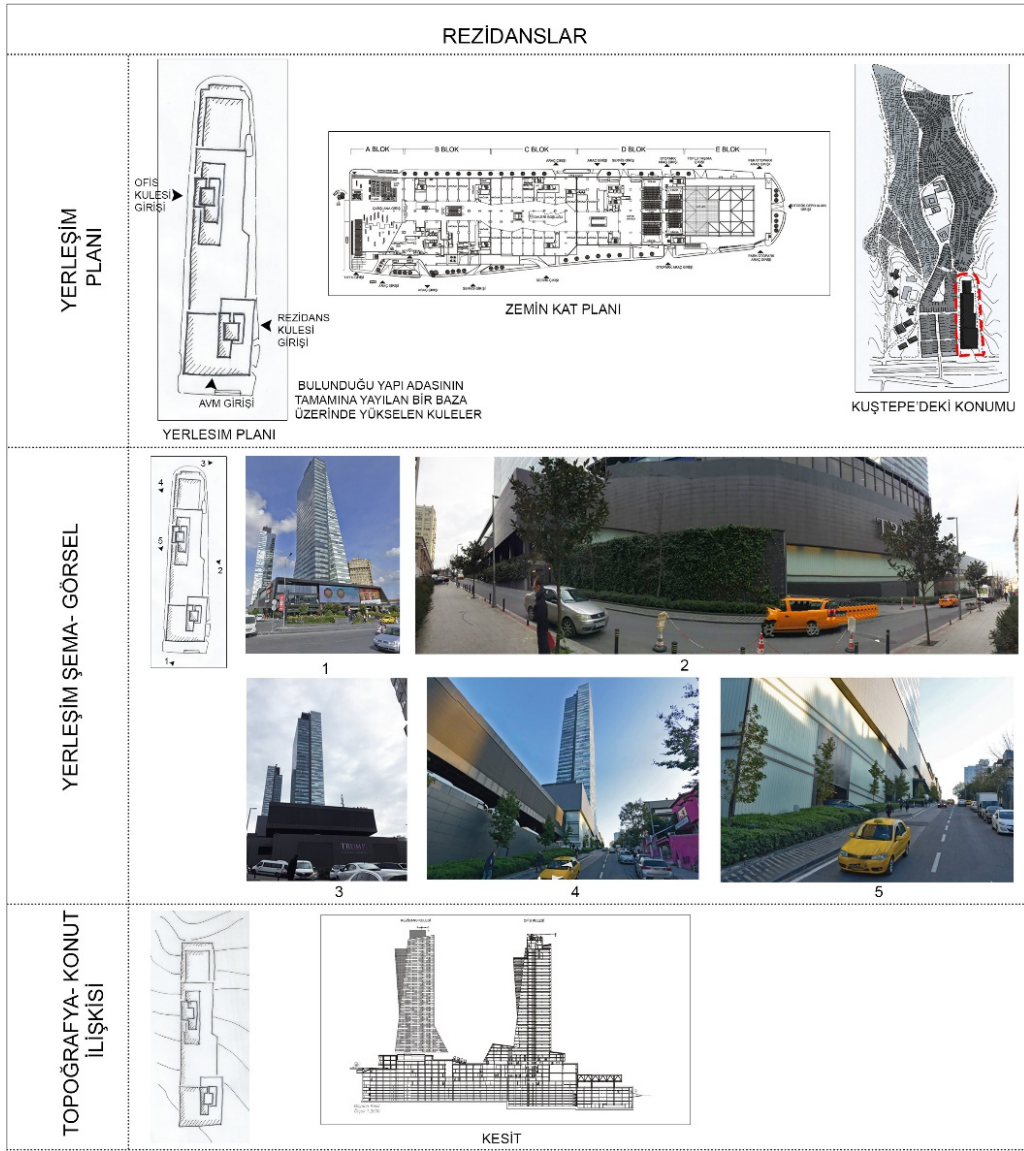

Şekil 4-46: Trump Towers'ın havadan görünümü. Kaynak: URL-18, 2019.

Yaklaşık 300 metre uzunluğunda ve 80 metre genişliğinde bir arsa üzerinde yer alan bu yapı, temel olarak biri rezidans, diğeri ofis kullanımına sahip iki ana kuleden ve alışveriş merkezinden oluşmaktadır. 39 kattan oluşan rezidans kulesi, yapının Büyükdere Caddesine yakın kısmında bulunmakta olup, 88 farklı tipte düzenlenmiş toplam 205 adet bağımsız konuttan oluşmaktadır. 37 katlı ofis kulesi ise yapının mahalleye bakan arka kısmında yer almakta ve bölünebilir ofis katlarından meydana gelmektedir.¹⁸⁷

¹⁸⁷ Trump Towers <<http://www.trumpistanbul.com.tr/konsept.aspx>> [accessed 29 April 2019]

Yapı, Büyükdere Caddesi tarafında geri çekilerek oluşturulan meydan dışında bulunduğu yapı adasının tamamına yayılan bir bazadan yükselen kuleler biçiminde gelişmiştir. Yapının üzerinde bulunduğu arazi üzerindeki kot farkının yaklaşık 30 metreyi bulması sonucu yapının büyük bir kısmı yerin altın çözülmüş ve yapının zemin kat seviyesi altında bulunan 12 bodrum katında alışveriş merkezi ve otopark alanı düzenlenmiştir. Yapının AVM, ofis kulesi ve rezidans kulesi olmak üzere 3 ayrı girişi bulunmaktadır. Bunlardan AVM girişi Büyükdere caddesi üzerinde yer alırken, ofis kulesi girişi Bira İşçi Evleri'nin olduğu yönden, Rezidans girişi ise Mecidiyeköy yönünden sağlanmaktadır.

Şekil 4-47: Kuştepe'deki konut kullanımı içeren karma kullanımlı yapının mekânsal analizi (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Karma Kullanımlı Yapı Sınırlarının Mekânsal Deneyimi

Yapının Büyükdere Caddesi ile ilişkisi, 30 metre geri çekilerek oluşturulan, alışveriş merkezinin girişinin de gerçekleştiği bir meydan ile düzenlenmiştir. Yapı bu cephe hariç yapı adasının tamamına yayılan masif bir kütleden yükselen kuleler biçiminde gerçekleşmiştir. Buna bağlı olarak yan cephelerde ortaya çıkan sürekli, uzun ve sağır duvarların yaya üzerinde ezici bir etkide bulunduğu görülür. Yayaların yaklaşımını engelleyen bu duvarlar üzerindeki ofis ve rezidans girişleri de buna uygun olarak kendini açıkça ortaya koymayacak biçimde düzenlenmiştir.

Şekil 4-48: Yapının Büyükdere Caddesi'nden görünümü. Kaynak: URL-19, 2019.

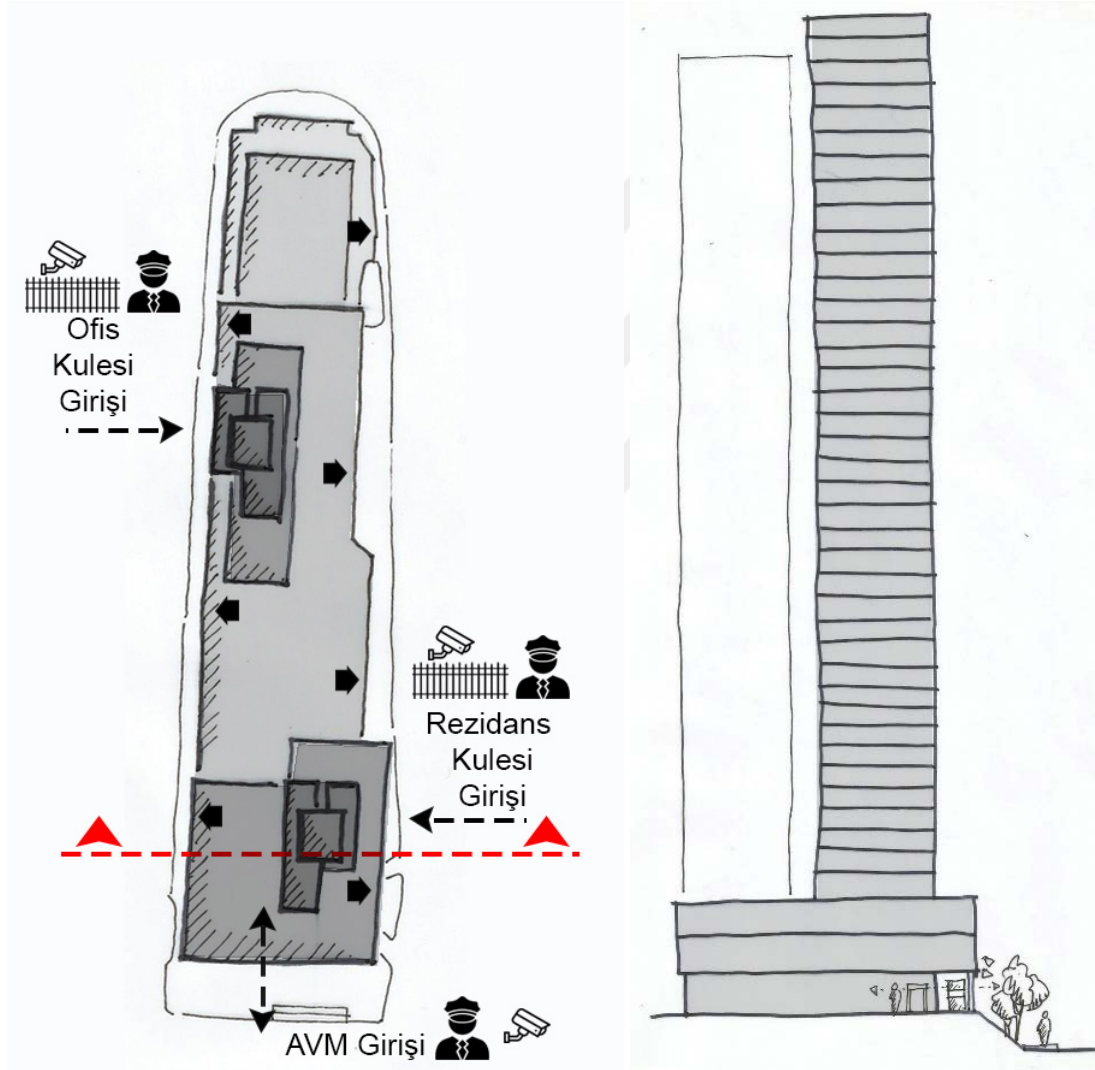

Şekil 4-49: Yapının Ofis Girişinin olduğu yan cepheden görünümü. Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 4-50: Yapının Rezidans Girişinin olduğu yan cepheden görünümü. Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Özellikle rezidans girişinde eğimin ve peyzajın yapı ile sokak arasındaki ayrımı kuvvetlendirecek şekilde ele alındığı görülür. Yapının yan cephesi boyunca sıralanan ağaçlar ve eğim ile ortaya çıkan şev ile yayanın giriş ile görsel ilişkisi kopmuştur. Bununla beraber yapının tüm girişlerinin kameralar ve güvenlik personellerinden oluşan bir sistem ile sıkı bir biçimde denetlendiği görülür. Tüm bunlardan yapının özellikle yan cephelerinde çevresiyle ilişkisinin geçirimsiz sınırlarla tanımlandığını, tüm girişlerinin güvenlik sistemlerinden oluşan görünmez sınırlarla denetlendiği dolayısıyla çevresinden ciddi biçimde ayrıştığını söylemek mümkündür.

Şekil 4-51: Rezidansın çevresiyle ilişkisi (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

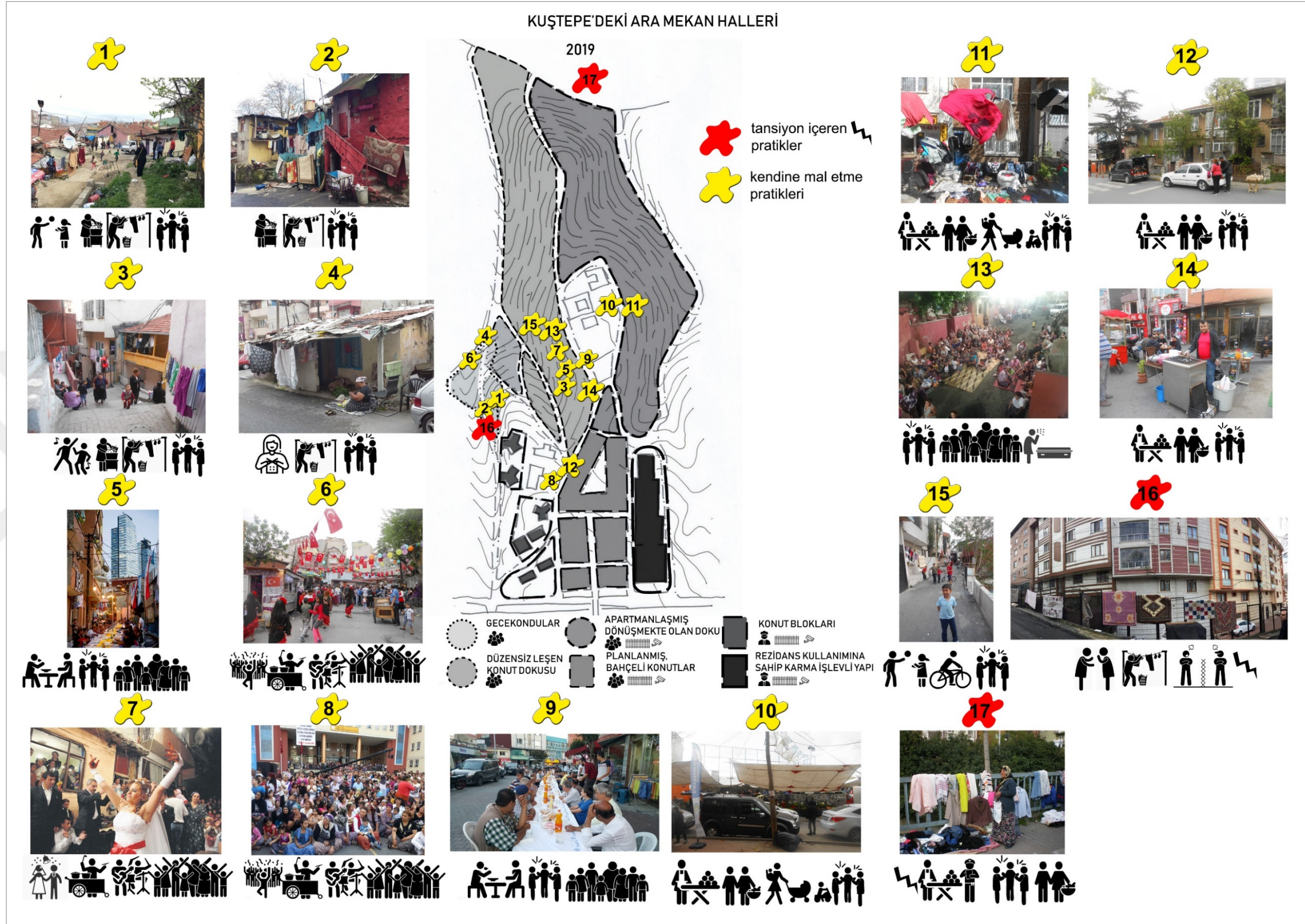
4.3 Kuştepe'deki Ara Mekânlar ve Mekânsal Pratikleri

Yapılan incelemelerde yerleşimde görülen sınır durumlarından özellikle sınırların mekânsallaştığı ara mekânların öne çıktığı, çok çeşitli yerlerde ve biçimlerde gerçekleştiği görülür. Yerleşim sakinlerinin pratikleriyle biçimlenen bu ara mekânlarla beraber zengin bir kullanım çeşitliliğine sahip, kendine özgü bir mekân üretimi ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla yerleşimdeki mekânsal zenginlik ve kullanım çeşitliliği, ara mekânların farklı biçimlerini ve deneyimlerini incelemek için büyük potansiyel taşır. Bu bölümde yerleşimde çok çeşitli biçimlerde gerçekleşen ara mekânlar ortaya konacak ve mekânsal pratikleri bakımından incelenecektir.

Kuştepe'nin farklı sosyo- kültürel dokusu ve özel topoğrafik koşulları gibi etmenlere bağlı olarak kendine özgü bir mekânsal gelişim ortaya koyduğu görülür. Yerleşimde farklılıklardan oluşan ortak yaşam biçimi, dayanışma kültürü, güçlü Roman kimliği, enformel yaşam pratikleri ve özel topoğrafik koşullar gibi farklı etmenlerin bir araya gelmesiyle beraber özgün ve mekânsal açıdan zengin kullanımlar ve pratiklerin belirleyici olduğu bir mekân üretimi ortaya çıkmıştır. Bu kullanım ve pratikler yoluyla mahalle sakinleri yerleşimde bulunan sokakları, okul bahçelerini veya âtil kalan boş alanları kendilerine mal ederek ortak yaşam kültürlerine ve kendi ihtiyaçlarına göre yeniden biçimlendirirler. Sakinlerin kendi pratikleriyle ortaya çıkan bu ara mekânlarda iç- dış, özel- kamusal gibi ayrımlar muğlaklaşır ve mekânsal sınırlar esnetilerek gündelik kullanımlardan, düğün, şenlik gibi sosyal olaylara çok farklı kullanımlara aynı anda imkân veren mekânlar üretilir.

Bu ara mekânların özellikle yerleşimin batı ve güney kısmında yoğunlaştığı görülür. Daha çok gecekonduların ve düzensiz konutların yoğunlaştığı bu bölgedeki konut dış mekânlarının, sokakların, yapılanmamış açık alanların, mekânsal kuralları esneten kullanıcı pratikleriyle çok farklı kullanımlara olanak sağladığı görülür. Bununla beraber Bilgi Üniversitesi çevresi ve yerleşimdeki ana caddeler gibi tüm mahalle sakinlerinin kullandığı yerlerde de bu tip mekânsal kullanımları görmek mümkündür.

Şekil 4-52: Kuştepe'deki ara mekân halleri (yazar tarafından tez kapsamında üretilmiştir).

Özellikle gecekondü dokusundaki konutların sokakla ilişkisi, özel- kamusal sınırlarının aralandığı, ortaklaşa kullanılan özel mekânlarla biçimlenmesi bakımından özgündür. Bu ara mekânlarda gündelik kullanımlar, oyun, sosyal aktiviteler gibi farklı pratiklerin üst üste bindiği ve çevresiyle farklı etkileşimler üretebilme potansiyeline sahip zengin bir mekânsallık üretilir.

Şekil 4-53: Konut dış mekânlarındaki ara mekân durumu.
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Yerleşimdeki sokaklar ve merdivenler mahallelilerin aktif olarak sahiplendikleri ve dönüştürdükleri diğer yerlerdir. Yerleşim sakinlerinin sokağı evin uzantısı olarak kullanmalarıyla beraber sokakların ortaklaşa kullanılan özel alanlara dönüştüğü görülür. Böylece sokaklar sadece geçip gidilecek yerler olmaktan çıkmış, yaşamın geçtiği, ev-sokak arası bir yere dönüşmüştür. Evin uzantısı konumundaki bu sokaklarda, çamaşır asma gibi gündelik kullanımlar, sosyalleşme, üretim gibi pratiklerin iç içe geçtiği görülür.

Şekil 4-54: Evin uzantısı konumundaki sokaklar.
Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Bununla beraber sokakların kullanımında kolektif bir bilinç ve güçlü bir sosyal örgütlenme öne çıkar. Bu nedenle aynı zamanda müşterek mekânlardır. Mekânda gerçekleşen ortak kullanımlar ve müşterekleşme pratikleri, güçlü sosyal ilişkilerin belirlediği ortak bir yaşamı beraberinde getirmiştir. Böylece sokakların ortak bir kullanım üzerinden üretilen alternatif bir kamusal mekân gibi çalıştığı anlaşılır. Ortak yaşamın geçtiği bu sokaklarda, düğün, cenaze töreni, iftar yemeği, Hıdrellez şenliği gibi çok çeşitli etkinlikler gerçekleşmektedir.

Şekil 4-55: Sokakta kurulan iftar sofrası.
Kaynak: Metin Salih Şentürk arşivi.

Şekil 4-56: Sokakta Hıdrellez kutlaması. Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 4-57: Sokakta düğün. Kaynak: Metin Salih Şentürk arşivi.

Bunlardan yerleşimdeki sokakların bir yandan mekânsal kullanımlarla oldukça sahiplenilen ve kişiselleştirilen mekânlar olduğu bir yandan da son derece güçlü bir kolektif yaşamı örgütlediği anlaşılır. Dolayısıyla çok farklı ilişkilerin ve kullanımların üst üste bindiği, dinamik ve esnek bir mekân tanımlar.

Bazen de okul bahçesi gibi açık alanların, yerleşim merkezindeki caddelerin, kullanılmayan âtil alanların ve çevresinin şenlikler, etkinlikler ya da ticari ve sosyal faaliyetlerin bir arada gerçekleştiği semt pazarı gibi mekânsal kullanımlarla beraber dönüştürüldüğü görülür.

Şekil 4-58: Okul bahçesinde Hıdrellez kutlaması.
Kaynak: Metin Salih Şentürk arşivi.

Şekil 4-59: Yerleşimin ana caddesinde kurulan iftar sofrası.
Kaynak: Metin Salih Şentürk arşivi.

Şekil 4-60: Yerleşimin merkezinde bulunan âtıl alanda kurulan semt pazarı. Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 4-61: Semt pazarındaki kullanımların dönüştürdüğü yakın çevredeki konut dış mekânları. Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Yerleşimin ana caddesi üzerinde bulunan Bira İşçi Evleri de tanımladığı yumuşak sınırlar dolayısıyla ticari faaliyetlerinden oluşan mekânsal kullanımların gerçekleştiği yerlerden biri olmuştur.

Şekil 4-62: Bira İşçi Evleri önündeki seyyar satıcılar.

Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Tüm bunlardan yerleşimde modern hayat biçiminin gereği kabul edilen kamusal- özel, iç- dış ayrımın dışında kalan bir kullanım biçiminin yaygın olduğu, mekânın sakinlerinin ihtiyaçlarına ve yaşam kültürlerine yönelik olarak çok farklı kullanımlara ve mekânsallıklara imkân verecek şekilde kullanıldığı ve dönüştürüldüğü görülür. Yerleşimin güney ve doğusundaki konut alanlarında genellikle komşuluk ilişkilerinden ve ortak yaşam kültüründen kaynaklanan mekânsal kullanımlar belirleyici olurken yerleşimin ana caddelerinde ve merkezinde daha çok ticari faaliyetlerden oluşan pratikler öne çıkmaktadır.

Ara mekânların pratiklerinin ise tezde ilk bölümde incelenen temalardan ağırlıklı olarak kendine mal etme ve az da olsa tansiyon içerecek biçimde gerçekleştiği görülür. Mahalle sakinleri yerleşim mekânını kendilerine mal ederek sosyalleşme, oyun, ticari faaliyet gibi gündelik ihtiyaçlarına ve arzularına göre yeniden biçimlendirirler. Dolayısıyla kendine mal etme pratikleriyle biçimlenen bu mekânların, genellikle sınırları hafif biçimde esneten, zararsız gündelik kullanımlar içerdiğini söylemek mümkündür.

Şekil 4-63: Sakinlerin sosyal pratiklerle biçimlendirdikleri mekânlar.
Kaynak: Metin Salih Şentürk arşivi.

Şekil 4-64: Sakinlerin ticari pratiklerle kendilerine mal ettiği mekânlar. Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Şekil 4-65: Çocukların oyun faaliyetleriyle dönüştürdüğü mekânlar. Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Bununla beraber mekânsal kullanımların her zaman bu kadar kabul gören pratikler biçiminde gerçekleşmediği, bazen de belli bir miktar gerilim ve ihtilaf içerdiği görülür. Tansiyon içeren pratiklerde mekânsal sınırların ya da sosyal normların ihlal edilmesi söz konusudur. Dolayısıyla bu pratikler, belli bir düzeni tehdit eden ya belli bir kullanımla çatışma içerisine giren çekişmeli ve riskli enformel pratikleri işaret eder. Yerleşimde bu tür pratiklerin genellikle belli bir yarar sağlama durumundan ya da gündelik ihtiyaçlardan doğduğu ve daha çok yerleşimin sınırlarında yer aldığı gözlemlenmiştir.

Bunlardan ilki, Kuştepe'nin İzzetpaşa sınırında yer alır. Kuştepe'deki gecekondu sakinleri, İzzetpaşa'da kentsel dönüşümle inşa edilmiş yeni konutların kendilerine karşı tel örgüden engellerle oluşturduğu sınır elemanını halı kurutma gibi gündelik pratiklerine dahil etmiş ve böylece engelin kullanım biçimini tersine çevirerek tanımladığı mekânsal sınırı ihlal etmiştir. Bu duvar halı kurutma gibi gündelik kullanımların yanında komşuların yan yana gelip sohbet ettiği bir kullanıma da imkân verir. Dolayısıyla kullanımların üst üste bindiği bir durum söz konusudur.

Şekil 4-66: İzzetpaşa- Kuştepe sınırındaki halı kurutma duvarı.

Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Buna benzer bir diğer örnek, Kuştepe'nin Gültepe sınırında bulunmaktadır. Semt pazarında tezgâh açamayanların, sınırdaki çitleri yararlarına kullanarak alternatif bir pazar oluşturdukları görülür. Bu kullanımın, ötekinin alanında belli bir yarar sağlamaya yönelik gerçekleşmesi, zamana bağımlı olması ve kuralları ihlal etmesi sebebiyle taktiksel olduğu söylenebilir. Kullanıcılar, taktiksel pratiklerle uygun koşullar oluştuğu anda kendilerine ait olmayan bir mekândan öngörülme-yen yararlar sağlamaktadırlar. Dolayısıyla aynı zamanda kurnazlık ve yaratıcılık içeren bir kullanımdır.

Şekil 4-67: Çevre sakinlerinin Kuştepe'nin Gültepe sınırında kurduğu alternatif pazar. Kaynak: Kişisel arşiv, 2019.

Yerleşimde basit gündelik kullanımlardan oluşan, mekânı kendine mal etme pratiklerinin çok çeşitli biçimlerde ve yaygın olarak bulunduğu görülür. Bununla beraber bu pratikler, enformel yapısı, sosyo- kültürel dokusu ve doğal koşulları nedeniyle özellikle mahallenin doğu ve güney kısmında yoğunlaşmaktadır. Gerilim içeren, sınırları ihlal eden mekânsal pratikler ise genellikle denetimden uzak yerlerde ya da enformelliğin arttığı gecekondu bölgesinde ortaya çıkmaktadır.

4.4 Bölüm Sonucu

Kuştepe’de sanayileşme, küreselleşme, Mecidiyeköy’deki MİA yapılanması, Büyükdere Caddesi gelişimi gibi çok çeşitli kentsel dinamikler ile farklılıklardan oluşan sosyo- kültürel yapı, topoğrafya gibi yerel özellikler kendine özgü biçimde üst üste eklemlenmiştir. Dolayısıyla yerleşim, hem farklı tarihsel süreçlerin etkisini yansıtan, hem de kendine özgü yerel koşullardan dolayı mekânsal yönden farklılaşan bir gelişim ortaya koymuştur. Bunun sonucunda çok farklı mekânsal örgütlenme biçimlerine sahip konut dokularının çok çeşitli sınır biçimleri ortaya koyarak yerleşime eklemlendiği ve bir arada yer aldığı kendine özgü bir doku ortaya çıkmıştır.

Yerleşimdeki ilk konut dokuları Gecekondü Önleme Bölgesi olarak ortaya çıkan doku ile Bira İşçi Evleri olmuştur. Bu dokularda güçlü bir sosyal örgütlenme ve dayanışma kültürünün belirleyici olduğu, mekânsal yapının da buna uygun olarak biçimlendiği görülür. Buna bağlı olarak komşuluk ilişkilerine imkân veren, iç- dış sınırlarının esnetildiği ve ortak mekânların belirleyici olduğu bir mekânsal örgütlenme biçimi ortaya çıkar. Bununla beraber modern bir hayat biçimini yansıtmamasından dolayı Bira İşçi Evlerindeki kamusal- özel arasındaki ilişkilerin kademeli ve kontrollü olarak gerçekleştiği görülür. 1980’ler, yerleşimin Mecidiyeköy’deki ve Büyükdere Aksındaki gelişmelere bağlı olarak büyük bir kırılma yaşadığı ve piyasa mekânizmasına dahil olduğu bir dönem olmuştur. Bunun sonucunda Gecekondü Önleme Bölgesi olarak ortaya çıkan dokunun Mecidiyeköy sınırındaki konut bölgesinin apartmanlaşarak geliştiği, buna karşılık batıdaki konut alanının ise düzensizleştiği görülür. Bununla beraber bu dönem konut bloklarından oluşan siteler ve gecekondu gibi yeni konut dokuları ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla konut alanlarındaki farklılaşmanın arttığı görülür. Bu dönem özellikle Büyükdere Caddesi ve Mecidiyeköy’e yakın yerlerdeki konut alanlarında gerçekleşen apartmanlaşma ve bloklaşmaya bağlı olarak konutların sokakla ilişkisinin zayıflamıştır. Buna karşılık gecekonduardan oluşan dokuda güçlü bir dayanışma ve topluluk kültürüne bağlı olarak iç- dış ayrımlarının muğlaklaştığı, geçiş mekânlarının belirleyici olduğu bir mekânsal doku ortaya çıkmıştır. 2000’ler yerleşimde küresel dinamiklerinin belirleyici olmasıyla kırılmanın yaşandığı bir başka dönemdir. Bu gelişmelere bağlı olarak Büyükdere Caddesi üzerinde Trump Towers gibi vizyon projeleri inşa edilmiş ve yerleşimdeki kentsel rant hiç olmadığı kadar

artmıştır. Bunun yanında artan ranta bağılı olarak Mecidiyeköy sınırındaki konut alanlarının kentsel dönüşüm uygulamalarıyla hızlı biçimde dönüşmektedir. Bu dönem ortaya çıkan rezidans kullanımına sahip karma yapılar ve dönüşen konutlarla beraber sınırların giderek engelleyici ve geçirimsiz hale geldiği görülür. Tüm bunlardan yerleşimde giderek kentsel rantın belirleyici olduğu piyasa odaklı bir gelişimin hâkim olduğunu ve konut alanlarındaki sosyo- ekonomik ayrışmanın arttığını söylemek mümkündür.

Bununla beraber yerleşimin batısında kalan düzensizleşen konutların ve gecekonduların oluşturduğu dokunun güçlü sosyal örgütlenmesi, dayanışma kültürü, ortak yaşam biçimi gibi etmenlere bağılı olarak mekânsal yapısını ve yaşam kültürünü hala sürdürdüğü görülür. Burada sosyal örgütlenmenin ve ortak bir yaşam kültürünün mekânsal kullanımlar yoluyla yeniden üretilmesi söz konusudur. Yerleşim sakinleri, mekânı ortak kullanımları ve pratikleri üzerinden aktif olarak sahiplenerek yaşam kültürlerine ve gündelik kullanımlarına göre yeniden biçimlendirirler. Sakinlerin kendi pratikleriyle biçimlendirdikleri bu mekânlarda, iç- dış, özel- kamusal gibi mekânsal sınırların muğlaklaşır ve mekânsal yönden zengin, çok çeşitli kullanımlar ortaya çıkar. Dolayısıyla çok katmanlı, dinamik ve esnek bir mekân tanımlar.

Tüm bunlardan, yerleşimde piyasa ve rant odaklı gelişen konut üretimi biçimiyle beraber sınırların geçirimsizleştiğini ve ayrışmanın arttığını söylemek mümkündür. Bununla beraber yerleşimin batısındaki gecekonduların ve düzensiz konutların yer aldığı dokuda sosyal çeşitlilik ve ortak bir yaşam kültürünün belirlediği kendine özgü, zengin bir mekânsal üretim varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

5. SONUÇ

Günümüz küresel kenti, tüketim odaklı, özelleştirilmiş kentsel mekânlar, kontrol noktalarıyla biçimlenmiş transit mekânlar, güvenli ve ayrıcalıklı yerleşim alanları ve mutenalaştırılmış mahallerle giderek parçalanmakta ve süreksizleşmektedir. Bu kent, çevresinden ayrılmış ve net sınırlarla tanımlanmış birbirinden kopuk kentsel adacıkların yan yana gelmesiyle oluşan bir adacıklar kenti görünümü almıştır. Bu kentsel adacıkların çevresiyle ilişkisi kontrol noktalarıyla tanımlanırken, pratikleri belli davranış kalıpları ve kullanım prosedürleri üzerinden gerçekleşir. Dolayısıyla bu mekânların, kullanıcıların kimliklerini ve pratiklerini net sınırlarla tanımlamaları dolayısıyla öngörülemez, farklılığa ve çekişmelere izin vermeyen, homojen mekânlar olduklarını söylemek mümkündür. Bu kentsel adacıkların yoğunlaştığı yerlerde bireyler kentsel yaşama aktif olarak katılamamakta ve çevrelerine yabancılaşmaktadır.

Bununla beraber kentliler, kentin denetim altındaki tüketim mekânlarının dışında kalan kamusal alanlarında, kullanılmayan âtıl alanlarında ve enformel yerleşimlerinde mekânı aktif olarak sahiplenerek, kendi ihtiyaç ve arzularına göre yeniden biçimlendirirler. Kent içindeki denetimden uzak, değişime açık mekânlar, kullanıcıların mekânı kendilerine mal eden pratikleriyle beraber öngörülmedik, farklı imkanların ortaya çıktığı bir yere dönüşür. Bireylerin kenti aktif olarak sahiplenmesiyle biçimlenen ara mekânlarda, iç- dış, özel- kamusal, ev- sokak gibi ayrımların muğlaklaştığı, beklenmedik etkileşimlere, enformel pratiklere ve farklı kentsel deneyimlere olanak sağlayan mekânlar üretilir. Burada sınırın mekânsallaştığı bir durum söz konusudur.

Böylece sınırları sadece yapıları ya da varlıkları ayıran statik bir çizgi olarak değil, sosyal pratiklerle biçimlenen, dinamik, mekânsal- zamansal bir yapı, bir eşik olarak

kavramak önemli hale gelir. Sınırlar, ayırım, geçiş, bağlantı, kesinti gibi çok farklı işlevlerin aynı anda gerçekleştiği yerler olması dolayısıyla birbirinden çok farklı biçimler ve mekânsal durumlar ortaya koyan, dinamik ve kendine özgü yapılardır. Sınırlar, geçirimsiz ve sıkı biçimde denetlenen sınır hatları, daha geçirgen yumuşak sınırlar ve iç- dış ayırımının muğlaklaştığı sınır mekânları gibi çok farklı biçimlerde ortaya çıkar. Sınır hatları, sabit kimliklerin çeşitli kontrol mekânizmalarıyla denetlenen, geçirimsiz sınırlarını tanımlarken, yumuşak sınırlar iç- dış arasındaki ayırımın korunduğu bununla beraber geçişin mümkün olduğu sınırlardır. Sınır mekânları ise esnek sınırlarla tanımlanmış farklı yapıların zamansal ve mekânsal bir aralıkta bir araya gelmesiyle mümkün olur.

Kuştepe'nin kuruluşunda ve gelişiminde belirleyici olan farklı kentsel dinamiklere ve özgün yerel koşullara bağlı olarak, çok çeşitli kentsel dokuları ve sınır biçimlerini bir arada içerdiği görülür. Yerleşim merkezi ve özel konumu ile Kağıthane ve Bomonti'deki sanayileşme, Büyükdere Aksı ve Mecidiyeköy'deki MİA yapılanması gibi farklı kentsel dinamiklerin ve gelişmelerin etkisi altında kalmış ve böylece sanayileşme, küreselleşme gibi farklı tarihsel süreçlere ait dokuların ortaya çıktığı bir yer olmuştur. Bununla beraber yerleşimin kendine özgü kuruluş hikayesi, dayanışma kültürü, güçlü Roman kimliği, topoğrafik koşulları gibi yerel özellikler, kendi sosyo-kültürel dinamiklerinden ve doğal koşullarından kaynaklanan bir mekânsal gelişim göstermesine neden olmuştur. Dolayısıyla yerleşimde çok güçlü dış ve iç dinamiklerin bir arada etkin olduğu anlaşılır.

Yerleşimin kuruluşunda ve 1970'lerin ortalarına kadarki gelişiminde, çevredeki işçi örgütlenmesinin de etkisiyle kolektif bilincin ve dayanışma kültürünün hâkim olduğu görülür. Bu dönem, gecekondu'lara yönelik düzenleyici tutumun da etkisiyle yerleşimin sosyal taleplerini ve ihtiyaçlarını karşılayabildiği ve mahalleleştirdiği bir dönem olmuştur. Bu dönem yerleşim, cami, okul gibi sosyal donatılar, gecekondu önleme bölgesine ait az katlı evler ve 2-3 katlı, bahçeli Bira İşçi Evlerinden oluşmaktadır. Buna karşılık 1970'li yılların ortalarından itibaren yerleşimde hızla kentsel dinamiklerin ve piyasa odaklı bir gelişimin belirleyici olduğu görülür. Bu dönem açılan Boğaziçi Köprüsü ve Mecidiyeköy'deki MİA yapılanması yerleşimin gelişimini belirleyen en önemli dinamikler olmuştur. Bu gelişmelere bağlı olarak

yerleşimde Büyükdere aksında ticari işlevler yerleşmiş ve gecekondular, konut blokları gibi farklı konut biçimlerinin meydana getirdiği yeni konut alanları ortaya çıkmıştır. Bu dönem bir başka önemli gelişme, yerleşimin merkezine Bilgi Üniversitesi'nin inşa edilmesi olmuştur. Bilgi Üniversitesi inşa edilmesiyle beraber, çevresindeki yapılarda ticari kullanımlar yoğunlaşmış ve apartmanlaşma artmıştır. 2000'li yıllar ise Büyükdere aksındaki MİA yapılanması gibi dinamiklere bağlı olarak yerleşimin paha biçilmez biçimde değerlendirildiği bir dönemdir. Bu gelişmeler sonucu Büyükdere Caddesi üzerinde karma işlevli yapıların ve lüks otel projelerin yerleşmesiyle beraber konut alanları üzerinde ciddi bir dönüşüm baskısı ortaya çıkmıştır. Günümüzde özellikle yerleşimin Mecidiyeköy sınırındaki konut alanlarında kentsel dönüşüm uygulamalarının yoğunlaştığı görülür.

Tüm bunlardan yerleşimdeki gelişmelerin özellikle konut alanlarında ciddi bir baskı yarattığı ve dönüşüme sebep olduğu anlaşılır. Yerleşimin kuruluşundan günümüze değin geçirdiği sanayileşme ve küreselleşme gibi tarihsel süreçler ve önemli kentsel dinamiklere bağlı olarak yaşadığı dönüşümler, konut dokularının gelişiminde belirleyici olmuş ve böylece gecekondular, kooperatif evleri, apartmanlar, toplu konutlar, rezidanslar gibi çok çeşitli konut biçimleri ortaya çıkmıştır. Bununla beraber yerleşimin dayanışma kültürü ve Roman kimliğinden kaynaklanan kendine özgü sosyo- kültürel dokusu ve özel topoğrafik koşulları konut alanlarının mekânsal yönden farklılaşmasında diğer önemli etkenler olmuştur. Tüm bu kentsel dinamiklere ve yerel koşullara bağlı olarak yerleşimde birbirinden çok farklı mekânsal örgütlenme biçimine sahip konut dokularının çok çeşitli sınır biçimleri ortaya koyarak yerleşime eklendiği bir doku ortaya çıkmıştır.

Yapılan incelemeler sonucunda yerleşimde ortaya çıktığı tarihsel süreç ve mekânsal örgütlenme biçimi yönünden farklılaşan altı konut dokusu tespit edilmiştir. Bu dokuları sırasıyla düzensizleşen konut dokusu, planlanmış, bahçeli konutlar, apartmanlardan oluşan dönüşmekte olan konut dokusu, gecekondular, konut blokları ve rezidans kullanımına sahip karma işlevli yapılar olarak saymak mümkündür.

Yerleşimin en eski konut dokuları Gecekondu Önleme Bölgesine ait evler ve Bira İşçi Evlerinin oluşturduğu **planlı bahçeli konut dokusudur**. 1970'lerin sonundaki

yerleşimdeki gelişmelerle beraber Gecekondu Önleme Bölgesi'ne ait konut dokusunun mekânsal olarak farklılaştığı, Mecidiyeköy sınırındaki evlerin apartmanlaşarak geliştiği bununla beraber batıda kalan evlerin ise düzensizleştiği görülür. Bu nedenle doğudaki konut dokusu **apartmanlaşan konut dokusu** olarak incelenirken, batıda bulunan yerleşim **düzensizleşen konut dokusu** olarak ele alınmıştır. 1970'lerin sonu aynı zamanda **gecekondulardan ve konut bloklarından oluşan doku** gibi yeni konut alanlarının ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Dolayısıyla konut alanlarındaki farklılaşmanın arttığı görülür. 2000'lerde Büyükdere Caddesi'nde ortaya çıkan **rezidans kullanımına sahip karma kullanımlı yapılar** ve apartmanlaşan dokudaki kentsel dönüşüm uygulamalarıyla yerleşimdeki sosyo-ekonomik ayrışmanın ciddi biçimde arttığı görülür.

Yerleşimin ilk konut alanları olan Gecekondu Önleme Bölgesine ait düzensizleşen konutların ve Bira İşçi Evleri'ne ait planlı bahçeli konut dokusunun kuruluşunda ve gelişiminde sosyal örgütlenmenin ve dayanışma kültürünün etkili olduğu görülür. Buna bağlı olarak bu dokuların mekânsal örgütlenmesinde komşuluk ilişkilerinin gerçekleştiği ortak kullanım alanları ortaya çıkar. Bununla birlikte iki dokudaki ortak kullanım alanlarının örgütlenmesinde belirgin farklılıklar bulunur. Düzensiz konut alanlarında ortak kullanım alanlarının planlanmadığı, sakinlerin sokakları ve merdivenleri aktif olarak sahiplendiği, mekânsal pratikleriyle gündelik kullanımlarına ve sosyal yaşamlarına dahil ettiği görülür. Burada iç- dış, konut- sokak sınırlarının esnetildiği bir durum söz konusudur. Buna karşılık Bira İşçi Evleri, ortak kullanım mekânlarının planlandığı, özel- kamusal ilişkilerin daha kontrollü ve kademeli olarak gerçekleştiği bir örgütlenmeye sahiptir. Konut- sokak arasındaki ilişki, sınırları sembolik çitlerle tanımlanan bir ön bahçe aracılığıyla kurulur. Dolayısıyla düzensiz konutlar kadar esnek olmasa da yumuşak ve geçirgen sınırlar oldukları söylenebilir. Bununla beraber günümüzde konutlardaki kullanımların değişmesiyle beraber yumuşak sınırların yerini giderek dikenli tellerin ve güvenlik sistemlerinin aldığı görülür. 1970'lerin sonu yerleşimdeki konut alanlarındaki farklılaşmanın arttığı bir dönemdir. Bu dönem Gecekondu Önleme Bölgesine ait konutlardan Mecidiyeköy sınırındakilerin apartmanlaşarak diğer konutlardan farklılaştığı görülür. Bununla beraber gecekondu ve konut bloklarından oluşan konut alanları ortaya çıkmıştır.

Bunlardan gecekonduların oluşturduğu doku, üst üste yığılan tek katlı barakalardan oluşmasıyla çevresinden farklılaşır. Yerleşimin tamamen Romanlardan oluşan yapısıyla belli bir topluluk kültürü etrafında örgütlendiği anlaşılır. Bu sosyal örgütlenme biçimi ile ortaya çıkan mekân ise iç- dış, özel- kamusal ayrımların belirsizleştiği, mekânsal yönden zengin geçiş mekânların ortaya çıktığı dinamik ve geçişken bir mekân olmuştur. Bu dönem ortaya çıkan bir başka konut dokusu yerleşimin Mecidiyeköy sınırındaki apartmanlaşan ve günümüzde dönüşmekte olan konut dokusudur. Gecekondu önleme bölgesine ait 2-3 katlı evlerin dönüşmesiyle ortaya çıkan bu dokunun sokakla ilişkisinin apartmanlaşmaya bağlı olarak zayıfladığı görülür. Bu dokunun sokakla ilişkisi günümüzde kentsel dönüşüm uygulamalarıyla dönüşmeye devam etmektedir. Dönüşümün gerçekleştiği yerlerde yapıların yüksek bloklar biçiminde inşa edilmesi dolayısıyla sokakla ilişkisinin kopuk olduğu görülür. Bununla beraber bazı yapıların güvenlik kameralarından oluşan sistemlerle denetlendiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla dönüşen konutların sınırlarının fiziksel engeller ve görünmez sınırlarla geçirimsiz hale gelmekte olduğu anlaşılır. Bu dönem ortaya çıkan son doku konut blokların oluşan dokudur. Bu blokların çevresiyle ilişkisi, içerdiği kullanımlara göre farklılık gösterir. Kullanım çeşitliliğine sahip konutların, tekil kullanıma sahip bloklara göre daha yumuşak sınırlar tanımlamakla beraber, 10-15 kata varan yüksekliklerde inşa edilmesi ve güvenlik kameraları tarafından denetlenmesi sebebiyle çevresiyle zayıf bir ilişki kurduğu görülür. Tekil kullanıma sahip bloklar ise güvenlik kulüpleri ve kameralarından oluşan sistemler ve geçilemeyen fiziksel engeller dolayısıyla daha engelleyici sınırlar oluşturmaktadır. 2000'lerle beraber yerleşimde konut kullanım biçimi değişmiş ve inşa edilen karma kullanımlı yapılarla beraber rezidansa dönüşmüştür. Bu karma kullanımlı yapı, masif kütlesi, ikonik görünümü ve engelleyici sınırlarıyla çevresinden radikal biçimde farklılaşmaktadır. Yapının Büyükdere Caddesi ile ilişkisi geri çekilerek oluşturduğu bir meydan aracılığıyla düzenlense de rezidans ve ofis girişlerinin yer aldığı yan cephelerinde ortaya çıkan sağır, uzun duvarların yaya üzerinde ezici bir etkide bulunduğu ve yapıya yaklaşımı engellediği görülür. Bununla beraber yapının girişleri güvenlik görevlileri ve kameralarından oluşan bir sistemle denetlenmektedir.

Dolayısıyla yapının fiziksel engeller ve görünmez denetleyicilerden oluşan geçirimsiz sınırlar tanımladığını söylemek mümkündür.

Tüm bunlardan yerleşimde küreselleşmenin etkisiyle giderek piyasa odaklı bir gelişime izlendiği ve buna bağlı olarak gerçekleşen kentsel dönüşüm uygulamalarıyla ve ortaya çıkan rezidans gibi yeni konut biçimleriyle konut alanlarındaki sosyo-ekonomik ayrışmanın ve mekânsal farklılaşmanın keskinleştiği görülür. Bununla beraber yerleşimin ilk ortaya çıktığı dönem mekânsal gelişiminde belirleyici olan sosyal örgütlenmenin ve ortak yaşam kültürünün zayıflamakta olmasına rağmen yerleşimin batısındaki düzensiz konutlarda ve gecekondu alanlarında hala devam ettiği görülür.

Bu gecekondu alanlarında ve düzensiz konutlarda ortak bir yaşam kültürünün örgütlediği bir mekân üretimi söz konusudur. Yerleşim sakinleri, mekânı aktif olarak sahiplendikleri pratiklerle yaşam kültürlerine ve gündelik kullanımlarına yönelik olarak yeniden biçimlendirirler. Dolayısıyla mekânın ortak kullanımı üzerinden geliştirilen bir müşterekleşme söz konusudur. Burada mekân sadece yerleşimdeki sosyal ilişkilerin bir ürünü değil aynı zamanda ortak yaşama imkân sağlayan ve aktif olarak katılan bir öğedir. Yerleşimdeki sokaklar, merdivenler, kapı önleri, gündelik karşılaşmalar, şenlikler, komşular arası ziyaretler gibi farklı kullanımlarla beraber, çok çeşitli ilişkilere ve mekânsallıklara imkân tanıyan ortak mekânlara dönüşürler. Burada sakinlerinin uygun koşullar altında aktif olarak sahiplenmesiyle çok çeşitli biçimlerde hayata katılan zengin, dinamik ve geçişken mekânlar söz konusudur. Mekândaki bu hareketlilik ve gözeneklilik, hem birbirinden çok farklı kullanımların hem de özel-kamusal ilişkilerinin birbiri içine sızdığı mikro bir kentsellik üretir. Bu mekân, hem sakinlerinin çamaşır asma, kapı önünde oturma gibi kullanımlarla konutun uzantısı biçimde sahiplendiği, hem de Hidrellez şenliği, düğün, iftar yemeği gibi etkinliklerle güçlü bir kolektif yaşamın örgütlendiği bir mekândır. Dolayısıyla özel -kamusal, iç-dış ayrımlarının dışında kalan ortaklaşa kullanımlarla üretilen bir müşterek mekân söz konusudur. Stavrides' göre: "Müşterek mekânlar, insanların, dahil oldukları topluluğu barındıran, destekleyen ve yansıtan bir ortak dünya kurma çabasıyla ürettikleri

mekânlardır”.¹⁸⁸ Dolayısıyla bu mekânda kolektif bir örgütlenme ve bu kolektif yaşamın belirlediği mekânsal kullanımlar öne çıkar. Bununla beraber müşterek mekânlar, belli bir kontrol mekânizmasının denetlemediği, sakinlerinin mekânı aktif olarak sahiplenerek ve ortak yaşam gereklerine göre biçimlendirerek zaman içinde ürettikleri bir mekândır. Stavrides’e göre:

Müşterek mekân, paylaşılan mekândır. Kamusal mekân, yani hâkim otoritenin varlığıyla damgalanmış mekân, insanlara belirli koşullarda “verilmiş” mekânken, müşterek mekân insanlar tarafından “alınmış” mekândır. Müşterek mekân kullanıcıları mekânı sahiplenerek ve onu potansiyel bir paylaşılan mekâna dönüştürerek gelişir. Bu paylaşımın nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin kurallar mekânı müşterek olarak üretme süreci içinde geliştirilir.¹⁸⁹

Dolayısıyla mekânın bitmiş olarak tanımlanmadığı, kullanıcılarının mekânı kolektif pratiklerle kendine mal ettiği ve zaman içinde sürekli olarak yeniden ürettiği bir durum söz konusudur.

Böylece yerleşimin kuruluş hikayesi, kolektif yapısı, ortak yaşamı örgütleyen mekânsal kullanımları ve sakinlerinin mekânsal pratikleriyle biçimlenen enformel gelişimi ile bu tip bir mekânsallık ürettiğini söylemek mümkündür. Yerleşim sakinleri, müşterek ihtiyaçlarına ve yaşamlarına göre mekânı aktif olarak sahiplenirler ve ortaklaşa kullanımlarıyla sürekli olarak yeniden üretirler. Böylece yerleşim, mekânda ortak bir kullanım üzerinden gerçekleşen müşterekleşme pratiklerinin mekâna sahip çıkmak ve ortak bir aidiyet geliştirmek açısından taşıdığı önemi ortaya koyar. Bununla beraber kentte kolektif ve yaratıcı bir mekânı örgütlemek için de önemli bir model oluşturur.

¹⁸⁸ Stavros Stavrides, *Müşterek Mekân; Müsterekler Olarak Sehir*, Birinci Ba (Sel Yayıncılık, 2018), s. 63.

¹⁸⁹ a.g.e, s. 109.

KAYNAKLAR

- Alexander, C, S Ishikawa, ve M Silverstein**, *A Pattern Language* (New York: Oxford University Press, 2010)
- Augé, Marc**, *Yok Yerler*, ed. Aykut Köksal, çev. Arbil Ötkünç (Daimon, 2017)
- Aydınlı, Semra**, “Mekândan Mekânsal’a: Mekânın Zamansallığı/Zamanın Mekânsallığı”, içinde *Zaman-mekân*, ed. Ayşe Şentürer, Özlem Berber, ve Funda Uz Sönmez (İstanbul: YEM, 2008)
- Bauman, Zygmunt**, *Akışkan Modernite*, çev. Sinan Okan Çavuş, 1. basım. (İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2017)
- Benjamin, Walter**, *The Arcades Project* (Cambridge MA: Belknap Press, 2002)
- Borden, Iain**, “Thick Edge: Architectural Boundaries in the Postmodern Metropolis”, *InterSections: Architectural Histories and Critical Theories* (Routledge, 2001), ss. 1–29
- Careri, Francesco**, “Transurban”, içinde *Terrain Vague: Interstices at the Edge of the Pale*, ed. Manuela Mariani ve Patrick Barron (Routledge, 2013)
- Castells, Manuel**, *Enformasyon çağı : Ekonomi, toplum ve kültür*, çev. Ebru Kılıç (İstanbul: Bilgi Üniversitesi, 2005)
- Certeau, Michel De**, *Gündelik Hayatın Keşfi - I Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları*, çev. Lale Arslan Özcan (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2009)
- Cresswell, Tim**, *In Place/Out of Place* (University of Minnesota Press, 1996)
- Doron, Gil M**, “The Dead Zone and the Architecture of Transgression”, *City*, 4 (2000)
- Doron, Gil M**, “Those marvellous empty zones”, içinde *Heterotopia and the city* :

- public space in a postcivil society*, ed. Michiel Dehaene ve Lieven de Cauter (Hoboken : Taylor & Francis, 2008)
- “Eşik”, *Türk Dil Kurumu Sözlükleri (online)* <<http://sozluk.gov.tr/>> [erişim 14 Temmuz 2019]
- Franck, Karen, ve Quentin Stevens**, *Loose Space: Possibility and Diversity in Urban Life*, Routledge (London, 2007)
- Gehl, Jan**, *Cities for people* (Island Press, 2010)
- Gehl, Jan**, Lotte Johansen Kaefer, ve Solvejg Reigstad, “Close encounters with buildings”, *Urban Design International*, 11 (2006), 29–47
- Giddens, Anthony**, *Modernliğin sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil, 7.basım. (İstanbul: Ayrıntı, 2016)
- Houtum, Henk van, Olivier Kramsch, ve Wolfgang Zierhofer**, *B/ordering Space*, Ashgate Publishing Limited, 2005
- Van Houtum, Henk, ve Ton Van Naerssen**, “Bordering, ordering and othering”, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 2002
- “interface”, *Cambridge Dictionary (online)* <<https://dictionary.cambridge.org/tr/sözlük/ingilizce/interface>> [erişim 14 Temmuz 2019]
- “interstitial”, *Cambridge Dictionary (online)* <<https://dictionary.cambridge.org/tr/sözlük/ingilizce/interstitial>> [erişim 19 Şubat 2019]
- Katırcı, İnci**, “Leaving The Neighborhood For The Urban Center: Young İzzetpaşa Çiftliği Residents In The Neoliberal Urban Order” (yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2009)
- Kazgan, Gülten**, *Kuştepe Araştırması 1999* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1999)
- Keyder, Çağlar, ve Sungur Savran**, *İstanbul, Küresel ile Yerel Arasında*, 4. Basım (Metis, 2013)

- Koçak, Dilek Özhan, ve Orhan Kemal Koçak**, *İstanbul kimin şehri? : kültür, tasarım seyirlik ve sermaye*, İlk Basım (İstanbul: Metis, 2016)
- Koçu, Reşad Ekrem**, “Mecidiyeköy”, *İstanbul Ansiklopedisi* (İstanbul: Tan Matbaasında Basılmıştır, 1958)
- Kurşuncu, Hatice**, “Türkiye’de Sanayi Sektöründe Yaşanan Dönüşümlerin İstanbul Kentinde Farklı Ortaya Çıkış Biçimleri” (doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016)
- Kurtuluş, Hatice**, *İstanbul’da Kentsel Ayrışma* (Bağlam Yayıncılık, 2005)
- Longhofer, Wesley, ve Daniel Winchester**, *Social Theory Re-Wired New Connections to Classical and Contemporary Perspectives* (New York : Routledge Taylor & Francis Group, 2016)
- Lynch, Kevin**, *Kent İmgesi*, çev. İrem Başaran, 1. baskı (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010)
- Norberg-schulz, Christian**, *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture* (New York: Rizzoli, 1976)
- Norberg-Schulz, Christian**, *The Concept of Dwelling On the Way to Figurative Architecture* (New York: Rizzoli, 1985)
- Öktem, Binnur**, “Neoliberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası: AKP’nin Küresel Kent Söylemi ve İstanbul’un Kentsel Dönüşüm Projeleri”, *Planlama*, 2006
- Schoonderbeek, Marc**, “The Border as Threshold Space of Simultaneities”, *archimaera* <<https://www.archimaera.de/2012/grenzwertig/thresholdspace>> [erişim 25 Haziran 2019]
- Sennett, Richard**, *Quant* <<http://www.richardsennett.com/site/senn/templates/general2.aspx?pageid=16&cc=gb>> [erişim 3 Şubat 2019]
- Şenyapılı, Tansı**, *Gecekondu Çevre İşçilerin Mekânı* (Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, 1981)
- Shields, Rob**, “Crisis of Boundaries, Notes on the Suburban Novum”, 2013

- Smithson, Alison, ve Team 10**, *Team 10 primer*, (Cambridge Mass: MIT Press, 1968)
- Sola- Morales, Ignasi de**, “Terrain Vague”, içinde *Terrain Vague: Interstices at the Edge of the Pale*, ed. Manuela Mariani ve Patrick Barron (Routledge, 2014)
- Stavrides, Stavros**, *Kentsel Heterotopya - Özgürleşme Mekânı Olarak Eşikler Kentine Doğru* (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2016)
- Stavrides, Stavros**, *Müsterek Mekân; Müsterekler Olarak Şehir*, Birinci Ba (Sel Yayıncılık, 2018)
- Tanju, Bülent**, “Sonlu ve Sonsuz Oyunlar: Aldo van Eyck”, *manifold* <<https://manifold.press/sonlu-ve-sonsuz-oyunlar-aldo-van-eyck>> [erişim 6 Mart 2019]
- Tanyeri, Naim**, *Bir Şehir Kuruyorum* (Kastay Yayınevi, 2010)
- Tanyeri, Naim**, *Unutamadıklarım*, 1. Baskı (Cinius Yayınları, 2012)
- Tanyeri, Naim**, *Yabana İstenen Kız Duvara Vuran Gölge ve Karakaçanın Namusu* (İstanbul, 2002)
- Tekeli, İlhan**, *İstanbul’un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2013)
- Tekeli, İlhan**, *Modernizm, Modernite ve Türkiye’nin Kent Planlama Tarihi* (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014)
- Todorov, Tzvetan**, *Ortak Hayat* (Ankara: Dost, 2008)
- Tonnellat, Stéphane**, “‘Out of frame’: The (in)visible life of urban interstices - A case study in Charenton-le-Pont, Paris, France”, *Ethnography*, 9 (2008)
- Trancik, Roger**, *Finding lost space : theories of urban design* (New York : Van Nostrand Reinhold, 1986)
- Tümertekin, Erol**, *İstanbul İnsan ve Mekân* (Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997)
- Türkün, Asuman**, *Mülk, mahal, insan: İstanbul’da kentsel dönüşüm*, 1. Baskı (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014)

Wikström, Tomas, “Residual space and transgressive spatial practices – the uses and meanings of un-formed space”, *Nordisk arkitekturforskning*, 18 (2005)

Yiğit, Eda, “Emek Tarihinden üzerinden Kente Bakmak: Bomonti ve Bira Fabrikası Örneği” (yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, 2010)

Yılğör, Egemen, “Kuştepe Mahallesi’nde Geç-Peripatetik Gruplar: Katmanlar, Etkileşim ve Bütünleşme Egemen”, *Sav Katkı*, 2015, 25–43
<http://katki.org/wp-content/uploads/2015/10/Katki_11.pdf>

Yırtıcı, Hakkı, *Çağdaş kapitalizmin mekânsal örgütlenmesi*, 1. Baskı (İstanbul: Bilgi Üniversitesi, 2005)

Zadil, Ekmel, “İstanbul’da Mesken Mes’eleleri ve Gecekondular”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 2 (1949), 65–87

INTERNET KAYNAKLARI

URL-1, <https://topcat77.tumblr.com/post/137021302676/man-ray-terrain-vague-1929>, 29.06.2019.

URL-2, <http://www.uncubemagazine.com/blog/9318763>, 29.06.2019.

URL-3, <http://www.othermarkets.org/index.php?tdid=16&part=2&txt=0&poststart=0>, 29.06.2019.

URL-4, <https://occupygeziarchitecture.tumblr.com/>, 29.06.2019.

URL-5, <http://40gun40gece-sulukule.blogspot.com/>, 29.06.2019.

URL-6, <https://yesilgazete.org/blog/2018/11/03/topluluk-olusturmak-ve-umut-ekmek-roma-bostaninin-kisa-hikayesi-basak-durgun/>, 29.06.2019.

URL-7, <http://www.milliyet.com.tr/gundem/kopruden-once-son-kalinti-2215542>, 29.06.2019.

- URL-8, <https://herkesicinmimarlik.org/calismalar/mesudiye-peyzaj-atolyesi/>, 29.06.2019.
- URL-9, <https://www.instagram.com/p/BsdTqx5n9NC/>, 29.06.2019.
- URL-10, <https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/istanbula-birde-boyle-bakin/37>, 10.7.2019.
- URL-11, <http://istanbulucuyorum.blogspot.com/2014/04/>, 10.07.2019.
- URL-12, <http://emrearolat.com/gallery/mixed-use-in-mecidiyekoy-quasar-toruncenter/>, 10.07.2019.
- URL-13, <http://www.eskiistanbul.net/tag/levent/>, 10.07.2019.
- URL-14, http://brigitteweber.com/?s=project-details&id=13&q=trump_towers, 10.07.2019.
- URL-15, <https://beyond.istanbul/%C5%9Fehircilik-tarihinin-temel-dinamiklerinden-biri-olarak-gecekondur-893b68f112d2>, 11.07.2019.
- URL-16, <https://hayalleme.tumblr.com/search/bo%C4%9Fazi%C3%A7i+k%C3%B6pr%C3%BCs%C3%BC>, 12.07.2019.
- URL-17, <http://www.eskiistanbul.net/2611/mecidiyekoy-1974>, 12.07.2019.
- URL-18, <http://www.tasyapi.com/tr/trump-towers-0925>, 12.07.2019.
- URL-19, <http://avm.trumpistanbul.com.tr/index.php>, 12.07.2019.

GAZETE KAYNAKLARI

- “Gecekondur yapıımı salgın halini aldı”, *Milliyet*, 25 Kasım 1965, s. 1.
- “İlk planda tanzimi kararlaştırılan Boğaz sahil ve kara yolları”, *Cumhuriyet*, 2 Eylül 1957, s. 1,5.
- “SULTANAHEMET’DEKİ GECEKONDULAR YIKILDI”, *Milliyet*, 17 Mayıs 1955, s. 1,5.
- “Mecidiyeköyünde yeni ilkokul”, *Cumhuriyet*, 14 Aralık 1956, s. 2.

- “Mecidiyeköylülerin dileği”**, *Cumhuriyet*, 14 Şubat 1957, s. 4.
- “Belediye Meclisinin dünkü toplantısı”**, *Cumhuriyet*, 15 Şubat 1958, s. 3.
- “Kuştepe sakinleri feryat ediyor”**, *Cumhuriyet*, 22 Temmuz 1959, s. 5.
- “Şişli Seçim Kurulu Başkanlığından:”**, *Cumhuriyet*, 22 Ağustos 1959, s. 6.
- “Kuştepeyi gören var mı?”**, *Cumhuriyet*, 14 Şubat 1960, s. 3.
- “Kuştepe gecekondularında törenle tapular dağıtılacak”**, *Cumhuriyet*, 9 Nisan 1960, s. 2.
- “İrk mücadelesinin hüküm sürdüğü semt: Kuştepe”**, *Cumhuriyet*, 9 Nisan 1961, s. 1,7.
- “Gecekondü”**, *Cumhuriyet*, 25 Haziran 1964, s. 7.
- “Kuştepeliler park istiyor”**, *Cumhuriyet*, 10 Nisan 1972, s. 2.
- “Kuştepe’ye su boruları döşendi, fakat molozlar yerinde duruyor”**, *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1972, s. 2.
- “Kuştepe- Hürriyet Mahallesinde açıkta akan lağım suları sağlığı tehdit ediyor”**, *Cumhuriyet*, 6 Eylül 1973, s. 1,7.
- “AÇIKTA AKAN LAĞIM SULARI KENT İÇİNDE BÜYÜK TEHLİKE YARATIYOR”**, *Cumhuriyet*, 29 Eylül 1976, s. 7.
- “Şişli’de yapılacak yatırımlar”**, *Cumhuriyet*, 4 Ocak 1987, s.9.
- “Kuştepe’ye tiyatro”**, *Cumhuriyet*, 15 Mart 1989, s. 4.
- “Şişli’de herkese eşit hizmet”**, *Cumhuriyet*, 19 Mart 1989, s. 10.
- “Mecidiyeköy 72 katlı gökdelene izin yok”**, *Cumhuriyet*, 7 Nisan 1990, s. 9.
- “Kuştepe’de Atatürk anıtı tamamlanmadı”**, *Milliyet*, 10 Mart 1991, s. 15.
- “Bilgi Üniversitesi açıldı”**, *Cumhuriyet*, 24 Eylül 1998, s. 7.
- “Kuştepe gençliğine Bilgi yaradı mı?”**, *Milliyet Pazar*, 15 Aralık 2002, s. 4.
- “Kuştepe’ye sağlık merkezi”**, *Cumhuriyet*, 6 Ekim 2003, s. 3.

“Kuştepe’ye TOKİ eli değecek”, *Sabah*, 5 Ağustos 2006.

“Kuştepe’ye kültür merkezi”, *Cumhuriyet*, 8 Temmuz 2007, s. 6.

“Sulukule gibi olmayacağız”, *Milliyet*, 23 Haziran 2015.

“Şişli Kent Atölyesi açıldı”, *Hürriyet*, 30 Ocak 2018.

“Mecidiyeköy Abide Sitesinde Satılık İş Hanı Arsaları”, *Milliyet*, 13 Aralık 1983, s.7.

